

Questiones Joannis buridani
super decem libros ethicoꝝ ari
stotelis ad nicomachum

¶ Venundatur per hunc a Pōceto le preux eiusdē ciuitatis bibliopola ad
signū Luci in vico sancti Iacobi prope mathurinos edem commorante.

Proemium

ffo. ii.

Non ut scia-
mus quid sit
virtus: cruta
mur sed ut vo-
ci efficiamur

Intellectus
illius aucto-
ritate.

Bontatis et nobilitatis
excellencia philosophie
moralis extollit. Aristote-
les. Secundo. Ethicorum
cum dicitur et non ptem-
plationis gratia. Non ei-
quit ut sciamus quid est
virtus scrutamur. sed ut
potestiamur. qua nul-
lum esset nos proficuum
eius. Nec autem verba non pnt simpliciter intelli-
gi. qm et si ab operibus (speculatione de ipis vir-
tutibus anime et earum operationibus pfectim
deremus: adhuc esset speculatio talis multo no-
bilioz et magis intellectum perficiens interius:
q si speculatio de mineralibus vel de plantis aut
animalio. aut q speculatio geometrie. arithme-
tica. Nam si scientiarum altera altera melioz
videmus ex eo q melioz quide et honorabilioz
est ut in ptemio de aia. dicit. Cum post de-
et intelligentias nihil in mundo melius anima
rationali regiat. huc excellens aut mirabilis.
Cuius aie nostre virtutes et vtiliter habet et vti-
positiones et operationes in morali scientia per-
tractatur. necesse est ut ista scia pponatur alijs et
noouitate speculationis. Poptet q ut ptealle-
gata. dicit. Arist. sensu habet respectu. videlicet
q si aut dicitur est nobilis et excellens est virtutis
speculatio: adhuc multo nobilioz et multo meli-
or est virtutum operatio. Quid enim hoi meli-
est pti q ad felicitate peroptat. pducatur.
Hec aut felicitas est finem virtutem operatio. d
terminat. dicit. in pmo et decimo. Ethicorum. dicit.
ergo scientie magnam est proficuum i speculatio-
ne loquendo simpliciter. si nullu aut valde mo-
dicu est in respectu ad finale nostru beatitudinem
quam adipiscimur operando. Alie scie naturas
reru extorru docent seu determinant. hec autem
nostre metis interiora scrutatur. Hec illa phi-
losophia de qua. Seneca loquitur in epistola. Ri-
quere ad lucillum dices. Philosophia animu
format et fabricat. vna disponit actiones regit:
agenda et omittenda demonstrat. Ppropter q ali-
qua eius partem aggredi volui disputando ali-
quas quistiones circa ea: de eius veritate prout
ingenij mei permittit debilitas declarando. In
hoc aut opusculo ppropter mea experientia et ine-
ptitudinem mei iudicij sententia et auctoritati-
bus doctoru antiquorum magis q nouis ra-
tionibus. etiam quatuordecim nup apparentibus
adharebo. Pluries enim me iueni deceptum ra-
tionibus nouiter emergentibus. antiquoru aut
sententia nunq specialiter in moralibus. Ppro-
pter quod in hoc opere aliqua corriga eoru que
alias credidi esse vera. Rationes enim in hac scia
ex actionis humanis sumuntur quoru noticia no
habetur sine experientia multa. Ppropter q di-
cit. Ari. sexto. Ethicorum. Ppoptet attendere ex-
pertoz et sentioz prudentium in demonstrabi-
libus enuntiationibus non minus demonstratio-
nu. ppropter habere eni experientia visu. vident
principia. Ipsa autem scia seu philosophia mo-
ralis duas habet partes primas vnam princi-
palē: aliam adnunciatuā seu istrumentalem
Sicut enim in speculatiuis hec quidem scientia
naturas rerum docet. v. metaphysica. physica
et mathematica. Illa vero modū docendi et di-

cendi subministrat scilicet logica. sic i moralibus opor-
tet hac quidem docere morale vna. hanc autem illi
modum docendi subministrare. Prima q prin-
cipalis pars scilicet que docet bene viuere ad salutē
traditur in libris. Ethicorum. Economicorum
et politicorum. Secunda vero pars q hunc mo-
dū docendi docet traditur in libris rhetorice et
poetrie. In scia dictorum duorum librorum ve-
re et ppte dicenda est no logica simpliciter ne-
q moralis scia simpliciter. sed logica moralis.
Sed statim aliquis dubitabit ppter quid phia
moralis habet speciale logicā magis q alie ar-
tes vel scie. Ad quod dicendum est q eoru circa
que ratiocinatur intellectus noster aliqua sūt de
quibus diuerse passionēs appetitus non. innate
sunt alienare iudicium rationis et de his consi-
derant scie speculatiue aut etiam artes: prout
ars distinguitur a prudentia ut in. vi. huius ap-
parebit. Illa vero sunt de quibz diuerse passio-
nes appetitus innate sunt diuersificare iudiciu
rationis: de quibus in scio rhetorice dicit. dicit.
Non eni idē videtur amantibus et odiētibz. ne-
q iratis et se habentibus mansuere. et de his co-
siderat et tractat moralis philosophia seu ipsa
prudētia. Unde huius dicit. dicit. q op-
practici id est moralis intellectus est veritas co-
formiter se habens appetitui ratio. Ppropter q
duplici logica seu dialectica indigemz vna q dicitur
que simpliciter docet modum inueniendi dubia
veritatem: et illam vocamus logicam simplici-
ter vel dialecticā. et alia ptracta que docet modū
quo simul et dubium et verū inuenitur et appeti-
tus sic afficitur et disponitur ut determinet vel
non impediat intellectum: ad concedendū cōclu-
sum. et hec vocatur dialectica moralis: que sub
est dialectice simpliciter sicut sub alternata nā
dialectica simpliciter respicit intellectum sim-
pliciter. Rhetorica vero siue moralis dialectica
respicit intellectū sub ptracta rōe scilicet finem hoc q
trahibilis est per appetitū Cum igitur non nisi
finem moralis sit innatus appetitus alienare in-
dicium rationis: hinc est q in alijs artibus et
scientijs sufficit nobis logica simpliciter: sed in
moralibus indigemz logica speciali. dicitur au-
tem moralis logice due sunt partes scilicet rhetorica et
poetia. que sic differunt: quia rhetorica clara
iniam desiderat et verbis vtitur in sua poptia
significatione retentis. Poetia vero suam de-
lectabiliter obscurare nititur per verborū trāsū-
ptionem vel alio modo. Pars autem moralis
philosophie principalis diuiditur in tres ptes.
Prima nāq instruit hoiem finem se. Docet et nos
quō viuamus honeste: quēcunq statū indifere-
ter habeamus vel gradū in communicatione do-
mestica vel ciuili. ppter quod illa pars prima et
vltima morum principia determinat: et virtutes
scdm quas oportet oēm hominē viuere inuesti-
gat. distinguit explicat et pertractat. et illa pars
traditur in decem libris ethicorum. Scda ps
instruit hominem inquātū ipse est pars aliqua
domestice cōmunitatis. In supposito ex libro
ethicorum q oēs de domo viuunt scdm morales
virtutes. et tendant ad humanā felicitatem adi-
piscendam: put possunt et status eoru pmitit. In
modus viuendi multas speciales differentias
exigit quo ad diuerfas partes domus. Aliqua
enim oportet operari seruosque nō decetis par-

Dubius qua-
re phia mo-
ralis specia-
le habeat lo-
gicam.

Duplici dia-
lectica.

Quesit par-
tes moralis

Tres sunt par-
tes moralis
phie.

tremfamilias: aliqua decent parentes que non decerent filios. et aliqua virum que non uxorem et econtra. Si r. fm diuersitate domoru aliq de cent illa domū que nō decent illā. Nec s. scda ps docet distinge qd agam? et quō viuamus fm ex gentiā nre dom? vel officij in ea nobis cōmissi. et tradit in libris Economicor. Tertia ps instruit hoies in qd ipse est ps aliq ciuitatis seu pollice cōitatis. Sicut ei diuersis hoibz diuerse debet o- perationes. ac etiā diuersis ptibz eiusdē dom? ita diuersis politijs et diuersis politie ptibz ope randū est aliqñ aliq et viuēdū qd omia ps tertia p scrutat distinge. Et ita manifestū ē de economi- ca qd ipa pūppōnit ethica subalternatq ei. politi- ca aut pūppōnit economicā et ethica. et subalter- nat vtrūq. Et igr hīc ordinē teneam? vlt obse- mus: incipiemus a libris ethicorum.

Questio
Arguitur.

Querit pmo. An de virtutibus sit scia. Arguit qd nō. qd si virtus sciat scit per humanos actus: qd ex eis causat. Res ar causat a sciri nata est p suas cās. vt ptz pmo huius. rōnes enī de his sūt scz de actibz et ex his. Sed hoc esse nō pōt. qd actus humani scibiles nō sūt. pūppōnit qd actus et gñatōes sūt circa sin- gularia. phemio metaphysice: d singularibus aut nō ē scia. Etia actus humani pūgent sūt. et scia ē de nēcarijs igr. Etia qd de actibz hūanis nullū pōt sumi vniuersale pncipiū i ordie ad v- tutē. qd idē act? i isto nō ē virtus: i alio nō vel albi vel alit erit viciōs. Itē scibile nō ē qd p- uenit ex cōcursu causar accidētali ordinatay. nā ppter hoc nō ē scia de ente p accidēs vt p vi. metaphysice. vtrū aut ē huiusmodi. Nā pūren- tes ad eā causē sūt scire. velle et pūerare in dis- ficilibus. Nec aut adimittit nō p se s. accidētali ter ordinat. qd sepe qd scire deteriat: velle asgna- tur et op? nō pūent. Itē oīs scia ē eoz qd sūt ip vī in pluribz. et ppter hoc nō ē scia de casualibz et fortuitis scō physicoz. Vtrū at i paucioribz est qd hoies vī pluribz sūt mali tertio topicoz. Itē ad ea de qibz est scia scire multū pdest et valz s. in scō huius dicitur. Itē qd ad virtutē qdē scire par- aut nichil pdest iō rē. Oppōitū dicitur. Itē pmo huius. si felicitas ē opatio s. virtutē pfectā de vir- tute tractandū ē. Et apparet p excellētissios vo- ctōres qd de virtutibz fecerūt tractatus. Vtrū pōt due pclusiones. Prima pclusio ē qd large sumē- do scia: de virtutibz pōt ēē scia. Qd virtus disti- nctibilis ē est ei virt? s. Itē qd hntē pūcit et op? ei? bonū reddit. vtrū ē hīc electio? imedietate ex- istēs quo ad nos rē. Distinctio aut facit scire rez scōz noticiā incōplexā et ē mediū i demōstratōe qd res scit cōplexa notitia. Itē vtrū hz cās det- minatas s. rōnē distigūet int bonū et malū et volūtātē eligentē bonū et refutātē malū et assue- factionē i opibz bonis scōz pūctā electionē volū- tatis et iudiciū rōnis. Etia hz virt? pūctas et de- teriatas passionē sicut ēē circa difficilia: ēē mo- deratiū passionū rē: sicut apparebit in pcessu. Scda pclusio est qd hec scia de virtutibz ē hōimī tū necessaria: nō qd sūmptū s. s. qd sine ea nō pōt- st hō ēē nec viuē: s. i ordie ad finē sibi debitū adi- pūendum. Quia cognitio finis hūani s. felici- tatis est homini multum necessaria vt ad illum finem attingere possit ad vitā enī pfectam (sicut dicitur. Itē.) Cognitio eius magnum habet incre- mentum. qd omodo enim sagittatoz recte sagit-

taret ad signū si nō videret signū et ita quomō- finē ignoras poterit in eum dirigē actus suos: sed ad noticiā felicitatis est necessaria noticia v- tutis. cū felicitas sit opatio s. virtutē pfectā. vtrū Eustratius pmo huius. qd vtrū i distinctiōe felici- tatis assumpta est. sicut vtrū distinctiō felicitatis manifestior nobis videtur de virtute. Item il- lius est scia homini necessaria quod est directi- uū et pfectiū eius tam in se qd in ordine ad al- terū. non enim est possibile hominem esse pfectū si non habeat rectitudinem in seipso p subiectio- nem exteriorum virtū inferior ad ipsam rōnem: et ad alterum pūctam rōnis cū alijs cōicatio- nem. virtutes autem sunt huiusmodi: sicut infe- rius patebit. Sed p istā cōclusionē obijciat quo- niam Itē. in de moribus animalū omia pūci- pia humanorū operum et aliorum aliorū redu- cit in cognitionē et appetitū et organa corpo- rea. si enim rō potest discernere qd bonū et quid malum: et ipsa semper ad optia deprecatur. et vo- luntās pōt eligere bonū et fugere malū. et ope- ris executio fieri potest membris corporalibus quid vltra indigemus alio ad bene operandū: virtus autem moralis nullū eoz est ppter qd videtur hōinem nullatenus indigere virtutibus. Ad hoc aut respondendū est qd in homine ppter rationem est appetitus sensitiuus sepe fortiter inclinans in pūm eius qd recta ratio dicat. vt pater in fine primi huius. ppter qd est multū difficile fm dictamen rationis operari et omni- no tediosum ac displicens. null per consuetudinē acquisitus fuerit habitus virtuosus moderans appetitū sensitiuum. et inclinās ipm ad pcepta rationis: vnde decimo Ethicorum dicitur qd tem- perate et perseueranter viuere non est delectabi- le multis. Nec autem non erunt tristitia confusa facta. consuetudo autem est altera natura. Ex q- bus concluditur responsio affirmatiua. pater per Aristotelem. Libertum commentatorem. beatum Thomam qui omnes hec concedunt. Sciendum est tū qd si scia capiatur ppter p- ut distinguit p prudentiā et alios habitus intel- ctuales videbit in vi. huius an de virtutibz sit scia vel prudentia vel alter habitus intellectualis. Ad rationes principales respondendum est. Ad primam dicendum est qd de actibus humanis est bene scientia. qd vtrū enim singulariter existant et fiant vniuersaliter tū possunt ab intellectu ap- prehendi sicut et alia singularia. Etia hz actus hu- mani sūt contingentes in ordine ad hominem absolute sumpti: sunt tamen determinati in ordine ad suas causas. semper enim vel in plu- ribus actus virtuosus a virtute procedunt. et v- tiosus a vicio. Etiam licet de nullo actu sumpto secundum eius substantiam absolute possit vni- uersalitē dici qd sit virtuosus aut viciosus: potest tamen hoc vniuersaliter dici de actu recte ra- tioni consono: aut etiam de actu debito et de- terminatis circumstantijs circumstantionato. Ad aliam dico qd causarum virtutis et actuum virtuosorum concursus est naturaliter ordina- tus. et si alteretur ordo: hoc est ex innaturali et praua dispositione: que omnino abiicitur per ac- quisitionem virtutis. Ad aliam dico qd non est scientia de hoc quod est homines in pluribus ef- se bonos. sed de hoc quod est hominem assuefa- cientem se in bonis operibus bonū fieri et virtuo-

Cōtra pcedē- tē pclusionē obiectio

Ratio.

Ratiōes

Arguitur.
Questio

speculatiue vt dī scō metaphysice. Etiam vni- uersalitē scire nichil mouet ad op? vtrū tertio de a- nima dicit. Aristot. particulatis estimatio vel ra- tio mouet. non que vniuersalis. scientie vero ex eo practice dicuntur quia dirigunt et stant ad opus igitur. et. Item morales scientie sūt de ipsis virtutibus: scientia aut de virtutibus non est practica probatio qd vel hoc est ex eo qd vtrū ex actibus humanis generatur: vel qd ipsa ē p- cipium actus humanorū sed nō ppter pūm quia ita esset logica practica et grammatica. ita etiam esset practica scientia de oibus inten- tionibus et relationibus rationis. cuiusmodi cō- munitur ponitur identitas: quod est falsum qd ista pertinent ad metaphysicam. Nec ppter se- cundum qd ita intellectus et sensus de quibus in scientia naturali determinat sunt pūcia ope- rationum hominis sicut vtrū: et ita sequeretur qd scientia naturalis esset practica. Item scien- tarum principalissima et maxime architectoni- ca non est practica: quoniam speculatiua scie- tia ponet. Aristoteles principaliozem practi- ca pūcio metaphysice et sexto. s. moralis scie- tia scilicet ciuilis est principalissima et maxime architectonica scōm. Aristotelem primo huius: quod probat quia ipsa est ordinatrix oīm alia- rum: quas enim debetum est disciplinarum in ci- uitatibus: et quales vnum quemqz addiscere o- et vtrū quo. hec pūordinat. vnde dicit. Aristot- eles: hoc erit vtrū humanum bonum. quod p- pter ipsum volumus et alia ppter ipm. Oppo- sitū arguitur quia. Aristoteles sexto metaphy- sice scientias speculatiuas distinguens ponit eas non nisi tres: scilicet. physicam mathema- ticam. et metaphysicam quarum ista nulla est. Item finis eius non est cognitio sed opus patz primo huius. Etiam secundo huius. dicitur scie- tiam hanc non esse cōtemplationis gratia. Ad ei vt sciam? qd dē vtrū scrutamur: vt boni efficia- mur. talis autē est practica. non theorice finis est veritas. practice vero opus secūdo metaphy- sice. Dicendum est primo vtrū sumi debeat distin- ctio inter speculatiua et practica: et vtrū hoc loco large hoc nomine praxis vel practica. Secundo videbitur qd ipsa est practica. Tertio qd non est metaphysica nec seruili. s. libera. Quā- tum ad primum duplex ponitur differentia iter scietia practica et speculatiua. Una ex fine: quo- niam secūdo metaphysice dicitur: theorice finis

primū pū- cum quo no- tat dīa inter- scietiaz pra-

est veritas: practice vero opus. et tertio de ani- ma dicitur. qd intellectus practicus differt a spe- culatiuo fine. et cōmentator ibidem qd finis spe- culatiui est scire mōoperatiui vero opus. Scda differentia ponitur ex obiecto quia speculatiua ē de is que a natura existunt pter nostrā opera- tionem: practica autē est de operabilibus a no- bis mediāte cognitione ipsorum. vnde sexto me- taphysice. Practica oīs ē actiua vel factiua. Sa- ctua aut est cuius in agente est principium in- tellectus aut ars aut potentia quedam. Factiua autem cuius in agente principium est pūheretis. Sed dubitatur a quo istorum debeat principia- lius practica denominari: an ab obiecto an a fi- ne. Aliqui autem de hoc opinantur qd a fine quia finis est causa causarum et necessitat et determi- nat agens ad agendū. et forma determinationē suam accipit ab agente. materia etiam ab agen- te determinatur scōm exigentiam forme. et ita patet qd prima et originalis determinatio est vt finctio est ab ipso fine qui est causa causarum. Vnde secundum exigentiam finis necessarie est omnia moderari. vt dicit inconiensis super se- cundo physicoz. Itē naturalis speculatiue cō- siderat de morte et vita. inuentute et senectute: somno et vigilia: de anathomia. et generatione et partibus animalium quia stat ad scire. De- dicus autem de his practice considerat quia cō- siderationem suā ordinat ad opus: ergo ex fine non ex obiecto principaliter practicum et specu- latium distinguuntur. Item distinctio scientia- rum ex obiecto videtur esse specifica distinctio. s. speculatiuum et practicum videtur esse non specificē differentie sed consequentes scientia- tas in esse constitutay. scientia enim secundum se ha- betur per scibile secundum vniuersalem rationē secundum quam accidit ei qd sit operabile. Itē Aristoteles tertio de anima dicit intellectū spe- culatiuum differre a practico fine et ita videtur esse de scientijs. Credo qd magis principaliter et originaliter sit hec distinctio per obiecta quia i potestate nostra non est scientiam vnam facere speculatiua aut practica. nos autem possu- mus eandem scientiam ordinare ad opus: aut non ordinare. sed stare in scire. vt istam scientiā ethicorum. ppter quod Aristoteles secūdo huius reprehendit eos qui statim huius scien- tie ponunt in scire: dicens qd multi quidem nō o- perantur sed ad rationem fugientes existimant philosophari et sic fore studiosi. et simile aliqd faciunt laboratibus qui medicos quidem audi- unt studiose: faciunt autem nihil horum que pre- cepta sunt. quemadmodum igitur neqz illi bene habebunt corpus ita curati: neqz isti animas ita philosophantes. Item scientia ab isto scire non distinguitur nisi sicut abstractum a concreto: et ita scientiam speculatiua distinguat per finem a practica est ipsam perseipfam distinguat a pra- ctica. modo licet hoc sit verū formaliter et essen- tialiter tamen hoc non est verum originaliter. s. ex obiectis pūerent earz distinctio. sicut ex eo effectus producti sunt alij secundum speciez. qz ab alijs agentibz sunt producti. Item scien- tiam ordinari ad opus vel non ordinari. non est causa eius quod est scibile esse a nobis operabile vel non operabile. sed econuerso ex eo qd scibile

In ab obie- cto an a fine denomianda sit scia pra- ctica sūt op- positiones.

Resolutio doctoris

Libet. i.

**Ad rōnes
opposite
opinionis**

Sed; punctū
q̄ cōcordiē scia
moralis esse
practica

Tertius pun-
ctus quoque cla-
dit non esse me-
chanica nec
fertilis

oblectiões e
pcedes pclm

සිංහල පොත්

Ethicozum

ffo. iii.

Ad rationes questionis

Notabile
Questio.
Arguitur.

In opposition

Zirguifur

In oppositi
Spinio al-
berti & subie
cto huiuscie

8 iii

propositus subiectus huius scientie quod probant
Primo quia eius cognitio finaliter intenditur
in hac scia est enim hec operatio optima et ultimam
humane vite finis. hanc autem sicut dicitur. Et pro
pter seipsam querimus et alia propter ipsam. Secun
do illud est subiectum in aliqua scientia quod tunc
et primo cognitum occurrit in ea cuius gratia
cetera considerantur sic autem est de dicta opera
tione. probatio quia et tunc ad primum dicitur pbs
primo huius tentandum est de ipso figuratim
quid est et tunc ad secundum manifestum est quod eius
gratia de virtutibus agitur in ista scia ut dicitur.
Et dicitur enim. Si autem felicitas operatio quedam
est finem virtutem perfectam. de virtute scriptum est
Sed hec opinio videtur irrationalis quia sub
iectus scientie debet subici passionibus principa
liter in illa scientia consideratis. operatio autem
hominis in qua hominis felicitas consistit non subij
citur virtutibus moralibus neque intellectualibus
neque earum passionibus. sed eas finaliter consequi
tur. Hec opinio videtur in scientia subiectum esse fierem
ultimum ad quem cetera ordinantur licet princi
paliter intendatur. sic enim deus in metaphysica
esse subiectum. et de sensu a caumatibus et plu
uijs et in arte domesticorum. finis enim in pra
ctico non est subiectum. sed principium. ideo felicitas
principaliter intenditur non per modum subiecti
sed per modum principii. Videtur mihi quod proprie
loquendo de subiecto neque bonum humanum ne
que bonum honestum. neque deus. neque felicitas. ne
que virtutes. neque quaecumque operationes hominis
debent poni subiectum philosophie moralis. Se
cundo videtur mihi quod homo in ordine ad ea que
sibi conveniunt ut est liber. vel homo ut est felici
tatis. hoc est quantum ad ea que sibi conveniunt
ad ducendum felicem vitam est subiectum pro
rium in hac scientia. Primum patet. quia sub
iectum non consideratur in aliqua scientia secun
dum quod attribuitur alteri secundum illud modum
secundum quem passionibus attribuuntur subiecto
tunc enim consideraretur de subiecto per modum pas
sionis. sed de predictis consideratur in philosophia mora
li ut homini attribuitur sicut subiecto. Nam finem eu
stratum ethice consideratur est ut bonus homo
fiat. optimus sequens ea que tradita sunt in mo
rali negotio vivens prudenter et propriam ra
tionem habens tre et concupiscentie dominans
et mensura motibus earum imponens. ut de omni quod opera
tur paratus sit rationem reddere rectam. Econo
mice autem et politice consideratio est ut adipisca
tur vniuersam domesticam civitatem. multitudinis ea
quibus indiget finem analogiam. ut omnia homines tunc
boni disponantur ut nullo eorum quibus indigent
hi qui in domo vel civitate sunt deficientes possint
conferre cohabitationem. Secundo conclusio patet.
Illud est subiectum philosophie moralis de quo principales et
prime passionibus in ea considerate demonstrantur. hoc autem
est de homine nam habere propriam operationem probatur de homine
primo ethicorum. Et fieri virtuosum vel virtuosam vel stu
diosum aut prauum per assuefactionem et ipsam esse inatam
ad virtutem probatur de homine secundo ethicorum. Et fieri hunc
in sua potestate fieri bonum vel malum studiosum vel
prauum probatur de homine tertio ethicorum hunc. Sicut in primo
politice probatur hominem esse naturaliter civile ani
mal. Et in economica ipse esse animal coniuga
le. Et vniuersaliter apparet quod totum morale nego

tium resolutum ad hominem tanquam ad subiectum primum.
igitur probatur est quod hoc est subiectum in philosophia
moralis. Sed quod hoc non sit sub omni ratione con
siderandi sub qua potest considerari sed deteria
te sub ratione predicta probatur per differentiam philosophie
moralis ad alias scientias. Scientia namque natu
ralis de homine et alijs entibus naturalibus et
eorum operationibus considerat finem quod sunt a natura.
metaphysicus autem de homine et alijs entibus finem
quod entia sunt et finem quod in prima entis principia re
ducit possunt determinat. practice vero scientie omnes
considerant de his quorum vel circa que sunt opera
tiones humane et quod ad intellectum practicum re
ducuntur. Ideo ad differentiam. speculatiuarum
cum hec scia sunt practica oportet dicere quod homo
mo sit subiectum in ea in ordine ad opera que sibi
debentur finem intellectus practicum eius. Sed iterum
quia practicarum quedam sunt mechanice alie
morales. Inter quas est differentia sicut in pre
cedenti questione dictum fuit quia etiam mechanice
et non sunt proprie domini neque electus suorum
operationum. propter quod seruiles dicuntur. Mo
rales autem nulli dicuntur nisi secundum quod sunt
suorum actuum electi et domini. propter quod
morales scientias dictum fuit non esse seruiles.
sed liberas. ideo addere oportuit quod homo esset
huiusmodi subiectum sub ordine ad opera que sibi de
bita non quocumque modo sed secundum quod est liber. vel finem
quod est felicitabilis quod rationabiliter iustitiam potest. quod
felicitas est consideratorum ultimus finis. et vlti
mus finis in operationibus est primum princi
pium a quo sumi debet originaliter ratio forma
lis considerandi. Et hi duo modi dicendi viden
tur esse satis propinqui. Est tamen notandum quod materia et
tertia philosophie moralis circa quam versatur dicitur po
tius ipse felicitas et humane operationes electi po
tius et ipse virtutes et honestum bonum. et bonum humanum philosophia.
et hominis melioratio. ut dicitur. Eustratus. et ita
locuti sunt antiqui morales. Tullius. et alibi.
tunc et ceteri. de subiecto philosophie moralis
large capiendum subiectum pro quocumque circa
quod versatur consideratio moralis. Notandum
etiam quod ex his considerari potest quid sit in ethi
ca proprium subiectum. aut etiam in economi
ca et in politica. Erit enim in ethica subiectum
homo quantum ad ea que sibi debentur communi
tati est homo in ordine ad felicitatem. economi
ce vero subiectum est homo quantum ad ea que sibi spe
cialiter conveniunt prout est pars domesticae co
munitatis in ordine ad felicitatem eodem modo
proportionaliter de subiecto politice dicatur
Iste visus videtur esse satis manifestum quomo
do prius facte rationes et narrate opiniones pro
cedunt visis suis sicut dictum est. Hec de questione
Quarto queritur. An bonum est quod
omnia appetunt. Arguitur quod non
quia quod non cognoscitur non appetitur. nam
duodecimo metaphysice dicitur appe
titur aut quia videtur. sed non omnia cognoscit
igitur. Secundo appetitus est ratione carentie
primo physicorum. sed quod sunt nullo bono care
ntia ut deus. Tertio voluntas non appetit necesse
sed contingenter. alias non esset libera. igitur quod non
appetere et tunc non omnia bona appetunt. Quarto
malum cum sit contrarium bono. non appetit bonum. Nam
si vniuersaliter appeteretur suum primum. tunc appete

ret sua corruptione quod est falsum quia appetitator vi
cit primo physicorum quoniam quod ens diligit se per
manere in se. igitur non omnia et cetera. Etiam mali homines
mala ex electione operantes non appetunt bonum sed
mali. electio enim includit appetitum eius quod
eligitur. igitur et cetera. Item appetitus contrarius in con
traria feruntur. igitur non feruntur ambo in bonum. Item
bonum non sit bono contrarium. ut in secundo dicitur
Item quidam electio prout se omni bono. ut dicitur. Item
perantes seipsos iterantur. et nullum bonum tales
appetit. Oppositum dicitur. Et ar. r. quia bo
num est equaliter entis primo huiusmodi autem ens se
ipsum appetit quia diligit se permanere in se
comentator primo physicorum. Item bonum est per
fici et in sua perfectione saluari. sed omnis appe
tit per se sit imperfectum et in sua perfectione sal
uari sit perfectum igitur. Dico quod omnia bona appe
tit. quod aliter sit declaratur. primum ens quod est ipse
deus est primum bonum et optimum. ipse autem intelligit se
ipsum et diligit seipsam ita quod est deus intelligens et intel
lectus. amans et amatum. ut dicitur. duodecimo me
taphysice ipse igitur appetit bonum. Cetera autem cau
sata sunt ab eo primo bono. causatur autem sepe ge
rat aliquam similitudinem suae cause. id oportet ce
tera omnia bona esse propter quod dicitur. Et primo huius
quod bonum est equaliter entis. Item autem tunc dat de
sequebantur formam quantum dat de forma finem co
mentator octavo physicorum. quantum igitur primum bo
num vniuersum influit entium de bonitate tunc influit
de consequentibus formam suae entitatis bonitatis. Hec
autem sunt tria. Primum est assimilatio quod ad primum
bonum et ad hanc quidem assimilationem consequitur
secundum appetitum et inclinatio ad primum bonum si
cut videmus corpora naturalia naturaliter in
clinari ad sua loca propria propter similitudinem
et convenientiam. Illa autem inclinatio frustra est si
si sequeretur eam motus quod actualis in illud ad
quod est inclinatio. Ideo dat sibi Tertio motus
actualem reddere in bonum. Ideo sic est quod omnia entia
motus habent et operationes vel actus vel pas
siones tendentes in bonum suum. vel saltem habent
inclinationes et potentias ad hominem motus et ope
rationes. vel sunt ipsae inclinaciones vel poten
tie vel dispositiones ad hominem motus vel ope
rationes omnia igitur inclinacione et tendentia habet ad
bonum. Dubitatur autem utrum sit idem bonum quod
omnia appetunt vel aliud et aliud. Ad quod respondet
Eustratus quod est quoddam bonum quod omnia sunt
meliora appetunt et quoniam excellenteriora. Sed quod
quod sunt maxime propria illi bono propter illud simpli
citer facta sunt. et illo immediate fruuntur. et hoc est
deus gloriosus. quoniam autem non possit illud
festum sunt et immediate habent vniuersum quod eo
rum proprium sibi ipsi et continuum aliud bonum
per quod mediate referuntur ad illud primum et
coe bonum. Est et notandum quod non omnia entia appetunt
primum bonum ut ipsum formaliter et essentialiter
adipiscantur. sed finem similitudinem ita se propter ap
petunt quandam sibi propriam et convenientem perfectio
nem acquirere aut habitum conservare inquantum
ipsa est quedam participata similitudo primi bo
ni. Ad rationes in oppositum. Ad primam dicentem
est quod illa auctoritas appetitur quia videtur intel
ligenda est in hismodi cognitionibus de quibus illic loqu
batur. sed in illis quod non cognoscitur sufficit. quod a cogni
scente dirigatur propter quod dicitur comentator duo
decimo metaphysice quod natura agit perfecte et

ordinate. Quis non cognoscat. tunc rememora
ta ex superioribus causis que sunt intelligen
tie. Ad secundam dicendum quod duplex est ap
petitus. unus imperfectorum ad perfectio
nem ad quam sunt in potentia acquirendam
et iste est ratione carentie et debetur passivus de
quo loquitur primo physicorum. Alius est per
fectorum ad perfectionem habitam conservan
dam. aut etiam ad alius minus honorabilibus per
fectionem largiendam. et sic appetunt deus et
quoniam perfecta. et iste appetitus magis debe
tur actiuus. Ad aliam dicitur quod licet voluntas
non semper sit in actu volendi. tamen per suam
naturam semper habet inclinationem ad actum
volendi specialiter respectu primi boni. sicut ignis
semper habet inclinationem ad vrendum. licet
non semper sit in actu vrendi. et de hoc est magis
locus dicendi perfecte in tertio libro. Sed aliud
obijceret. si voluntas ante actum volendi incli
naretur ad actum volendi. tunc cum inclinari
ad aliquid sit appetere ipsum. voluntas ante ac
tum volendi appeteret. sed appetitus in volun
tate non videtur aliter esse quod velle. ergo velle an
tequam velle quod est impossibile. Dicendum est quod
triplex est appetitus scilicet naturalis scilicet
et intellectus. Naturalis est inclinatio cuiusque
ad potentie naturalis siue actus siue passus ad
actum sibi proprium et convenientem. quod qui
dem inclinationem habet ex natura sua propria
abque precedente cognitione. et sic intellectus na
turaliter inclinatur ad intelligere etiam ante
intelligat voluntas ad velle etiam ante
appetitus sensitivus est inclinatio in re sensatas
mediate iudicio sensus de eius bonitate vel ma
licia. Appetitus autem intellectus qui voca
tur proprio nomine volitio seu voluntas et voli
tione accepta est inclinatio in rem intellectam
mediate iudicio intellectus de eius bonitate vel
malitia et ita non concedo omnem voluntatis ap
petitum esse velle. velle enim est liberum. appeti
tus autem precedens est naturalis. vtrum autem ta
lis appetitus sit idem realiter quod ipsa volun
tas accepta pro potentia volitiva vel non. non
est discutendum ad presens. Ad aliam dicendum
quod in ipso malo est duo considerare scilicet ipsam
malitiam et ipsam subiectum et subiectum entitatis bonum
licet per effectum sit malum denominatiue per
malitiam sibi inherentem. malitia autem vel est
privatio sola dispositionis debite et convenientis
et tunc non est contra nos si non appetit aliud
quia ipsa non est aliqua entitas. Vel ipsa mali
cia est dispositio positiva indebita et inconvenientis
illi subiecto. sicut corpori humano esse mala ca
lidas aut frigiditas excessiva inducens infirmi
tatem. et homini dispositio licet sit mala ipsi subiecto
in quo est tamen scilicet est entitas absolute et aliud bonum.
erit sic appetit suum plus preservationem tamen aliud
bonum. Et est de quod mali ex electione mala operantur
dicendum est quod ipsi non appetunt illam malitiam. sed eius
subiectum. aut aliquid malitie quod est secundum
se non est malum sed aliqua veri et boni ratione parti
cipat. propter quam appetit bonum illud. Ad
aliam dicitur quod appetitus contrarius sunt ad contra
ria sed non oportet illa esse contraria secundum bo
nitatem et malitiam. sed secundum alias determina
torum generum contrarietates. ut ignis appetit
surgere et terra deorsum. quorum virtutes contrarietates

Duplex ap
petitus.

Triples ap
petitus

In malo est
duo considera
re.

Opio docto
ris cui est pri
ma conclusio.

Secunda con
clusio.

Notandum de
inclinacione ad
bonum

Dubium an
bonum omnia
appetant

qualis est mo
dus quo omnia
bonum appetant

Ad rationes

Ethice econo
mice politice
subiectum

Ad rationes

Questio
Et.

nam. hec tamē sunt contraria scdm locum. Po-
test etiam dici qd si respectu eiusdem vnum cotra-
riorum est bonum et alterū malū. tñ respectu vi-
uerorum non est inconueniens vtrūq; cotrario-
rum esse bonum. Adultumam vñ qd homo in an-
xietate postulat appetit ab ea liberari. et ita ap-
petit bonum. et non videns quomodo ab huius-
modi anxietate liberetur nisi per suū ipsius inter-
emptionem elegit interficere se ipsū. Appetit igit
primo bonū simpliciter. gratia cuius per inepiā
rōcationem illud quod omnino simpliciter est
malum videtur sibi bonū et sic appetit illud nō
sub rōne mali: sed scdm qd sibi ē apparet bonū.

Questio 1. actus humani ordinatur
ad vñ vltimū finē. Ad
q non qd appetit vñ
tūm in huius pcedit pri-
mo polatice. et p hū ope-
rationes ppter diuitias
tūm in huius sunt. Secundo
iste finis vltimus si esset
hoi inherēs. ēēt accidēs

et accidēs nō potest esse finis ipsius hois. cū finis
debeat ēē nobilior et naturalis prior: qd est causa
causarū. Nec est aliquid extrinsecū. qm nō opa-
tū a nobis: quia illi vñmur propter nos. et su-
mus eorū finis vt of scdm phisicorū. Nec nō opa-
tū quia hoc nō videtur ēē nisi de qd nō ē ppter
finis noster: sed oim de quo non querimus. Etia
non ad ipm finem ipm essetialiter: sed qd aliquid
aliud ppter nobis adipiscimur: qd ē sicut qdā p-
cipua similitudo ipsius scdm Eustratiū. tunc
illud est finis ppter. de quo querit vt ppter: si est
inherēs aut separatiū. Item etiam de fine sepa-
rato et non operato a nobis non intendimus in
hac scia dicere. nam dicit. Hic primo huius qd bo-
nus quod queritur ē ab hoie operatum et posset
tum. Item vltimus finis hominis est quid op-
tūm. is oē quod i ipsum ordinatur est bonū. nō
sūt aut boni ois humani actus. Item vltimus
finis hois ē quēdā operatio ipsius fm pfectā vir-
tutē vt dicitur primo huius. Ipsa autē cum sit
vltimus finis. non amplius ordinatur in finē. er-
go nō oēs operationes hois in eundē finē ordina-
tur. Item si ordinantur in finem vltimum. pro-
bo qd nō in eundē. quia voluntas est libera: ideo
tendere potest modo ut vñ finē modo i aliu
Etiam motus contrarii non tendūt in eundē fi-
nem puta motus grauis et levis sed operationes
humane multe sunt contrarie vt diligere. odire
iuste agere. et iniuste. Etiam primo huius dicit.
Hic qd in hoibz est ratio: que rō sepe ad optima
diprecatur. ē aut et in ipis aliud pter rōem. inna-
tū quod aduersatur et obuiat rōi. Item nō est
ides bonū apparet et existens. aliq tñ operatio
nes hoim tendūt in hoc. et aliq in illud. ergo nō
in idē. Oppositū ar primo. qd oēs actus hois i
finē tendūt: dicit enī. Hic qd bonū quoddam ap-
petere videtur. Et qd in vltimū quia dicit. Hic qd
aliter p. et dicit in infinitū qd est inconueniens. Si
qd in eundē patet qd finis politice est vñ. cū poli-
tica sit vna scia. ille tñ cōpēctitur oēs alios. vt
dicit. Hic. Pono duas cōclusiones. Prima qd oēs
operationes humane i aliq finem tendunt. Se-
cunda qd in aliquem vltimum. Deinde perscruta-
bitur an in eundē vel diuersos. Prima conclu-

sio patet ex precedenti questione vbi dicebatur. Prima con-
clusio bonū quoddā appetere. bonū autē appetitus elusio
habet rōne finis. Secunda cōclusio ppter quia aliter. Secunda.
hoc ēē ppter illud. et illud ppter aliud. et sic in
infinitum quod est impossibile quia declaratum
est scdm metaphysicē qd impossibile est pcedere i in-
finitū in causis finalibus: et similiter pemptio hu-
ius rō probatum est quia desiderii humanū ēē
vanū et inane. Sed dicent aliquis qd hoc nō ē in
conueniens de multis hoim desiderijs irratio-
nabilibz. licet hoc esset inconueniens desiderio or-
dinato. ratione recta. voluntas enim aliq ē in
possibile ut of tertio huius. Ad hoc dicitur mul-
ti qd questio intelligenda est de operationibz ho-
minem meliorantibus quia de his loquitur. Hic.
Sed tunc restat dubium si queratur de oim
operationibus tam bonis qd malis qd esset vice
dū. Credo qd oēs ad aliquem finem vltimū tendūt
qm si sint operationes naturales sine cognitio-
ne mediantes: tunc finem vltimum habent. quia
deus et natura nihil faciunt frustra. si vero sint
operationes secundum rectā rationem. tunc fi-
nem vltimum habent. quia nō sūt frustra: cū na-
turaliter dirigantur a deo vel a natura. Nam
multum esset inconueniens deū habere sollicitu-
dinem de brutis. plātis. et inanimatis. propter
quā in finē sibi debiti procedūt: licet non cogno-
scāt: et ipsum dimississe hominem qui est nobilis-
simus viuens sine sollicitudine ipsius. Si autē
sint operationes animales scz mediante sola co-
gnitione sensitua aut etiā operationes secundū rō-
nē distinctā cū ipse nō tēdāt nisi in aliquo app-
hensum et nō pōt ēē apphensum in infinitū: sed
qd tendunt in aliquod vltimū. Et si dicatur nō
est inconueniens tendere in aliquod cōpēctum
medante illo i aliud i apphensū. Dico qd tendē-
tia in illud non apphensū est virtute nature qd
vltimum finem habet. De tertio dicunt quidam
quattuor conclusiones bene subtiliter: Prima
qd non est idem vltimus finis fm speciem natu-
re. qd operatio cōpēctus bonū qd fm natu-
ram est finis hois et operatio inducēs illud et
saluans nō habent eundē finē fm speciem nature:
sed oppositos. sed sic est de operationibz virtuo-
sis et victiosis if. Secundo qd nec habent eundē fi-
nem fm pportionem nature. quia quēdā ha-
bent eundē finē fm pportionem nature i vñ
eorum habet. p se optimū finē fm naturam quo-
libet aliorum pro se habebit optimū finē fm natu-
ram. vt sicut graue deorsū ita leue sursum sed o-
perationes virtutū habent finē optimū scdm na-
turā. victiose vero non. Tertio qd nec scdm specie
opinōis: qd non omnium hoim est eadē species
opinōis de vltimo finē: vt dicitur infra qd non
oēs operationes huāne sequentes huiusmodi o-
piniones habent eundē finē fm specie opinōis.
Quarto dicit qd idē est finis oim operationū
huānarū fm pportionē opinōis: quilibet enī
habet illud pro vltimo finē quod opanti videtur
optimū sicut ille qd ex desperatione seipm iterū
cit. videtur enī sibi euenire possibilis optimū ē ab
anxietate i qua posset liberari. et ideo gratia
huius interficit. forte posset dici alio modo ra-
tionabiliter: qd sicut est in maiori mundo ita est
in minori oia nāq; in maiori mōdo in vñ vlti-
mū finē tēdūt qui est deus. Unde non ē aliquid
ita malū si habeat aliquid existens positum quē

Dubie.

Solutio
Primo mē-
brum.
Scdm

Tertio

De tertio qd
ina conclu-
sio.

Secūdo

Tertio.

Quarto:

hēat aliqd bōitat: sic victū fuit i alia qstōe. qm
bonū of equit entī. Hic autē qd bōitatis aliqd hz vt
sic tēdūt in bonū. qd ita debz imaginari i mōr mū-
do scz in homine qd oēs hominis operationes in
vñ finale bonū tendere debent Hic illud quod in
se habent bonitatis. Nulla est enim ita praua
hominis operatio qd nichil habeat boni: qd enim
seipm interimit desperas saltem a calamitate
et angustia liberat in qua erat positus. Quis in-
cidat in peius Et itez ad huius positionis ma-
iorem explanationē oportet videri: qd sicut i ma-
iori mundo nō omnia immediate nec formaliter
fruuūt illo vltimo fine ad quē vltimate tendūt:
scz quia quodā aliquid sibi adipiscit boni ppter
per quod bonum inqntū est quēdā participata
similitudo pmi boni. ipsū refertur ad pmi et fina-
le bonum. vt dicit Eustratiū. ita oportet imagi-
nari qd hō nō secundum quālibet suā operatio-
nem adipiscit formaliter finale bonū humanū
qd est humana felicitas: scz quālibz operationē
suā tēdūt ad aliquod prale bonū quod quandā
habet ad ipsam felicitatem similitudinem: me-
diante qua in ipsam felicitatem reducitur. Mul-
ta est enim ita praua operatio que non ad ali-
quid vile aut pulchrum aut delectabile simpli-
citer vel secundum quid adipiscendum ordinet.
hoc autem iam habet similitudinem quandam
vt sic. ad ipsam felicitatem que est optimū pul-
cherrimum et delectabilissimū et per se sufficien-
tissimū vt dicitur primo huius. Sciendum ta-
men qd ille operationes que cum aliq ad ipsam
felicitatem similitudine plus habent de vltimi-
tudine admixta: victiose sunt et penitus ab hor-
rende. Sciendum etiam non omnes illos homi-
nes esse frustratos suo fine. qui ipsam formaliter
non adipiscuntur. sicut etiam nec natura:
ita sunt frustrata si non immediate et formaliter
fruuuntur ipso deo. sufficit enim qntū ad mul-
tas operationes qd ad aliquē operationē pueni-
ant sibi possibilem ordinatam debite et sine dis-
formitate ad ipsam felicitatem. sicut sunt me-
chanici qui procurant alijs vite necessaria qui
bus habitis aliq possunt tendere iam ad maio-
ra et ppropinquoia fini. non possunt enim om-
nis finem vltimum formaliter adipisci. Quo-
rum autem actus sunt humano fini disformes
et eius adaptionem impediētes. illi non solum
frustra sunt. sed et alijs magnum inferunt ve-
trimentum. Ad rationes. Ad primam dicendū
qd in eadem specie nichil prohibet appetitum
ferri in infinitum. id est nunq qd cūq; qntitate
habita facitari. vt qd aliquis velit tempore infi-
nito viuere aut quibuscūq; possessionibus ha-
bitis vel honoribus adhuc plus habere. talia
enim que sunt eiusdem speciei sunt accidentaliter
ordinata. et non est inconueniens in causis
accidentaliter ordinatis procedere in infinitum
per cōmentatorē Scdm metaphysicē qd in finibz
subordinatis p se opz esse vltimū finē. Ad scdm
dicēdū fm aliquos qd vltimus finis et ppos hois
est huāna felicitas: qd operatio hois fm hois nobi-
lissimā potētias et respectu nobilissimū obiecti. et qd
if illa operatio cū sit accidēs nō est nobilior hoie
neq; ppter: dicit pōt qd et si nō sit nobilior hoie est tñ
nobilior ceteris eius actibz et operationibz. et si nō
sit scdm se nobilior homine. tamen est nobilior

secundum qd est similitudo primi boni et secun-
dum qd relucet i primo bono. Hic potest dici qd
finis proprius hominis scz felicitas ē finis quo.
deus autē est finis grā cūq; Et nō opz finem quo
esse nobiliorē simplr illis oibz quorum est finis.
Alii dicunt qd finis humanus proprius et vlti-
mus omnino. nō est ipsa felicitas: scz homo felix.
ita qd ipsa felicitas est finis quo. et homo felix
finis gratia cuius. ipsa enī felicitate est formaliter
homo felix. et ob hoc felicitas desideratur vt ip-
sa formaliter homo sit felix. est autem homo fe-
lix melior et homine absolute sumpto et felicitas
te et oibz qd pnt hōi puenire Ad aliam dictum est
qnnulli sunt actus humani ita mali quin ad ali-
quid aliquo mō bonū tendāt. Ad aliam dicendum
qd si aliqua operatio sit hois vltimus finis: tunc
ipsa non habz finem aliū a se ppter hois. sed tñ
ipsa est ppter se ipsam et alia ppter illam. ideo
redit qd omnia sunt ppter idē: si at homo felix po-
natur finis vltimus. patet qd rō non procedit.
Ad aliam deliberate voluntatis vice inferius
forte enim ad libertatem voluntatis nō spectat
qd possit ferri in aliquod obiectū nisi rōne alicu-
ius bonitatis aut existēis aut apparentis. aut
simpliciter aut fm quid. Omne autē ens vt sic re-
fertur in primum bonum Ad aliam dicendum
est qd si sensus et ratio ferantur in pria: tamē hoc
non est inqntum sunt contraria: fm bonitatem et
malitiam. sed inqntum conueniunt in bonitate
scz qd hoc est bonum rationi: et illud sensui salte
apparenter: et ita vtrumq; istorum participat
felicitatis similitudinem aliqualem ppter quā
refertur ad ipsam. Ad vltimam dicendum est
qd apparet gerit similitudinē existēis ppter quā
refertur ad existens. Hec de questione.

Questio.

Arguitur.

Sexto queritur. Atrum propria in-
tellectus politice sit de summo hois bono.
Arguitur qd nō: qd summum hominis
bonū ē ipsa felicitas qd si tractat in
politica et i ethica prio libro et de ciu.
Item scia inqntū principalior est et magis archi-
tectonica: tanto finis eius est melior et deside-
rabilior prio huius. fm metaphisicē et nobilior et pnci-
palior qd ista scia. vt p pemptio Metaphisicē et sex-
to huius imo ē ois pncipalissima. est sit ipsa sapien-
tia. ergo ad eam spectat finis humanus simpli-
citer optimus. Item summum hominis bonum
consistere videtur in speculatione nobilissimi ob-
iecti. vt infra videbitur: hoc autem ad politicā
scientiam non spectat. cum sit practica. Item
politica non est scientia communissima: sed spe-
cialis respectu metaphisicē et ethice. ergo debet
habere finem specialem. summum autem bonū
hominis non est speciale: sed commune omnium
aliorum fines complectens: prout primo huius
habetur. igitur. et. Oppositum dicit Hic. Pmi
mo oportet scire quomodo distinguuntur Ethica
Economica et politica et que sit vniuersalis ea-
rum intentio. Secundo videndum est propo-
situm. Quantū ad primum dicit eustratiū qd ethi-
ce subiectum est secundum vñ hoies meliora
tio. vt bonus et optimus fiat. Economice autē
domus et in habitantes subiectus. Politice vero
ciuitas subiectum. et qui in ipsa sunt cohabitantes.
Ex quibus verbis aliqui dicunt Ethicam ef-
se de vno homine solo secundum qd gerit solitari

Ad rationes

In oppositi

Rñdeo.

am vitam Economicā vero de ipso fm q est ps
domestice cōmunitatis. r politica; fm q est ps
multitudinis ciuilis. Sed hoc de Ethica nō est
verū. cōsiderat enī de quibūsdā virtutibz vt de
amicicia q indiget cōmunicatiōe dicte Aristotē
tūle decimo hū. Iustus quidē indiget ad quod
iuste oporet r cū qbus. Similit r tēperat r for
tis. r aliorū vniūquibz. Et addit q r l3 sapientia
scdm seipsū eritēs potest speculari. tū melius ē
cooperatores hēre. Dicit etiā in octauo qd plu
res simul cōmunicantes sūt ad intelligere r age
re potētiōres. vita igr solitaria nulla est. r si est:
nō est moralis. s. vel altiori recta pncipio q sūt
virtutes morales vel vite bestialis. pditionē a
sumens. Unde Aristoteles pmo politice. Homo
naturaliter ciuile animal est r q vt ciuilis est p
pter naturā. nō propter fortunā. hō enī solitari
pauus est aut melior q hō. Itē ibidē dicit non
potens aut cōmunicare vel nullo indigē. ppter
se sufficientiā nulla est pars ciuitatis quare
aut bestia aut deus. Dicam igr sicut diximus
supius i diuisione moralis pbe r i tertia qstōe q
ethica cōsiderat de vnoquoqz homine fm q est
felicitabilis seu meliorabilis quēdā gradū in
differenter obineat i cōmunitate domesticā vel
ciuili. economica etiā cōsiderat de cohabitanti
bus in domo quantū ad opa diuersa q sibi debet
tur fm diuersos gradus r status quos hnt in cō
stitutione domus. Alia namqz debent patriā.
milias. alia mulieri. alia liberis. alia suis: ad
hoc q de cōs r iusticiis r virtutibz possit saluari
eorum cohabitatio r status r sic economica sebz
ad domū r partes domus. ita politica ad ciuita
tē r partes ciuitatis. Sed dubitabit aliquis: cū
fm dicta nō de paucioribz cōsiderat ethica q eco
nomica vel politica cū cōsideret de vnoquoqz ho
mine vt tu dicis: quare q dicit eustracius ipā in
tendere de vniū hominis melioratione r qua
re etiam vocatur moralitica a monos quod est
vnum. Dicendum est quod quēcūqz indiuisio
nem r indistinctionem habent vt sic vnum dicit
tur vt patet quinto metaphysice. r quēcūqz disti
ctionem habent vt sic multa per oppositum di
cunt. Nunc autem ethica nō distinguit inter di
uersos gradus hominum pstitutionem domum
vel ciuitatem sed indifferenter r communiter de
vnoquoqz homine considerat fm q est felicitā
bilis vel meliorabilis. economica aut r politi
ca distinguunt inter diuersos gradus habitan
tium in domo vel ciuitate: declarantes que ope
ra diuersa diuersis conueniant gradibus coha
bitantium ad salutem omnium r honestatem vi
te r cohabitationem simul cum perfecta sufficiē
tia pcuranda. Et ita patet q ethica est de vno
homine: non vno solo sed vno communiter r in
differenter ad omnes accepto. Economica au
tem r politica sunt de pluribus quia de homi
nibus distinctis secundum gradus r status di
uersos ad ordinandam cohabitationem r coha
bitantium vniū decentē r sufficientiā reqsitos. Et
ex his tam patere potest q ethica pōr est r vti
lior q economica et politica. r q eas sibi subal
ternat propter quod oportet describere et inqui
rere humanū bonū quid sit que et quod sint. X
tutum ipetres. que r qualia debeat agere vniū
quisqz indifferenter quēdāqz statū genēs ad illō

sumū bonum adipsūqz vel formaliter vel se
cūduz gradum ppinquus secundū q est possibile
vniūqz. Sed economica et politica hec ab ethi
ca pro cōstitū habentes intendunt quō per di
uersos hōim vel habitantū gradus et ordines
huiusmodi sumū bonū virtutes. et earū opera
tiones pōtint vniuersis pcurari distribui et sal
uari fm q spectat ad vniūcūqz statum. Hoc
visō sūt tres conclusiones fm. 1. pma est
q ad politicā spectat cōsideratio summi boni ip
sius hominis. Secunda est q hoc etiam spectat
ad ethicā. Tertia est q de huiusmodi bono cō
siderat alit r et diuinius politica q ethica. Ad
pditionem istarū cōclusionū oz supponere q ip
sius hōis est aliquod sumū bonū quod. 2. sic
pbat. si est aliquis finis oim opoz et opationū
humanarū quē ppter ipsū qrimus et alia pro
pter ipsū ille est hōis finale bonū et optimū. qm
talis esset oim aliorū vltimatus finis. sicut au
tē finis semper habet rationem melioris respe
ctu ordinarū ad finē ita finis vltimatus oim est
optimus. sed oim operum humanorum est vniū
talis finis vt probatū est alia questione. igitur
rē. Secūdo conueniens est supponere q illū fi
ni boni cognitio magnū habet ad humanā vitā
incrementū. quod sic pbat secundū. 2. homo
si debeat ducere bonā vitā. oportet q versus il
lud finale bonum dirigat omnes actus suos. se
cundum cuius cōmunicatiōe oia sunt bona. et
secundum eius oppositū sunt praua. Itā sicut
dicit cōmentator secundo metaphysice. nihil est
bonū nisi propter causas finales. modo sicut sa
gittator signum non percipiens non potest ad
ipsum nisi casualiter dirigere sagittas: sic homo
finale bonum ignorans non habet vnde vitā ip
sum valeat dirigere actus suos: igitur ad vitā
cognitio eius magnum habet incrementum. Et
ex hoc sequitur itatū vltimus q alit scientiā
humanarū conueniens est de tali bono scruta
ri. Itā suppositis pbatur prima conclusio sic.
principalissime et maxime architectonica scien
tie est cōsiderare sumū et finale humanum bo
num. sed scitā ciuilis est huiusmodi: igitur. ma
ior probatur: quia fines principaliorum et ma
xime architectonicarū scientiarū semper sūt
meliores r desiderabiliores finibus artium que
sub eis sunt tanquam complectentes huiusmo
di fines inferiores. sicut declarat Aristoteles in
littera. q oportet principalissimā scientiā r ma
xime architectonicā cōsiderare finem vltimū
r optimū omnes alios cōplectentē. minorē pbat
Aristoteles pmo sic. Illa scia est principalissima
r maxie architectonica que pordiat circa cōies
disciplinas qz debet sūt in ciuitatibz: r qles vniū
quemqz oportet addiscere r vīqzquo scientia au
tem ciuilis est huiusmodi. igitur: et cetera:
Secundo: illa scientia est principalissima r maxie
architectonica sub q pciōssime existūt virtutes si
ue facultates. s. sub ciuili existūt pciōssime vtu
tes puta militaris. economica r rhetorica igr rē.
Itā aut rōnū declaratiōe rētre in expōne tex
tus. Et scias q ille rōes nō pbat nisi q scitā ci
uilis sit principalissima iter artes de hūanis ozi
bz practice pōrātes. ciuilis ei scia nō alit pde
rat de hūano sic. Scia aut cōs hūani bōi spectā
tie pōrātes sūt vniuersalissimi. oiz enī finis

Secūdo pūch
sub tribz p
tionibus a
politica illi
lūme hōim
bono.
pma conclusio
probat.

Secunda co
clusio pbat.

Tertia pbat
no pbat

Ad rationes

Questio
Arguitur.

contēplationē attendēs nō est politice subiecta
sed econtra ppter quod dicitur sexto hū. q pri
deria pcpit gra sapiētē r nō illi. Secūda pclu
sionem pbat. 2. idem est vniūqz hōim bonum
et ciuitati et toti genti. scz esse virtutibus et pru
dentia perfectum: vt dicit eustracius. ciuitates et
ppter hoies sūt. nō econuerso. Ideo nō ē ciuitatis
vllū bonū qd non sit cuiuslibet hōim in habitan
tiū bonū. sed ethica cōsiderat bonū vniūcūqz
hōis: politica vō bonū commune ciuitatis. ergo id
bonum cōsiderat politica r ethica. sed probatur
est politica cōsiderare sumū bonū humanū igr.
Tertia conclusio p p. 2. si est amabile alicui
vni procurare bonū r pcuratū seruare. pfectius
et meliū erit et diuinius hoc pcurare ciuitati at
toti genti r ciuitatibus pluribz. hoc enī magis
adimulat deo sumo q est oim bonorum vniuer
salis distributor. sed ethica vni hōim nō soli: sed
ad quēlibet gradū vite idifferenter acceptū sicut
dictū est nūc bonū humanum pcurare: r pcura
tum seruare. politica aut toti ciuitati. igr rē.
Est tamen diligēter attendēdū q humanū bonū
quātū ad ipsū quidditātē ethica pcedit pde
rat q politica. qz hec igr itue illa aut suppositie
soli sic vocatū fuit. q quātū ad ipsū pcuratiōe p
curatiōe pcuratiōe politica vniū ipz sicut vt nūc
pbatū ē. Et p hoc p solutiō ad pma pncipaliū
rōnū. Ad scdaz dē q ad metaphysicā spectat cō
siderare de oiz enī vniuersalissimo r vltimo fi
ne et de speculatiōe pma cārum hūani finis: de
quo fine hūano politica soli practice cōsiderat.
Ideo pcedit q de fine nobiliori cōsiderat meta
physica q politica vel si de eodez tū metaphica
mō altiori. ideo cōcedit ē nobilissima. Ad aliaz
dicendū q politica bene pcpit r ordinat circa
speculatiuas scientias quas scz debetū esse
in ciuitatibus r quales vniūqz addiscere opz
et vīqzquo: vnde etiā demōstrat humanū bonū
in actu speculandi consistere. sed nihil speculari
docet nec intro mittit se que cōclusiones. r quō
et ex quibus pncipijs deducāt. Et ita de actū
speculatiōis in quo cōsistit hūanū bonū specty
ad hanc artē practice solū: speculatiue aut ne
qua q sed ad aliquā aliā scz metaphysicā. Ad
vltimā dicēdū q scia ciuilis inter practicas est
vniuersalissima et maxime architectonica exce
pta ethica. r forte economica. s. adhuc ab ethica
et economica non differt in fine principaliter cō
siderato. sed differt i modo cōsiderandi eundem fi
nem sicut dictum fuit. Et sic est finis questionis.

Sextimo querit: vtrū scia moralis sit
vtilis iuuenibus et passionum secu
toribus. Arguitur q stytilis iuueni
bus: qz nōdū sunt erroribus seducti
ideoz q facile pnt suscipere hūi scie
tie effectū. Item iuues pncipiunt in speculatiuis
vt in mathematicis vt dicitur sexto hū. ergo
proficere debent in practicijs scz in moralibus p
batur consequentia. quia speculatiue scitē sūt
gradus superioris quam practice. modo quod
potest in maius videtur posse in minus. Etiam
moralis scia est de magis sensibilibus que vidē
tur iuuenes magis posse capere qui nondū ha
bent rationem efficacem. Item secundo hū. vī
q non parū differt scz vel sic bene vel male expū
iuuenē confestim assuefieri. Assuefacere vero iuue

nem pexigit cognitū esse assuefaciendū modū qui
cognoscitur p hac sciam. ppter quod octauo po
litice dicit. 2. legislatori maxie negociandum
esse circa iuuenum disciplinā. Deīn af idem de
passionum secutoribus. Nam hec scia vel nulli
est vtilitatis: quod absurdum est vel est vtilis iu
uenibus: quod negat. 2. vel etatem ampliores
habētibz et hoc aut virtuosos aut victorios qui
subiecti sunt passionibus. sed non virtuosos quia
iam tales habent huius scie effectum. q reliquitur
q est vtilis passionum secutoribus. Item tertio
huius dicitur q leges puniēdo malos prohibēt
ab eo quod est deterius: quoddē aut gen? puni
tionis ē ostēdere malo turpitudinem vite sue qd
sit per hanc scientiam. igitur. Appositum dicit
2. Dicendū est q hec scientia est vtilis omnibus
aliquid intelligere potentibus: nisi forte simpli
deprauatis et in sua malicia obstinatis. his enī
non est vtilis hec scientia. sed vānosa magnum i
ferens ciuitati detrimentum quoniam seuissima
est iniusticia habens arma vt dicitur primo po
litice. Probatur igr q ceteris sit proficiua pmi
mo de pueris. qm consuetudo audiendi aliquid
in pueritia. firmat illud in mente auditoris: et
que audiri nō cōueuerūt. minus nota sūt r ma
gis extranea videntur vt dicit in secundo meta
physice. Itā cōmentator in plogo suo tertio pph
corum dicit q cū quis assuetus fuerit a pueritia
credere sermones falsos: illa consuetudo iducet
ad negandū veritatem ppter qd multū pdeit pue
ris sepe pncipia huius scie aut ē cōclusiones
aliquas pponē. r ipos s. q patē eoz debilitas
in vtuosis operibus enutrire. Non tamen dico
q tales hēant vires sufficientes ad hac scias scitifi
ce audiendam. Deinde probō q valeat iuuenibz
qm scientia moralis est apud aīam sicut medici
na ad corpus. per artē autem medicine prefer
uari possunt ab egritudine qui ad eam qm pni
sunt et dispositi. Itā igitur et p hanc sciam iuue
nes qui ad vicia pni sunt preferuari possunt: ne
habitus induat viciosos. Scitendū tū q nec ista
scia sufficit ad ipsos fieri bonos. qd sic declarari
potest. quia pueri vacuam habent rōnem natu
rales aut ad augmentū r nutrimentū maxime
conantē. pter qd sensibus vtuntur ad eā solū quā
habēt ad vitā necessitatē. quēadmodum r bruta.
et ita necessario sequuntur passionēs et quādā
assumunt in eis assuetudinē a qua non pnt re
trahi nisi qm violentia non parua. ppter qd cū
ad iuuentutem trāsierint: non pōt hec doctrina
sua in eis habere effectū: nisi cum hoc parentū
monitionibus nec nō multoties cōiūtijs obpbi
is. cōtūmētijs. aut verberibus cogantur. Itā si
cut dicit. 2. huius scie finis non est cognitio: s.
actus virtuosū illicitos passionum impetus mo
derantes. Iuuenes aut sicut dictū est: ex assue
factione puerili nec nō ex natura fortiter adhuc
ad nutrimentū et augmentū conante. similiter
et ad cōitū pperante sūt passionū secutores. pro
pter qd nisi coacti non vellent hac audire sciam
ad oppositū sue consuetudinis et quodāmodū na
turalis dispositionis r proprie delectationis ex
hortatē: nec huius scientie pncipijs assentirent
nec aliquid ex ea oim pducerēt ad effectū. r ita
isti non essent ppriz nec idonei huius scie audi
tores. 2. pns tū ex parentū coactione vel mgoz

In oppositū
Ratio

rum regimine nō potētibz proprijs vacare de
siderijs pōerit ista scia. qz cū rōne facili? ē qz
ne ratione coactionibus aut admonitionibz o-
bedire. Et ppter consuetudinem: sicut dictum est
de pueris. Adhuc etiam est sciendū qz ppter i-
experientia actus humane vite nō sunt eviden-
tia iuuenibus huius scie pncipia. s; forte credita
solum et accepta auctoritate doctozum. quoni-
am pncipia sumuntur via sensus. experientie.
et memorie. hec autē scientia est de actibus hūa-
nis. et si nō sint eis euidentia pncipia: constat
qz nec conclusioes. ppter qd patet qd tales nō sūt
huius scientie pprii auditores. Si quis autē pre-
dicta recolligat: poterit de iuuenibz hēre quat-
tuor conclusioes. Prima est qz iuuenes ppter ea
de actibus humanis nō esse expertos nō sunt
huius scientie pprii auditores: ad habendum de
his de quibus ista scientia considerat euidentia.
Secunda conclusio qz illi bene sunt idonei audi-
tores et viles ad habendū de his aliqua credu-
litate tū ex doctozū auctoritate qz ex audiendi
consuetudine. Tertia conclusio est qz iuuenes nō
sunt pprii huius scientie auditores qz ad a-
ctus virtuosos qui sunt huius scientie fines exer-
cendum: nisi aliqua parentum vel aliorum ipsoz
regentium cōcurrēte coactione ppter nimis eē
passionum et impetū excessiuozum secutores: et
ppter habere habitum quodāmodo contrariū
ex puerili assuetudine. Quarta conclusio ē qz
ipsi existētes sub debito regimine sunt viles au-
ditores vt ad virtutes disponant. et a vitijs pre-
seruentur. Deinde ostēdo qz hec scia valeat etate
prouectis. Nam talium aliqui sunt deprauati
iudicij et deprauate voluntatis. ppter esse ni-
mis in vitijs assuetos. Alij sūt iis habentes
firmā bene agendi voluntatem: et in virtuosis
operibus assueti. Alij sunt medij rectum habē-
tes rationis iudiciū et bonā volūtate. sed tū ali-
qñ superatam et trepidantē ex impetu passionū.
sicut est continens: et post est incontinens: sc; qz
cut dicit. Eustratius in stat rationi. et pscinde-
re seipsum ab appetitu irrationali vult: et supe-
rare nō potest. Doctozū autē triū modozū pmi et
vltimi vocant ab Ari. Iuueniles sūt mozem qz
nō sunt in bonis moribus puecti. quozum p-
mi nō sunt viles auditores ad actus qz sunt hu-
ius scientie finis exercendos. sed sic possunt esse.
viles. quia tales tandem cognoscent qz vita sua
per alios et magnos viros reputatur turpis et
feda. vituperabilis. et obprobriosa. quod cognosce-
tes de necessitate minus gaudebūt in ea. et sic mi-
nus afficiuntur ad ea. et habebunt quendam im-
petum ad directionem meliorem: nisi fuerint pe-
nitus in malitijs suis oblati. et ita paulatim
addentes (sicut dicit Eustratius) forte vitijs tan-
dem ad melius disponuntur. Scd aut sunt puti-
les auditores huius scientie. tales enim huius
scientie pncipia acceptabunt sine formidine tā-
qz multoties habentes experientia de ipsis. et ita
conclusionibus exinde lectis firmum pbeunt
assensum. et sic bona voluntate quod melius est
eligentes et opere prosequentes poterunt huius
scientie finem perfectissime adipisci. Vltimi autē
si nō possunt statim impetus passionum con-
uincere. per hanc tamen scientiam rationis iudi-
cium dirigēt et voluntatem bonam ad melius
prouocantem et quasi cogentem necessario re-

frenabunt passionū motus illicitos et tandem se
conuertentes ad opera virtutum ad humanum
finem attingent. Et p hoc soluūt rōnes i pncipio
questionis adducte. Ad primam dicendum qz li-
cet iuuenes nō sint intantim seducti erroribus
sicut senes prauī. tū fortior est in eis passionū im-
petus qz iudiciū rationis. et huius artis admo-
nitio. ppter quod alio. cum hac scientia indi-
gent auxilio sicut dictum fuit. Ad aliam di-
cendum qz intellectus i iuuenibus nō habet spe-
culationi quicqz contrariū s; solum simplicem
pauationē que nihil speculationi resistit. sicut
neqz tenebra luci. sed virtus in iuuenibus procu-
randa contrariam habet in ipsis naturam et cō-
suetudinem ex etate puerili acquisita: modo su-
pra dicto. ipsi virtuti et eius operationibus for-
tissime resistentem. Ideo magis potest specula-
tionis actum exercere qz opus virtutis. Etiam
in speculatiuis: specialiter in mathematicis et lo-
gicis magis possunt iuuenes primitus ap-
prehendere. pncipia enim ipsarū nō ita depē-
dēt experientia nostra sicut in hac scientia que ē
de actibus humanis et ex his sicut dicitur p-
mo huius. Ad aliam dicendum qz iuuenem
assuetū confectum in virtuosis operibus nō est
pncipaliter per hanc doctrinam. sed pe parē-
tum aut aliorum violentiam cogentem. et sic si-
nitur questio.

Questio. Etiam qrit. An felicitas consistit i bo-
nis exterioribz. Et qz i diuitijs. qz se-
licitas est status oim bonoz aggrega-
tiōis pfecte. vt dicit Boetius. Etio d
cōsolatiōe. s; hoc competit diuitijs
qz put dicit. Ari. qnto huius inuētiū. et
ut sit fidelissor hūdi p eo qd cūqz hō voluerit. Se-
cūdo felicitas cū sit sumū bonū ē sūme appetibi-
lis. diuitie autē sūme appetit. qz i sūmū vt ap-
paret pmo politice. Tercio fortuna videtur ef-
se idē felicitati aut ppe felicitate scdo physicozū.
Fortuna at exterior bonozū maxime dīa est.
Quarto videtur in honoribus consistere. qz felici-
tates est premiū virtutis: vt dicitur pmo huius: et
etia qz to huius dī qz virtutis pmiū est honor. et
go honor videt esse felicitas. Quinto felicitas ē
maxime appetibilis. honor aut maxime deside-
ratur specialiter ab excellentissimis et in virtu-
te strenuissimis. qz tales se pus morti exponerēt
qz paterētur honoris detrimētū. Oppositū dicit
Ari. pmo dicendū ē gñaliter qz i bonis exte-
rioribus nō consistit felicitas. Scdo hoc i speciali
declarabit de diuitijs et honoribz. Primū pba-
tur pmo ex felicitatis ipsi homi appropiatione
qz felicitas debet esse ppiū bonū ipsi hōi et ipso
existens. Aliter nō est formalis felix: sed bona ex-
teriora nō sūt hōi. An. Seneca i epistola 3m
merito ad luciliū oia mea meclī sūt. Et epila tu-
me iquis: nō ē tuum qz fortuna fecit tui. cuius
rōnes assignat dicēs dare bonū qd potuit aufer-
re pōt. An etia in epila plevra dicit. Reminē eo
fortuna puecti vt nō tū illi minaretur qz p o-
miserat. Scdo arguitur ex ipso felicitatis et bo-
nozū exteriorū acquisitione diuersa. qz exte-
ra bona qñqz p violentias acqrit. qñqz p fraudes
et malitias occultas. qñqz etia ex solis parētibz
aut pdecessoribus pcurantur. Alijs autē successo-
ribz nihil bonū: sed aliqñ malū opantibz. hec

Ad rōnes.

Questio.

In oppositi
Responsio
Prima pncipio
gñali qz ex
terioribz bo-
nis nō sit fe-
licitas.

aut nō ē uenitū felicitati. Item ex felicitatis
excellētia sūma in bonitate: quia felicitas opti-
mum est bonozū humanozum vt dicitur pmo
huius: bona aut exteriora neqz optima sunt ne-
qz secūda se bona. cum eis contingat male vti. et
quia pessimi sepe plus abundant eis qz boni. bo-
na etiam exteriora cum magno labore acqui-
runtur. cum maiori timore custodiuntur. et cum
maximo dolore relinquuntur. tale autem nō
est summum bonum. Item ex felicitatis per se
sufficiētia quia bona felicitantia satiant ap-
petitum habentis. cum felicitas sit vltimus fi-
nis vltra quem nichil queritur. et quia felicitas
est bonum per se sufficiētiūm vt infra dice-
tur. sed bona exteriora nō sūt huiusmodi. Pp-
er enim appetitus est infinitus vt dicit pmo po-
litice nisi supiori virtuteregatur in qz maius bo-
nū iaz pssit. cū regēs sit nobilius recto. Item
ex felicitatis stabilitate quia felicitas difficul-
ter auferit vt dicitur pmo huius. bona aut exte-
riora labilia sunt. An Seneca ad luciliū epila
cl larant. Etia enim ista in que dominum casus
exercet seruilia sunt. pecunia et corpus et hono-
res imbecilla. fluida mortalia possessiōis incerte
Deinde specialiter probatur qz in diuitijs nō
consistit felicitas quia maxime contingit eas ac-
quirere per fraudes et violentias. quia nō pro-
pter se acquiruntur. sed quia viles ad aliud. et
quia sepe nocuentū inferunt habentibus mul-
ti nāqz perierunt ppter diuitias pmo huius.
Etia septimo politice dicitur oē qd vile ē eo-
rū excessū aut nocere necessarium aut nichil esse
pncipium habentibus. Deinde specialiter de ho-
noribus hoc apparet. quia felicitas que ē sūm-
mū bonū felicitat: nō debz esse in ptate alterius
nā statim altero volēte cōtingeret ipsū nō esse
felice. honor autē nō est in ptate eius qui hono-
rat. ē actus liber honoratis. Item honor est
exhibitiō reuerentie in testimonium virtutis vel
excellētie sūm qz honor cōiter describitur. maius
aut reputamus illud in cuius testimonium req-
rimus alter. qz illud alter quod querimus in te-
stimonium. testimonium ei nō querimus nisi gñā
alterius. Sed obiciū quia testimonium nō que-
rit aliquid de sua bonitate vel excellētia. gra-
tia ipsius bonitatis vel excellētie quia iaz ha-
bet. sed gratia euidentie ipsarum vt sc; sūt alijs
evidentes et vt inde ille laudet ab alijs. ergo in
bonitate et excellētia ppiar intrinseca nō quie-
scebat appetitus. sed vltra ptebat hoc alijs ef-
se notum. et inde laudari ab alijs cui ergo felici-
tas sit vltimus questū et p se sufficiētiūm: et
per qñs debeat omnino quietare appetitum. vi-
det qz nō oim in bonitate intrinseca sit felici-
tas sed magis in noticia illius bonitatis apud
alios aut i hoc qz ab alijs laudet et ita redit qz fe-
licitas est in aliquo bonozū exteriorū. Forte di-
cendū s; habetur in pmo elēphozū qz sicut qui-
busdā magis pncipium est videri esse sapientes qz
esse et nō videri. et tales sunt sophiste. Ita etiam
quibusdā magis amabile est videri esse bonos qz
esse et nō videri. et tales sūt sophiste in moribz
et hypocrite. Dico igit qz sophista bonus honores
querit vt ab alijs videatur bonus et laudabilis.
sed simpliciter bonus nichil vltra qrit finalit.
sed tū honores sibi exhibitos gratanter acceptat

eo qz seipm cognoscit esse honore dignū. et despi-
cit nō impēdētes sibi honore tanqz supbos. et i-
iustos. aut ignaros nō attribuētes sibi illd quo
dignus est et quod sibi impendere tenēt. Vel for-
te dicendum qz sicut deus cū sit sufficiētiūm
seipm diligit pma intentione. et eius dilectio ē se
ipso pfectissime quierat. et tū scda intētiōne tran-
sit super creaturas vt eis suā bonitatē largiatur
vt dicit cōmētator Scdo celi qz bonū supphus
diffusivū. Ita simpliciter bonus seipsum bonū et
felice diligit: et in seipso suā dilectio quietat p-
ma intentione post ipsū deū. s; tū scda intētiō-
ne transit in alios: et desiderat suā bonitatē ali-
is fieri euidentē vt ad eam aduertentes et versus
eam per debitā reuerentiā accedentes ipas par-
ticipent et efficiantur meliores: aut in bonitate
habita conseruent. sūm qz entia versus primum
bonum tendētia bonitatē sibi acquirunt aut ac-
quisitam conseruant. Et sicut videmus qz ex ho-
nore que deo impendimus sibi melius nichil ac-
crescit sed nobis. Ita si minores impēdant ho-
nozem felici nichil inde ipsi felici melius accre-
scit sed honorantibus ipsum. Ad rationes in op-
positum. Ad primam dicendū qz sic numus va-
let qz pro ipso habemus quicquid volumus. tū
ex hoc nō sequit nisi qz est vtilis ad illa habē-
da: et qz nō valet nisi ppter alia et nō ppter se
cuiusmodi nō est felicitas. Etia dicendum est
qz pro numo habemus qñqz volumus de exte-
rioribus bonis. sed nō de interioribus que ma-
iora sunt. Ad aliam potest dici qz si quis appe-
tat diuitias in infinitum hoc est ppter corpus
ptionem appetitus inqñtū deficiunt concupiscē-
tie inordinate que nō moderat ratione: vt pa-
tet pmo politice. Etia si appetunt in infinitum
hoc est ppter sui impfectionē quia nō faciūt ap-
petitū. si enī essent summū bonum ipse satiant
appetitum. Ad aliam dicendū qz fortuna nō
est felicitas. sed dicit ppe. quia ei deseruit insti-
mentaliter. ministrat enī quēcūqz necessaria vi-
te que necessario requirunt ad felicitatem acq-
rendam. Ad aliam dicendum qz felicitas est p-
miū verū et essentialē pmiū virtutis: sed honor est
illud pmiū accidentale et extrinsecum quod alijs
tenentur reddere virtuosis. Ad aliam dicen-
dum qz si quis plus diligit honorem qz virtutem
hoc est quia plus diligit videri bonū qz esse et nō
videri. et est sophista in moribus. nec si potest fe-
lix fieri: s; qz ppter ipsā bonā opationē sūm seipm
se piculis exponunt. isti sunt boni simpliciter et
felices. Hec de questione.

Ad rationes.

Questio.

Questio. Etiam qrit. An felicitas consistit in
voluptatibz seu in aliquo bono cor-
poris. Et qz in voluptatibus. quia
bonū ppter ē qñtū et nō ppter aliud est ipa
felicitas. tale enim est vltimus finis. et nichil eol-
timus finis homini bono nisi ipsa felicitas. sed
voluptas ppter seipm queritur. unde decimo
huius dicit nullū interrogare cuius gratia de-
lectatur vt sūm seipm existentem eligibilem dele-
ctationem. pmo etiam rhetorice dicit Ari. de-
lectationem enim omnia psequunt. et gñā ipss
us appetunt delectari. Item quod summe est
appetibile hoc est felicitas. sed voluptas est hu-
iusmodi. ppter hoc enim appetunt eam sapien-
tes et insipientes et ratione carentes. et oim ma-
b ij

Resolutio d
iuuenibz sub
quatuor con-
clusionibus.

De puectis
quozū variā
sūt genera

Secda conclusio
spēialis de
diuitijs

Tercio de
honoribus.

Obiectio.

Prima rāso.

ime abhorrent tristitia: tantum ut ad eam vitam seipsum interficiat. et in infirmitate possit per tristitiam credat sanitatem esse summum bonum cum igitur nos maxime abhorreamus tristitiam delectationi et voluptati opposita. sequitur quod ipsa voluptas summe est appetibilis. Tertio felicitas est quod delectabilissimum primo huius nihil aut est delectabilis quod illud quod est essentialiter delectatio modo voluptas est huius igitur. Deinde arguitur quod in aliquo bono corporis: quod quanto aliquid est imperfectius. tanto maiori indiget perfectione propter hoc enim perfectio materie que est forma substantialis est maior quam perfectio substantie actu substantie que est aliquid accides. sed corpus est imperfectius anima. ergo maioribus indiget perfectionibus quam anima. felicitas autem debet esse summa perfectio. ergo ipsa est aliqua perfectio corporalis.

Item sanitas que est dispositio corporis prestat esse et vivere hominem et vitam sensus et rationis. infirmitas autem huius tria hec omnia tollit. ergo infirmitas est huius pessima: et sanitas optima. optimum autem est felicitas igitur. Item bonum universale quo remota remouetur de bono est melius et appetibilius quam bonum quod est particulare quo finem remanet ad huc alia bona. et sanitas remota remouetur alia bona: sed operationes debite corporis et anime operationes autem intellectus autem aliquid virtutis moralis remota. adhuc remanet pars debite corporis operationes. id est sanitas videtur esse melior. Item omnis terribilissimum est mors quanto huius. et summum appetibilis est vita mortis opposita per locum a tria. sanitas autem est magis vite salutaria quam quicquid virtutis operatio. id est magis appetibilis. et sic magis pars ad ipsam felicitatem. Proportio primo huius et decio et septio politice de illiquidem est anima preciosa corporis et possessione: ideo necesse est et dispositionem optimam proportionem litter huius. Item dandum est finem. Enitratum quod sicut sunt in anima quatuor principales virtutes morales scilicet prudentia temperantia fortitudo et iustitia. sic ex parte corporis sunt quatuor huius proportionalia prudentie. namque proportionale est sensum viuacitas in corpore. proportionale autem temperantie est pulchritudo. quod sicut temperantia est modificativa et comensurativa passionum per quod anime decor et claritas apparet. sic pulchritudo in comensuratione debita membrorum et omni corporali dispositionum consistit. proportionale autem fortitudini in corpore est robur. quod sicut fortitudo facit hominem constanter circa difficultia periculorum. sic robur facit corpus constanter ad ferendum onera laborum. proportionale autem iusticie est sanitas. quod sicut iusticia fuit equalitatem et medium inter dantes recipientes. sic sanitas requirit equalitatem et proportionem in complexionem humorum. Item non dandum quod bona corporis vel habitus corporales sunt quorum principia sunt quatuor predicti. vel operationes vel delectationes consequentes. voluptates autem de quibus questum est sunt de delectationibus corporalibus. quod proprio nomine voluptas est delectatio sensus finem in functione obiecti convenientis ad ipsum. specialiter in gustu et tractu. Item vi dico primo generaliter quod in nullo bonorum corporalium consistit felicitas humana propter quatuor. quorum primum est quod felicitas non est corpus hominis brutis. secundum est quod felicitas non est corpus bonum et malum. tertium est quod felicitas non potest occa-

tionem ad peccandum. quartum est quod felicitas non est ordinabilis ad maius bonum. cum ipsa supponat esse maximum bonum. Bonis autem corporis conveniunt oppositae conditiones. Primo quod quilibet corporis additio vel potentia in aliquibus brutis inuenitur etiam perfectius quam in hominibus. quod Seneca declarat in epistola inimicitias ad lucillum ita dicens viri. homo et leones. formosus est. et pavones. velox est. et equi habet vocem. sed quanto clarior canes accutior aquile grauior tauri. dulcior est mobilior oves luscini. Secundo et tertio pulcherrimos et robustissimos homines contingit sepe esse pessimos quibus sepe prebent et fortitudo et pulchritudo occasionem peccandi. Quarto bona corporis ad bonum maius ordinantur quod sicut corpus ad animam. ita bonum corporis ad bonum anime. sed corpus naturaliter ordinatur ad animam tanquam ad finem. quod sicut dicitur septimo politice semper deterius est gratia melioris. Item specialius dico quod habitus corporales non sunt id in quo felicitas consistit quod vietur ordinantur ad opus. Item adhuc specialius sensum viuacitas ad actum ordinatur. sicut cognitio intellectiva nobilior est sensitiva. ita intellectus viuacitas nobilior est corporis viuacitate. Pulchritudo autem sepe trahit ad luxuriam. Robur autem est magis dispositio ad subiectionem quam ad dominationis dignitatem. unde primo politice dicitur. Aut quidem igitur natura et corpora differunt facere que liberorum et suorum hec quidem fortitudo ad necessarium usum. Hec autem recta et inutilia ad tales operationes. et vilia ad civilem vitam. Et secundo de anima molles carne apti mente dicunt. Etiam sanum contingit esse fatuum in fortunatum et impium. Etiam sanitas est dispositio corporis et membrorum finem quam possunt corpus et membra in operationes sibi debitas. ideo ordinatur ad opus. Etiam aliqui viri optimi infirmant. Similiter et pater quod in corporis operationibus non est felicitas. quod nobilioris operantis nobiliores sunt operationes. id est operationes anime sunt nobiliores. Item nec in voluptatibus. quod frequentantes voluptates. ut dicitur. Aristoteles sunt omni bestiales. vitam pecudum eligentes. non enim super eleuant vitam suam super additiones vite bestialis. Etiam voluptas in cibo et potu et coitu maximam prebet occasionem delinquendi vel etiam corporis ipsum totaliter corrumpendi. Etiam est ipsa quod propter se desideratur in natura ad alium ipsam ordinatur. sed ut per eam persequeretur hoc cibum et potum ad vite salutem. et coitum ad conseruationem speciei de voluptate autem dicitur. Seneca comparat eas ad virtutem libro de vita beata. Voluptas ad vitam turpissimam venit. Infelices quidem non sine voluptate imo ab ipsa voluptate sunt. virtus autem vitam malam vel miseram non admittit. Voluptas autem sepe inuenies latitante ad tenebras. captiuam circa balnea et sudatoria mollem. eneruatam mero. atque vnguentis madentem. pallidam obfuscata in medicamentis inuolutam. voluptas autem cum maxime delectat extinguitur nec multum loci habet cito implet et tedio. et post primum impetum marcescit. Absit autem felicitati que est summum bonum talia conuenire. Ad rationes. Ad primam dicendum quod est voluptas quod propter se queritur in natura est etiam propter aliquid melius quam reputat felicitati. Ad aliam dicendum quod si voluptas appetibilis est hoc est quod evite necessaria. sed non de-

Secunda.
Tertia

Ad rationes

bet intense appeti quod statim esset causa tantum turpis vite. Similiter potest dici quod tristitia voluptati opposita finem illam rationem finem quam opponit voluptati non est maxime obhorrenda. immo propter abhorrenda sunt vitia animam deturpantia. Item Seneca ad lucillum epistola inimicitias. Vir bonus quod honeste se facturum putauerit. faciet etiam si laboriosus erit. etiam si vanosus. etiam si periculosus. Ab honesto nulla re deterrebunt ad turpia nulla spe mutabitur. Sciendum tamen quod tristitia magna maxime de facto abhorretur. quod est plenus. specialiter ab illis quod non sunt in virtutibus firmati. quod valde grauatur sensum tantum quod aliqui non potest sensus intellectui deferre. et quod omni per tunc dicitur rationis amittit. et sic huius totus appetitus ad fugiendum illud triste. Sed ante et post cum perfecte bonus habet iudicium rationis libere. plus eligeret illam tristitiam pati quam agere vitiose. Ad aliam dicendum quod licet voluptas sit essentialiter delectatio. tamen non sequitur quod sit summa delectatio. Etiam non oportet felicitatem esse ipsam delectationem. sed delectabilem delectationem. Quis enim multi delectationem propter se desiderat et re delectabile propter delectationem. tamen natura aliter ordinauit. fecit enim delectationem propter rem delectabilem ut appeteretur et persequeretur. et ideo res delectabilis est simpliciter melior et appetibilior ipsa delectatione. propter quod delectatio non est ipsa felicitas. Ad aliam autem concedo quod materia indiget maiori perfectione quam forma. quia indiget ipsa forma. et ita corpus indiget maiori perfectione quam anima. quod indiget ipsa anima efficiente ipsum. et si nos diuidamus positum ex materia et forma in duas partes scilicet in formam et dispositiones debitas positio ratione forme ex una parte: et materia et dispositiones debitas positio ratione materie ex altera parte. tunc dispositiones formales erunt meliores et nobiliores quam dispositiones materiales. et ita est de anima et corpore. Ad aliam dicendum quod si sanitas est bona et appetibilis quod conseruat vitam et vitam rationis: tunc ipsa est bona propter aliquid: et sic illud aliud melius sanitas enim cuius sit habitus quod ordinatur ad aliud scilicet ad opus: ideo ipsa non est finale bonum neque optimum. Ad aliam dicendum quod ita probaretur si ratio valeret quod omnia ordinata ad finem essent meliora et appetibilia sine quibus ipsis re motis remouetur finis: et non e converso. Ita etiam materia esset melior quam forma. quod ipsa remota remouetur forma et non e converso. Ideo dicendum quod si sanitas remota alia posteriora bona remouetur. hoc est quod ipsa est necessaria ad illa posteriora consequenda: sic ordinatum in finem est necessarium ad finem consequendum. tale autem non est melius neque appetibilius sine. Ad aliam potest dici quod appetitus sensualis omni terribilissimum est mors: sed non appetitus rationalis. immo finem rectam rationem plus est abhorrendum vitis animam deperduere quam finem mori: et animam a corpore separari non existentem irremediabilem vitis: specialiter cum tempus vite sit breue: et mors sit de necessitate nature. sic dicitur oratorum prologo. vi. philosophorum et sic est finis questionis.

Quo queritur. Aristoteles felicitas in virtute consistit: an in operatione virtutis. Item quod non in operatione. magis in virtute. quod operatio est laboriosa. ideo non est delectabilissimum et ita non est in eo felicitas

Secundo sic dirigens videtur esse melius directo et nobiliter. virtus autem dirigens et dat operationem bonam igitur et. Tertio cum felicitas sit quod perfectissimum nullo alio perficitur sed operatio alio perficitur. perficit enim operationem delectatio ut habetur de amon huius. et. Quarto sepe die contingit hominem operari. et iterum esse sine operatione. et ita si in operatione consistit felicitas contingeret sepe in die hominem esse felicitem et miserum quod est absurdum. Quinto bonum diuturnum est eligibilius et melius. Tertio hominibus virtus felicitas difficile auferit primo huius. et. Sexto si felicitas vultur et virtus durat. id est. Et. Quinto vultur et virtus. Seneca sensisse videtur quod in virtute consistat felicitas. ita quod nihil sit simpliciter perfectius quam virtus. Dicitur et in libro suo de vita beata Erras cum interrogas quid sit illud propter quod virtutes perferat. quod est aliud superius sumum. Interrogas quid perferat ex virtute ipsa: nihil melius habet ipsa. Item in primis epistola tuas ad lucillum vir epistola clarum epistola sublimis epistola inimicitias et alius perferat virum fuisse delectabilem quod non sit bonum nisi unicuique sit honestum: et quod illud neque crescere possit neque diminui: et ipse dicit esse virtutem. Et eadem sententia legimus et philosophare videtur Tullius in libro suo de paradoxis. vide eos si placet. Item autem in virtute felicitas magis quam in operatione consistit. sic persuaderi videtur. In illo magis consistit felicitas. quod est bonum non alio sed seipso. et in illo quod non seipso alio bonum efficit. opus autem virtutis non seipso bonum est. et ipsa virtute. virtus autem ex se bona est et eligibilis. Item. Maior videtur non de se. Minor probatur primo quod ad hoc quod opus non est seipso bonum et virtute. quod eadem operatio finem ipsius operationis substantiam considerata potest esse aliquid bona aliquid mala. ut ire ad ecclesiam in homine deuoto operatio bona est. et in hypocrita mala. quoniam autem a virtute perfectior bonum sit. et a malitia male. hoc Aristoteles exprimit. Secundo ethicorum. d. quod virtus omnis cuius virtus fuerit virtus et illud bene habet perficitur et opus eius bonum redditur. puta oculi virtus et oculum studiosum facit et opus eius. oculis et virtute bonum videtur. Et eodem dicitur Aristoteles. Si itaque hoc in omnibus ita se habet. et hominibus virtus est virtus habitus ex quo bonus fit. et a quo bonum opus suum reddit. Secundo dicta minor probatur quod ad hoc quod virtus sit finem seipsum bona et eligibilis. quod est nullum opus inde sequitur. in virtute autem perficitur interitus. et hominem reddit bonum. Item primo ethicorum dicitur. Aristoteles bonorum et voluntate et intellectu et omnem virtutem eligimus quod propter ipsam. nullo ei adueniente eligimus. unde quodammodo ipsorum. Seneca autem. Tullius et omnes alij morales philosophi honestum clamant summum et finem seipsum bonum virtutem tamen honestum dicitur unde dicitur Aristoteles. primo rhetoricorum honestum quod igitur est quod dicitur propter se eligibile exterius. Laudabile est autem quod dicitur bonum exterius. delectabile autem quod bonum. Et addit. Si autem hoc est honestum. necesse est virtutem esse honestum. et ipsa bona exterius. laudabile est et delectabile. quod bona est et finem seipsum eligibilis. Secundo eadem conclusio videtur posse probari sic felicitatem habentem dicitur id quod est huius optimum hoc est quod dicitur. illud est magis felicitas hominis quo magis dicitur hominem simpliciter bonum et optimum. Laudatur et optimum huius quo ipse optimum perficitur. et virtute magis dicitur hominem bonum simpliciter et optimum quam operatione. Ita minor per primo quod experientia inductio. non est dicitur simpliciter melius esse potius. et

In oppositu
Qui virtute
consistat felicitas
seneca.

Tullius

Aristoteles.

Idem rationibus
Probatur

In oppositu

Responsio.
Virtutibus autem
proportionat
alijs corpore.

Idem rationibus

Questio.
Arguitur.

1 fiber.f.

vñq̃bq̃s ip̃sior. et etiā felicitatis g̃ra: per hec su
 ip̃cantes felices fore ergo in nullo istorū est fe-
 licitas. Tertia rō q̃ videtur eadē secūde est aut
 felicitas est humane vite finis vltimus: hic aut
 non est virtus sed opatio. Opatio nāq̃ finis ē ṽ
 tutis. An p̃mo huius virtutē laudamus propter
 opa et actus. Quarta rō talis est. melius est ex-
 cellentius est opari fm̃ virtutē q̃ h̃fē virtutē tm̃ f̃i-
 cur excellētius ē vti diuitijs q̃ eas possidere tm̃:
 p̃pter qd̃ in olimpiadib⁹ non optimiz fortissimi
 coronant̃. s̃ agnoscant̃: vt dicit Ari. Felicitas
 aut̃ optimo excellētissimo statui attribuitur.
 An Boetius tertio de solatide dicit q̃ beatitudo
 est status oīm bonorum aggregatione p̃fectus:
 ergo felicitas non est in virtutis hitu: s̃ in ei⁹ o-
 peratioe p̃onēda. Sic ex alijs dictis Ari. 2 cōter
 concessis possit sumi rōnes tales. Ad felicitas ē
 qd̃ delectabilissimum p̃mo huius: delectatio aut
 non hitu s̃ operationi necessario cōnexa est. De-
 lectiones enī inseparabiles sūt ab opatiōibus
 ṽtuosis: vt dicit decimo huius igit̃. 22. Item fe-
 licitas est qd̃ sufficientissimum p̃mohūus: tali
 aut̃ habito nichil eligē debemus extra: s̃ virtus
 te habita oīs h̃s bonus adhuc eligit fm̃ ei⁹ opa-
 ri. ergo in virtute nō p̃sistit felicitas. Acquies-
 tes opinio. Necesse possent dictis istis obuias
 re p̃babilē. vicerēt enī ad p̃mā rōnem absurdus
 esse vici⁹ q̃ h̃s felix fiat miser ṽ felicitatē amittit.
 It̃: s̃ necessitate naturali doamiat. Imo laudabi-
 le est doamire qm̃ oportet. 2 q̃tum oportet. super
 excedere autem in vigilijs est malum 2 vitupe-
 rabile. nichil autem est laudabile propter quod
 felicitas amittitur. Item isti non concederant
 q̃ homo felix ex opere virtuosissimo potest pri-
 uari felicitate. 2 infelix fieri ip̃so viuente. p̃possi-
 bile est tamen felices in eidentissimum actus for-
 titudinis tales suscipere lesiones in bello vt inde
 per totam vitam amittat ṽm rationis 2 ni-
 chil amplius operetur fm̃ virtutē. Putant igit̃
 isti isti felicitatem habitum esse talem qui homi-
 nem perfectum reddat 2 bonum tam in uigilia
 q̃ in somno: tam in opere q̃ extra: q̃cūq̃ fuerit
 necessitate sibi non imputabili: ab opere impe-
 titus. Dicerent etiam isti non esset fortunatis-
 simum infortunatissimo feliciterem. s̃ de hoc po-
 stea dicetur. Ad secundam 2 tertiam rationes
 responderent secundum ea q̃ commentator dicit
 in secundo celi commento decimo septimo 2 com-
 mento vicesimo primo vbi duplicem docet vi-
 stinguere finem scilicet finem dictum secundum
 p̃mariā intentionē. 2 finē vici⁹ scdm̃ secundariā
 intentionē. Vbi g̃ra cū dicat Ari. Scdo celi q̃ oē
 habens opus est g̃ra op̃is: hec autem inferiora
 p̃parantur ad vici⁹ 2 intelligentias 2 ad corpora
 celestia sicut factus ad faciens. siue opus ad ope-
 rans. igitur deus 2 corpora celestia sunt gratia
 istorum inferiorum. 2 hec inferiora sunt fines
 ipsorum. sed hoc p̃non est intentione p̃mariā
 quoniam illud propter quod aliquid intenditur
 prima intentione est nobilius ip̃so: vt dicit com-
 mentator. Imo hoc est secunda intentione sic sci-
 licet q̃ perfectum bonum immutum est alijs lar-
 giri 2 diffundere suam bonitatem. ideo opus seu
 operatum aliquod intendit: nō qd̃e rāq̃ aliquid
 ip̃so melius: nō etiā q̃ bonitatis inde aliquid sibi
 accrescat nec q̃ inde necessitas aliquid ope-

ffo. x.

cientissimum nihil ultra est eligibile prima intentione sed secunda bene. sicut deus per se sufficientissimum existens eligi creare mundum et alia suam bonitatem largiri. vel dicitur qd vita bonum per se sufficientissimum nihil eligitur nisi quod ab ipso sequitur necessitate naturali. quod admodum etiam. Aristote. concederet esse delectationes eligibilem que consequitur operationem in qua ponit felicitatem. virtutem enim habentem necesse est operari virtuose quandocumque et quotiensenseque fuerit oportunum. Idem autem et opinio. Seneca se narravit et declaravit non quod ex toto sibi assentiam. sed quia mihi videtur esse probabilis. Hec enim questio propter predictorum controverfiam doctorum excellentissimorum videtur mihi valde difficilis. Intantum quod ego fateor me non posse satisfacere mihi ipsi tam enim oportet aliquid dicere. sed tamen nihil hic de illa vera beatitudine dicimus. qua in patria sancti fruisur. sed de illa sola huius vite de qua philosophi humana ratione locuti sunt. Videtur ergo mihi distinguendum esse de felicitate. quoniam felicitas uno modo capitur pro statu eligibilissimo quem homo possit habere. et ita bene visum est eam. Boetius tertio de consolatione. videtur quod ipsa est status omnium bonorum aggregatione perfectus. et videtur mihi quod hec felicitas non est aliquid unum per se secundum simplicem formam unam. sed aliquid unum integrum integritate ordinis. sicut dicitur mundum vel exercitum dictum esse unum. hec enim felicitas omnia simul continet que vir bonus habere mallet quod non habere verbi gratia virtutes omnes morales. et intellectuales. et operationes expedientes secundum illas virtutes. corpus sanitatem civitatem necessariam multa alia. de quibus dicemus post. de hac autem felicitate videtur debere intelligi plurima verba. Aristotelis. videlicet non omnino felix est qui ipse turpissimus est ignobilis. vel solitarius et sine prole primo huius. Item septimo huius rotatum autem et infortunium magnis incidentibus felicem dicentes esse si bonus est. vel volentes vel nolentes nihil dicunt. De hac autem felicitate. questio mota non intelligitur. quia statim esset manifestum quod nec in virtute tantum consistit ita felicitas. nec in opere tantum. sed illis et illis simul cum alijs ad vitam sufficientissimam requisitis Alio modo sumitur pro uno unico simplici bono quod inter cetera que possunt homini convenire est optimum. ideo querere si felicitas hec in virtute an in opere virtutis consistat nihil aliud est querere quod virtus sit melior operatione an e contra. de quo est presens difficultas. Distinguenda autem sunt opera virtutum. quedam enim sunt ab ipsa virtute. siue a potentia in qua virtus existit elicita et ei immanentia. ut ratiocinari iudicare. eligere. et omnino velle vel appetere. Alia sunt imperata et in membra corpora vel in res exteriores transcurrentia. sicut dare pauperibus bellare contra inimicos. vinculos quod suum est tribuere vel etiam privare loquendo a delectationibus abstinere. nemini iniuriam inferre et cetera. Quantum igitur ad istos actus transientes videtur esse manifestum quod non sint meliores actibus immanentibus neque ipsius virtutibus. Actus enim immanentes sunt tan

**Distinctio v
felicitate.**

multiplici lo-
pera virtutū

quā imperātes et dirigētes. Actus autem tran-
sēūtes sunt tanq̄ iperati et directi. dirigens autē
nobilitas ē directio ⁊ impans imperato. Actus
etiā imānetes et ipse virtutes p̄ficiunt animam
interius. Actus vero trāseūtes ē decorāt exteri-
us solū. hoc autē melius ē videtur quo anima in
terius p̄ficiatur omni eo quo ipsa solū exteri⁹ de-
coratur. Quātu⁹ etiā ad actus imānetes vide-
tur ē vicedū scdm. Ari. q̄ actus virtutis ⁊ salte⁹
inter ceteros p̄ncipalissimus et optimus est me-
lior honorabilior ⁊ nobilior ipsa virtute ⁊ quod
p̄suaderi pōt. primo ex parte obiecti. Virtutes enī
et opera virtutum non solum vidētur ab aīa ac
anime potētis bonitatē ⁊ nobilitatē recipere. s⁹
etiā ab obiectis. propter qd. Ari. sexto huius
sapientiam ex parte obiecto⁹ sup ceteros habi-
tus intellectuales extollit. dicens. Erit vti⁹ sa-
pientiam intellectus ⁊ scientia. et (quē admodū
caput habens scia. honorabilissimorū ⁊. Et addit
īcōueniens si quis sciam politicam vel pruden-
tiā studiosissimā existimat esse. si non optimū eo
eorū q̄ in mundo sunt homo est. Et ī phemio de
anima. honorū honorabiliū noticiā opinatēs
magis autē altera ⁊ altera ⁊. Ex his videt̄ posse
concludi q̄ illo⁹ bonorū que interius p̄ficiunt
aīam illud est melius ⁊ nobilius quod magis ⁊
perfectius attingit obiectum. Actus autē magis
et interius attingit obiectum q̄ virtus. itum⁹
antuemur ipsū deū actuali cōtēplatione quam
habituali sapientia. igit̄ ⁊. Sed eo eadē cōclusio
p̄bat sic. causa ceteris paribus videtur esse nobi-
lior causato. opatio autē magis est causa virtus
q̄ virtus operationis. p̄bat primo non pōt
enī virtus generari nisi ex bonis et rectis opib⁹
sicut postea videbit̄. opatiōes autē bone et recte
fieri possūt ab eis virtutē. Ad hoc ei libertas nostra
est vt post videbit̄. quātūcūq̄ ei prauū s⁹m habi-
tū existēs possūt in opus bonum. licet hoc sit
difficile et rarū valde. ppter hoc ei tertio hui⁹
dicitur q̄ opatiōnū qdē a p̄ncipio vq̄ ad finē vo-
mini sumus. libero enim arbitrio ⁊ a bonis virtute
possumus elicere bonā opationem. non ergo est
virtus bone opationis causa necessaria. sed sic
confert q̄ rectitudo est potentie ne ma ⁊ agat
⁊ confirmat⁹ eius vt imprompte ⁊ delecta-
biliter bonam eliciat opationē. quā tamē elicere
posset sine virtute. ideo. ⁊. Item ex dictis potest
fieri ratio talis. Nam si ex his que in potestate
nostra sunt laudandi sumus aut vitupandi. igit̄
ex his bonis ⁊ malis q̄ magis in potestate nra
sunt magis sumus laudandi vel vitupandi opera-
tiones aut sūt magis in p̄tate nostra q̄ virtutes
opationū enim sumus dñi a p̄ncipio vq̄ ad fi-
nē habitū aut non nisi a p̄ncipio. imo nō sum⁹
eorū dñi nisi qz dñi sum⁹ opationū ⁊ vt apparet
tertio huius ergo laudandi sumus magis vel
vituperandi ex operationib⁹ q̄ ex habitib⁹. nō
illud bonū videtur esse melius quo magis sum⁹
laudādi. ⁊ illud malū peius quo sum⁹ magis vi-
tuperādi. bona igit̄ opatio melior est virtute
⁊ inter aut rationes adduci possent per oppositū
rationum q̄s alij ad cōtrariū adduxerunt sicut
videbitur ex solutiōe eaz. Et quib⁹ etiā ⁊ p̄fata
rōnibus apparet virtū esse gratia opatiōis
eligibile p̄ma intentione scire voluit. Ari. et non
intentione secunda sicut alij crediderūt. Et ita ego

vidi populares rusticos hoc cōcedere q̄ scilicet
operatio sit eligibilior virtute. petij enim quid
plus vellent vel abiq̄ habitu cognoscere omnia
que vellent: vel habitum habere ⁊ nihil vnquā
actu cognoscere. Respondērunt se de habitu nō
curare. Ad rationes ergo alterius opinionis
respondendum est. Ad primam maior est conce-
denda. sed minor intermitteret: et quando dicitur
q̄ operatio eadem secundum eius substantiam
potest esse aliquando bona aliquando mala: dis-
cendum q̄ licet hoc concederetur esse verum de
aliquibus operationibus scilicet quē in diuer-
sos fines ordinari possunt: hoc tamen non est ve-
rum de operatione finalissima que est ipsius dei
perfecta contemplatio. hec enim semper ē bona
et nō pōt esse mala. de operationib⁹ etia⁹ virtutis
moralis pōt dici q̄ operatio materialit̄ supra p̄t
aliquē esse bona: aliquē ēē mala: aliquē virtus et ali-
quē malicia: s̄ operatio formaliter supra sc̄z circū-
stātionata s̄m dicam⁹ recte rōnis nuq̄ p̄r eē
mala. et sic debz intelligi q̄ ipsa sit melior virtu-
te et eius finis. Ad hoc et finaliter virtus p̄dest
nobis vt omnes nostre opatiōes cōsonent recte
rationi: hoc aut̄ bñ cōceditur q̄ oēs operationes
a virtute venientes sunt bone: et a malicia ma-
le sed nō sequitur cōuerso: sc̄z q̄ oēs operationes
bone sūt a virtute: ⁊ male a malicia. possum⁹ ei
ex libero arbitrio etiam cum habitu malo bene
agere sicut dicitur fuit: quando autē dicitur q̄
virtus opus bene reddit: dicend⁹ ē vt dict⁹ fuit
q̄ hoc non est vtz principaliter: sc̄lcz in potentia
libere opante de qua debet nunc esse sermo. Sed
virtus sic solū reddit opus bene q̄ deteriat ⁊ cō-
firmat potentia que ex se sine virtute et sine ma-
litia poterat agere et bene et male: vt sēp agat
bene ⁊ nunquam male. non ergo dicimus q̄ op⁹
sit bonum principaliter ipsa virtute: sed vel seipso
vel ipsa anima aut eius potentia libera vel ex
eo q̄ consonat recte rationi. aut nature rerum
vel diuine sapientie vel diuine voluntati: que ei
sunt prime regule boni operis: videbim⁹ magis
infra. Quando etiā dicitur q̄ virtus magis eli-
gibilis est ppter seipsā: hoc cōceditur non tamē
solū ppter se: sed etiā ppter opus. vt dict⁹ est a
quo quidem ope ipsa videt̄ esse bona. Et dicitur
secūdo huius ex bene ei edificare boni emet̄ edi-
ficatores ex male aut̄ mali. sit vtz et in virtuti-
bus se pater ⁊c. Ad scōam rationem maior est cō-
cedenda et minor neganda. qm̄ aut̄ dicit̄ q̄ hoc
docet experimētalit̄ inductio. dicēs est q̄ hui⁹ ex
teriores operationes hoīm nobis appareant: in-
teriores itē de quibus hui⁹ loquimur que verē red-
dunt hoīem aut bonū aut malū nobis occulte
sunt: si quis enim oret desinētio virtū sicut vel s̄
uore. Immo si quē sepe fecimus male agere dato
aliqui optimam egerit operationem et optie tamē
putarem⁹ eū fingē et nō bñ agere igitur et vna
opatiō etiā optia nō iudicam⁹ hoīem esse bonū
nū quis ea sit simplr melior: quā ipse esset ex ha-
bitu sine operatione: habitus enim nobis sūt eu-
dentiores et eligibiles: sc̄lcz arguuntur ex si-
gno. qm̄ multonēs agere bonas opatiōes ex-
teriores que nobis sūt euidentes: est signū boni habi-
tus. ideo simpliciter iudicam⁹ hoīem esse bonum
habitu sc̄z ppter euidentē. Sed qm̄ dicit̄ vltimus
q̄ virtus nō pōt esse nisi in bono hoīe: conceda

et qñ dñ operatio bona pōt esse in malo : dicens
est q aliqua est hōis operatio pfectissima quē
finis oīm aliarū et illa continet virtualiter totā
bonitatē hōis ponamus q illa sit perfecta dei
contemplatio dñ igitur q illa non est nisi in hō
mine bono nullus ei potest perfecte diligere at
intelligere deī nisi talis sit bonus. Et quis aut
fuisse valde malus tamen ex hac opatiōe mere
tur ventur peccatoris. sicut fuit de beata maria
magdalena non ei erat sic bona q talē dei gra
tiā mereretur ex habitu. sed ex opatiōe. magis
enī vides q habere habitus pñuū q bonū. cum
habitus non nisi ex frēquentatis q multiplicatis
operatiōibus generetur. ut postea dices. et ipsa
fuerat publica in ciuitate peccatrix. alie tñ sunt
boni operatiōes spāles que non sunt vltima
et fina hōis sicut sunt operatiōes virtutū mo
raliū spāliū et nulla taliū optinet totā hōis boni
tatem. ppter qd concedi potest de illis q hō mal⁹
aliqui opat oñ. ideo talis opatio non reddit hō
mine bonū simpliciter. ea tñ melior hō efficitur
quā prius erat et ad hoc q fiat simpliciter bon⁹
disponitur. sic ei nec vnā virtutē spāli quantū
est ex se est homo bonus simpliciter nisi forte tñ
tñ ad vnā virtutē sequuntur omēs. sicut in sexto
videbitur de auctoritate. Hic qñto huius dicen
dū est. qz inferens nocumentū ex passione non est
malus habitualiter. sed tñ est malus formaliter
vel magis ad mentē. Hic. (et puto) dicendum est
q homo non dicitur simpliciter mal⁹ ex eo q ps
sensibilis est inordinatus. sed si pars superior sit
infecta. puta rō et voluntas si aut operentur ma
lū aliq ex passiōe siue electiōe. hoc arguit q ps
inferior inordinatus est. sed nō arguit q pars su
perior sit peius infecta. licet nec bene le habeat
cum parte inferiorē teneatur regere quam nō
regit. ideo tali peccato nō dñ homo simpliciter
ex perfecte inuitus siue malus. Si aut (sicut vi
dit. et p. hoc opere ex electiōe. tunc dñ simpliciter
inuitus et malus qd ē qz pars superior infecta
est. Electio aut illa opatio est. nō habitus. in mo
erā electio siue hīc esse pōt sic igitur bene vult
hic q opatiōe non quide sēsus. nec appetitus
sensitui hīcōis et volūtatis dicit hō simpli ma
lus et inuitus. et ita p pñs et iustus et bonus.
Ad rationes principales. Ad primam dicendū
q opatio in qua consistit felicitas nō est ex se
laboriosa imo summe delectabilis. sed circa eā
labor accidit ex parte corporis. et virium sens
bilium intellectui. in cuius opatiōe felicitas
deseruiētū. imo etiā tāta est michi ope virtutis
delectatio q ipsa oīm extinguit vel saltem irre
putabilem reddit tristitiā et laborem. Ad aliam
dictū fuit q nō virtus pñcipali. sed ipsa aīa vel
eius potentia libere dirigit opatiōem et deter
minat. Ad aliam dicendū s; pñs datā distincti
ōe q felicitas primo mō accepta scz p statu oīz
bonorū aggregatiōe perfecto. nullo perficitur
extrinseco scz qd non sit pñs eius. cum ipsa sit ex
singulis his bonis que studiosus homo sibi eli
gēt siue exteriorib⁹ siue interiorib⁹. integret.
Felicitas aut scdo mō accepta que ē optimū bo
norum simplicium hūanorū nullo alio meliori
ipsa pñci pōt. multis tñ alijs mīterialit pñfici q
bus (sicut postea dices) iocit. Hic. eam indigere.
Ad aliam dicendū q miseria felicitati opponitur

vel contrarie vel priuatiue. si contrarie itic esse miserū non est idē qđ felicitate carere: sed est esse malicijs ⁊ malis opibus irretitum. Si autē miseria capiat⁹ priuatiue tūc p̄prie loquēdo erit carētia felicitatis in subiecto a p̄to nato: ⁊ quādo: ⁊ quōd ap̄tū natum est frui ipsa felicitate. ⁊ sic vox inuens vel alia necessitate impeditus ab ope non est miser: sicut dormiens vel in tenebris existens non est cecus. concedo tñ qđ homo felicissimus in hac vita put de felicitate locuti sumus non semper et continuo in actu: quāuis in habitu fruas ipsa felicitate. sed sufficit qđ tñ: et sic fruas eā qđ tū et sicut hūane nature occlusas p̄mittit. sicut autē sēper frui eā: sc̄z qđ si op̄s aliquando ab op̄atione cessare. vel alias op̄ationes exercere tamē ordinat alias oēs operationes ad illam felicissimam. ⁊ iō quieti vacat vt postea fm eā p̄ possit delectabilius et feruentius operari. sic enī omnis eius quies. vel operatio felicitatis lucidissima bonitate refulget. dictā autē fruiōis interruptio: nem et humane felicitatis diminutionem a diuina notaui. Aristoteles decimo metaphysice vicens. si ergo bene habet vt nos quandoqđ deus semper inuenerabile. si autem magis: adhuc mirabilius. habet autem sic: Ad aliam dicendum est qđ in his bonis que sunt eiusdem speciei si etiā cetera sint paria: diuturnius est melius. si autē non: non oportet. sic autem non est ī proposito. quando autem dicitur qđ felicitas diuiciue aufferetur et est permanentissima: dicendum est qđ est p̄manētissima: non inter alia quecuqđ sed inter nobiles hominis operationes vel etiam ipsa sic est permānentissima qđ semper ī omni operatione vel quiete bonitas eius refulget sup̄ dicto modo. et sic est finis. questionis.

VIdem queritur de quodā dicto.
Aristotelis scilicet si amicus & veri-
tas dissentiant. At rursus veritas sit ami-
cus preferenda. Arguitur qd nō au-
ctoitate tullij libro suo de amicitia

dicentis ego vos hortari possum vt amicitia om-
nibus rebus humanis antepositis. nihil enim
constat nature aptum ta conueniens ad res vel
prosperas vel aduersas. Item sexto huius. ami-
cus est alter ipse. Et nono huius amicosum est
idem velle et nolle. Charitas autem est ordina-
ta sic q tu debes teipsum plus amare q aliud qd-
cunq in mundo ergo et amicum tuum sed illud
est alijs preferendum quod est magis amandus
ergo et cetera. Tercio octavo huius dicit. Ex-
sine amicis enim vilis vtiq non eligeret vivere
habens cetera bona omnia. tale autem est omni-
bus alijs preferendum. Item illud est facie-
dum per quod politica communicatio magis
saluatur sed ipsa magis saluatur preferendo a-
mitiam veritati q contra ergo et. Maior
pater quoniam salus ciuitatis que in politi-
ca communicatione consistit ceteris omnibus
preferenda est dicente. Ex. primo huius. Si eni
idem est vni et ciuitati maius et perfectius quod
ciuitas videretur et suscipere et saluare. amabile
quidem et vni soli. melius vero et diuinius gen-
ti et ciuitatibus propter quod etiam viri strenui
sini mortui per virtutem fortunis exponunt se p
salute communi. Minor aut declaratur quia q-
tum est inter ciues de politica comunitate tanta

Questio:
Arguitur.

inter eos oportet esse de amicitia propter quod octauo huius distinguitur. Species amicitie secundum species politice corruptio igitur amicitie est destructio communicationis civilis. unde Tullius in libro suo de amicitia. Quanta vis amicitie concordieque sit ex diffinitionibus atque discordiis percipi potest. que enim domus tam stabiliis que tam firma ciuitas est que non odijs et discordiis funditus possit eueri et octauo huius dicitur videntur autem et ciuitates continere amicitiam et legislatores magis circa ipsam student quam circa iusticiam. et modo constat quod ubi veritas dissentit amico qui preferit amico veritatem ipse dissentit amico talis autem corruptio amicitiam cum amicitia requiritur amicorum idem velle et nolle igitur. et item iustitia est virtus excellentior quam veritas cum ipsa sit virtutum preclarissima ut dicitur quinto huius illud ergo preferendum est veritati principaliter quod preferendum est iusticie sed amicitia preferenda est iusticie ergo. et minor probatur nam melius est quod est magis per se sufficiens melius etiam est quod minus indiget altero ut dicitur primo rhetorice si amicitia est magis per se sufficiens minus indiget iustitia quam e contra dicitur. octauo huius quod amicis quod existitibus nichil opus est iustitia iusti autem indigent amicitia et sic sicut dicitur. legis positores magis circa ipsam student quam circa iusticiam. Oppositum dicitur. primo huius dicitur enim videbitur ut utique melius esse forsitan et oportere pro salute veritatis familiaria destruere. Et subdit ambobus enim existentibus amicis sanctum est preponere veritatem. Sciendum est quod triplex est amicitia sicut determinabitur in octauo huius videlicet propter utile propter delectabile et propter honestum due autem prime possunt quique esse prave et inf praves et ideo non est mixta si veritas talibus amicis et amicitia preferat. Tertia autem amicitia est que sola est amicitia simpliciter nec potest esse mala nec inter malos ut in octauo et nono dicitur. est enim virtus quod vel cum virtute sicut ut dicitur in octauo huius et de hac amicitia quod est minor. Sciendum quoque veritas secundum quod de ea loquimur hic est confortis nostre cognitionis atque etiam nostri finis ad rem et hec veritas est perfectio ac bonum nostri intellectus ut dicitur in sexto huius. propter quod intellectus noster deficit semper a complemento sue perfectionis quod diu fuerit opinionibus falsis informatus. Et tamen non est propter hoc imaginandum quod veritas sit peccatus nobis imputabile non est enim culpa nostra sed est nostre nature debilitas si ignorantia fuerit iudicibilis. constat autem quod plures veritatis amatores et ipsius profundius scrutatores incurrunt sepe falsas opiniones sed iudicabiliter propter debilitatem sui intellectus. si tunc mendaces essemus et in culpa si falsi aliquid proferimus aut sustineremus scilicet. Tercio sciendum est quod cum amicitia sit virtus aut non sine virtute et etiam sit mutua ut in octauo dicitur et in nono manifestum est quod ipsa in neutro amicorum stare potest cum vicio seu peccato sibi imputabili. Ex quibus apparet quod nullus amicorum vellet sustinere vel proferre aliquid scienti immo vellet docere omne verum et omnes relinquere falsas opiniones quoties veritas sibi apparuerit. his visis dicendum est quod si veritas et amicus dissonent veritas semper est preferenda am-

co ita scilicet quod magis est sustinenda veritas quam amicus falsa opinio. quod probatur. quia bonum semper magis faciendum est quam malum sed primum est bonum et secundum malum igitur maior est non de se minor probatur quia bonum est sustinere quod est bonum nostri intellectus et reprimere illud quod est malum. Sicut e converso malum est destruere illud quod est bonum nostri intellectus et construere malum eius si nostri intellectus bonum est veritas et malum falsitas ut dicitur in sexto huius ideo. et. Secundo omne bonum est amico procurandum sicut si quis cum amico sit alter ipse ut dicitur in vii. si bonum est amico sua opinione informatum veritas sibi manifestetur et ea informetur sic enim et non aliter poterit intellectus eius frui proprio bono suo ergo hoc est faciendum. Similiter illud non est perfectius quod gravat et peiorat amicum si sustinetur opinione amici gravat eum quod sic magis in tali falsitate firmatur et impedit a bono suo. Item illud faciendum est quod placet amico si amico sicut dicitur est placet doceri omnia veritate et a se abscindi omnia falsitatem ergo hoc est faciendum. Ad rationes. Ad primam dicendum est quod intentio Tullii erat quod amicitia anteponeatur omnibus rebus humanis non simpliciter quod non est anteponenda operationi illi in qua felicitas consistit sed quod anteponeatur omnibus rebus humanis que possent sibi obesse veritas autem et alia bona virtutum non obstant amicitie immo amicum amamus. Ita amicitia propter virtutes et opera virtutum. Ex quo est cum rationibus predictis sequitur quod magis amanda sunt virtutes et opera virtutum. Ad aliam concedo quod tu debes amare te et amicum valde ideo debes tibi et sibi procurare maxima bona que sunt bona virtutum. Concedendum est quod amicus preferendus est eo quod posset bono eius obesse illa autem non esset bona amicitia que nutrebat amicum in malo. Ad aliam dicitur est quod bonus homo magis eligeret priuare omnibus amicis quam bono virtutis non enim credit homo bonus amicitiam aut amicum esse optimum sibi bonum igitur auctoritas. Ari. sic intelligenda quod nullus quicquam alia bona habens eligeret viuere sine amicis magis quam cum amicis. Ad aliam maiorem est concedenda et minor neganda et concedendum quod destructio amicitie est corruptio civitatis civilis concedendum est et quod dissentire amico in velle aut nolle est corrumpere amicitiam si quando dicitur quod si amicus et veritas dissentiat preferre veritatem est dissentire amico. dicendum est quod hoc est bene dissentire opinioni amici sed non voluntati eius cum ipse velit doceri omnem veritatem sicut dictum fuit. Sed pono casum quod amico tuo placeant opinioniones iniquas et reprobationibus earum offenda quid facies tu. Dicendum est quod si hoc ille esset vitiosus nec esset illi consentiendum sed reuocandum esset ab errore et si fieri non posset amicitia esset dissolvenda. Tullius in libro de amicitia dicit hec ergo lex in amicitia ceteris ut neque rogemus res turpes neque faciamus rogati turpis enim excusatio est cum incidit in peccatum cum se quis contra rem publicam amici causa fecisse fateatur et. Seneca de beneficiis libro secundo de illo qui est alius quo detestus vitio dicit si potero reuocabo si minus non adiuvabo scelus non committam ut ille quod dicitur possit ille me amando occidere. Ad ultimam dicendum est quod. Aristoteles

In oppositu

Primum non dicitur triplex amicitia

Secundum non dicitur de veritate.

Tercium non dicitur de impossibilitate de amicitia cum peccato

Responsio ad questionem

Ad rationes

in dicta auctoritate non precebat amicitia illi legali et ceteris iusticie quam in hoc dicit esse virtutem preclarissimam perfectam virtutem et simul omnem virtutem sed vni eius speciei pura iusticie puniunt. Vel etiam dicitur est quod ibi. Ari. loquatur de civili amicitia que consistit in sola concordia civilis nec talem amicitiam precebat iusticie simpliciter sed in casu scilicet quantum ad magis posse ciues conuivere non quantum ad ipsos esse meliores et sic est finis questionis.

Questio Arguitur.

Concedo quod. Ari. felicitas consistit in aliquo bono separato. Et ad hoc sic. quia consistit in vltimo fine hominis. quia illud est hominis summum bonum ad quod homo et omnes operationes ordinantur vel ordinantur. Item hoc est bonum separatum scilicet deus quoniam gratia ipsius omnia sunt. Item quod decimo metaphysice queritur. Ari. vtrum totius vniuersi natura habeat suum bonum et optimum aliquid separatim vel ordinem. Et respondetur quod vtrumque est bonum ipsius totius vniuersi scilicet et bonum separatim et ordinem sed magis bonum separatim quod propter ipsum est ordinem et non ipsum propter ordinem et ergo similiter in homine quod sicut est in maiori mundo ita in minori. vii. physico. Item cuiuslibet bonum magis consistit in fine gratia cuius quam in fine quo. quod finis quo est propter finem gratia cuius et ideo bonitatem habet et bonitate finis gratia cuius. quia nihil est bonum nisi propter causas finales. committatur quod decimo metaphysice oportet autem in homine secundum Ari. est eius operatio nobilissima et operatio non est nisi finis quo. ergo oportet finem gratia cuius esse aliquid separatim et ita in illo separato magis consistit humanum bonum. Item auctoritate committatur. xi. metaphysice dicitur intelligentie inferioris perfectior per superiores et ita bonum et perfectio et perfectior felicitas intelligentie inferioris in extrinseco consistit scilicet in superiori intelligentia et ita videtur pariter ratione in homine esse. Item primo politice plantantur gratia animalium et alia animalia sunt gratia hominis et sicut dicitur vii. politice. Semper veterius est gratia melioris homines igitur sunt gratia deorum intelligentiarum. sed vniuersumque bonum et optimum stat in eius fine gratia cuius est. igitur. et. Oppositum dicitur. Ari. et Plato ne. Sciendum est primo quod bonum separatim non itelligitur quod dicitur bonum extrinsecum homini sicut esset per cunie vel honores. quoniam de his quod situm fuit prius sed intelligitur bonum per se substantia separatim ab omni bono naturali quod est per se bonum et cum in omnia alia est secundo bona. Sciendum est secundo quod tale bonum separatim potest tripliciter imaginari esse. vnum quod sit ceterum per predicationem quod daturam ad omnia bona particularia ita quod sit quod datur omni bonorum particularium hoc quod sit honorabilia platonis secundo modo quod si non sit quod datur omni bonorum particularium et tamen formale extrinsecum per omni bonorum particularium et eiusdem rationis cum eis differens solum ab eis quod existit sine materia et alia sunt in materia. Ad quod omnes artes quod datur bonum intendentes aspicientes perit melius ad quod perit bonum intentum et hinc etiam modum videtur aliqui sapere. Vbi platonis. tertio modo quod illud bonum separatim sit omni aliorum finale bonum gratia cuius cetera sunt et operantur quod est ceterum et totius nature primus principium quod non est quod datur predicabile de alijs nec eiusdem rationis sed alterius et maxime distincta a quod daturibus et rationibus aliorum bonorum sed tam

includens in se simplicissime viues) omnia alia bona virtualiter et excellenter et hoc est deus gloriosus duos autem primos modos non concedit. Ari. et tertium apparet et demonstrat. Tercio sciendum quod felicitate consistere in bono separato potest intelligi tripliciter. Primo formaliter. Alio modo subiective. Tercio modo obiective. dicitur ergo quod formaliter non consistit in bono separato quia felicitas est formaliter in qua homo est felix formaliter sed nullo separato existit formaliter felix sicut neque partes orbis per albedinem separatim ab eo. Etiam de felicitate nos loquimur secundum quod ea possumus in nobis per operationes nostras acquirere et possidere. hoc autem non est bonum separatim et hac ratione intendebat Ari. cum dicit. Non vniuersum opatum neque possessum hominem. nunc autem aliquod tale queritur. Secundo dicitur quod subiective non consistit in bono separato sed in homine quia aliter homo non esset ipsa felicitate humana felix formaliter. Tercio dico quod consistit in bono separato obiective quod est deus quia si cum declaratur primo huius felicitas humana est operatio hominis secundum virtutem perfectissimam. omnibus autem virtutibus corporalibus virtutes anime sunt excellentiores et perfectiores cuiusmodi sunt virtutes morales et virtutes intellectuales inter quas sublimior est sapientia sicut dicitur in sexto huius et ita felicitas est operatio secundum sapientiam sicut etiam in decimo videbitur constat autem quod sapientia et opus eius consistunt obiective circa primas causas et circa prima principia et specialiter circa illud gratia cuius omnia sunt quod est bonum vniuersumque totaliter optimum in natura omni ut dicitur proemio metaphysice hoc autem est ipse deus et illud idem declaratur satis sexto et decimo huius. Item si felicitas in opere scientie speculative consistit ut declaratur decimo huius opus quod specialiter consistit in opere scientie nobilissime speculative talis autem est subiecti nobilissimi dicente Ari. proemio de anima scilicet esse bonorum honorabilium magis autem altera altera. et optimum autem et nobilissimum obiectum est deus. Item est vltimum et vniuersalissimum omnium finis nichil autem huius finem habere nisi secundum quod in suum finem reducit et sic omnia si bene debeant se habere debent reduci in ipsum deum a quo omnia bonitatem habent sicut et entitates et hoc propter ipsam felicitatem est inat se habere debent ideo quo ad eius felicitatem est necesse ipsum reduci in deum. Secundo conclusionem obicit quia Arguitur infra videtur eas improbare dicens quod omnes artes bonorum quoddam appetentes et quo indigent inquirentes derelinquunt cognitionem talis boni separati tanquam aliquid inutile quod et inuabitur textor vel faber ad suam artem scientiam tale bonum separatim vel aliter erit quis magis medicus et ob hoc curabit nec medicus tale bonum medicinando intendit sed sanitatem hominis non idealis vel separate sed huius individui vel illiusmodi videtur quod homines in omnibus suis operationibus debent ad illud aspicere in quo finale bonum hominis quod est sua felicitas consistit sicut scilicet gittator aspiciat ad signum cum xpus ipse omnes debent dirigere suos actus sicut patet in proemio et ita non videtur quod in tali bono separato tanquam exemplari obiecto consistat humana felicitas ad hoc facilius soluit secundum dicta in proemio. Nam sicut entia ordinata sunt ad ceterum quoddam bonum et illud

Tercium nota dicitur tripliciter intelligi potest felicitatem consistere in bono separato bono separato

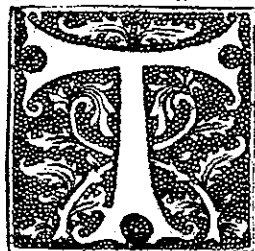
Ad rationes

Contra conclusionem

Lib. i.

intendunt et appetunt sed non oia ipsi formaliter adipiscuntur et immediate sed solum illa que sunt a liorū suprema et illi bono summo ppinque cetera vero sufficienter attingunt bonū sibi debitū huiusmodi pascunt sibi quoddam propriū per quod inquantū ipm est quedam participata similitudo pmi boni ipsa refertur ad illud pmi et commune bonum. sic scilicet oportet operationes humanas esse ordinatas et vna esse supremā que vocat felicitas humana. scdm quā hō est innatus illud obiectū nobilissimū in tueri et cōtemplari. Hic aut sunt operationes inferiores quibus sufficit ad bonum particulare respicere quod est hominibus ppcium vel nccm ut possint tandem ad illam attingere supma et nobilissimā operationem. sic enim omnes actus humani in fine vltimū reducunt et hāc viā non intendit huiusmodi reprobare: sed illā que cum aliis boni ab homine opati et possessi ponit bonū separatū quod sit eius formale exemplar ad quod omnes artes aspicere debent fm qscumque suas proprias et particulares operationes: huiusmodi sufficit opationes inferiorū aspicere ad bonū quod a nobis opabile pferens ad supiorē opationē et sic deinceps donec puenit homo ad opationē supmam scdm quā bonū separatū valeat intueri et cōtemplari et hanc tertiam conclusionē pbāt sufficiens oēs rationes in principio questionis adducte. Rationes post opationē intelligūt de bono sepato q tale bonum non est ponēdū sicut plato posuit sed magis ut dictum est et sic finitur questio.

Ad rationes
Questio.

Tertio decio qrit: An pfecti siue meliores qd est eligibile ppter se tñ eo qd est eligibile ppter se et ppter alia. Et argo qd melior qd est melior et aptior: eligibile ppter se et ppter alia est bonū ppter se et aptior melior. Scdm si felicitas qd est sumū bonū hono. abiliū pñerata cū minimo bono reddi eligibilior et pñs melior qd sit maria rō eligibilitatis qd est eligibile et ppter se reddi adhuc melior addita sibi vna rō eligibilitatis scilicet q sit eligibile ppter aliud. Tertio sumū bonū qd est deus est eligibile nō solū ppter se et ppter aliud. pbāt qd qd est gfa alterius est eligibile ppter alterū mō deus est gfa alteri p huiusmodi celi dicentem qd huiusmodi opus est gfa opus et ibid dicit deū hēre opationē et cōmētator declarās quōd hōc sit dicit. q illū qd inuenit ppter se pñaria itētiōe ut deū necesse ē ut inueniat ppter aliū scdm itētiōe nec alias eēt natura innata ad largiēdū. Oppositū dicit huiusmodi. Et pbāt huiusmodi albertū qd finis huiusmodi pñas rōes finis est melior sp eis q sunt ppter ipm ppter quod vltimus finis est optimus et eligibilissimus et nichil aliud q vltimū finis. omne aut quod est eligibile ppter aliud licet etiā sit eligibile ppter se finē habet ppter quem est et sic non est vltimus finis: quod autem est ppter se eligibile et nunq ppter aliud est vltimū finis ideo hōc est illo melius et simpliciter optimū. Notandū est q nō loquitur hic de eligibili proprie sic de eo determinat in tertio huiusmodi. quia electio non est finis sed eorū que ad finē ut patet ibidem ideo nichil esset sic eligibile ppter se tñ sed accipimus eligibile large pro appetibili. Secundo notandū qd aliquid aliqū appetit siue eligi ppter alterū dupliciter scilicet pma intentione et scdm ut dictum fu it in decima questione et hoc est quia duplex est finis scdm cōmētatorē scdm celi scilicet scdm pma intentionē et scdm secundā. Finis aut scdm pma intentionē est semp melior eis que sunt ppter ipm et ex eius bonitate alia dicunt esse bona sic dicit septimo politice qd semper deterius est gratia melioris et ita deus est omnū aliorū finis vltimus et felicitas humana omnū bonorū humanorū. Finis aut fm scdm intentionē est res inferioris ordinis opata vel regulata ab agentē nobiliori vel opus eius. natura enim boni et pfecti et optimi est largiri alijs bonitatē et sic dicimus deus et intelligentias agere ppter ista inferiora talis autem finis non est cā proprie eius quod est vel agit ppter ipm nec necessitat ipm ad agendū sed necessitat ab eo et causatur nec illud qd est ppter talem finem habet bonitatem ex illo fine huiusmodi contra. deus enim non agit ppter nos ut inde aliqua bonitas sibi accrescat sed ut nobis et hoc itētiō cōmētator. Scdm celi vbi dicit sic. pportio eorū que sunt hic ad corpora celestia est sicut pportio facti ad faciēs. et factum est de opationibus facientis sicut finis et in pma pñia declarabitur qd huiusmodi scilicet corpora celestia et intelligentie nō sūt ppter ea que sunt hic pma intentione et q sunt duo fines. vnu secundū primam intentionem et alter fm secundā. ergo plures esse motus celestes ppter ordinē in generatione non est prima intentione huiusmodi. cora enim celestia nobiliora sunt huiusmodi et ppter qd aliquid inuenit prima intentione est nobilior eo et declaratur est scilicet in scia diuina q ista scilicet corpora celestia cū intelligentijs nō inueniuntur nisi ppter se prima intentione huiusmodi illud qd inuenitur ppter se prima intentione necesse est ut inueniatur ppter aliud scdm intentionē nisi illud nō esset innata natura ad largiēdū. Hec aut sunt verba cōmētatoris. Scdm celi cōmētator decimo pmo et cōmētator vicelimo pmo. Ex quibus cōcludi pōt q optimū vel simpliciter vel in aliquo genere nō sic oportet esse ppter se tñ qd sit ppter aliud scdm intentionē. Unde ad dei similitudinem dicimus hōiem felicē q inter ceteros est intentione pma ppter seipm et ppter alios intentione scdm scilicet ppter debere alijs subuenire et alios dirigere ad salutem. Tertio sciendū qd aliquid ptingit ppter alterum aliquando eligi vltimū pma intentione dupliciter. vno modo secundū appetitum naturalem sine recta rōne regulatum. Alio modo secundū appetitum innaturalem et vltimū dico igitur qd scdm appetitum innaturalem et deprauatum vitiole contingit prima intentione quod est simpliciter melius appeti ppter peius. verbi gratia. Quarus qd principalem intentionem posuit in pecunia gregada non considerat honore prudentiā aut sapientiā ex principali intentione aut etiā obedit deo et legibus: sed ppter pecuniā quā principalem desiderat de his igitur que tali appetitu ppter se pma intentione appetit non oportet q sint simpliciter meliora his que ppter aliud appetuntur: sed tñ meliora sunt ad illam opinionē appetentis. Ex his aut pñs q illa verba huiusmodi perfectius aut dicimus quod scdm se

In oppositū

Primum nō
de eligibile.

gibile large pro appetibili. Secundo notandū qd aliquid aliqū appetit siue eligi ppter alterū dupliciter scilicet pma intentione et scdm ut dictum fu it in decima questione et hoc est quia duplex est finis scdm cōmētatorē scdm celi scilicet scdm pma intentionē et scdm secundā. Finis aut scdm pma intentionē est semp melior eis que sunt ppter ipm et ex eius bonitate alia dicunt esse bona sic dicit septimo politice qd semper deterius est gratia melioris et ita deus est omnū aliorū finis vltimus et felicitas humana omnū bonorū humanorū. Finis aut fm scdm intentionē est res inferioris ordinis opata vel regulata ab agentē nobiliori vel opus eius. natura enim boni et pfecti et optimi est largiri alijs bonitatē et sic dicimus deus et intelligentias agere ppter ista inferiora talis autem finis non est cā proprie eius quod est vel agit ppter ipm nec necessitat ipm ad agendū sed necessitat ab eo et causatur nec illud qd est ppter talem finem habet bonitatem ex illo fine huiusmodi contra. deus enim non agit ppter nos ut inde aliqua bonitas sibi accrescat sed ut nobis et hoc itētiō cōmētator. Scdm celi vbi dicit sic. pportio eorū que sunt hic ad corpora celestia est sicut pportio facti ad faciēs. et factum est de opationibus facientis sicut finis et in pma pñia declarabitur qd huiusmodi scilicet corpora celestia et intelligentie nō sūt ppter ea que sunt hic pma intentione et q sunt duo fines. vnu secundū primam intentionem et alter fm secundā. ergo plures esse motus celestes ppter ordinē in generatione non est prima intentione huiusmodi. cora enim celestia nobiliora sunt huiusmodi et ppter qd aliquid inuenit prima intentione est nobilior eo et declaratur est scilicet in scia diuina q ista scilicet corpora celestia cū intelligentijs nō inueniuntur nisi ppter se prima intentione huiusmodi illud qd inuenitur ppter se prima intentione necesse est ut inueniatur ppter aliud scdm intentionē nisi illud nō esset innata natura ad largiēdū. Hec aut sunt verba cōmētatoris. Scdm celi cōmētator decimo pmo et cōmētator vicelimo pmo. Ex quibus cōcludi pōt q optimū vel simpliciter vel in aliquo genere nō sic oportet esse ppter se tñ qd sit ppter aliud scdm intentionē. Unde ad dei similitudinem dicimus hōiem felicē q inter ceteros est intentione pma ppter seipm et ppter alios intentione scdm scilicet ppter debere alijs subuenire et alios dirigere ad salutem. Tertio sciendū qd aliquid ptingit ppter alterum aliquando eligi vltimū pma intentione dupliciter. vno modo secundū appetitum naturalem sine recta rōne regulatum. Alio modo secundū appetitum innaturalem et vltimū dico igitur qd scdm appetitum innaturalem et deprauatum vitiole contingit prima intentione quod est simpliciter melius appeti ppter peius. verbi gratia. Quarus qd principalem intentionem posuit in pecunia gregada non considerat honore prudentiā aut sapientiā ex principali intentione aut etiā obedit deo et legibus: sed ppter pecuniā quā principalem desiderat de his igitur que tali appetitu ppter se pma intentione appetit non oportet q sint simpliciter meliora his que ppter aliud appetuntur: sed tñ meliora sunt ad illam opinionē appetentis. Ex his aut pñs q illa verba huiusmodi perfectius aut dicimus quod scdm se

Scdm notās
eligibile ppter
alios dupliciter.

Tertio de
eligibili mul-
tiplicij

Ethicorum

lib. xiii

Responsio ad
questionem.

ipsum et psequibile eo qd ppter alterū et qd nūq ppter aliū est eligibile his que fm seipsa. et. In-
telligenda sunt de appetibilitate et eligibilitate
ppter se et ppter alterū prima intentione et non
secunda et fm rectū appetitū et non viciosum. Et
sic intelligendo dico ad questionē tria. Primo
q eligibile ppter se est melius eo quod est eligi-
bile ppter alterū tñ quia ex eo aliquid dicit
eligibile ppter se quia in se formaliter habet ali-
quā rationem bonitatis omni altero possibili ex
eo provenire circumscripto scilicet quia de se pfcit
nos aut decorat vel quietat appetitum siue fm
corpus ut pulchritudo sanitas vel delectatio:
vel scdm animam ut sapientia vel prudentia aut vir-
tutes morales aut exteriū ut honores amici
ples bona et parentū ingenuitas. huiusmodi ex eo dicit
aliquid eligibile ppter alterū tñ quia non ha-
bet de se rōne bonitatis: huiusmodi solū in eius relatōe ad
alterū ut pecunia vel medicina amara vel huiusmodi modi
modo melius est simpliciter quod scdm se habet ra-
tionē bonitatis qd quod non ideo et. Et sciendū
q hic loquimur de bono nobis non scdm vniū cuiusq
naturā q sic omne ens hēret de se formaliter ali-
quā rationē bonitatis qd bonū dicit equiter enti
primo huiusmodi. Et sciendū est q aliquando possi-
bile est aliquid quod eligi ppter se ita modis
cā habere bonitatē. et etiā cū aliquid eligi ppter
alterū tantū possibile est illud alterum tante esse
bonitatis et excellentie quod illud eligibile pro-
pter se minus eligeretur quam illud quod pro-
pter alterum esset eligibile. verbi gratia in infir-
mo melior et eligibilior est cibus amarus con-
ferens ad sanitatem quam cibus voluptuosus
ei non conferens. vel etiam magis eligibilis est
labor in acquisitione virtutum quam corporis
pulchritudo aut voluptatis: et ita patet q con-
clusio predicta vel est intelligenda vtroq illo-
rum modorum accepto secundum se sine rela-
tione eius ad aliud Et sic esset conclusio vera se-
cundū abusuū comparationem qd eligibile pro-
pter se esset eligibile et bonum. aliud autem ne-
q eligibile neq bonum. vel est intelligenda si il-
lud bonum quod ppter se eligi: et illud qd ppter
alterū eligitur sint equalis bonitatis aut quasi
Secundo dico qd bonū electū ppter se et nūq
ppter aliud est melius et eligibilis bono ppter
se et ppter aliud eligibili cū. ratio est qd quod
est ppter se eligibile et nūq ppter aliud siue hoc
sit simpliciter siue in aliquo genere est vltimus fi-
nis et nichil existit ipso melius vel simpliciter in
genere. sed quod est ppter aliud eligibile quous
etiam sit ppter se non est vltimus finis imo ha-
bet aliud melius ipso: cū semp prima intentōe
deterius sit gfa melioris: et non econuerso sicut
dictum fuit ergo et. Tertio dico qd illud quod
est eligibile ppter se et ppter aliud nō diminuit
a sua bonitate ex eo qd est eligibile ppter ali-
ud. quia bonū additū bono est melius et eligi-
bilis sicut dicit Ari. de felicitate connumerata
cū minimo bono ergo simpliciter plures rōnes bo-
nitatis in aliquo congregare nō diminuit eius
bonitatē: sed reddit ipsum melius et eligibilis
immo qd plus est tale bonum est magis deside-
rabile ppter aliud qd ppter se: cum illud aliud
ppter quod desiderat sit melius eo et deside-
rabilius. verbi gratia quous sciētia moralis sit eli-

gibilis et bona ppter se et ppter opus. tñ mul-
to eligibilior est ppter opus qd ppter se. ppter
quod dicitur scdm huiusmodi: q non vi sciamus scru-
tamur quid est virtus sed ut boni efficiamur. qd
nullum vtiq vel paucū esset pfcitū eius. hoc est
dictū q illā sciā debemus qdere principaliter p-
pter opus qd ppter se. Et dicitur autem pōt dili-
genter attendens solvere omnes rationes et sic
est finis questionis.

Quarto decio querit. An felicitas sit
quid p se sufficientissimum. Arguitur
q non quia dicit Ari. per se sufficiens
ponit quod sufficientem et eligibile facit vitā et
nullo indigētē: huiusmodi habet felicitate multis indi-
gemus ad vitā ut cibo et potu et. Item per se
sufficiens totā quietat et faciat appetitū tñ
aut nō est felicitas: qd ipa pñerata cū minimo
bono reddit eligibilior ut dicit Ari. ppter quod
ipsa hīra appetitū tanq nō satiat adhuc ten-
dit in alia et. Tertio felicitas nō pñit in bo-
nis corporis nec in bonis exterioribus sicut dcm
fuit: et tñ indigēt eis sicut pñs pmo huiusmodi. deo tale
aut qd indigēt alijs extra se non videt p se suffi-
ciens igit et. Quarto dicit Ari. p se sufficiens
dicit nō ipm soli vīuētū solitaria: huiusmodi ex paren-
tibz et filijs et vxorē et vlt aiōis et cibz nīla tñ spe-
cula ē ad hōia sufficiens cū tñ in. io. demrāt Ari.
in speculatio ne felicitatē pñstere id. et. Op
positū dicit Ari. in hoc pmo: et boetio tertio de p-
solatione dicit eā esse statū oim bonorū aggre-
gatione perfectum. tale aut est per se sufficiens.
Ari. pmo huiusmodi attribuit plures felicitati pro-
prietates que satis vident sequi eximicem vide-
licet q ipsa sit qd optimū. et q ipsa est vltimus fi-
nis: q ipsa sit ppter seipsa eligibilis: q ipsa non
est eligibilis ppter aliquid aliud. q omnia sunt
ipsius gratia eligibilia. q ipsa est bonū pfectum
q ipsa est quid pulcherrimū. quid delectabilis-
simū. quid sufficientissimū. per se. quia hec om-
nia se inuicē psequunt ideo de quolibet istorū
aliquid compendiose dicit. Hōndum est ergo
sicut fuit dictum in decima questione qd felici-
tas potest sumi dupliciter. vno modo pro statu
eligibilissimo quem homo possit habere scilicet inte-
grato ex his oibus que vir bonus mallet habere
et non habere. Alio modo pro vnicō simpli-
ci bono quod sit optimū oim humanorū bono-
rum id est oim bonorum que sub humana posset
sione vel sub humano vīu cadunt hoc autem nō
oportet pbare huiusmodi ex noīs ipostitōe supponē quid
enim est quod dicit per nomē est pncipium om-
nis doctrine et hoc notauit Ari. pmo huiusmodi. dicens
oim opatorū humanorū summū scilicet noīe qdēs
a pluribus pcessum est felicitatem enim et multi
et excellentes dicunt. Felicitas ergo pmo modo
sumpta est summū bonum per aggregationem
oim bonorū humanorū. felicitas aut scdm mo-
do accepta est summū simplex bonum oim bo-
norū simpliciter humanorū pfectissimū. Et sci-
as qd felicitas primo modo sumpta melior est et
eligibilior felicitate scdm modo dicta et hoc ex-
pressit. Ari. pmo huiusmodi loquēs enim de predictā
simplici felicitate dicit. qd ipsa nulli alteri bo-
no pñumerata sit eligibilissimū aliorū. tamē ipa
pñumerata cum minimo bono erit adhuc eli-
gibilior. Nam sicut of primo rhetorice semper

Ad rationes

Questio.
Arguitur.

In oppositū

Responsio
pperates fel-
citatis i gfa

De prima
Acceptioes
felicitatis

Libert.

plura bona sunt vno bono vel paucioribus eligi-
bilius si illud vni vilius pauciora fuerit in illis
pluribus connumerata. Sed hoc obicitur
statim qua sequeretur quod homini felici pecunie
semper plures et plures in infinitum essent eligibi-
les quod est falsum ut patet primo politice. So-
lutio dico quod bonum gratia melioris est eligibi-
le si solus eligibilis est et bonum quomodo potest
vel saltem quod non obest ad bonum melius ob-
tinendum modo autem illud quod obest non esset
amplius eligibile neque bonum si fugibile et nocivum
pecunie igitur vix ad aliquem terminum profunt ad
vitam felici ducenda. quod obest in superabundan-
tia propter quod non sic erit eligibilis. sic ergo pa-
tet de prima proprietate felicitatis supius enume-
rata. **Secunda** proprietate erat quod ipsa esset ultimus
finis. quod non est intelligendum simpliciter. sic enim de
solus est ultimus finis scilicet in genere humanorum bo-
norum. huius ratio est quod semper finis respectu eorum
que sunt ad finem habet rationem melioris et eligibili-
oris eo quod alia sunt propter finem eligibilia. et propter
quod vniuersum tale et illud magis oportet igitur esse
vni finem optimum aliorum. felicitas autem est opti-
mum aliorum bonorum et finis. et per hunc ultimus
finis. et loquor hic semper de bono fine qui dicitur
prima intentione. Aliud autem sit ipsam proprietatem
intellegerit quod felicitas esset finis hominis felicitas quod
forte non est verum. quoniam scilicet videtur simpliciter esse meli-
or et nobilior quam sua accidentia. ut dicit commentator
Secundo de anima. felicitas autem est accidentis ipsius. hominis
homo melior et nobilior est sua felicitate. et per hunc
erit finis eius prima intentione. cum in alia que
stione dictum fuerit quod deterius semper est gratia
melioris. **Tercia** sicut dictum fuit in alia questione
operatio non est finis forme operantis nisi finis quo
et scilicet intentione. hoc eodem modo forma agens est prima
intentione finis sue operationis. felicitas autem est
operatio humane anime qua homo est homo. ergo felicitas
non est finis hominis prima intentione. verum est tamen
quod est finis quo ipsi. sic quod deus est finis gratia cuius
homo est. ad quem finem homo per ipsam felicitatem attingit
eo modo quo potest. **Quidum** est quod est in ordinat-
is melius semper habeat rationem finis respectu a-
liorum felicitas est finis omnium bonorum humanorum
et hominis appositum huius est finis felicitatis. felici-
tatem enim propter nos ipsos diligimus ut ipsa perfici-
amur. et iterum hominis finis est homo felix. Ad hoc
enim homo natus est ut fiat felix. felix namque homo est
melior et homine terminum et felicitate terminum. et semper totum
perfectum quolibet eius parte. **Tercia** proprietate
erat quod ipsa esset propter seipsam eligibilis. cuius
ratio est quod ipsa est ex seipsa perfectio nobilis.
Quarta proprietate est quod non est propter aliud
eligibilis. quod intelligi debet intentione prima. et in
ter humani bona. sic enim ipsa est ultimus finis. qui
dicto modo non est amplius gratia alterius. **Quinta**
proprietate est quod omnia alia gratia eius sunt eligibi-
lia. et omnia alia gratia eius sunt eligibilia. cuius ratio est quia
sicut perfectio vniuersi in ordine entium adiuvemur
et ad vniuersum principium consistit. ita perfectio ho-
minis consistit in debita ordinatione omnium bono-
rum suorum. debita autem ordinatione in hoc attendit quod
omnia in ultimum finem ordinantur. et ipsius gratia eli-
guntur. **Sexta** proprietate est quod ipsa est quid perfectis-
simum cuius ratio est quod perfectissimum de quod a nul-
lo habet excellentiam nec extra ipsam aliquid ac-

cipit ut de quinto metaphysice constat autem quod
felicitas non simpliciter in genere humanorum bo-
norum a nullo habet excellentiam in bonitate. cum
ipsa sit quod optimum. nichil enim bonum est quod ipsa non
contineat. hoc est manifestum de se de felicitate. pro-
mo modo supra. et etiam hoc apparet de felicitate
Secundo modo dicta quod ipsa virtualiter continet omne bo-
num humanum. cum omnia alia sint gratia ipsius bona et eli-
gibilia in terminum quod est personam et bonum est. et omne vi-
sonum malum. **Septima** proprietate est quod ipsa est
quid delectabilissimum. quod magis videri debet se-
ptimo et decimo huius. ubi de delectatione tra-
ctatur. ratio autem ad hoc assignabitur. talis delectatio
sequitur operationes potentie cognitive circa obiectum
cuius sibi pueniens et quanto potentia erit optime di-
sposta et perfectissime et obiectum puenientissimum
tato delectatio erit perfectissima et maxima ut in
decimo videbitur. felicitas autem est operatio opti-
me potentie que sit in homine. quod intellectus. et finem
optimam eius dispositiones. quod finem eius virtutem
perfectissimam. et respectu obiecti convenientissimam.
quod dei. consistit enim felicitas in dei contemplatione.
sicut in decimo videbitur. ergo maxima et perfectis-
sima delectatio sequitur ipsam felicitatem. Et si
dicatur hoc est iudicium plurimum quoniam plures se-
quuntur delectationes corporales tanquam maiores.
Solutio. Non est eis credendum. primo quod non no-
uit melius dulcedinem quam mel non gustauit. Secundo
quod tales habent appetitum infectum propter intempe-
rantiam vel incontinentiam. sanis enim credendum est
de sapore ciborum. ita crede in hoc viris studio-
sis quod studiosus circa singula recte iudicat pri-
mo huius. **Octava** proprietate est quod felicitas est
quid pulcherrimum. cuius ratio est quoniam pulchritudo
propter vel est dispositio quedam exterior totius ha-
beris ordinis suarum partium. vel est dispositio par-
tis alicuius in ordine ad alias partes. vel ad to-
tum. putetur congruit operationi totius. primo modo
pulchritudo est debita omnium membrorum vel partium
membrum totum constitutum dispositio finem quantitatem
et qualitatem. et finem ipsorum adiuvemur ad totum comensu-
rationem. put congruit ad debitas operationes to-
tus et cuiuslibet partium exercendas. Secundo modo
pulchritudo est dispositio debita partis alicuius
finem quantitatem et qualitatem put congruit ad eius
operationem propriam et ad operationes totius exercen-
das. hic autem supponatur quoniam plenior per se ratio
nem non admittit moralis consideratio. quod (sicut
dicit Aristoteles) moralis figuratur et grosse veritatem
inquirat. primo igitur modo pulchritudinis felici-
tas accepta primo modo dicitur pulcherrima. quoniam
in statu hominis eligibilissimo qui est ipsa felicitas
necesse est omnia in se et adiuvemur optime se habere.
Secundo modo pulchritudinis felicitas dicta Secundo modo
est pulcherrima. ipsa est sic accepta pars est quidam
totius status hominis. pars quidem seipsam opti-
ma et perfectissima. et finis omnium aliorum. sicut dictum
fuit. propter quam omnia alia debite vel indebite di-
spositiones et consequens pulchra vel turpia fi-
unt. finem quod persona sunt ei vel visio. si igitur pro-
pter quod vniuersum quod tale et illud magis. sequitur
ipsam esse pulcherrimam aliorum. **Ultima** pro-
prietate felicitatis est quod ipsa est quod per se sufficien-
tissimum. quod de felicitate primo modo dicta patet ex
terminis. felicitas autem secundo modo accepta potest dici
per se sufficientissima. non forte quo ad eligibilitatem.

Septima

obiectio

Solutio

Octava
Quid pul-
chritudo.

Ultima pro-
prietate.

Ethicorum

Ho. xiiii

Quattuor
modi quibus
felicitas potest
viciari
sufficientissimum

Secundo modo

Tertius.

Quartus.

simul statim quod nullo indigemus alio. nam forte
te non videretur quoniam et sariat appetitum. hoc altero
forte quattuor modis quoniam. Primus est quod ipsa
felicitas diuisa in omnia alia bona humana est
omni illorum sufficientissima. Est enim melior
sufficientior et appetibilior omnibus alijs. Si tamen
ipsa per se sumpta appareat ad ipsammet acceptam
cum alijs bonis. tunc ipsa non esset sufficientissima
ipsa namque (sicut dicit Aristoteles) cum alijs bonis sumpta
est sufficientior et eligibilior quam ipsa tamen. **Secundo**
modus est quod ipsa felicitas quo ad illud pro-
pter quod ipsa est prima intentione. et per se suf-
ficiens. ipsa enim cum sit ultimus finis. non est prima
intentione nisi propter se. propter quod dicto modo
nichil appetimus ultra eam. sed quo ad illud pro-
pter quod ipsa est secunda intentione ipsa non est per
se sufficiens. quia secunda intentione felicitatis est
indigentibus subuenire. parentibus liberis et to-
ti plebi benefacere. et vix omnibus modis possibi-
libus sua bonitate alijs largiri ad quod facien-
dum indiget diuitijs et amicis. et pluribus alijs
sic ergo possunt intelligi multa verba Aristotelis. ver-
bi gratia non omnino felix est qui specie turpissimus
et. non est eius perfecta felicitas quo ad illud
propter quod ipsa est secunda intentione. **Tertius**
modus est quod ipsa est per se sufficientissima ad red-
dendum hominem bonum et optimum. sed non quantum
ad illud bonitatis actuale siue extrinsecum de-
coramentum. **Quartus** est qui forte philoso-
phorum infidelium intellectus transcendit. et est
talis. felicitas est dei perfectissima contempla-
tio que tantam in deo monstrat bonitatem et ex-
cellentiam. et tantam in ipsius adeptione delectati-
onem ostendit quod homo nichil omnino reputat alia
quod bonum. immo neque proprium corpus. sed po-
tius deo volente dissolui desiderat. ut ipsi deo
summo possit in patria coniungi per gloriam
hec igitur felicitas omnino sariat appetitum quo ad
eam quod in hac vita potest homini puenire. **Rationes**
autem in principio questionis adducte principales
nichil in dicta concludunt. et sic est finis questionis.

Questio quinta

propter armatus.

Secundum.

In oppositu

Duo requiruntur
ad delecta-
tionem.

Tertio se habet
appetitus
ad rationem

Quinto decimo queritur de quodam
dicto Aristotelis. An multorum delectationes
sint adiuvemur. Et ut quod non. quod omnis
delectatio finem quod est delectatio est aliquid
bonum. bonum autem bono non est con-
trarium. hoc malo. ut patet in predicamentis. **Tercia**
saturum vnum est vni contrarium ut patet decimo
metaphysice delectatio autem est contraria tri-
sticie. ut patet septimo huius. ergo non delecta-
tio delectationi. **Oppositum** videtur dicere
Aristoteles. dicens multis quidem igitur delectabilia
adversantur adiuvemur quia non naturalia sunt
Rotandum est quod delectatio proprie reperitur
in cognoscitibus solum. quoniam ad delectationem
duo requiruntur scilicet convenientis adeptio et conueni-
entis appetitio. **Secundo** notandum quod appetitus
sensitivus aliquando recta ratione regulatur. aliquando
non. et si non. tunc vel est sue nature proprie dereli-
ctus et tunc est similis appetitui brutorum animalium.
aut est propter vitiorum assuefactionem de-
pravatus. Appetitus ergo recta ratione regula-
tus. nunquam obuiat recte rationi. Appetitus ver-
o vitiose delectatus semper. et sic obuiat recte

rationi. Appetitus autem sensitivus sibi simpliciter
ter relictus est medius ad vitium. **Et etiam** scien-
dum est quod natura semper ordinatur et ordinat
operationes suas ad finem. et per consequens ad bonum
Et appetitus recta ratione regulatur. dicit meret
naturalis simpliciter et perfecte. Appetitus autem
sensitivus sibi derelictus potest dici naturalis. hoc vi-
minute et quasi in potentia. Appetitus vero vitiosus
omino dicitur non naturalis sicut non naturam. et sic
cum Aristoteles dicit quod multis delectabilia adversantur
quod non naturalia sunt. patet quod loquitur de habentibus
appetitum vitiosum. multi enim sunt tales et cum vi-
tiosis. **Imantibus** autem bonum sunt delectabilia que
nature delectabilia sunt. hoc Aristoteles pretendebat
de habentibus appetitum recta ratione regula-
tum. **Item** notandum quod quicquid appetitum
quisque habet sibi pueniens finem suam reputationem
et per hunc illud est sibi delectabile. Ideo dicit
Aristoteles. vnicuique esse delectabile ad quod dicitur ami-
cus. ut equus amanti equum. et spectaculum amanti
spectaculum. **Item** notandum est quod virtus consistit
in medio duarum malitiarum. malitie autem se ha-
bent extreme adiuvemur. ut postea dicitur. id vitium
virtuti priatur sicut extremum medio. vitium
autem vitio. sicut extremum extremo. **Prima** con-
clusio est quod delectabilia vitiosorum sunt contraria
si vita eorum sint vitiosorum virtutis extrema. contra-
ria. sicut est de avaro cui delectabilia est super-
flua pecunie cumulatatio. et de prodigo cui delecta-
bilis est immoderata consumptio. et sic potest indu-
ci de alijs vitiosis. et ita patet quod talium delecta-
tiones sunt contrarie obiective. sunt etiam contrarie
originaliter. quod aliquoties eorum origines sunt vi-
tia que sunt contraria. non sicut mali bono. sed sicut
ut duo mala extrema. **Secunda** conclusio sit
ista. quod habentibus appetitum sibi simpliciter dereli-
ctum non sunt delectabilia contraria. nisi forte propter
appetitum dispositiones contrarias. eadem enim po-
tentie idem est delectabile. alteris autem potentis al-
tera sunt delectabilia. ut gustui sapor pueniens
et visui color. hoc talia non sunt contraria. Nam
priorum eadem est scilicet eadem est potentia cognitiva.
et idem genus. ut patet decimo metaphysice. pos-
sibile tamen est quod diuersis propter earum dispositiones
contrarias sint delectabilia. ut colerico et flegma-
tico. vel sano et egro vel frigido et infirmis. la-
borantibus vel calefactis et refrigeratis ut iestate fri-
gus est delectabile in hyeme calor. **Tercia** conclusio
est ista. quod habentibus appetitum ratione regula-
tum et circumstantijs exterioribus eisdem existens
tibus delectabilia non sunt contraria. quod talibus
sic non sunt delectabilia nisi opera virtuosa. vel
ordinata ad opera virtuosa. talia autem non
sunt contraria. nisi forte hoc pueniat ex circum-
stantiarum exteriorum contrarietate. hoc bene possibile
est circumstantijs existibus contrariis quod non in bo-
nitate et malitia sed naturaliter sint eis contraria
delectabilia. ubi gratia indigenti delectabile est
acquirere pecuniam. et acquirere suam propter ne-
cessitatem. Abundanti autem diuitijs erit delecta-
bile pecuniam indigentibus distribue. iustus autem
delectatur in laudando bonos. et in vituperando ma-
los et sic de alijs. **Quarta** conclusio est delecta-
bile sensui sibi derelicto seu vitio infecto priatur
est ei sepe quod est delectabile finem rectam rationem.
Nam (sic de primo bonum) ratio recta semper ad

Natura or-
diat operatio-
nes suas ad
finem.

Appetitus non
est nisi conue-
nientis.

Prima con-
clusio.

Secunda.

Tercia.

Quarta.

experitur, et roboratur. Sed minor est aut Seneca declarat epistola multum tibi sic dicere vires expertus es tuas que nunquam certam dare fiduciam sui possunt: nisi cum multe difficultates hinc et illinc apparuerint. aliquando vero et propius accesserint sic verus ille animus et in alienum non venturus arbitrium probatur. Et subdit ad declarationem predictorum. Non ut athleta magnos spiritus ad certamen asserere potest qui nunquam fuisse est. ille qui sanguinem suum vidit. cuius dentes crepuere sub pugno. ille qui supplantatus aduersarius toto tulit corpore: nec proiecit. animum piecit. que quotiens cecidit contumacior resurrexit. cum magna spe descendit ad pugnam. multum enim adicit sibi virtus lacellata. unde in epistola dicit. Virtutem enim intelligo animosam et exaltatam quod incitat quod infestat. Eandem etiam sententiam videt Seneca pulchre declarare libro suo de diuina providentia: ubi diffuse tractat illam questionem videlicet cum omnia diuina providentia regantur. quare tot mala viris bonis accidunt: et videt si vis totum librum. Et vltimus loquens ibidem de providentia et sollicitudine diuina dicit. ipsi inquit deus consulit quos esse et honestissimos cupit: quoniam illis materia prebetur et quicquid animo se foras facienda. ad quam rem opus est aliquid rerum difficultate. hos itaque deus primo probat quos amat. et inducit. recognoscit et exercet: eos autem quibus indulgere videtur et quibus parce molles venturis malis seruat. hec Seneca. Ex his ergo arguitur sic illud est magis expeditum ad felicitatem quo induramur et exercemur ad opera virtutum exercenda. Illud quo molles venturis malis seruamur sed aduersitatibus induramur. et prosperitatibus molles venturis malis seruamur ergo et cetera. Immo etiam videtur quod ex principiis Aristotelis ad eandem conclusionem debemus arguere sic. cum felicitas non inueniatur sine virtutibus moralibus videtur quod illud expedit et eius oppositum impedit ad felicitatem acquirendam sine quovirtutes morales acquiri non possunt. sed sine aduersitatibus acquiri non possunt. probatio potest quod omnia veniant tibi ad nutum. probatio potest quod omnia veniant tibi ad nutum. tunc tibi nichil graue vel terribile occurreret. non ergo actus fortitudinis exercebis. nec igitur tibi fortitudinem acquires. sed non generatur virtus nisi ex multiplicatis operationibus. Si autem fortitudinem non habueris. nullam virtutem aliam habere poteris quoniam connexa sunt sicut dicitur in sexto ergo. et cetera. Iterum videtur quod felicitas magis exterius decoratur in aduersa fortuna quam in prospera. tali ratione. Supponatur quod virtutum opera sunt meliora penitus et magis ad felicitatem pertinentia quam diuitie vel honores: propter quod vir bonus ea prefert omnibus. unde Seneca ad lucillum in epistola. Inimicitias dicit vir bonus quod honeste se facturum putauerit faciet etiam sine pecunia. si laboriosum erit faciet. Si etiam damnosum faciet. etiam si periculosum erit. Rursus quod turpe erit non faciet etiam si pecunia afferret. etiam si voluptas etiam si potentia. ab honesto nulla re deterretur ad turpia nulla spe iuitabit. Ex quo suppositione manifestum est quod per exteriorum euentuum virtuosorum operum felicitas magis decoratur etiam exterius

Aduersa fortuna plerumque ducit ad felicitatem quam prospera secundum Senecam

per consequentiam diuitiarum et honorum. sed exterius sunt euentiora opera virtutum in aduersitatibus quam in prosperitatibus. quod Seneca declarat in libro suo de diuina providentia. dicens gubernatorem in tempestate maris in acie militem intelligas. unde possum scire quod tum aduersus paupertatem tibi animi sit si diuitijs affluas: unde possum scire quod tum aduersus ignominiam et infamiam odiosum populare consistit habere si inter plausus senecas propter quod bene dicit Ari. primo huius quod in olympiadicis non optimi coronantur et fortissimi sed agonizantes: unde concludendo videtur verum esse quod in predicto libro Seneca dicit auctoritate democriti nichil michi videtur infelicitius eo cui nichil vixit euenit aduersum. non licet enim illi seipsum experiri. ergo. et. Hec etiam opinio Senecae videt satis catholice fidei sonare. quoniam in hoc dei confessores et martyres quo ad positum spectat. hanc habere conuentientiam videntur. quod hic in via felicem vitam duxerunt propter quam in patria beatitudinem meruerunt sed hec videtur eorum differentia quod illam felicitatem vitam perfecterunt confessores quidem in prosperis. et martyres in aduersis. Stergo ecclesiam propter eorum feliciem vitam in vita vel inde fecutam beatitudinem in patria deferat eis reuerentiam eorum feliciozem vitam affirmare videtur quibus defert ampliozem reuerentiam: hoc autem est martyribus. igitur. et. Ergo hic asserere possum quod hec istorum doctorum excellentissimorum necnon predecessorum et successorum suorum controuersia perpetua difficultate me et maiores me supercedentem ostendit. propter quod in ea valde superficialiter pertransibo. Dicam ergo cum concessum fuerit quod in dei contemplatione perfecta que non est sine dei cognitione et eius dilectione consistat vera felicitas. tunc dubium relinquit an principaliter consistat in dei cognitione vel in eius dilectione hoc est an consistat in actu intellectus aut in actu voluntatis: de quo percurram in decimo. quocumque autem modo dicatur oportet quod illa dei cognitio que ad felicitatem requiritur sit talis quod ea firmissime abique offit formidine iudicemus tanta esse dei bonitatem et excellentiam quod nulla sit ei copabilis in quocumque. imo quod offe deo placens preteritum sit diuitijs et honoribus et alijs quibuscumque in usum nostrum venientibus: imo nobis ipsis et per istos melius esset mortem crudelissimam pati quam aliquid committere deo odiosum. Et iterum oportet quod illa dei dilectio que ad felicitatem requiritur sit talis quod ob eius summam bonitatem nos absque tergiversatione quacumque per nos electionem preferamus de deo placens diuitijs. honoribus. et alijs quibuscumque imo nobis ipsis. Preter autem actus voluntatis ad predictum actum intellectus necessario sequitur ut puta: vel saltem cum eo stare non potest voluntatis actus contrarius. si ei voluntas aliqui potest in virtutibus contrariorum libere. id est ex eo quod unus alteri non sine quacumque formidine preteritur. de hoc autem magis dicitur infra: im possibile autem est in tali actu voluntatis simul existere et peccare. Sed iterum quibus ista concessa fuerint adhuc magnus restat dubium in sequentibus tractandus virum loquendo secundum philosophos predictos actus intellectus requirat necessario habitum

Ad cognitionem dei requiritur ad felicitatem et actus voluntatis.

intellectuale per doctrinam philosophicam accipi. tunc quem sapiam vocamus. ubi in diuinorum attritutorum multitudinem sit demonstrata nobis diuine bonitatis imensitas et excellentia. et verum absque tali habitu possit elici talis actus vel pura fides: vel alias. Si dicatur primo modo: tunc manifestum est quod sapientia publica requirit ad felicitatem et per istam oia quod ad sapiam requiritur ad quam acquirendam requiritur aliquis competens sanitas. et diuitie aliquales. non enim aliter esset possibile vacare studio. et longo tempore. et perfecte. quod tamen requiritur ad talis sapiam acquirendam verum est tamen quod ea acquisita possumus in predictum ipsius actus transire sine diuitijs et egritudines et passiones habere. et in carceribus ligati. et detenti. et in mari peris visus ad mortem afflicti quod diu nobis posset manere visus rationis. Si autem predictus actus elici posset absque tali habitu publico tunc non necessario talis sapientia publica requireret ad felicitatem. sed tamen esset ad ea puritas quod esset valde difficile quod predictum iudicium intellectus esset firmum nisi prius essemus de diuine bonitatis immensa excellentia informati. Et iterum dubium est de supradicto actu voluntatis an inuenitur in moralibus elici possit an non. Si autem dicatur quod non tunc ad felicitatem necesse sunt virtutes morales. et per istas omnia que ad eas requiruntur. Si autem dicatur quod sic: tunc ad ea non esset necessarie sed per istas valde quod si quis habere appetitum immoderatum ad diuitias. vel ad honores aut ad delectationes inclinatus: valde difficile esset specialiter obiecto passionatiui pretere quod omne honestum efficaciter voluntati preterret et diuitijs et honoribus. ac etiam proprie vite. si ergo predicto modo concederetur quod homo posset in actu beatitudinis transire sine publica sapientia et sine virtutibus moralibus: tunc oportet quod hoc exponere quod dicitur. Ari. scilicet quod felicitas est operatio secundum virtutem operum enim dicere quod ipsa est operatio quedam secundum virtutem. vel talis qualis esset si esset secundum virtutem. Hec igitur sub opinionum diuersarum doctrina dicta sunt de virtutibus quod ad felicitatem requiruntur. De bonorum autem corporis et exteriorum abundantia. similiter de calamitatibus iniurijs et oppressionibus dici potest quod hec oia quod videri facilius ad exteriores decore felicitatis in quantum circa ea exercentur opera virtutis moralium in quibus verum felicitatis ornatu consistit. Illud ei est verum exterior felicitatis ornatu in quo reserfulget exterius bonitas et excellentia felicitatis hoc autem est in virtutibus operationibus et non in amicitia carnalium copia. nec in pecuniarum abundantia. nisi solum in quantum virtutes circa talia operantur. aut et circa aduersa. sicut enim virtute mala fortuna vincitur. sic ornatu bona. Que autem fortuna sit eligibilior ipsi felici puta quod bona. sicut dicit. Ari. quod etiam Seneca constituit: quoniam enim felicitas in aduersitatibus sicut in prosperitatibus decore sue claritatis ostendat. concedit Seneca quod non esset aduersitates eligibiles. Nam in epistola ad lucillum. cum discipulus suus sibi mouisset questionem an esse bonum sit optabile. et arguisset quod non quod fortiter torqueri. patienter egrotare sunt quedam bona: cum sint opera virtutis. nullum tamen videmus quod non vellet esse sanus. Et hoc ipse respondet dicens distigue mihi lucillum ista. et intelliges esse in his aliud opus. tormenta abesse a me velim. sed si sustinenda fuerint ut me in illis fortiter honeste adulescentem geram opera

Resoluit auctor quod fortuna bona est eligibilior quam aduersa

bona. non sunt tamen demeritis ut egrotare cupiam. sed si egrotandum fuerit ut nihil intemperare nihil effeminare faciam optabo ita non incommoda optabilia sunt sed virtus. Et iterum epistola clarantibus ipse dicit et hoc ratione plurimum interesse iter gaudij et doloris si querat electio. altera petenda. altera vitanda: illud secundum naturam est hoc. Item in libro suo de vita beata dicit. si preterit se sapiens etiam si fuerit in fine nature: et se se in periculum vellet. mala valitudine tolerabit. bonum optabit. totum fortune regimine despiciat: sed ex illo si dabitur electio meliora summa hec Seneca. Et ad rationes quod in operibus positum respondendum est primo ad illas quod ex diuitijs Seneca videtur. De hoc igitur quod Seneca respondet illis. Si solum gratior est pulchro veniens in corpore virtus dicendum est quod virtus habet duplicem operationem: unam scilicet interiorem que est vere finis virtutis. et illa operatio una cum virtute est que perficit hominem et reddit hominem vere bonum. Quia vero habet operatiuem exteriori finem quam virtus sua bonitatem largitur alijs. Aut igitur Seneca quod virtus secundum seipsam vel quod ad eius operationem intrinsecam non reddit meliorem vel gratior propter quod bona corporis exteriora non negat tamen ipsa sit gratior et melior quo ad operationem extrinsecam. negat etiam Seneca quod propter exteriora vel corporis bona virtus sit melior ipsa si virtuosa. sed non negat quod ipsa sit melior alijs ad quos ipsa tendit. et idem ut puta diceret. Ari. quod ne est quod rex francorum et vnus pauper homo habeant in se virtutem fortitudinis aut liberalitatis secundum quas ipsi semper habeant voluntatem bonam et perfectam operatiui. fortiter et liberaliter quecumque oportuerit: vult Seneca quod iste virtutes et ea que oportuerit non reddunt regem in se meliorem quam pauperem. sed reddunt regem toti patrie meliorem quam pauperem. Tunc ad illam rationem in qua dicit. Illud expeditum non est ad felicitatem quod virtus incitatur. expeditur. et magis roboratur. potest dici quod post ipsam virtutem et felicitatem adeptionem nullo indigemus incitamento nulla experientia nullo roboramento. nam si materia non occurrat nobis exterior circa quam exercenda sint exteriora opera virtutis: tamen oia die imo quocumque nostrae fragilitas nature permisit interiora exercemus operationes virtutis in ipsa dei pietate exposita contemplatione. in qua nos voluntate perfecta omne deo placens. et omne quod recte rationi consonat operamur. que sicut dicit Seneca est in nobis tanquam diuinus spiritus immeritus preferendus omnibus et vniuersis diuitijs. honoribus. et amicis imo nobis ipsis. hac igitur cogitatione si fuerit perfecte firmitatis omnes virtutes incitantur atque roborantur. immo per tales actus interiores possent in nobis omnes generari virtutes ut puta: etiam si deficiente obiecto vel alias impediti non possemus exteriora operari. sed hoc esset magis difficile de quo postea magis dicitur. propter quod concedendum est valde valere ad generationem virtutis exterioris exercitum. sed tamen dici potest quod sicut in aduersitatibus experiri posset fortitudo: ita in prosperitatibus temperantia. iustitia. magnanimitas. liberalitas et cetera. Iterum certum videtur mihi quod homo diues cui laetissima est fortuna valde bene potest experiri actum fortitudinis si vult. verbi gratia vadat ad palatium regis et inueniens ibi multos iniuste oppressos per tyrannos principes

Ad rationes quod in operibus positum respondendum est primo ad illas quod ex diuitijs Seneca videtur.

Duplex operatio virtutis exterioris ornat bona externa.

Ad diues facit experiri potest aduersa fortuna

pes et p̄latos. des ergo eis consilium et fauorem expensis propriis: cōstat q̄ si tu scis odium illorum principū et p̄latōzū incurres: imo p̄culum amissionis oīm bonozū extēriozū: imo et mortis. quā mortē ita vtiliter propter bonū virtutis elegeris. ipse maximū fortitudinis actum experieris. videtur ergo mihi q̄ extēriores actus singularum virtutū exercere magis sit in libera p̄tate fortūatozū q̄ in fortunatozū. vñ ego cōcedo vocē illā democriti prius allegatam: nichil enim mihi inquit videtur infelicius eo cui nūc q̄ nichil v̄tū euenit aduersū. concedo quidem non tñ propter illam causam quam subiicit dicens: non licet enim illi se experiri. sed propter hoc q̄ non voluit se experiri si enim de bonis suis voluisset indigentius large subuenire in necessitate et oppressos voluisset iuuare. p̄p̄is laboribus et expensis. et contra potentes domos etiā p̄p̄ios amicos: puto viduisset si se p̄tate arrisisset fortunā s̄ sepe rancorē et inimicitias et infidias iurias onūisse p̄minātes illi q̄ nūc mortis periculū q̄ nūc scandalū. q̄ nūc diuitiarū ruinā. in quibus se potuisset experiri si voluisset. sic ergo de rationibus illis expeditum sit.

Ad rōes p̄cipales questionis

Ad p̄cipales rationes. Ad primam vltimū fuit in decima questione. Ad aliam dicendum est q̄ delectationes sensuales immoderate abijcēde sūt sed nō ille que consequuntur operavirtutum moralium vel intellectualium que sunt maior res. puriores et meliores. et tales habz annexas sibi felicitas. Ad aliam dicendum est q̄ felix in opere virtutis delectatur. licet bene tristetur de infortunio amicorum vel vicinorum hec enī stant simul. vel etiam forte gaudet fm partem superiorem. et tristatur secundum sensum. Ad alias simul dicendum est q̄ homo bonus vñ vti tur omnibus bonis tam corporis q̄ extērioribz ideo nullam eam et occasionem mali sed sibi de seruiunt organice ad opationes virtutis. s̄ hec oīa essēt mala male vtebimur. et eis varent occasionem ac p̄tate peius facendi q̄m sensuim. est in iustitia hīs armis primo politice. nec felices bene vrentes diuitijs et fortitudine sūt illi q̄ perire ppter diuitias vel fortitudinē: nec felices pecunias querūt ad excessū. Sed anq̄ ex edat di sribuūt eas liberaliter fm q̄ op. De turpitudine aut p̄latonis. et Tullij p̄ ex dictis supra qd sit dicens. et sic est finis questionis

Sextimo decimo q̄rit. An felicitas possit adueniat s̄ fortunā vel s̄ cāz diuinā vel hūanā. Ad q̄ s̄ fortunā. quia aduenit extra semp et frequenter vñ notū ē. s̄ hūmōi est fortuna et que a fortuna esse scimus vt dicimus scdo physicozū. Oppositū dicit. Ari. primo huius. Maximi aut et optimi cuiusmodi est felicitas concedere fortune valde perniciosum erit. Ad a causā diuinā. arguit quia dans fortunam dat omnia consequētia formam cōmentatozū vi. physicozū. deus aut dat animā humanā: cū nō sit educta de potētia materie sed creata. felicitas sequitur ē sicut eius propria perfectio. igitur etc. Item felicitas diuinū qd ē et bonū pmo huius. diuinū aut nō dici videtur nisi a deo igitur etc. Oppositū at q̄ oīno īpermutabilis non videtur effectus esse nisi perpetuus. vt patet vi. physicozū. de

autem omnino est īmutabilis. et felicitas non est perpetua. igitur etc. Arguitur etiam q̄ a causā hūmana: quia felicitas est operatio fm virtutem primo huius. virtutes aut insunt hoībus per hūmanā causā: s̄ per assuefactionē vel exercitiū vel disciplinā. sicut post videbitur. igitur. Oppositū at quia tunc hō cū an non esset felix. faceret se felice. et ita īperfectū faceret se perfectū qd videtur inconueniens. q̄ opz agens esse tale quale passum est in potētia. et actus ē p̄fectior potētia nono metaphysice q̄ 7c. Etiam idē fm idē et respectum eiusdē esset agēs et recipiēs: et ita ī actu et potētia. quod reputat impossibile. et p̄batur p̄na quia felicitas inest homini fm virtutē perfectissimā ip̄s. vt videtur dicere. Ari. primo huius. et non est dicendū q̄ agat eam fm virtutem minus nobilē. cū agere sit nobilī q̄ pati. Dico ēt primo fm Ari. q̄ attribuire felicitatē ip̄i fortune ē valde p̄niciosū: primo q̄ felicitas ē maximū hūanorū bonorū et optiū tñ at attribuitur fortune est valde p̄niciosū. primo q̄ si maximū optiū bonorū ē et fortuna tūc optiviri et p̄vidētissimū esset opte fortunati. cur p̄riū sepulchrum videmus. Etia fortuna ita tribuit homi malū sicut bonū. meliū igitur est dicere ip̄am felicitatem esse a deo vel a natura vel a virtute vel ab aliq̄ taliū causarū puenire q̄ veteritate sūt ad bonū et ad optimum semp fm q̄ est possibile. q̄ a fortuna. Scdo q̄ ex diffinitione felicitatis apparuit felicitatē esse opationē hoīs fm virtutē p̄fectā. ēt aut nō euenit a fortuna. Tertio q̄ si felicitas esset a fortuna. sequerē q̄ periret oīs ars et industria politica qd ē absurdū et p̄nitiosū dicere. cōsequētia aut p̄z sic dictū quidē est in p̄mio optimū humanorū bonorū qd est ip̄a felicitas ēt finē pollice et idcirco ad eam opz oīa politice negotia ordinari quod etiā de facto manifestū ē quoniam politica plurimū habz studiū faciēdi ciues bonos et bonorū ac optiōz opatores. et p̄p̄is felices que at fortuna sūt nō opz q̄ nūc sapientem vel p̄vidētē studere ordinare: neq̄ artificem quē cūq̄ fortuna est extra rōnē scdo physicozū. Et hoc declarabit magis specialiter: q̄ omnīū cārū ciuiliū genera (sicut dicit Ari. primo rhetorice) ita sūt: s̄ deliberatiū discipulariū et ex clamatū. que alij vocant consiliariū iudiciale et demonstratiū. nō cōstat q̄ si hūanū bonū ad qd ordinari debent omnes hūane opationes sit a fortuna p̄bit consiliariū siue deliberatiū quia de his que a fortuna fieri cōtingit nihil oportet p̄cōsiliari. s̄ de his solū quecūq̄ nata sunt reducit in nos et quoz p̄ncipiū generatiōis est in nobis primo rhetorice. et idem dicitur tertio ethicozū. Scdo p̄iret discipulariū seu iudiciale qm hoc genus p̄tatis est circa p̄terita. p̄pter punitionem aut remunerationē. nullus enī puniū vel p̄miat iudicialiter de his que a fortuna eueniūt. sed d̄ his que sūt in p̄tate nostra tertio ethicozū. Tertio p̄iret ex clamatū siue demonstratiū qm huiusmodi gen̄ est de p̄tētibz ad laudē vel vituperiū de his que bene vel male sūt. laus autē non est de bonis fortune dicente seneca: quid enim est stultius q̄ in homine aliena laudare scilicet bona fortune: ea enim ad aliū transferri possunt. habes familiā formosā: domum pulchram: mulierē: la

Ad rōes p̄cipales questionis

Probat q̄ felicitas non sit a fortuna

Ad rōes p̄cipales questionis

q̄ felicitas in alia cā hūana

seuam et optime figuratam: nihil horum tui est Et boetius dicit: Si diues es: lauda fortunam. si nobilis: lauda parentes. si sapiēs: lauda te ipsum. Mater igitur. quantum sit absurdum felicitatem attribuire fortune: cum hoc q̄ fortuna variabilissima est. quod non competit felicitati sicut dicitur primo huius. nostra tertio ethicozū. Secundo dicendum est q̄ felicitas p̄uenit hominibus ab humana causa quod patet ex eius diffinitione. Est enim hoīs opatio scdm virtutem ip̄ius perfectissimā: ppter quod nō est vbiuū si virtutes hoīs insunt a causā hūana qm felicitas sit a causā hūana: virtutes autem tam morales q̄ intellectuales ab hūana causa pueniūt. q̄ ex hūanis opationibz acq̄rit. he qdē per disciplinam et studiū alie per assuefactionē et exercitiū. Item felicitas hūana cū sit finis ip̄ius hoīs: debet oībus hoībus esse cōis. sic q̄ sit in cuiuslibet potestate fieri felice: vel simpliciter: vel sate put ibi puenit fm gradu et statum quē habz in politica cōitate. Aliter enī natura faceret hoīem frustra q̄tū esset de per se. qd faceret eum non per se attringibiles sui finis. nō deo et natura nihil faciūt frustra primo celi. sed felicitas nō sic esset hoī cōueniēs nisi esset a cā hūana igitur etc. Item felicitas debet a tali causa poni s̄ quā non conueniunt p̄ditiōes nobiles q̄ libi cōmunit attribuit. hoc aut erit si sint a causā hūana: s̄ si sit ab animā rationali fm eius potētiā et virtutes perfectissimas. sic enī erit finis et p̄mū s̄ finale p̄mū virtutis et optimū. et quid diuinum et beatū diuinū enī dici potest per quod hō maxime assimilatur deo. hoc aut erit per ip̄am felicitatē sic possit. similis aia rationalis s̄ suas proprias potētiā et virtutes innatas esse deū cōtemplari. hec aut cōtemplatio licet sit ab homine: dicitur merito qd diuinū et beatū scdm q̄ est obiectiue circa deum. he aut nobiles conditiones solent attribui ip̄i felicitati. Et istas rationes tangit. Ari. in littera. licet ordine retrogrado Tertio dicendū est q̄ felicitas est a causā diuinā: quia si aliquid aliud deozū est deū hoībus rationale est felicitatē dei donum esse vt dicit. Ari. cuius ratio est q̄ cū deus sit optimus: et effectus debet proportionari causē rōnabilē est optimū in hoīe quod est ip̄a felicitas esse a deo q̄ aliud quodcūq̄. deterius. Irrōnabile autem enī nihil a deo datur hominibz: cū deus sit prima causa ex q̄ dependet celum et tota natura duo decimo metaphysice et causā primaria plus in finit ineffectū q̄ scdaria ī libro de caus. propter qd etiam d̄ pmo celi q̄ ab eo cōcatum e oībus esse et viuere his quidem clarius his vero obscurius. Est igit sciendū q̄ felicitas hūana scdū Ari. est ab homine siue a causā hūana tñ a cā propria et determinata: sed a deo tanq̄ a causā vniuersali et p̄maria. sicut et omia alia bona in istis inferioribus inuenta: cum hoc q̄ sunt a deo tanq̄ a prima causa et vñ requirunt causā aliquā particularet et p̄p̄ia. dicimus tñ q̄ quodam specialiori et immediatiōi modo felicitas est a deo q̄ alia bona q̄ i his inferioribus inuentuntur. inq̄tum deus est propriū et principale felicitatis obiectum cuius tamen cōtemplatio que est ip̄a felicitas humana nō acquiritur nobis sine multo labore nostro: et studio frequen-

q̄ eas inest a causā diuinā.

ti. a sollicita perseverantia in virtute. saltem vt in pluribus vnde verificatur. Dat deus omne bonum sed non per cōtinuā taurum. Etiam autem sint alique virtutes nobis diuinitus infuse sicut dicit theologi: non est p̄sentis periculationis. Nam sicut dicit. Albertus primo de generatione. Quid ad nos de dei miraculis cum de natura loquimur: non autem (sicut et. Ari. in hoc libro) philosophice loquimur de felicitate secundum q̄ est nobis acquisibilis ī hac vita secundum naturē et conditionē humane communem cursum. Ad rationē de fortuna dicendum est q̄ que extra semper et frequenter eueniunt quo ad tempus vel quo ad supposita si in ordine ad causam a qua pueniunt. eueniāt semper vel vt in pluribus non sunt a fortuna. vt eclipsis solis et lune. hominem fieri regem aut papam. sed que raro eueniunt in ordine ad causam a qua pueniunt. si cum hoc sint non inuenta ab agentibus. talia a fortuna et a casu euenire dicimus. vt inuentionem thesauri in fossione terre ad seminandum blada. felicitas autem intendit ad eo qd acq̄rit et semp. vel in pluribus. puenit. aut a determinata causa a q̄ natura est puenire s̄ ab optiū virtutū et speculatiōis studio frequētatis. Ad rōes argutes q̄ a deo Ad primā dōs formā dat p̄sequētia ad formas q̄ nō et īsepabiliter p̄sequētia formā. sicut rībitas respectu hoīs et igni ferri sursum īpedimēto remoto. de alijs aut si ē cōm. felicitas aut. sic cōsequitur hūanā aīam. Ad aliam dici potest q̄ felicitas diuinū quid sit. nō q̄ a deo sit vt a p̄p̄ia cā. sed q̄ fm eā hō effectitur similis deo. vel q̄ habet deū p̄iecto p̄ncipaliet p̄prio. Ad rōes q̄ arguit q̄ non a cā hūana dicendū est forte q̄ perfectū p̄ma p̄fectiōe remoto p̄hibente pot se facere in secūda p̄fectione. vt graue quod mouet se deorsū. hō aut h̄ p̄mū actū sc̄ aīam et felicitas est secundus actus ideo etc. vt dicendū q̄ hō per se non sufficit ad faciendū se felice. sed requiritur et obiectum et intellectus agēs quod quomodo sit. non ē p̄tis speculatiōis. et sic est finis questionis.

Ad rōes p̄cipales.

Duplicia sūt p̄na formā

Quarto decimo q̄rit. An felicitas possit dici de felix ī hac vita. Ad q̄ si felicitas est ita vñ oīz bonorū aggregatiōe p̄fecta: scdo boetius. Et. Ari. dicit pmo huius q̄ ip̄a ē bonū simpliciter perfectum et optimū et per se sufficientissimū et delectabilissimū et stabilissimū: quia dicit nullū vtiq̄ beatozū fieri miser. sed in hac vita nullū est tale bonū. p̄bat pmo q̄tū ad dictū boetij quia talis status in iuuentute haberi non potest ppter non esse iuuenē perfectū scdo omnes scientias et virtutes: et q̄ dicit Ari. nullū debere dici felice nisi in vita perfecta. sed nec in senectute: quia tā bona corporis vniūmūt. Et iterum si aliquis in hac vita concedat habere talē statū: tamen deficit stabilitas: quoniam per fortunam potest amittere bona extēriora et peregritudinem vel lesionē potest amittere bona corporis imo et ias anime bona s̄ per furiam et inaniam aut hūiūmodi. et ita patet nullū esse stabile bonum ī hac vita. Item neq̄ haberi potest simpliciter perfectū et p̄ se sufficiens quia tali adeptō nichil amplius desideraretur. sed desiderū hoīs in hac

arguitur q̄ mō q̄ nullū sit felix ī hac vita.

In oppositu

Duplex felicitas s; theo logos

Felicitas meritoria h; i hac vita

Felicitas p; matoria h; i hac vita

Vita satari non potest. homo enim naturaliter desiderat permanentiam boni quod habet. si omnia bona in hac vita sunt transitoria sicut et ipsa vita. Item bonum optimum et delectabilissimum non copatur seculi malas conturbaciones. tribulationes et tristitias sed hec omnia excludit nullus aut extra predicta possit. est i hac vita propter infortunia possibilia superuenire. sicut p; in lra. Preterea bonis diu habundantem et miserabilem finem nullus vtiq; felicitabit. ut dicitur i lra. sed quicunq; bonis abundantem contigit miserabilis finire sicut viti est de primo q; logo tempore ple secundus diuitijs et honorib; abundans. virtutibus insignitus. pace quietus. contrariis in senectute subiactis. et sic miserabiliter finit. Item oppositum arguit auctoritate. Ari. dicens. quid igitur phib; dicere felicem scdm virtutem pfecta opantem et exterioribus bonis sufficenter ditatum non contingentem tpe sed vita pfecta quasi dicat nihil. dicit etia. existet at vtiq; felici quod questu est. et erit per vita tali. Notandum est q; a theologis dupliciter distinguitur felicitas sc; premiatoria et meritoria. differunt aut qm premiatoria oia mala excludit et culpe et pene. et omnia includit bona quib; homo dignus est. et omne complet desiderium et gaudium. Felicitas aut meritoria mala culpabilia excludit. Alii felix non esset vere bonus. sed non excludit mala penalia. Item licet hec felicitas includat bona per que po dignus est. tam no includit omnia bona quibus homo dignus est. Item nec talis coplet oia desideria et gaudia. de ista naq; dictum est beati pauperes. beati mites. beati qui lugent. beati qui persecutionem patiuntur etc. Dicitur ergo q; felicitas meritoria habet i hac vita et q; de hac. Aristoteles locutus est primo huius. Ideo dicit q; infortunia magna perturbant et conturbant beatum tristitias enim inferunt et a multis impediunt operationibus. verumtamen et maximum refulget in his bonum et cetera. dicit etiam q; cum operationes fm virtutem sit domine felicitatis. nullus vtiq; beatorum fiet miser. neq; eni opabit aliquando odibilis et mala. vti eni vere bonum et sapiens omnes existimamus fortunas decenter ferre. et existens tibus semper optima opari etc. Et hac felicitate describit. Ari. q; e opatio fm virtute perfectissima in vita perfecta. q; est dei sollicita et continua contemplatio fm q; est possibile in hac vita. Dicit etiam q; felicitas est quid optimum delectabilissimum et pulcherrimum sc; quo ad merendum in hois pstate. et hac felicitate dicit. Ari. nullatenus esse fortune subiectam h; pot; sibi subijcere fortunam. ferendo fortunas et vbiq; omnia prudenter. Secundo vero dicitur q; felicitas premiatoria non habetur in hac vita. quoniam in hac vita nullus est extra omnia mala penalis. nec illi qui maxime merentur habent omnia bona quibus digni sunt sed aliquando finiunt vitam suam in tormentis. plus cupientes mori bene q; vivere male. de hac tamen felicitate. Aristoteles nihil locutus esse videtur ut aliqui dicunt. Sed tamen aliqui de hoc dubitant. dicunt enim quidam philosophum negasse felicitatem post mortem nisi secundum q; felicitas quam quis habuit in vita sua remanet in memoria hominum post

mortem ipsius. Alii autem dicunt oppositum. Primi mouentur ex eo q; dicit. Aristoteles tertio de anima. Non reminiscimur post mortem quia passivus intellectus est corruptus sine quo anima nihil intelligit. Item quia videtur Aristoteles primo huius inuenire q; mortui non habent esse reale. sed solum in memorijs hominum sicut iniusta et mala que recitatur in tragedijs. Item quia dicit ad eos nihil redundare de operibus viventium nisi fragile quidem et paruum. quod non videretur verum si haberent esse reale preter memorias viuorum. Alii autem his contrariis dicunt. Aristotelem posuisse felicitatem hominibus existere post mortem. et hoc dicunt ex verbis ipsius esse manifestissimum. Primo quia secundo de anima dixit intellectum separari ab alijs potentijs anime sicut perpetuum a corruptibili et absurdum est dicere q; intellectum post mortem credidisset. Aristoteles perpetuo octosum. Item quia primo huius asseritur his qui decellerunt conferre bonas operationes amicorum. Similiter autem et infortunia quedam quid autem conferrent si nullas haberent post mortem felicitatem vel miseriam. videtur q; nihil. dicit etiam predicta non sic conferre q; non felices felices. vel felices non felices faciant. et ita videtur supponere mortuos esse in statu felicitatis vel miserie. Item in libro de pomo seu de morte. Aristoteles. secundum q; ibi de. Aristotele. recitatur. apparet hoc manifeste. quia ibidem refertur discipulis suis in morte sua predicasse felicitatem futuram. ad quod probandum rationes ibidem apposuit. quoniam am philosophia dicit hominem ad gradus altissimos et diuinos. cum in opere ipsius philosophie consistat humana felicitas. vti habetur in cimo huius. illos autem gradus altissimos obtiner philosophus aut in hac vita aut post mortem. si post mortem habetur propositum. Si in hac vita. hoc videtur inconueniens. quia videmus si quis philosophiam multo labore et continuo fuerit adeptus. morietur vel efficitur senex et impeditur ab speculationis exercitio propter corporis fragilitatem. Item videtur multum inconueniens illos qui felicitatem humanam adepti sunt minus habere de suo labore premium q; illos qui sunt ab humana felicitate remoti. sed constat q; de bonis et voluptatibus et honoribus huius mundi magis gaudent et premiantur diuites que non sunt philosophi q; philosophi. Nam philosophus vti in dicto libello dicit. Ari. mortificauit omnia huius mundi desideria sc; que sunt in commestione potu et coitu et alijs delectationibus carnalibus et mundanis. ergo si philosophus de suo labore nullas expectaret remunerationem post mortem. valde esset inconueniens ponere felicitatem humanam in ope philosophie. et non i diuitijs. quod est contra ea que demonstrata sunt primo huius et de cimo. Item honor videtur maximum premium quod possit in hac vita reddi hois virtuoso. p suis operibus virtuosus ad hanc enim intentionem videtur dicere. Ari. quarto huius q; premium virtutis est honor. sed honor non e sufficiens homi virtuoso dicere. Ari. quarto huius q; virtus pfecte non fiet dignus honor id est honor non

Rones illc qui tenet ar gumentu si potuisse felicitate p hac vita

Rones q; si felicitas p hac vita

Solutiones rone p;is op posse.

Argumenta ad pncipale autentum.

In oppositu

est premium condignum virtuti. ergo vel virtuti nullum erit dignum premium quod est inconueniens. vel hoc erit in alia vita. Nec aut via si teneatur facile erit soluere rationes contrarias. dicitur enim q; post mortem non reminiscimur. quia virtutes organice a quaru vna est virtus memoria sua seu reminiscitua corrumpitur per mortem. qd aut dicit. Ari. animas nihil intelligere sine intellectu passiuo concedi potest per modum reminiscitue. quin tamen auter intelligat non oportet ex dictis. Ari. inferre. Dicitur etiam q; nec. Ari. primo huius asserit mortuos nullus esse habere reale. nec ipsi solum in esse fragile quoddam bonum aut malum sed solus affirmat opa viuorum parui eis conferre. sic intelligendo parui q; non possunt de non felici facere felicem vel e contra. Nec autem dicta non tollunt imo potius innunt eternam felicitate vel miseriam. Sunt aut et alij multi quibus videtur q; nec. Ari. posuerit beatitudinem assertiue preter q; in hac vita. nec aliam negauerit expresse. nec de ea percuratari dicunt. p anere ad ipsum. cum solum de his tractauerit i illo modo. de quibus et quomodo potest inquiri veritas per rationes humanas inuentas absq; reuelatione diuina quod non videtur esse possibile de eterna felicitate. Nec dicunt libri de pomo fuisse conscriptu de morte. Aristotelis nisi fuisse. Sed quomodo q; fuerit. redeuntes ad nostram intentionem que est in hoc toto libro nichil nisi pure philosophice tractare. hoc solum in hac questione inquiramus. vtrum homo debe at dici felix dum viuit. vel expectandum sit finem sicut voluit solon. Arguitur q; non dum viuit quia felicitas non attribuitur hominibus secum dum vitam bonam et perfectam. talis autem vita affirmari non potest de aliquo dum viuit. sed solum post finem. igitur etc. maior patet quia premium dictum est idem esse bene viuere et quod est esse felicem. et addidi perfectam. quia in diffinitione felicitatis assumpta fuit vita perfecta. et q; felicitatem inconueniens est dicere mutabilem. Ita q; felicem contingit rursus fieri miserum multoties. et q; miserabiliter finem nullus vtiq; felicitabit sicut dicit. Ari. minor patet quia quemlibet infortunia contingit in vitijs diebus suis subijci tristi vite. scilicet per paupertatem per infirmitatem. per violentiam et in carcerationem et ita mori. si autem dicat aliquis talenti vitam bonam esse meritorie hoc exclusus est per suppositionem dicentem post mortem nullam esse remunerationem. Item oppositum arguit q; homo dicitur felix dum viuit vel in morte. h; non in morte. quia felicitas consistit in bene viuere et bene operari in morte autem tollitur vtrumq; igitur etc. Sciendum est solonem vti ex dictis. Aristotelis apparere videtur dixisse q; licet felicitas humana debeatur homini secundum vitam suam. tamen nullus conuenienter potest hominem felicitare dum viuit. quia nequitur vtrum finiet bene. quod requiritur ad felicitatem. cum felicitas sit bonum perfectum et stabilissimum. sed in morte debemus hominem felicitare tanquam extra mala et in fortuna existentem. non sic q; tunc dicamus ipsum felix esse. sed q; tunc firmiter asserere possumus ipsum fuisse felicem per vitam. Contra hanc rationem obijcit. Aristoteles

teles. quia inconueniens est per oppositionem esse veram de preterito nisi aliquando fuisse vera de presenti. non enim verum est me scripsisse nisi ex eo q; aliquando erat verum me scribere. ergo concessio q; in fine vite verum sit hunc fuisse felicem. necesse est vt ante verum esset ipsum esse felicem. qd non erat nisi dum vivebat. Solutio huius questionis fm xba. Ari. pot esse q; hominem vere contingit dicere esse felicem dum viuit aut etia miserum qm o; alteru duoru concedere. vel q; felicitas casu posito concessio consistat i bonis subiectis fortune sicut sunt diuitie honores. voluptates etc. vt q; consistat i bonis non subiectis fortune cuius modi sunt operationes s; virtutes. Si dicamus primo in q; sc; q; tota sit oia felicitatis et miserie tunc nullu erit in conueniens felicitate concedere varia bilem et instabile. sicut est ipsa fortuna. ita q; esse de. sicut dicit. Ari. felix rursus miseru dicemus multoties quasi cameloparda quodam felice. nunciata. res et debilitate firmata. Hoc aut posito non oportet in felicitando hominem expectare finem. h; quicunq; sibi prospera erit fortuna. dicent. eu felix. et iteru miseru si fortuna mutet. Si aut dicamus opationes fm virtute esse oia felicitatis. erit firmata stabili. et imutabili. qm tales sunt opationes secundu virtutem. parue ei prosperitates vel aduersitates in virtuoso nulla faciunt inclinationem sive mutationem vite magne vero prosperitates vtiq; viti faciunt. quia eis vtiq; virtuosus ad opera bona multe aut aduersitates et magne virtuosus sive beatus tribulat exterioribus a multis operationibus impediendo. conturbant interius aliquo modo tristitias inferendo. no ita tñ q; ratio succumbat. sed ita q; ferendo patitur oino prudenter expectare refulget bonu virtutis. in quo etiam bono virtutis ipse felix magis gaudet q; in aduersitatibus tristet. Et ita patet q; si scdm virtutes operationes sunt oia felicitatis. felicitas ita itabit stabilis. et firma q; nullus beatorum fiet vtiq; miser. neq; eni. sicut dicit. Ari. aliquid operabit odibilis et mala. vti eni ve e bonus sc; virtuosus et sapiens oes existimamus fortunas decenter ferre. et existens tibus operari temp optima. Ex his ergo patet q; firmiter possumus hominem scdm virtutem pfecta felicitare dum viuit. et no oportet expectare finem. hec est ergo clara solutio questionis. Sed dubitatio occurrit alia q; soluta e questio quodammodo pditionali et disiunctiue. quid est simpliciter concedendu casu posito sc; q; nulla sit post mortem felicitas neq; premiatoria. vtrum felicitas humana debeat poni in bonis fortune subiectis. aut i o; pere virtutum. Et videtur omnino q; oportet felicitatem ponere in voluptatibus. virtutes enim et scientie cum labore acquiruntur. et cu labore opera eorum exercentur. ideo non videtur i his bonis existere neq; delectabilissimum nisi ratione premij subsequenti. igitur premium futuro non existente non conuenienter huiusmodi operationibus virtutum conditiones felicitatis. sed conuenienter vite. voluptuose. diuites enim ad nutum habentes omnia voluptuosa. et sic vtiq; in finem viuentes sicut et incolumes diuitijs et honoribus habundantes delectabilissimay semper continuant vitam. ideo et cetera. Sed hec ratio videtur irrationabilis omnino delectatio eni sequitur cognitionem ideo dicit. Ari. q; delectari q;

Probatur q; in hac vita ho sit felix suppo q; felicitas sit i actibus virtutis

Dubitatio i cedis suppo q; no sit vita p; ista i quo consistit felicitas.

nimalium est sed non plantarum nec in anima
torum. Item etiam in opere consistit ut infravi
debitur septimo libro et decimo. Item delectatio
ex adeptione convenientioris et melioris
causatur: ergo videtur quod circa conditionem no
biliorem et perfectiorem et in nobiliori opere et
in adeptione convenientioris et melioris maior
et perfectior erit delectatio. sed non est dubium
quod cognitio et operatio secundum rationem et o
perationem est melior et nobilior et homini conue
nientior quam operatio vel cognitio secundum
sensum. ideo si felicitas est quid delectabilis
mum. ipsa magis erit in opere secundum ratio
nem quam in voluptatibus sensus. et hoc infra ma
gis declarabitur. Nec valet quod aliqui possunt
objicere scilicet quod plures homines videmus se
qui voluptates quod delectationes illas que sunt
per virtutem et scientiam tanquam iudicet illas esse mello
res et maiores. Ad hoc enim respondet eustra
tus primo huius dicens quod mel non gustans non
potest percipere mellis dulcedinem. multi enim vo
luptuosa gustantes et ad opera virtutis et sapie
ntie attingentes: dulcedinem non nisi voluptuosorum p
cipiunt. propter quod et illi illam solam persequuntur vitam
pecudum eligentes et oino bestiales effecti sunt. ut di
citur primo huius. sed virtuosus et sapiens: quia
quod et illa que voluptuosorum dulcedinem. et ea que
virtutis et sapie operationis est gustaverunt. et per con
sequens de virtutibus possunt indicare expellunt. oino
a se voluptates et odit eas maximo odio: ut di
cit comitator in suo proemio octavo physicoz
et in suo plogo. Ad illud autem quod alia opinio ar
guebat dicens est quod si virtutes et scientie cum labore
acquiruntur: tunc in ope scientiarum et virtutum tanta est
anime perfectio et delectatio quod huiusmodi opus est
illius laboris premium nobile sufficiens et condi
gnum si casus posuit concedatur. diuites enim volu
ptuosi si credant optimam et delectabilissimam ducere
vitam hoc est quia dulcedinem superiorem non deserunt.

Respo ad ob
bitationes et
ad rationes

Loquendo de
felicitate fm
extrinseca de
coramenta
nulli pnt certi
tudine dici
felix i hac vi
ta
Argumentum
primum

quibus deauctur: ita ex his videtur ipsorum pma
nentia dependere. Habitus autem demonstratiui

et speculatiui pcedunt ex principiis necessariis et
sunt circa materiam non possibilem aliter se ha
bere. virtutes autem pcedunt ex contingentibus
quia ex actibus voluntariis. et cum hoc respici
unt materiam contingentem et erroneam valde. Nam
bona et iusta de quibus intendit ciuiliu: circa quod
sunt virtutes tanta habent differentiam et errorem
ut videantur lege sola esse ergo et cetera. Item
ex parte subiecti: cum accidentis esse sit inesse vi
detur quod illud accidentis debeat esse permanentius
et inuariabilius cuius subiectum est permanentius
et inuariabilius. subiectum autem disciplinarum quod
est intellectus est inuariabilius quam subiectum vir
tutum quod est sensus vel appetitus sensitivus:
ut quidam dicunt. ergo. Item sic sicut dicitur. Ari.
quod virtutes honorabilissimae sunt permanentiores p
pter maxime et maxime continue vivere in ipsis felices
sive beatos. et ob hoc non posse fieri obliuionem
circa ipsas. Ita videtur esse dicendum quod omni
no habituum honorabilissimorum in quibus magis
consistit felicitas sunt permanentissimi propter
maxime et maxime continue vivere in ipsis felices
sive beatos: et ob hoc non posse fieri obliuionem
circa ipsos. Et propter hoc etiam quia honestum sua
ut nos trahit et sua dignitate nos allicit ut di
cit. Tullius ideo honorabilissimus maxime nos
trahit ad ipsam. et maxime nos allicit ut ob hoc ip
sae maxime perseveremus in ipso. sed habitus intelle
ctuales nobiliores sunt virtutibus moralibus
ut patet sexto huius. et in opere ipsorum magis co
sistit felicitas: ut patet decimo huius. Item. Item
positum dicitur. Ari. et apparet expmto quia
tuos videmus diuitius in senectute posse acti
virtutis moralis exercere quam actus speculatiui
rum scientiarum. Sicut videmus virtuosos sta
tim sine studio longo promptos esse ad opus vir
tutis. cum fuerit oportunitas speculatiui aut
cum debeant actus speculationis exercere ut le
gere/disputare. aut predicare videmus longo stu
dio premuniti. Imo propter multam obliuionem
in speculatiuis contingentem videmus quod si quis
eandem debeat hodie legere lectionem quam le
gerat anno preterito quod eam oportet iterum stude
re. Libertus respondet quod habitibus duplex vide
tur conuenire permanentia. Uno modo secundum
se scilicet prout dependent ex suis essentialibus
principiis igitur discipline sunt permanentiores
res: cum sint circa materiam necessariam et ex
necessariis principiis. Alio modo secundum quod
sunt in subiecto. et sic virtutes sunt permanentiores
cuius rationem assignat quia honestum
bonum est quod sua naturali et propria vi nos
trahit et sua dignitate nos allicit. ideo oportet
quod optimum et honestissimum nos maxime tra
hat et allicit in sui recordationem. contemplationem
affectum. et operationem: ut obliuio i
teruenire non possit. tale autem optimum et hone
stissimum nos trahit et allicit in virtutibus in
uenit. et non in disciplinis ideo. Item. Sed ista respon
sio videtur aliquibus pati calumniam. quoniam
(ut dicitur) actus speculationis videtur esse nobili
or actus virtutis moralis: de quo si sit verum vel non
videbitur infra. Si autem hoc concedatur: videtur
quod magis deberet sua vi et sua dignitate nos tra
here et allicere ad ipsam. Aliter respondet eustra
tus dicens quod per tanto virtutes sunt permanentiores

In oppositu

Duplex huius
et permanentia
fm albertus

contra albertum.

iores quod per obliuionem non pnt dari: cum nos
cum his que in vita occurrunt habeamus ipsarum
continuum exercitium. speculatiui autem habitus per
obliuionem et per actus interruptiones pnt pnt
Item habitus in potentijs firmantur. et per
continuationem et per exercitium actus. modo
(sicut dicit beatus thomas) Non eminet nobis
ita tantum exercitium speculationis scientiarum sicut
operationum fm virtute. continue enim occurrunt ea
in quibus oportet agere secundum virtutem. si
cut usus ciborum. mulierum consortia. colloca
tiones hominum adinuicem. et huiusmodi in quibus
bus continue versatur humana vita. et hoc est
(ut dicit Aristoteles) causa huius quod est non
fieri virtutis obliuionem. ut autem quesiit veritas
evidentius appareat et obiecta solvantur:
dici potest quod summas habitus attendi potest
aut ex obiecto. aut ex subiecto. aut ex frequen
ti ipsius actus exercitio. si ex obiecto sic scien
tiae sunt permanentiores quod ad easdem conclu
siones semper esse veras quod virtutes quo ad eas
dem operationes esse virtuosas. sic enim virtu
tes sunt valde permutabiles. quoniam bona et ma
la circa que sunt virtutes tanta habent differ
entiam et errorem ut illa operatio que hic et nunc et ad
istum est virtuosas sit ad alium vel alibi vel alio
tempore viciosa. et sic de alijs innumerabilibus
circumstantijs. Si autem velit quis attendere
permanentiam ex subiecto: sic secundum commentato
rem tertio de anima duplex oportet intelligere
subiectum intelligibilem speculatiui. vnu p quod
sunt entia: aliud p quod sunt vera: hoc est intellectu
possibile: et fantasma vel spectem intelligibilem
ex fantasmate dependentem. modo licet pnt subie
ctum scilicet intellectus possibile sit inuariabilis appeti
tu sensitivus. tunc fm subiectum scilicet fantasma sine quo
aia nichil intelligit (ut dicitur tertio de aia) variabilis
est multo quam appetitus sensitivus dicitur. sicut videtur
longa que est altera natura. ideo sicut sunt virtu
tes permanentiores disciplinis. Si vero perma
nentiam habitus sumamus ex frequencti actus ex
ercitio: tunc huius frequentie duplex potest ef
fe ratio. Una est nobilitas actus illius et hone
stas nos ad ipsam sua vi et sua dignitate tra
hens. et alliciens. et ista ratio maiorem habet ef
ficaciam in actu speculationis. saltem circa ob
iecta nobilissima (sicut aliqui dicunt) quod circa ac
tum virtutis. sed tunc propter conclusionum sci
entiarum innumeratam multitudinem et difficul
tatem in earum deductionibus immensam pro
funditatem. et propter de ipsis nullam experien
tiam habere. nec eas vni nobis nisi ex intentio
ne querentibus occurrere non est nobis possi
bile sic actum speculationis frequentare. nisi
circa conclusiones paucas. quin interueniat ob
liuio. Alia autem ratio frequentationis actus est
ea nobis occurrere circa que sumus coacti age
re. et hec ratio maximam habet in actibus vir
tutum moralium efficaciam. sicut ante dictum fuit. et
ideo sic virtutes sunt permanentiores disciplinis.
Ad rationes. Ad primam dicendum quod proce
dit bene quod ad maiorem esse permanentiam
disciplinarum ergo ad easdem conclusiones semper
esse veras quod virtutum quo ad easdem operationes se
per esse virtuosas. Ad aliam dicendum quod
licet non ex parte subiecti quod est intellectus

Tertio attē
dit huius firmi
tas fm doc.

Duplex huius
et intelligibilis
speculatioz

frequentatio
actui ex quo
by accidit pot

Ad rationes aut
oppositum

accidat scientie variabilitas. accidit tamen sibi
propter alterius subiecti varietatem scilicet fantas
matis vel speciei intelligibilis ut a fantasmate
dependet. Ad aliam dicendum est quod licet actus
speculationis specialiter circa diuina sua vi
gnitate nos magis trahat et allicit. quod virtutes
ut quidam dicunt. tunc in actibus virtutum sunt
altie cause permanentie fortiores. Ad hoc autem
quod dicitur in opere speculationis felicitatem
consistere. et sic in eo oportere felicem maxime
continue vivere. dicunt quidam quod formaliter non
in dei speculatione. sed in eius perfectum viles
ctione consistit felicitas. quod si sit verum de
bet videri decimo huius. vel dicendum est quod ex
variarum conclusionum speculatione circa na
turalia et ista inferiora ascendimus tandem ad
speculationem circa deum et intelligentias. Et
iterum ex noticia multarum diuersarum et spe
cialium conclusionum de intelligentijs et de deo
acquiruntur nobis vna finalis dei noticia conti
nens in virtute et dignitate notitias omnium
conclusionum precedentium licet non formalit
et in tali noticia consistit humana felicitas. nec
vni illa obliuiscitur sed continue fm quod est pos
sibile ipsum deum fm illam noticiam intuetur
et contemplatur. licet in conclusionibus alijs
quod pnt ad hanc noticiam perfectam duxerunt apud
felicem interueniat multa obliuio.

Secundo quod Aristoteles dicit felicitas sit de nu
mero honorabilium vel laudabilium. Et
quod de numero laudabilium quod pnt quod vnu
quod tale. et illud magis. huius virtutes lau
damus. propter quod opus ut dicitur. Item. Item
opus est laudabile. Et confirmatur quia dicitur. Arist.
laudes enim sunt operum similiter et corporalium
et animalium. huius felicitas operatio est fm virtutes
ut prius dictum est. ergo. Item. Item si felicitas non
laudaretur. hoc esset propter suam excellentiam et opti
mitatem. ut Aristoteles velle videtur dicens quod optimorum
non est laus. huius propter hoc non debet laude carere. cum
deus laudemus quod simpliciter optimus. Item. Item
sic simpliciter ad simpliciter. Ita et magis ad ma
gis et maxime ad maxime ut dicitur tertio thopico
rum: huius virtus laudatur ex eo quod bona: ergo maxi
me bonum cuiusmodi est felicitas maxime lau
dabitur. Item. Item oppositum autem p Aristoteles dicens quod
optimorum non est laus. et quod nullus felicitatem lau
dat. huius ut quid diuimus et melius beneficiat. et pri
mo rhetorice diffinitur laus quod est sermo illuci
dans magnitudinem virtutis. felicitas autem non est
virtus ideo non laudatur. Item. Item secundum quod laus. com
mendatio glorificatio. glorificatio quod se habent
adinuicem sicut communis et specialius si enim laus
puentem accipiat. extendit se ad boni cuiuslibet
et sessionem. Commendatio vero restringitur ad
boni operis confessionem. ex virtute enim lau
damus: huius propter non nisi ex ope commendamus.
vni primo rhetorice dicitur quod laus est sermo eluci
dans magnitudinem virtutis. commendatio autem
operum est. propter quod commendamus eos qui ege
runt. laudamus autem eos qui non egerunt. Item. Item
glorificatio vero restringit commendationem ad boni
operis frequentiam ergo glorificatio describitur quod
est frequens fama cum laude. sed beneficiatio res
stringitur ad excellentissimam et omnimodam boni o
peris perfectionem. ideo dicit Boetius quod beatitudo est
d

quod ad felicitatem
sepe culati
ua rati vna
nualis noti
ciacum non est
obliuio.

Argu. primu

In oppositu

laus comēda
tio gificatio
et bificatio
quod se habet.

felicitas et be-
tudo idem.

vn est q laus
solu attribui
tur his q or-
dinat ad aliy

drat laudē
et honorem.

q laus nō sit
de locis nisi
vt ad melius
excitemur.

status oim bonorum aggregatiōe pfectus. Et
quia p eodem Arist. soly vti nōe bñtudinis et fe-
licitatis. id etiā supponamus idē significari per
hec nōia bñtudo et felicitas. hoc igit modovten-
do nōie laudis cōter nō est dubium q felicitas
est de numero laudabilium imo laudabilior oī
humano bono. cū dictū sit q laus cōter est con-
fessio boni ex eo quod est bonū. sic igitur magis
bonū est magis laudabile. et sic etiā pcedimus
opa magis laudari q virtutes. cū virtutes ppter
opa laudemur: sicut etiā deus suplaudabilis
est excellēter. et sic pcedebat ratiōes in principio
qñtōis adducere. ¶ Secūdo nōndum q cum a-
liquod nomē fuerit commune vñabus speciebus
quay vna nomen pñtū sibi habuerit: alia vero
species pñtio nomen caruerit: solet sepe nomen
cōe inordinatē speciei appropriari: sic Ari. pñmo
toposcorū de proprio quod est nomen cōe diffini-
tioni q pñtū pñtōis: dicit q appropriat pñtōie
passioni ex eo q diffinitio nōie pñtio diffinitio
vocat vel terminus ergo cū laus sit cōter confes-
sio tā bonoy opoy q eozū que ad bona opa or-
dinant: et confessio bonoy operum nomen habet
pñtū quod cōmendatio vocat: ideo sepe nomē
laudis restringi solet: et appropriari cōfessioi bo-
nōy que ad bona ordinant opa. et quia virtutes
maxime sunt huiusmodi. ideo dictū est pñmo rñe
sōice q laus stricto nōie est sermo elucidans
magnitudinē virtutis. et pñmo huiusmodi est
q laudes sunt per relationē scz ad opus bonum
et tenim virtutes laudant ppter operaz actus et
qz quod ad est aliud ordinatū. et non est optimū
ideo pcludit per Ari. q laus stricto nōie non
est optimoy. Ex quo pcluditur q felicitas cū sit
optimū hūanoy bonorum non est laudabilis in
ter humana bona. sed est tanq diuinius aliquid
et melius. glorificabilis siue beatificabilis.

¶ Tercio iterū nōndū q laudem infimis bonis
attribuimus. non enī solū laudamus hominem
bonū: sed equum et vinū et lapidē. honoz aut non
debet alicui nisi ratione bonoy excellentium: vñ
honoz ē exhibitio reuerentie in signū excellētie.
Abiurdū autē esset exhibere reuerentiā lapidibus
equis et asinē. et etiā neqz hōibus nisi excellētibz
ergo licet bonū omne cōmuniter dici possit lau-
dabile: tamē si laudabile volumus restringere vt
p honozabile distingatur: oportet q hec distin-
ctio fiat fm minoz bonoy distinctionē a ma-
ioribus. Est autē hec distinctio quia minora bo-
na sunt que dicunt bona ppter aliquid melius
ad quod ordinat. bona aut maiora sunt que p-
pter se bona sunt. et sic fm hanc intentionem et
restrictionē laudabilia nō sūt nisi q ad melius
ordinant. huiusmodi aut non est felicitas inter
humana bona. s; honozabilia sunt que secūdu se
bona sunt: cuiusmodi est felicitas vt dicit Arist.
q pñtū pñtū q causaz bonorum honozabile quid et
diuinius ponam. Adhuc idē patz ex eo q laus
et virtutū sunt cōraria. virtutū aut pñtū est
de malo vt a malis retrahamur. ergo laus debz
esse de bono vt ad melius excitemur. vir autē op-
timus non indiget vt ad bonum excitetur. ideo
sequit q laus pñtū non est optimoy. Ex his di-
ctis patet satis quomodo rōnes hincinde a pñci-
pio questionis adducte pcedūt. ¶ Alterius no-
randū est q sicut pñtū nōia inter se pñtū in

significando boni alicuius cōfessionē. ita adhuc
alia quedā sunt nōia in eodē cū pñtū pñtū
tia videlicet et magnificatio regratiatio. et digni-
ficatio. Est autem magnificatio pñtū boni ma-
gnū fm qd est magnū. et sic pñtū hoc nomen pñtū
nient attribuit felicitati. cū ipsa sit maximū hu-
manoy bonoy. Regratiatio autē est cōfessio bo-
ni scz q ab alio datū est. et hoc nomen forte nō
solet felicitati attribui qz non dat felici. sed ipse
eā p opa pñtū sibi acquirit. nisi scdm q conue-
nit bene deo de felicitate regratari scdm q ipsa
est hōibus dei donum. Dignificatio autē duplici-
ter accipit vno mō vt est confessio boni alicuius
scdm qd ipm est pñtū dignū. vt cū dicimus spe-
cies pñtū digna erat impio. et sic non attribuit
felici inter humana bona cū ipsa nō sit pñmo di-
gna. sed alioy bonoy pñtū dignū. Alio modo
capit scdm q est pñtū boni qd est alioy bonoy
nōrum pñtū. et sic potest ipsi felicitati pot-
tū conuenire. et.

¶ Vltimo pñmo circa finē huius pñtū
vñtū Ari. ps ale scdm aduerfē
rōni. Ari. qz nō qz qd ē exaudibile et bñ
obedibile rōni. nō aduerfē rōni. ps
autē scdm est hōi. ergo et. ¶ Tercio
natura temper bñ et recte opat. nisi impeditur:
qz regulata a supioribus causis in quibus nō ca-
dit error vt patz duodecimo metaphysice sed nō
esset rectum opus neqz bonum si pars scdm
rōni aduerfē pñtū quia politia non est recta
neqz bona in q subditi aduerfē pñtū. sed ra-
tio debet pñcipari parti scdm vt dicit pñmo
polince: et. ¶ Tercio ordinata ad finē non aduer-
fē finē scdm aut ordinat ad partē rōnaley
qz deterius temp est gfa melioris. vt dicit pñmo
polince: et. ¶ Tercio itē ē i maiori mundo. itaz in mi-
nor octauo physicoz. in maiori aut mundo in se
riora non aduerfē supioribus s; tota virtus in-
ferior gubernat ex supioribus pñmo metho-
ro. et similis in minori mūdo scz in homine ps
interior scz scdm non aduerfē parti supiori
scz rōali. ¶ Oppositū dicit Ari. Aides aut in ip-
sis aliud qd pñtū rōem innatū qd aduerfatur et
obuiat rōni. Ista qñtio introducta ē. vt videam
quō partes aie se hñtes aduicē sūt. sūt autē si-
cut pñtū de aia partes aie qñqz vegetatia se-
stia. appetitia. scdm locū motus. et intelle-
ctia. Et itē appetitia diuidit in sensualem et
intellectualem. Pars aut intellectia vocat rōalis
pñtū. itaz in se ipsa hñs rōnem formalit.
pñtū. itaz oī appetibile vt rōnale. non
pñcipalit. itaz q in se hñt rōes. non enim cogno-
scit neqz rōinat. s; participatiue sic q est inatū
iudiciū rōis exaudire et ratiōi obedire sicut dicit
Ari. nō ita tñ q a rōe cogat sed libere est exaudi-
bile et obedibile rōi. vñ pñmo politice dicit Ari.
q aia pñcipat corpori pñcipatu despotico. itel-
ctus aut pñcipat appetitui pñcipatu politico et re-
galit: sicut q subditus liber non semp obedit dñō
nec exaudit eius pñcepta s; aliqñ eis aduerfatur:
ita videt esse de appetitu respē intellectus. Ita
etiā sicut est in maiori mundo. q licet hec inferio-
ra sint innata obedire corporibus celestibz. qñqz
tñ ppter indispositionē materie vel pñtū
tē agentū particulariū nō obediunt neqz celi in-
fluentiā suscipiūt. ita in minori mūdo scz in ho-

¶ Tercio.

¶ Quarto.

¶ In oppositū

¶ qñqz pñtū
appetitua
via aie et. scz
stia et intelle-
ctia.

¶ aia pñcipat
corpi pñcipa-
tu despotico
rō nō appeti-
tui scdm
politico.

que pñtū
nes de cōpa-
tione appetitū
iustū ad rōes

phatio scdm
cōclusionis.

voluntas nō pñtū
mouē corpū
nisi mediātē
pñtū potentij
organice.

¶ In appetitū
clat ad op-
pñtū aduñtū
ex se ad aliū
pñtū aliū siue
ex iustatione
aliū potē-
tie supioria.

¶ Alia phatio
clarioz.

debem? imaginari de intellectu et appetitu et aut
ista magia appareat. pono duas conclusiones
de cōparatione intellectus siue rōis ad appetitū
sensitiuū. Prima est q sepe appetitus aduerfē
rōni. Scdm est q ipse tñ est innatus obedire rōni
¶ Prima cōclusio pñtū pñmo ex parte incōtinētū
Incōtinēs enī hñ rōnem rectā. q ipse tñ est hoc
facē. et q ipm ē fugiendum. s; tñ appetitus orit-
ter ad hoc inclinatus mouet ad hoc faciendum. s;
pñtū appetitus in eo aduerfē et obuiat rōni. vñ
Eustathius pñmo huiusmodi. q incōtinēs seipsum
vult rescindē ab irrōali appetitu s; superare nō
pōt. Ex quo etiā manifestū est q appetitus sensi-
tiuus nō solum obuiat rōni. s; etiā volūtatē. vo-
lūtas enī trahēs ipm ad id qd rōe iudicatū ē esse
faciendū facit q ipse qñ tremēdus et iustus mo-
uet ad faciendū illud quod iubet appetitū? itelle-
ctiuus. ¶ Tercio idē pñtū ex parte pñtū. nō enī vi-
ceret qz pñtū cōtinēs s; simplr pñtū vel fortio
nisi hñret pñtū pñtū pñtū q tñ rōe rēit? nō
sequit eas. ¶ Tercio aliq volūtatē idē pñtū ex parte
viciōsōy. Ista cū rō semp ad optima deprecetur
vt dicit Ari. nulla esset occasio q ad mala quis
traheret nisi ēt in eo appetitus inclinās ipsū ad
oppositū rōis. Sed forte nō est. rñ rōem semp
ad optima deprecari in malis hōibz. Ista pñtū
suetudo et in virtus firmatio intātū obulcat rōey
q oīno pñtū iudiciū rōis. et ideo q dicit Ari.
rōnem ad optima deprecari intelligendum est de
continētibus et incōtinētibus de quibz loquebat
Et multo magis ad optima deprecatur in his qui
sunt in virtute firmati. ¶ Scdm conclusio pñtū ex
parte cōtinētū vñ rō vineit appetitū sensiti-
uū. Sed forte diceret q hoc non arguit qd appe-
titus scdm obediat rōi. sicut si quis deuict
in bello duceret in carcerē violēter. ipso semper
p posse recalcitrante. nō diceremus qd obediret
ducti. forte respōdendū est qd intellectus et vo-
lūtas cū non sint potētie organice nō hñt pñtū
mouendi corpus nisi potētijs organice mediāt-
tibus et sibi obediētibus sed potētijs scdm
si enī essent innatē mouē immediate videret qd
nō possent vinci ab appetitu scdm: cum sint
potētie superiores et potentiores. qd tñ est scdm. si
cut patet de incōtinētibus. s; instabis quia tunc
idē appetitus scdm sensitiuus s; inclinabitur in
rñ: qd vt impossibile. phatio pñtū qz con-
tinēs oī mouet ad fugiendū voluptuosum incli-
nat scdm appetitū scdm in illud voluptuo-
sum. ppter qd nō fugit nisi cum qdaz tristitia. et
tñ idē appetitus inclināt ad fugiendū: cum moueat
ad fugiendū. dicendū est qd eundē appetitū siml
in opposita inclinari immediate et ppter se im-
possibile. s; nō est impossibile qd ad vñm oppo-
sitorū inclinē immediate et ppter se. et si incli-
nat ad aliud oppositū gfa alicuius alterius ad
qd inclināt. vñ gfa: canis videt cibum inclināt
ad ipsū ppter se. s; tñ ppter timorē dñi inclina-
tur ad fugiendū. et ille pñtū merces in mari in-
clināt ad saluandū merces pñtū. s; causa salutis
inclināt ad pñdendū eas. et sic cū multa displicen-
tia pñtū eas. ita non est scdm q appetitū? sen-
sitiuus rēdat in voluptuosū ppter se. et rēdat in
fugam eius gfa volūtatē vel intellectus pñtū
tñ. Adhuc eadem pñtū magis patet in sobrio
et forti et quocūq pñtū. qñ in tali videmus ap-

petitū scdm ita pñtū rōni obedientē q sine
tristitia et cū magna delectatione talis recedit a
voluptuosis: et aggreditur difficilia Et hoc est qd
dicit Ari. appetitū subiectū esse qd ē sobriy et
fortis. oīa enī pñtū rōni. Et cū dictū sit de in-
tellectu et volūtatē respectu appetitus scdm
videndum est quō intellectus se hñt ad ipsam vo-
lūtatē. q aut hñt vñay potētiay sit pñcipali
or siue nobilior dubiū est. qd postea determina-
bit. Sed tñ qñtū ad pñtū spectat videt q ali-
qñ volūtas pñtū aduerfari rōni. Volūtas enī se
hñt ad appetitū scdm sicut dñs ad subditum et
liber. dñs autē innatus est diligere subditum et
cōpati sibi. et idcirco sepe cum appetitus scdm
uolūtatē tendit in voluptuosum. volūtas
consentit: licet ratio dictauerit oppositum. et ex
hoc potest apparere q tam volūtas q appeti-
tus scdm potest dici irratiōnalis: quia non
habet in se rationē formalit potest tamē dici
virtū rationalē fm q virtū nātū est obedire
et exaudire qd ratio dicit. Et hoc notauit Ari.
cum dicit. concupiscibile vero et oīno appeti-
le participat aliquat fm q exaudibile est et
obedibile. Tunc potest dici de potētia vegetati-
uay q ipsa tota ē irratiōnalis: ipsa enī non co-
gnoscit. ideo nec ratiōinatur. similis ipsa non
est innata duci rationē. neqz rōi obedire. Nam
accepto cibo et potū. velimus nolimus: ipsa ope-
ratur: etiā in somno. vñ ligatē sunt potē-
tie scdm. Et idē pñtū quō aduē opus nō
minus neqz pñtū opat potētia vegetatiua q in
vigilia. s; magis et meli. vñ est tñ q rō domini
um habet. et volūtas sup vegetatiuam quō ad
ministrandū sibi obiectū circa qd ipsa opat scz
cibū et potū. et in hoc pñtū nos et recte agere et
prauē: et potētia vegetatiua grauare et cōferre
De potētia aut s; locū motus dicit est q ipsa
ex parte aie nō est nisi potētia cognitiua scz sen-
sus et intellectus: et potētia appetitiua vel scdm
vt intellectus. sicut pñtū in libro de motibus aia
lia. s; ex parte corporis regunt organa quibus
aia mouet corpū. sicut sunt spūs. musculi nervi:
iuncture et mēbra diuersa. De his aut que sūt ex
parte aie iay dictum est. Sed de organo corpo-
ralit dicitū est. q aia fm suas pñtū potē-
tias pñcipat corpi quō ad hñt organa pñtū
patu despotico. sic vt pñmo politice. pñtū enī
corpus aie obediret ipsū duci fm exigētiā po-
tentia aie: si nō fuerit impediens. Sed dñs tu
nōne q hñt organa debet dici rōabilis: sic ap-
petitus scdm. cū obediat rōi. dicendū est q
non nisi valde iproprie tñm remorā hñtudinē.
scz ex hoc solo q sunt instrumenta quibus ratio
et volūtas vtunt ad extrinsecū opus volūtatē
sequendū. sicut enim possemus securim. cutellum
aut et ligna et lapides dicē rōabilia. nec hñt oī
organia proprie loquendo obediunt rationi. qz
obedire proprie non est nisi eius quod in oppo-
siti libere potest. hec enī organa non possunt in
oppositum eius quod volumus vel appetim. et
loquor de motibus volūtatē. multi enī sūt mo-
tus alij quorum vegetatiua est oīa. sicut est mo-
tus cordis et motus alimentū ad mēbra et ad
huiusmodi et qñqz ad hos motus neqz ratio neqz
volūtas pñcipat corpi neqz dirigit ipsum
Appetitus aut et volūtas rōnaley dicunt obedi-

Volūtas ali
liber. dñs autē innatus est diligere subditum et
cōpati sibi. et idcirco sepe cum appetitus scdm
uolūtatē tendit in voluptuosum. volūtas
consentit: licet ratio dictauerit oppositum. et ex
hoc potest apparere q tam volūtas q appeti-
tus scdm potest dici irratiōnalis: quia non
habet in se rationē formalit potest tamē dici
virtū rationalē fm q virtū nātū est obedire
et exaudire qd ratio dicit. Et hoc notauit Ari.
cum dicit. concupiscibile vero et oīno appeti-
le participat aliquat fm q exaudibile est et
obedibile. Tunc potest dici de potētia vegetati-
uay q ipsa tota ē irratiōnalis: ipsa enī non co-
gnoscit. ideo nec ratiōinatur. similis ipsa non
est innata duci rationē. neqz rōi obedire. Nam
accepto cibo et potū. velimus nolimus: ipsa ope-
ratur: etiā in somno. vñ ligatē sunt potē-
tie scdm. Et idē pñtū quō aduē opus nō
minus neqz pñtū opat potētia vegetatiua q in
vigilia. s; magis et meli. vñ est tñ q rō domini
um habet. et volūtas sup vegetatiuam quō ad
ministrandū sibi obiectū circa qd ipsa opat scz
cibū et potū. et in hoc pñtū nos et recte agere et
prauē: et potētia vegetatiua grauare et cōferre

¶ Potētia mo-
tia s; locū ex
pte aie nō ē a-
lia a cogniti-
ua et appeti-
tiua s; hñt ex p-
te corporis

¶ Organa cor-
poris si pñtū
obediūt rōni
qz nō sūt pñ-
cipiū motus
nec valēt ad
oppositum.

Liber. i.

Ad rationes entialiter qz rōi obediat. tñ in oppositū libere possunt. Tunc respondendum est ad rationes. Ad pma dicendum est qz subditus liber qui natus est obedire dño nō semper obedit: sed aliqui sibi aduersari. et ita est in pposito. Ad aliam dicendum qz natura nō bene oparet si ita faceret partē inferiorē rebellantem rōi qz nō est innata sibi obedire. Sed si nō facit eā actu obediētē: nō ppter hoc male opat. qz natura nec debet deficere in necesarijs. nec debet abundare in superfluis. non ergo debuit parti inferiori actū dare obediētiē: cum ipsa fecerit innatā obedire superiori. et cum pati superiori dederit dñum. et virtutes deducēdi ad actū alē obediētiā partē inferiorē. oportuit propter vite necessitatē aī vñ rōis qz natura fecisset appetitum sensitiuum in suis objectis tendentes. ad scilicet apphēsiōē sine regimine rōis. et psequēs qz possit in aliud ab eo quod recta ratio dicat.

Ad aliam dicendum est qz ordinata ad fines disposita et directa nō debito non aduersant finē. Aliqz tñ sūt que si sine regimine relinquerēt. non possent ad finē: ad quod multum pñciunt qñ debite regunt. sicut equi in bello canes in domo et hñmōi. modo ita est de appetitu sensitiuo. Ad aliam dicitū fuit qz in maiori mundo aliqui inferiora ppter materie indispōitiōē superioribz aliqui aduersantur. et sic est finis questionis.

Ad quartū. Ultimo querit. An virtutes morales sint i appetitu sensitiuo subiecte vñ in voluntate. Et qz i voluntate: qz dñto hñmōi de iusticia qz ē hñmōi quo iusta iustit operat et iusta volūt: et pari rōne temperantia est qz temperati temperata opant et volūt: et sic de alijs virtutibus. hñmōi nō nisi voluntate volumus. et cetera. Et pmo huius dñm qz hominis ppiū opus non est attendendū fm nutritiuaz et augmentatiuā vitā. qz hñmōi videt et plantis. nec sōm sensitiuaz. quia videt hñmōi et equo et boui. et oī animalibz. cū virtus moralis et operatio eius ppiā sint hñmōi scdm qz hñmōi sequit et non sunt in parte sensitiua. Et tñ ibides dñm qz separaret vitā vegetatiuā et sensitiuā. dicit aliquam partē opatiuā rōnem hñmōi quā diuisit. qz hñmōi quidē vt bñ pñsabile rōne. hñmōi vñ habens et vt intel ligens. et sic pñm qz in hac diuisiōē nō potuit intel ligere pñm rōem et intelligēs nisi intellectum. ne qz pñm pñsabile rōe nisi voluntatē. cū itaz ablātē essent pñm pars vegetatiua. et sensitiua i quibus conuenimus cū alijs animalibz et plantis. et non pōt dici qz p partē sensitiuā intendat sensitiuam cōp hēnsiua et nō appetitiuā. qm nō minus in appetitiua puenim? cū brutis qz in apphēsiua. S; vt terius pñat qz in finē pñm huius dñm. eandem ponens diuisiōē rōem hñmōi. dicit qz virtutē refer minantes fm dñm hñmōi dñm. has qz intel lectuales has aut morales. Et oppositū pñm cum pñm huius dñm dñm. virtutē diuidi in intellectu alē et morales fm diuisiōē rōem hñmōi. in hñmōi rōem pñcipaliter et in seipso. et in hñmōi rōem fm participationē. quā admodum audibile. Et dicit dñm Concupiscibile vñ et vñm appetibile partē cipat aliqz ratiōe fm qz exaudibile ē et i o bedibile sicut patris et amicor dñm hñmōi ratiōē. ita videt qz virtus moralis ad concupiscibile spectat appetitū qz est partē sensitiue et ad irascibile quē inuere videbat cum concupiscibili

dicens concupiscibile et vñm appetibile ideo et. In ista questione doctores aduicem adue riant valde. vñm enim plures pbare qz virtutes morales sint in appetitu sensitiuo alij aut qz in voluntate. pñmo igit videamus rōes dñm ar guit qz sint in appetitu sensitiuo. qm pma pñt esse: qz potentia innata aduersari rōi indiget ad hoc qz promptē et delectabiliter obediat ratiōi. ha bitu inclinante ipsam ad obediendum rōi hoc videt notū pñm. hñmōi appetitus sensitiuus innatus est aduersari rōi. sicut in alia qñtione dicebat. et tñ in virtute necesse est qz delectabiliter et prom pte obediat rōi. qz pñm Scdm hñmōi vñm dñm Signu aut oportet facē pñm supuenientē voluptatem vel tristitiaz opibus. et cetera. Et pmo huius vñm dñm qz appetitū pñm obedit rōi. amplius autē subiectū est qz sobrius et fortis oīa enī pñm ratiōi. ergo appetitus sensitiuus idēz hñmōi in clinante ipsū ad obediendū rōi. qz nō aliud ē vñm dñm qz virtus moralis. Scdm arguit sic. et suppo nō pmo qz appetitus sensitiuus subiectus rōi. non sicut oīo fñm et coactus. sed quodāmodo libere ppter quod potest in oppositū eius quod rō dicat. sicut dñm fuit in alia qñtione. Et iō dñm dñm pñm politice qz aīa dñm corpore pñm pñm tu despōtico. Intellectus autē appetitū pñm pñm tu politico et regali pñm pñm. et intelligat dñm de appetitu sensitiuo: pñm pñm qz statū conclusit dñm. qz ppter hoc expediet est corpori regi ab aīa et pñm pñm ab intellectu et parte ratiōnem hñmōi. pars autē passibilis dñm pñm appetitus sensitiuus. Et addo hñmōi suppositiōē qz sicut nec rō ita nec voluntas pñm pñm appetitū sensitiuo pñm oīo despōtico hñmōi politico et regali quodāmodo. pñm autē appetitus sensitiuus in dñm voluntatis. quod incōmēte manifestū est qz sicut dñm dñm mīstāt rōi scz pñm voluntatē et rescindere seipm ab irrōali appetitu vñm sed supare nō pōt ppter appetitū sensitiuū mīstātē ad dñm. et ob hoc etiam dñm dñm. pñm hñmōi. Ad dñm enim motus incōmētiū. Scdm suppono qz appetitus sensitiuus sepe inclinat et qd voluptuosa aut alia inhonestā pñm qdē. que rō fugienda dñm. pñm qz esset triste sibi iudiciū rōis scz. nā ppter hoc incōmēte non pōt qz vñm. scz seipm ab irrōali appetitu seu impetu rescindē. Et ob hoc etiam pñm dñm ab illo qui est in virtute firmatus. qz licet pñm voluntatē sequat iudiciū rōis. et fugiat delectationes inhonestas: tñ de ipsa fuga tristat fm appetitū sensitiuū. virtuosus aut nō. hñmōi oīa pñm rōi. sicut dñm dñm. Causa aut hñmōi inclinatiois appetitus sensitiui est (sicut dñm Scdm hñmōi) qz delectationes nobis ex pñm pñm. ppter qz sicut dñm dñm. dñm facile est cōterere hñmōi pñm pñm. Et hñmōi aut sunt causē ad idēz hñmōi non est vis. Et tñm suppono qz virtuosus hñmōi appetitū sensitiuum obediētē rōi sine difficultate et tristitia annexa ppter qz dñm dñm. vñm pñm rōi. et in hoc etiam differt virtuosus a pñm. Tunc arguit sic potētia non fñm oīo et inclinata ad oppositū rōis. et tristatē de pñm iudiciū ratiōis indiget pñm et hñmōi pñm dñm inclinat. non. inclinante ipsam ad iudiciū rōis insequendū. aut pñm delectabiliter et promptē sequi iudiciū ratiōis. vt de se notū est. hñmōi appetitus sensitiuus

Rōes suadē tes qz virtutes sint i appetitu sensitiuo. prima.

Scdm suppo nēdo tria pñm ma suppo.

Scdm suppo

Tertia suppo. Ex tribz suppoitionibz pñm probat intentum.

Ethicorum

Bo. xxi.

est talis pñm et tñ opz ipm in virtuoso prom pte et delectabiliter obedire rōi et indiget habitu ipsa ad hoc inclinante qz nō aliud esse videt qz virtus moralis. Et iste rōnes demonstrat insolubili ter apud me qz in appetitu sensitiuo oportet a liquē hñmōi generari inclinante ipsū virtus iudi ciū rōis vel virtus ipsa voluntatē inaitentē iudi cio rōis. ad hoc qz hñmōi efficiat virtuosus qz quidēz hñmōi vñm sūt ipsa virtus moralis formaliter aut non: postea videbitur. Adhuc ad probandum qz virtus moralis sit in appetitu sensitiuo: aliqz argu unt sic: In eodē est virtus. et medium et extrema. virtus autē est medietas passionū vt i Scdm dñm. et passionēs sūt in appetitu sensitiuo et cetera. S; fa ciliter possit rñdēti qz virtus nō ē medietas pas sionū formalit. hñmōi qz ē medietas pñm. sicut dñm. vel si virtus ē formalit medietas pñm est passionū. hñmōi extremaz malitiaz. Item a liqz arguit sic. dñm dñm. qz hñmōi sūt fm quos ad passionēs habemus bñ vel male. si qui dē vehementer vñm remisse male. si autē medie bene. hñmōi appetitus sensitiuus est qz patit. aut vehementer aut remisse aut medie. hñmōi fm quem sic pa tit ipso est. Sed aliqz rñdēti qz voluntas trahens ad se appetitū sensitiuum moderat ipsū. pñm virtutē in ea exñtē passionēs qz eius. Aliqz autē arguit qz virtus moralis sit in voluntate: sicut arguitur fuit qz esset in appetitu sensitiuo. supponendo qz pñm qz voluntas vel non subiecti intellectui: hñmōi hoc non est pñm modū coactiōis et feruntur. sed li bere. nullus enī ponit voluntatē ēē minus liberā appetitu sensitiuo. Scdm supponit qz voluntas sepe inclinat versus appetitū sensitiuū. cñm enī pñm voluntatē alij deprauari. vt trahat ad illud ad qz appetitus sensitiuus inclinat. et nō ver sus iudiciū recte rōis. In hoc ē differt ille qz ē in vicij obstinatus ab incōmēte scz qz in incōmēte voluntas trahit ad bonū. licet appetitus sen sitiuus ad oppositū inclinās super In obstinato autē voluntas et appetitus sensitiuus sūt. trahūt ad oppositū eius. qd recta rō dñm. Et hoc est qz voluntas innata est pñm pñm appetitū sensiti ui libere. sicut pñm dñm. mō sicut dñm pñm mo politice. Expediet ē amicitia seruo et dñm qz ad inuicē hñmōi qz natura tales sūt. iō voluntas in nata est hñmōi quāda pñm appetitū sensi tiuo et cōpati sibi. ppter qz cū appetitus sensiti uus fuerit fortit inclinatus ad aliqd voluptuo sū aut ad aliqd pñm iudiciū rōis. voluntas tra hit ad idē. recedēs a iudicio recte rōis. Tñm supponit qz virtuosus hñmōi voluntatē cū pñm tudine et sine difficultate pñm recte ratiōi. nullus hoc negat. Ex istis tribz suppositiōibz demonstrari pñm qz in voluntate indigemus hñmōi quodā inclinante eā ad iudiciū rōis. ad hoc qz pñm et delectabiliter et sine strepitu pñm ratiōi recte. Et formet rō sicut formabatur de ap petitu sensitiuo et ille hñmōi nichil aliud ē vide tur qz virtus moralis igit. Et tñm pñm sic argui. potētia que est innata trahit et virtus appetitū se sitiui. et virtus rōem. indiget hñmōi inclinante eam virtus rōem. ad hoc qz pñm et delectabiliter tra hat virtus eā. et ad hoc qz nunqz seducat ab appe titu sensitiuo. voluntas est hñmōi igit. Et iste rōnes sic dñm de appetitu sensitiuo cū alijs rōi

bz qz postea ponit demonstrat insolubilit apd me qz in voluntate oportet aliquē hñmōi generari. in clinante ipsū virtus iudiciū rōis ad hoc qz homo efficiatur virtuosus. Et sic hñmōi duas pñmōes demonstratas. Tercio possum? dicere qz virtus qz dñm habitū pñm dñm. hñmōi quidēz vir tus appetitus sensitiui. hñmōi aut virtus voluntatē quod patet qz virtus potētie attendit fm vñm mū in qd potētia pñm. hoc est dictū fm opus per fectissimū in qd potētia pñm. pñm aut qz volun tas in opus sibi debitū optimū et perfectissimū pñm. fm qz inclināt pñm ad iudiciū recte rōis ergo habitus sic eā inclinās est virtus eius. Sicut appetitus sensitiuus i opus sibi debitū optimū et pñm pñm. scz mouere corpus ad optimū opus. fm qz pñm inclināt ad obediendū impe rio pñm voluntatē. et iudicio recte rōis. et sic hñmōi ad hoc ipsū inclinās est virtus eius. Tñm hoc pñm pñm arguēdi dñm. in Scdm hñmōi. oīa enī virtus cuius vñm fuerit virtus: et illō bñ hñmōi pñm et opus eius bñ reddit. et exēplificat de virtute oculi. et de virtute equi. Et subdit si itaqz hoc i oībus ita hñmōi: et ita voluntatis aut appetitus sensitiui virtus vñm habit? erit: ex quo bona sit volūtas et bon? appetit? sensitiuus et a quo bñ opus suū reddūt. mō tales sūt pñm hñmōi igit. Quarto pñm dñm qz virtus moralis pñm dñm. virtus moralis. in pñm vñm ex more generat scz ex assuetudine opandi opa virtuosa. hoc di camus qz virtus voluntatis dñm debet virt? hñmōi fm qz hñmōi magis qz virt? appetitus sensitiui. qd sic pñm. qz virtus hñmōi fm qz hñmōi debet attrēdi. scz potētia illā qz est hñmōi pñm. et nō sōm illaz que est cōis sibi et alijs. hñmōi voluntas est ei pñm. et ap petitus sensitiuus nō igit. Et ad hanc inñt iō nē dñm. volēs Scdm hñmōi inquirē opus pñm hñmōi in ordine ad qd virtus eius attendet. separauit nutritiuaz et augmentatiuā vitā et sensitiuā. Si aut dicat qz licet appetitus scdm cōpationē ad obiectū sit cōis hñmōi et brutis. tñ pñm est hñmōi fm qz est obediibilis rōi. et ita pñm sibi virtus pñm dñm iō videt qz eius virtus debeat dici virtus hñmōi scdm qz hñmōi. Ad hoc pñm dñm forte qz non est hñmōi appetitū sensitiuū vt est obediibilis rōi et im perio voluntatis. pñm hñmōi. Equus enī domat vel canis et trahit pñm assuetudinem appetit? et ad obediendum hñmōi imperio. Et ita forte dñm dñm. Scdm hñmōi. equi virtutē equū facit studiosū bonū ad currendū et ferendū ascēsoz et ad expe ctandū bellatozē. vel dicendum est qz esset appe titus vt est obediibilis rōi et voluntatē sit hñmōi pñm us. ita qz vt sic. non cōuenit sibi virt? nisi in ordi ne ad voluntatē: ideo adhuc virtus voluntatis pñm mo et principaliter dñm virtus hominis fm qz homo. nō aut virtus appetitus. nisi ex conse quenti. et in ordine ad aliud. Item in operibus virtuosis voluntas impat appetitū sensitiuo. et ita comparatur ad ipsū sicut dominus ad ser uum. hñmōi dominus pñm et principaliter et perfec te indiget virtute: subditus aut nō. sed solum se cundario et pñm participationē domini. et etiam diminute. quod patet auctoritate dñm. pñm politico dñm qz principem quidem perfectā habere oportet moralem virtutem. aliorū autē vñm qz pñm immittit ipsis. Et ante parum dicit si enī pñm non erit sobrius et iustus

Concordat opinionēs.

qz hñmōi i volū tate sit potē tia virt? i appe titu sensitiuo

Appetit? sen sitiui? vt ē obe diibilis rōi nō est pñm hñmōi

Libri secundus

quomodo principabitur bene. si vero subiectus: quomodo subijciatur bene. Et vide bñ totum qđ sequitur ergo virtus pmo 2 pncipalit pertinet ad voluntatē. 2 nō ad appetitū sensitivū. Item virtus vniuersalis attendit f3 vltimū. i. pfectis. simū opus in quo ipsū pōt. sicut pūs dicitur ē. sed optimū opus 2 pfectissimū in qđ potest hō pro- cedit fm potentia eius supmā. 2 nō fm aliquam inferiorē eius potentiarū. ergo virtus hominis inq̄tum homo attenditur fm eius supmā po- tentiam. non fm inferiores. 2 non est dubium vo- luntatem esse supiorem appetitu sensitivū g. 2c. Sed si forte dicat qđ cū intellectus scdm plures sit potentia supior voluntate. sequit iuxta rōnes pmissas. qđ virtus voluntatis nō erit virtus hōis scdm qđ hō autē an sit ita vel non. videbitur infra. hoc autē solū hic appareat qđ virtus volun- tatis sit pncipalior virtute appetitus sensitivi. Item potest sic argui. potentia i qua sunt pnci- pales virtutes morales est pncipium non solus factionis. s3 etiā actionis siue actus. appetitus autē sensitivus nullius actus ē pncipiū. hoc pba- tur. sicut Arist. arguit de sensu sexto huius. dicit enim. sensus neq̄ vnius pncipiū actus. qđ probat quia bestie quidē sensus habent. actū autē nō com- municant. nō bestie sicut sensus habet. ita habet appetitū sensitivū. Item virtus hominis est fm quā dicit hō bonus simpliciter. vt p3. Scdm huius. s3 hoc est scdm voluntatem bonam. nō scdm bonum appetitū sensitivum. qđ pbat ex parte continentis qui absolute 2 simplici sermone dicitur bonus. p- pter bonā voluntatē. licet habeat appetitum sen- sitivū trahentem ad malū. Sed forte putandū est qđ ista ratio non recte pcedit. nō enim puto qđ continentis appetitus debeat simpliciter dici malus sed bonus. qm magis inclinatur x̄sus rōnem qđ verū sensu alia. aliter ipse esset incōtinēs 2 sequeretur sensuales delectationes. cum opinandum sit qđ appetitus sensitivus immediate mouet corpus et non voluntas nisi ipso mediante. sicut diceba- tur in alia questione. Et ideo videtur qđ licet ap- petitus sensitivus inclinatur ad sensuales in ip- so continente: magis tamen adhuc inclinatur versus rationē. ideo debet dici bonus absolute sermone. cum a pncipaliori fieri debeat deno- minatio. s3 tñ ipse nō est pfecte bonus. qm ppter eius nimis tractū ad sensuales annectit sibi tri- sticia quedā in obediendo voluntati. 2 non est in cōueniens eūde appetitū inclinari simul ad op- posita. sicut in alia questione dictū fuit. 2 exem- plificatū. de illo qui ne pereat proicit merces in mare. Sciendum est tñ qđ cum voluntas sit po- tentia superior 2 hōi ppria: qđ fm eam pmo 2 pncipaliter homo dicitur bonus. 2 non secūdu appetitū sensitivū. ideo sequit qđ in ea consistit virtus saltē moralis hōis fm qđ homo. Item aliqui arguunt sic. in illa potētia est virtus me- ralis hōis fm qđ homo: in qđ superuenit delecta- tio opibus virtuosis. dicēte Arist. Scdm h3 signū est oporere facere habitū supuenientem volu- ptatē vel tristitiā opibus. qđ quidē enim recedūt a corporalibus voluptatibus: 2 hoc ipso gaudent tpatus. qui autē tristat. incōparus. 2c. Sed in vo- luntate hōi delectatio superuenit opt. nō in appe- titu sensitivū. quoniam inopabile est qđ potentia delectet in subtractione obiecti pprii 2 sibi na-

turaliter delectabilis. imo potius tristatur. vñ aplo qui satis debuit esse 2 reputari tēpatus: cū querebat de stimulo carnis 10. 2c. Sed puto qđ ista ratio est aliq̄tulum corrigenda. puto enī qđ in virtuoso appetitu sensitivū ppter eius pfe- ctam inclinationē x̄sus voluntatē 2 iudiciū ra- tionis delectat simpliciter insequendo iudiciū rōnis. et qđ hōi delectatio tristitiam illam extinguit quam innatus est appetitus hfe ex recessu ab ob- iecto voluptuoso. vel saltem si nō talis extinguit illā tristitiā. tñ maior est eius delectatio insequen- do rōnem ad quā magis inclinatur. qđ sit eius tri- sticia recedendo ab obiecto ad qđ minus inclina- tur. Sed tñ quicquid de hoc dicat. rō sufficientē cō- uincit ppositum nrm. An plura sit media colligendo faciamus talē rōem: virtus quidem intē- tionem facit rectā. sexto huius. Item in fine e- iusdem secti dicit qđ nō solū qđ rōnem rectā. s3 qđ cū recta rōne hitus virtus est. Item qđ huius dicit qđ virtus est habitus electivus. et qđ ex ea superuenit delectatio operi virtuoso. sed hec omnia soli voluntati cōueniunt. ita quod nō appetitū sensitivū. vñ saltē sibi pmo et pncipa- lit. et nō appetitū sensitivū. nisi p hoc qđ regit ab ipsa voluntate. 2 i ordine ad ipā voluntatē igf- 2c. Et ex dicit p vniuersalē vidē qđ pcedat rōes in principio q̄tionis adducte. 2 sic ē finis q̄tio- nis pncipiū libri ethicorum.

Questio prima secundi libri

Intra secundum librum

Querit pmo Arist. Virtutes morales i- sint vñ hñ nobis a nā. 2c. qđ sic. qđ de- lecto h3 oib3 ei vñ singulos mores ex- istē nā aliq̄t. etel iusti 2 tpat 2 for- tes. aliq̄t 2 alia hñm pfecti a nativitate. Item qđ sūt i nobis ex nālib3 causis sūt i nobis a nā. sic ē de virtutib3. qđ pueniūt ex potentis. qđ a nā hñm. s3 intellectus 2 voluntas 2 appetitus. 2c. acti- bz alia3 potētiā. qđ etiā sūt nāles. cū ppius a- ctus potētie naturalis sit naturalis. igitur. 2c. Item qđ natura incipit. ipsa debz cōplē. aliter est agēs vile. dicēte cōmētatore Scdm physicoz qđ agēs illud est valde vile qđ incipit illd agere qđ nunq̄ cōplebit. s3 virtutes incipiunt in nobis a natura. cum natura det nobis virtutum pnci- pia. Aliter enim non esset in potestate nostra fieri virtuosos. igf. 2c. Item illud est a natura per qđ hñs est maxime fm naturam. virtus autē est huiusmodi septimo physicoz. vñ quodqđ enī tunc maxime pfectum est: cū attingit prope vir- tutē 2 tūc est maxime fm naturā. Item subdit Arist. q̄to physicoz qđ oīs motus est aut violen- tus aut fm naturā. ita pari rōne videt qđ oīs generatio sit violenta aut fm naturā. s3 genera- tio virtutum nō ē violēta g est fm naturam. igf- 2c. Item cū natura det alijs entibus p quod possunt attingere suos fines. aliter frustra ope- raret. 2 non debet esse minus sollicita de homi- ne. qđ de alijs. s3 magis 2 cū homo nō p̄t psequi suum suum: qui est ipsa felicitas sine virtutibus igitur videtur qđ natura debz hōi dare virtutes Item ppositum dicit Arist. dicit moralis vero ex more sit. ex quo 2 manifestum est qđ neq̄ vna mo-

Ex p̄titiōib3 virtutis mor- lis colligit qđ sit in volū- tate.

2c. pmo.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

In oppositū

Ethicorum

lib. xxi.

2c. virtutes nō p̄titiōib3 p̄titiōib3

2c. virtutes nō p̄titiōib3 p̄titiōib3

Obiectio.

Tres conclusio- nes repōsiue ad questionē

Rectat opi- monē anaxa- gore qđ de v- tute sit de formis sub- stantialibus

Improbatio

ralis virtutū natura nobis insit. qđ pbat. nul- lum enī natura existentū aliter assuecit puta lapis natura deorsum latens. non vñ assuecit sursum ferri. sed aliter assuecit ad oppositū vir- tutis g. 2c. Adhuc quēdā a natura nobis adue- nit: potentias eorū prius ferimus postea autē operationes. 2c. virtutes autē accipimus opantes prius. igitur virtutes nō adueniunt nobis a natu- ra. Deinde af qđ adueniant nobis per doctrinā. quia secundo huius. dicitur. non enim vt sciam? quid est virtus scrutamur. sed vt boni efficiamur ergo hec scientia moralis sine suo frustraretur: si virtutes per quas boni efficiamur. non acqui- rerentur nobis per eam. Item ppositum Arist. se- cūdo huius Sed multi quidē nō opantur. ad rō- nem autem fugientes existimāt philosophari et sic forte studiose et simile aliquid facientes labo- rantibus. qui medicos audiūt quidē studiose fa- ciūt aut nihil horū que pcepta sūt. quēadmodū igitur neq̄ illi hēbunt bñ corp? ita curati. neq̄ isti aiam p̄bantes. Deinde af qđ p̄suerudinē no- bis adueniant. per Arist. dicente moralis vero ex more sit. vñ et nomē habuit parū declinās a mo- re testat aut et qđ sit in ciuilibus legistatores ei- cius assuefaciētes faciunt bonos. Adhuc ex as- suefactione in malis operibus efficiuntur mali. g. per assuefactionē in bonis et virtuosos operibus efficiuntur boni et virtuosī. Item ppositum arguitur qđ si efficiantur per assuefactiones hoc est per as- suefactiones in iustis operationibus nō per as- suefactiones in iustis. s3 hoc est impossibile qđ opa- iusta p̄supponūt iusticiā. fm quam dicant iusta sicut albi p̄supponūt albedinem igf. 2c. Et sicut af de iusticia. ita argui pōt de alijs virtutibus. Tres solēt poni conclusiones in ista questione. Prima ē qđ virtutes sūt in nobis per naturā in- choatiue. Scdm conclusio est qđ per doctrinam ex- citatiue siue puocatiue. Tertia est qđ p̄suerudi- nē perfectiue. Et dicitur qđ prima conclusio 2 ter- tia intendebat Arist. cū dixit h3 inanis quidē nobis suscipe eas. perfectas autē p assuefactionem. p̄titi- mā aut conclusioē diuersi diuersimode intellexe- runt. multi enī ad eundā creationem ne sc3 for- ma fieret ex nihilo supposuerunt aliquid ipsius forme substantiāliiter p̄titiere in materia. qđ vo- cabāt inchoationem forme. et illud dicebant eē actū pncipiū. coadiuuans agens extrinsecum ad cōplēcti forme pductionem. dixerūt qđ si nō esset ita. generatio forme esset violenta. qđ tertio huius dicit violēta ē cū pncipiū extrinsecū ē ni- hil pferente vim passio. dicit qđ fm dictū modū in ipsa voluntate inchoatiue ē virtutē p naturā perfecti aut per assuefactionē. Sed ista opinio re- p̄batur debet in metaphisica. id breuiter nūc p̄trā- seūdo de ipsa. videt mihi qđ si id qđ de forma pre- existit sit eundē rōnis cū eo qđ de ipsa acquiritur: non est cā rōabilis qđ magis hoc debet p̄titiē qđ illud qđ acquiri. vel qđ generas vel corrupēs possit attingere ad hoc 2 nō ad illud. Etia vel illd p̄suppositū manebit cū illo qđ acquiritur. vel i eius aduētū corrupēs. si manebit. tūc oīs for- ma erit gradualis et pposita ex partib3 eiusdē rōnis sicut forme qđ suscipiunt magis et minus. qđ nō pcedit. 2 si corrupēs. tūc non erit acti- uū pncipiū cōplēcti forme. qđ nihil agit ad sui corruptionē. nisi forte per accidēs. et ex eo constat

qđ tunc illud existens non magis p̄titiē in ge- neratione qđ simplex p̄titiō forme. vel potētia materie. nec tūc esset aliquid de substantia forme qđ productū. Si autē illud de forma qđ p̄titiē et esset alterius rōis ab eo qđ acquireret etli mane- ret cum eo qđ acquireret. tūc esset forma cōposita ex partibus diuersarū rōnū. qđ nō solēt concedi. nec esset aliquid vñ p se. qđ vtrāq̄ pars ēēt acti- uis in se. qm qđ p̄titiēbat nō erat potētia pura qđ sic non differret a prima materia. et ex plurib3 us in actu non sit vñ p se. Item tales sic opman- tes incidunt in id qđ credūt euntare. illud enī for- me qđ acquiri. p̄titiē ab eo qđ p̄titiē. fieret ex nichilo. sicut. si cut dicit de tota forma. et ita non minus esset creatio hic qđ ibi. Item autem di- xerunt moti ppter easdem rationes cum p̄titiē- dentibus. qđ forma fm eius qđ dicitur vel centiāz totam p̄titiē in materia ante sui pductionē ab agente. sed nō fm illū modū vel nō fm illū esse. fm quod acquiritur p̄titiē enī in q̄tū ad esse potētiā. et acquiritur q̄tū ad eē actua- le. Aliter enim (vt dicit) non esset verū dicere. qđ hec eadem forma que nunc demonstrat in actu: erat prius in potētia. cū aliquid nō dicat idēz nī mediāte eadē substantia vna. Et dicunt qđ hoc intendebat cōmētator octauo metaphisice com- mento penultimo dicens. Est igit hoc aliquid vñ qđ primo est in potētia. et post trāstertur. 2 po- tētia in actu. Et hñ vltimo cōmēto dicit qđ mul- ti decipiuntur. qđ ponūt idē qđ est in potētia et qđ est in actu. est diuersū. et in rei vitate est vñ. qđ illud qđ fuit i potētia. est in actu. 2 non sunt hec duo diuersa. Item duodecimo metaphisice cōmēto non duodecimo. generas igitur animā nō ē dicere. qđ ponit aīaz in materia. sed qđ extra hit illud quod est aīa i potētia ad esse animā in actu. Sed huius opiniois sicut 2 p̄cedētis p̄titi- ratio p̄tinet ad metaphisicā. Quia propter trā- seūdo sup̄titiā ad p̄titiō me nō bene videt qđ illa opinio sit vera. Tū qđ nulla esset necessitas i generande forme ponere materiā. cū ipsa nō po- natur pncipalit. nisi ex eo qđ trāmutatiō. opz idem manere subiectum sub vtroq̄ terino trā- mutatiōis. ipsa aut essentia vel quiditas forme. esset illud subiectū. idē qđ mutaret de non esse ad esse. vel de esse in potētia ad esse in actu. Tū quia esse et essentia suppono ad p̄titi idē esse realiter. 2 cōuertibiliter. ita qđ idē ē essentia i actu et esse in actu. et essentia in potētia et esse in potētia. 2 non qđ duo diuersa esse sint eiusdem essentie. nisi forte esse addita et accidentalit. quod si dicere tunc generatio non attingeret rei substantiam. Tum quia manente quiditate sine essentia rei manet ipsius nomen idem et diffinitio eadem. quo cōcesso. non esset generatio neq̄ corruptio simpliciter secundum commentatorem primo physicoz et primo de generatione. Tum qđ quodcūq̄ ens non esset magis quiditatiue hō- mo qđ alius vel lapis licet fm modum essendi esset hoc quidem homo determinate. et hoc as- nus. et hoc lapis. Tū quia oportet illa diuersa esse vel illos diuersos modos distingui realiter ab essentia forme. ex quo corrumpuntur et de no- uo pducuntur essentia forme semp manēte. et tūc fm qđ p̄titiunt a forma oportet scire. virtum sūt accidentia forme vel substantie. 2 si substantie. vtrū materia. vel forma. vel ppositū. 2 quocūq̄

2c. virtutes nō p̄titiōib3 p̄titiōib3

Improbatio

Liber secundus.

Opinio de
ctoris quo
ad pma pclu
sionem

Probatio se
cūde conclusio
nis.

**Probatio
tertia.**

utiles fieri
i nobis nālī
tripl. itelligi
tur.

Risposta ad argomenta

Ed forms

Ad tertium, c

Oppe duple
vnr iuste

Opus of the
riuste dupli-
citer.

Ad rōes p̄bā
tes q̄x̄tutes
isūt nobis ḡ
natura.

EF prime

ସଂକ୍ଷେପ

Ethicozum

ffo. xxiii.

Quito

Sexto.

In oppositū

**Sex modis
sūī naturale**

Duplī z hēt
potētia ad a
ctū cui ē pñ
cipiū,

Potētia ex
 se deteriorata
 ad actū non
 alī assuecit.

Duplex ē po
tētia i orñis
siue i detiata.

assuecit igitur. **T**ercio intellectus naturalis inclinatur ad veritatem principiorum per se notorum. et tunc consuetudinem impeditur ab ea ut ait commentator in prologo tertiis philosophorum. **Q**uod commentator ibidem dicit quod aliqui in assueti sunt comedere venenum mixtum quod erat eis cibus. et tamen venenum est quod nutrimentum naturae igitur. Item sexto huius dicitur quod quidam sunt virtutes morales naturales quod admodum ei dicit. **T**erminum operatio duo sunt species demonstrantes et prudentia: sic in morali duo sunt. **H**ec dicitur de virtute naturalis: hec autem principaliter omnibus enim videtur per singulos mores existit natura alicuique et est in iustis et temperantibus et fortibus et aliis habemus perfectiorem naturam. et tamen possibile est ut homo aliter assuescat. **I**deo et cetera. **T**ercio. **S**ecundo huius terminum volens ostendere quod virtute tractus ad virtutem extremam poterit ad medium per assuetudinem redire dicit in primo autem nos ipsos attrahere oportet. multum enim adducere a peccato in medium venimus quod declaratur exemplo dicit. quod tortuosa lignorum dirigentes faciunt. lignum quod tortuosum per multiplicationem ad contrariam directionem aliter assuescit. et tamen tortuositas sibi naturaliter inerat. **O**ppositum dicit. **T**erminum. nullum enim naturam existentium aliter assuescit. quod ex exemplo de lapide et igne declarat et postea subiungit. **R**espice aliquid aliud eorum quod taliter innata sunt aliter virtutes assuescit. **S**ciendum est quod naturale alicuius dicitur inquit per casuale. aliquando est per violentum aliquando per accidentale. aliquando per supernaturale aliter per conscientiam. aliquando contra naturam seu voluntariam. **D**ico ergo primo quod naturale primis quibus modis aliter poterit assuescere. quod per virtutes huiusmodi modis sunt homines naturales. et tamen homines aliter assuescit. **Q**uid autem de sexto modo sit dicendum. **P**osterius apparebit. **P**rimus tamen sciendum est. quod potentia siue virtus aliqua poterit habere actum. cuius ipsa est per se ipsam dupliciter unum quod fit ad unum actum si determinata quod non indigeat recipere ab alio impressione aliqua ad creandum illi actui. sed impedimento de exteriori ipsa est sufficiens exequi ipsum sicut est de ratione ad locum exteriorum. **A**lium quod sit indifferens ad diversos actus: ita quod ad deteriatem persequetur aliter actum indigeat aliter per recipere impressionem determinatam ipsam ad illi actum. sicut ferrum potentia mouendi ad magnitem. non tamen deteriatem ad mouendum donec ipsi fieri aliter recepit ab adamante: sicut declarat commentator in septimo philosophorum. **M**emento decimo possumus etiam de hac diffinitione dare exemplum in moralibus. potentia namque appetitus est indifferens in virtute vel vicio vel etiam ad agendum studiosum vel imprae. id est de deteriatem. operationibus determinatus ad virtutem vel viciam. **I**ndiget enim virtus moralis sibi ipsa de deteriatem ipsam ad agendum virtuosum: vel vicio deteriatem ad agendum imprae. **S**ed si sic est deteriatem ad bene operandum obiecto praeferat non sit impedimento secundum ea tempora bene bene. **D**icitur quod potentia de deteriatem fieri se ad actum nunquam aliter assuescit. quod non posset aliter assuescere nisi per operationem prioris deteriatem et per ipsam de deteriatem opposita deteriatem illam poterit ad oppositum actum. sed potentia de se de deteriatem ad aliter actum non poterit illam deteriatem admittere et oppositum accipere. quod iam non esset de deteriatem si indifferens. **I**deo et cetera. **I**tem potentia indifferens duplex est. **A**lia namque est quae per unum vel motum vel unam actionem solam poterit sufficienter

deteriorari ad actum. ubi gra ferruz vt moueat ad
 magnētē vel etia per plures motus vel per plu-
 res actiones: suboriatas tamē et diuersari rati-
 onū. Alia est que ad sui deteriorationem indiget
 multiplicatis, p̄ueratis opationib⁹ eiuſdē rati-
 onis. prima aut istarū potentiarū non est pro-
 prie assuefactibil⁹. s; scda. cuius ratio est qz alio
 factio proprie fit ex multiplicatis opationib⁹
 cōsimilib⁹ tāq̄ generatio habitus inclinantis et
 deteriorantis potētiās ad similes opationes. hec
 aut vltima potētiā iuuenit inter multas anime
 potētiās. et in pparatiōe ad multos actus earū
 licet nō ad omnes. sed nō iuenitur iter potētiās
 corporales omnis enī actus ad quem inuenit es-
 se potentia corporalis psequi pōt perfecte pvnā
 solam actionem. nisi fuerit remota potentia. q̄
 sic indiget pluribus. sed diuersarum rationum
 et causa force huius est qz potentie corporales
 ppter materiā sūt magis passivē q̄ potentie ani-
 me. ideo ex sola actione magis possunt impressio-
 nem suscipere et retinere. Scdm̄ igit hūc modus
 licet pōt loquendo de naturalī put distiguit s; a
 naturale: qz nullū natura existētū aliter assuecit
 et etiā scdm̄ predicta possit dici. qz illud dicitur
 naturale alicui potentie: ad quod ipsa scdm̄ se ē
 deteriorata. Illud autem dicitur sibi non natura
 sed tanq̄ contingens et accidentale: ad quod
 ipsa non est scdm̄ se deteriorata. Naturale enī se
 inuenitur capi. prout distiguit contra accide-
 tale. quod enī per se inest: dicitur naturaliter in-
 se. nō aut. si accidat sic ergo sumendo natura
 nullū natura existētū aliter assuecit. cui⁹ di-
 u fuerit qz potentia determinata non aliter as-
 suecit. Et ita est facili⁹ huius questionis solu-
 tiō: et que minores videtur pati calumnias. Et
 vñdum istam solutionem dici potest ad ratio-
 nes. Ad primam qz delectationes in cibis et po-
 tus sunt appetitus naturales: sic qz appetitus
 determinatus ad delectandum in cibodono
 potu bono accepto: et non potest in contra-
 rios assueſci. licet ab hoc impediri possit p egi-
 tudinem: et ipsius appetitus corruptionem. sed
 non est deterioratus ad hūmōi delectationes profe-
 endas exēctiue aut diminutiue aut mediocri-
 tatis. nō pōt ad hōz q̄libet assueſci. Ad aliā
 tū dicit. qz nō assueſcit q̄ paratū talem per
 altas passiōes. s; assueſcit: quāsi passiōib⁹ as-
 sueſcit et ducit. puta exēctiue. vel defectuose. vel
 diuocriter. qz ad hōc ipse ē idifferēs secundū se.
 Ad aliam pōt dici qz intellectus ita determina-
 tus est ad assentiendū xurati primorū p̄ncipioz
 oīno primorū et per se notorū capiēdū: qd nō
 assueſci ad negā. s; de aliquib⁹ p̄ncipijs nō
 oīno primis et p se notis p̄t bñ assueſci ad negā
 m. qz non est oīno determinatus ad veritates
 oīno secundū se. Ad aliā p̄t dici qd natura nō
 oīno deteriorata ad vñū cibū. nō p̄t assueſci ad
 cibū. et aliqñ ad malū. vel salū ad mī⁹ bonū et
 malo admixtum. Ad aliam dicendū qd s; ille x-
 res. naturales morales vel morales: siq̄s sunt
 et inclinatioes ad actus aliquos tñ sūt oīno
 m se deteriorate ad illos ideo: iungit aliter as-
 sueſci. Ad vltimam pōt dici. quod licet lignū
 uerit torruo. s; in ad illā torruositatē nō ē se-
 cundū se deterioratū: sed accidentaliter. ideo ad cō-
 trarium trahi pōt. et rectificari pōt per vnā solā

Liber secundus.

longam p̄tinuaz plicationē: iō ibi p̄prie nō est af-
fuetactio. Sciendū ē qd hē rōnes oēs vel fal-
tem plures nichil apparent cōcludere de natura
li. put distinguit 3 animale mō prius dicto. si qz
diligēter attēdat. Et sic est finis q̄stionis p̄ntis.

Questio ter-
tia.
Argumentum
vnum

Quarto querit vtrū virtutes generātur in
nobis ex opationibus. **A**d qd quod non
quia sicut effectus h̄y a suis causis entitatē ita vi-
detur ab eis h̄re firmitatem et bonitatem. et ita cā
debet esse firmitas et melior effectu. h̄y opationes
precedentes virtutes nō sūt firmitates virtute / qz
statim trāsēūt. nec sunt meliores. cum scdm eas
non dicatur homo bonus simpliciter. scdm autē
virtutē dicitur bonus simpliciter. qz ex eis non
generatur virtus et nō ē dubiū qd nec ex opera-
tionibus sequētibz virtutē iā generatā ideo qz.

In oppositū

Oppositum dicit. **A**ri. qd declarās per sile in
artū generatione dicit. q̄ni oportet discētes
facere. hec facientes dicimus. puta edificantes e-
dificatores sunt. et citharizantes cithariste. sic at
et iusta quidē opantes iusti efficiuntur t̄pata aut
t̄pata. fortia xō fortes. Itē postea dicitur ex iusta
op̄rati iusti. sit ex t̄p̄rata t̄pata. vñ speculātes
circa mores. et nō opātes assimilātur egrotātibz
qui bñ medicū audiūt et nō faciūt eius p̄cepta
vñ sicut illi non acquirūt sanitatē. ita nec iusti vir-
tutem. Primo dicendū est qd virtus generatur
ex actibz. Scdm videndū est quōd sumit hec p̄po-
sitiō ex. Primo p̄t̄ sufficēter per rationes. **A**ri.
primo p̄ similitudinē virtutū ad artes sicut iā di-
ctū fuit. Scdm quia ex oppositis causis opposi-
ti habitus sūt mali aut ex malis opationibus si-
unt qz ex bonis operibz efficiuntur boni et virtuo-
si. et hec conclusio est concessa sicut per se nota.

Inq̄rit quō
capit. p̄p̄o ex
cū d̄r x̄p̄ ḡna
tur ex actibz
Quadrupl̄
sūt ex

Ideo de sc̄bo p̄posito videndū est. propter quod
est sciendū qd hec p̄positio ex p̄t̄ dicere habitu-
di-
tur ex actibz. nec cāe materialis. sicut dicimus cultellū fieri ex
ferro. vel habitudinem oppositi termini. sicut di-
cimus albū fieri ex nigro. vel habitudinē cause
efficientis. sicut fieri dicimus pugnā ex conuictio-
vel cultellū ex fabro. Aliq̄ etia dicit habitudiez
actionis ipsius agentis seu motus ab ipso pro-
uenientia ad rem factā. seu ex huiusmodi motu
seu actione derelicta. sicut dicimus caliditatem
vel raritatē fieri ex calefactione. et licet istuz mo-
dum non exprimat. **A**ri. quito metaphysice. tñ
possumus ipsū reducere ad illū s̄z quē dicimus
aliqd fieri ex agente vel mouente. Dico igitur p̄-
mo qd virtutes non sūt ex opationibz. put ex di-
cit habitudinē cause materialis. qz materia ma-
net in facto esse necessario. Itē et si aliquando vi-
uidim⁹ materiā in pmanētē et trāsēūtē. tñ nū-
qz d̄r transiens nisi quādo capitur indistincte a
p̄uatiōe opposita. vel a forma contraria for-
me sc̄de. tñ cēnī trāsīt rōne hui⁹ fōse vñ p̄uatiōis
Itē tñ materie cēntia vt distinguit ab eis semp
manet h̄y opationes nō vt manere facta virtute. qz
Itē materia se habet ad hoc cur⁹ est mate-
ria vt potentia ad actū. sed opatio non magis
habet rationē p̄otentie qz actus. Imo econuerso
p̄t̄us Scdm dico. qd virtus non sit ex opationibz
put ex dicit habitudinē oppositi teri qz opera-
tio non opponitur virtuti stat enī cū virtute. Imo
q̄to magis virtus acq̄rit tanto opatio p̄fectior
efficiē. Tercio dico qd virt⁹ non sit ex opationibz
put ex dicit habitudinē cause efficientis. qm oē

ex nō. d. hitu-
diez cāe in b-
terialis.
Quid of ma-
ria. trānnēs

Nō d. hitudi-
ne teri oppo-
siti

Nō hitudiez
cāe efficiēis.

efficiēs p̄prie non agit effectū. nisi aliqua actio
fūdāta in motu et transmutatiōe. sed opationes nō
pducūt virtutē alia actioe vel alio motu medio
sed iūt vt vñ ipsamet actio quam virtus conseq-
tur. Item effectus non ē p̄cipiū efficientis nisi
forte finale. sed virtus est p̄cipiū opationis. et
si nō illius ex q̄ sit tñ r̄similis. et non est p̄cipiū
finale sed potius ecōtra. qz itē at cōter sic.
que sunt in eodē subiecto. vñ nō pōt esse acti-
uum alterius. mō ipsa opatio saltē p̄maria sc̄z
electio et ipsa virtus in eodē subiecto sunt sc̄z in
appetitu agit et. p̄pōnes tñ istuz rōis nō ap̄d
oēs cōcedūt. ideo de his postea videbitur aliq̄li

Quarto dico qd virt⁹ mot⁹ ad esse
sit ex opationibz. put ex dicit habitudinē actio-
nis vel motus per quē virtus acq̄rit. qz cū fiat
ex opationibz. et aliquo trāsmo d̄r p̄dictozū
nō apparet modus alter nisi ille quo virtus fiat
ex eis. Non tñ op̄mō qz virt⁹ sit ipsa opationis
terin⁹ it̄secus h̄ extrin⁹ sicut aliquomō forma
substantialis est terin⁹ alterationis. vñ sicut fōzā
substantial⁹ ē p̄ alterationē vt p̄ opationē qd agēs
materiā disponit et tandē formā attigit sic agēs
per opationes disponit ad virtutē et tandē ipsā
attingit. sicut qd alteratio non est agens nec ma-
teria respectu forme substantialis. sed est actio vt
motus quo agēs ipsā producit. ita est de opera-
tionibus respectu virtutis. Sed tunc orit dubi-
tatio qd sit agēs istas opationes et ipsā virtutem

Ad qd aliqui dicūt. qd ipsa aie potentia ē illarū
opationū actua loquēdo de interiori opatione
que ē vellet appetere. qz talis opatio d̄r actio
imānēs. qd nō est qz passio imāneat. sic enī dice-
retur oīs actio imānēs. sed qz man⁹ in agente.
cū ergo maneat in ipsa potentia appetitiua. se-
quit⁹ qd ipsa potentia erit eius actiū p̄cipiū.
Item voluntas nō solū recipit actū suū sed eli-
cit. elicere autē ē agere. Item voluntas se ipsam
deteriat ad actū suū. Aliter nō esset plus libera-
qz qd alia potētia passua. h̄y de rōne puri pas-
sui nō ē deteriare. h̄y deteriari ab actio. igit⁹ qz.
Itē cū virtus sit vltimū potētie. et dispōat poten-
tiā ad actum. op̄z in eodē genere cause se habere
ad actū potētiā et virtutē. sed virt⁹ actiue se h̄y ad
actū suū. qm si cut ars se h̄y ad op̄ artificiosū ita
virt⁹ ad op̄ virtuosū. Itē at ē actiū p̄cipiū sui
opis ideo qz. Ad aliq̄ confirmant dicētes opus
prius naturaliter esse ab agente quam in seipso
et prius naturaliter esse in se qd recipi in subiecto
sed opus virtutis non habet quod sit bonum ex
eo qd recipitur in subiecto. sed potius econuer-
so sc̄licet qd ex tali opere subiectum redditur bo-
num. ergo opus habet qd sit bonum ex se. vel ex
eo qd est ab agente. sed ex ipsa virtute habet qd
sit bonum. quia secundo huius dicitur qd vir-
tus habentem perficit et opus eius bene reddit.
ergo opus virtutis est ab ipsa virtute actiue.

Aliq̄ autem viam istam reputant impossibilem.
quoniam impossibile est idem respectu eiusdem
esse actiū et passiū. Actiū enim agit
secundum qd in actu. et passiū patitur secun-
dum qd est in potentia. ideo septimo physicozū
et octauo probatur qd idem nō mouetur a seip-
so. Et in primo de generatione. **A**ri. volens pro-
bare qd simile nō patitur a simili intēdēs ducere
ad maius et manifestius incōueniēs dicit qd si

inse non patit a simili qz seque qd etiā idē pate-
ret a seipso. et in octauo physicozū dicit ad hoc
incōueniens. qd idē et scdm idem calidum erit et nō
calidū. mouēs ei mouet fm qd in actu. et mobile
mouetur fm qd caret actu illo ad quem mouet.
Imo qd plus est istū reputant impossibile qd agēs
et passum sunt indistincta subiecto cum actus et
potentia qd dicit carentiam actus non possint si-
mul existere quia aliter nulla esset via ad cōclu-
dēdum separationē et immobilitatem p̄mū mo-
toris. Ideo etiā quito metaphysice et nono diffi-
nit potētia actiua et potētia passua qz potētia
actiua est p̄cipiū trāsmutadi aliud in q̄tum
aliud potentia aut passua est qd in ipso patiēte
p̄cipiū est mutationis passue vel patiēdi ab
alio in quantum aliud. Et in octauo physicozū
probant. **A**ri. et cōmētator qd graua et leuia mo-
uēt se. qz non sunt diuisibilia in mouens et motū
dicit enī cōmētator sic. omne quod mouetur ex
se aut erit distinctū sc̄z diuisionē i motore et
motum. aut sc̄z partes q̄titatiuas. et cū cor-
pora simplicia nullo diuidāt istoz modoz. seq-
tur vt nō mouētur ex se oīno. Et si diceret qd ra-
tione forme mouēt. et ratione materie moue-
rentur. hoc remouet dicēns. si igit aliquis dixe-
rit qd sunt corpora simplicia composita ex ma-
teria et forma quozū virtūz est distinctū a reli-
quo. Dicemus ad hoc qd prima materia non est
existens in actu. et illud quod mouetur debet vi-
uidi in motore et motum in actu. quoniam illud
quod est in potentia non mouet nec mouetur si
igitur lapis moueretur ex se contingeret qd esset
mouens et motum secundum formam quod est
impossibile In hac autem ipsozū controuersia et
in eozū rationibus non pauca latent difficulta-
tes habentes alibi locum et p̄ofundiori egētes
persecratione. quam negocium p̄sens admittit
tar. licet enim idem et secundum idem concederetur
non posse agere in idem et recipere. tamē
non videtur impossibile qd agens et passum sint
idem subiectiue. Nam secundo de anima dicit
Aristoteles animam esse p̄cipiū corporis fm
triplex genus cause sc̄licet formalis. finalis et
efficientis. Anima namqz mouet corpus locali-
ter. corpus etiam scdm quamlibet partem nu-
trit. et anima in nutricez se habet actiue. et cō-
mētator dicit octauo physicozū commento vi-
cellimo sexto. nullus ei dubitat qd animal mouet
ab anima. et qd anima est mouens et corpus mo-
tū. et commento tricesimo dicit. Anima enī que
est motor in animalibus distinguitur a corpore
quod ē motū scdm diuisionem. licet non disti-
guatur scdm esse. Item de grauibz et leuibz
dicit cōmētator q̄to physicozū qd forma est motor
et materia mota. et tertio celi dicit qd forma gra-
uis mouet ipsum scdm qd est forma. et mouetur
fm qd est in materia. dicit etiam qd graue mouet
se scdm qd est actu graue. et mouetur scdm qd est
in potentia deorsū. Item de motu ferri ad ma-
guetē et nutrimenti ad mēbra. dicit cōmētator
septimo physicozū cōmento decimo. qd nutrimentū
non mouetur ad nutrēdū nisi cū fuerit aliqua
dispositiōne cum nutrīto. Et similiter ferrū non
mouet ad magnētē nisi cū fuerit in aliqua qua-
litate cū magnete. et ideo quādo magnes fricat
cū alio tūc amittit virtutē. Nam ferrum tūc nō

Ex d. hitudi-
ne actōis si
mot⁹ ad esse
cum.

Ethicozū

Ho. xliii.

Inq̄rit quō
aia pducit a
cū i se et quō
p̄t̄ agēs et
patiens.

acq̄rit de lapide in illa dispositione q̄litatez per
quā innatū est moueri ad lapidē. et ibidē dicit qd
lapis mouetur ex se sed inferius et ignis ad supe-
rius vt perficiant se. Et linconiensis primo poste-
riorum dicit qd scientia principiorum ē efficiens
sive origo p̄clusionum. sc̄ia ei p̄cipiozū in ani-
ma videtur gignē sc̄iam p̄clusionū. Nec vt con-
cludere de necessitate qd alij ad hoc cōcludē addu-
cūt quia ei idē fm subiectū et s̄z diuisionē non
possit esse per se actiū et passū respectu eiusdē
nec i actu quo sit inatū agere et i potētia qd sit i
natū pati. tñ id fm subiectū diuersū tñ s̄z diuini-
tatez nullū ē incōueniēs ēē acti⁹ et passiuū respectu
ei⁹ s̄z fm ei⁹ diuersas p̄tes. Itē vt qd agens agit
fm qd in actu et passū patitur fm qd in potentia
ad actū illū. et per h̄ōs fm qd caret illo actu et in
eodē subiecto nō pōt esse act⁹ et ei⁹ carentia. Itē
cendū est qd agens licet agat fm qd in actu. tñ nō
op̄z qd sit in eodem actu formaliter cū illo actu
quē pducit in passū. Intelligētia enī que pducit
motū celi non habet in se motū formaliter ne-
qz generās aialia ex putrefactiōe est at formaliter.
Agēs qd agit fm qd est in actu. sed hoc p̄t esse
tripliciter. vñ mō qd sit i actu tali q̄lē pducit hoc
pōt cū hō generat hoīez et ignis ignē. et calidū ca-
lidū. Aliomō qd sit i actu excellētiā et sup̄ioris
ordinis qd sit act⁹ producibilis in ipso passū. si-
cut est de intelligentia mouente celū. et de celo
generante animalia. et alia multa in istis infe-
rioribus. tertiomō qd sit i actu p̄litatez aliquā
receptā ab aliquo duoz nūc p̄dicōz agētū que
est tanq̄ virtus ipsozū. sicut ip̄ma per qualites
sibi ab homine infusas generatiū est hominis. et
corpora celestia nō immediate generant anima-
lia ex putrefactiōe nata. qz nō sunt proxima. sed
qualitates quedā influere a celo in hec inferiora
sunt h̄mōi aialii. p̄p̄m qd generantia. videndum
est qd passū debet carere illo actu quē agēs in-
natū ē pducere in ipm. Sed possibile est qd sit a-
lio actu informatū. ideo impossibile ē agens esse
idē subiectiue cum passū. loquēdo de agere qd
est tale in actu formaliter qualē effectū innatū
est pducere. tūc ei simul ēēt actus ille et eius ca-
rentia s̄z de alijs agētibus hoc non pōt cōcludi. si
enī impossibile ē qd aial sit aiatū actu per aiam.
et sit in potētia ad ambulatiōē. vel qd graue sit
actu graue et careat vbi deorsū. vel qd ferrum sit
in actu p̄litatez receptā a magnete. et careat
motu vel p̄litiōe eius ad magnētē. et sic de ali-
is. Et qñ vltra subiūgitur qd nullā aliā habemus
viā ad cōcludēdū separationē et immobilitatem
p̄mū motoris. p̄t dicit qd imo bñ p̄t infirmitatē si
cut dicit **A**ri. in fine quinti physicozū. Etia per a-
liā viā quā ip̄e idē ponit in fine eiusdē quinti phy-
sicozū. qm cū p̄ se sit p̄t̄ oī eo qd est per accidēs
ideo in p̄mo motore nulla debet concedi disposi-
tiō qd non sit necessaria motori ad hoc qd moueat
sed mouere non est dispositiō necessaria motori
ad hoc qd moueat. tunc enim nullū mouens pos-
set moueri nisi moueatur. quod **A**risto. declar-
rat esse falsum. quia. si oppoteret omne mouēs
moueri. aut hoc esset eadem sp̄e motus qd moue-
ret. et tunc docens addideret. et calefactiō
calefieret. et esset calidum et non calidum sicut
iffert **A**ri. aut hoc ēēt alia sp̄e motus. et tūc cum
ille sp̄s sint finite oppoteret ēē statū vel reflecti

Nō op̄z sp̄ ag-
gēs ēē i eod a
ctu cum illo
quē pducit
trip̄r itelli-
gē qd sit actu

Liber secundus.

quod etiam improbat. Ari. et sic patet qd ex di-
citur non tollitur processus. Aristotelis quod au-
tem dicitur de diffinitione poterie actus vel pas-
sive non valet quia sufficit alienitas secundum
diffinitionem. et quod etiam dicitur grauita non
moueri ex se et cetera. Dicendum est qd materia
non est per se mota sic qd sit motus sufficiens ab
q alio moto. quoniam haberet potentiam resis-
tendi motori et sic non esset in motu successiuo.
sicut declarat commentator quarto physicoz
propter hoc quia circumscripto motore qui est
forma in ipso graui non remaneret nisi materia
ideo indiget medio resistente et moto graue er-
go non mouetur ex se per quin indigeat alio mo-
tore extrinseco scilicet dante illi formam graui-
tatis vel remouente prohibens sicut debet vide-
ri octauo physicoz. mouetur tamen ex se per
se sic qd habet extrinsecum principium actuum
immediatum. et principium passiuum immediatū
sui motus. Quicquid autem sustineatur de his
puto qd potentia appetitiua non sit actiua sui
primi actus interioris. Nam licet non sit impos-
sibile in se subiecto diuersum tamen diffinitio-
ne finem vnam eius partem agere et finem aliam pati
tū nunquidvis ē. Ari. et commentator concedere qd idē
subiecto et diffinitione finem idē ageret idē patere-
tur per se. vel moueret et mouet. patet aut qd ap-
petitus est per se passiuus et receptiuus sui actus
scilicet sui appetere. ideo 2c. vii. Ari. tertio de anima
mouens quidē duplex aliud quidē immobile. aliud autē
quod mouet. est autē immobile actuale bonum. mo-
uens autem et quod mouet appetitum mouet et
quod appetit secundum qd appetit. et appetitus
quidē actus motus quidē est. qd autē mouet aialē
quod autē motum organo appetitus. in hoc cor-
porali est. Et scdo huius dicit loquens de poterie
appetitus potentias esse scdm quas possibiles
horum dicuntur. Et iterū si appetit ē est sui ipsius
motus ad actum et primū. tunc non indigeret
obiecto. sed semper ē in actu appetendi potest
ei agente et passio et appropriatus adinuicē nō vi-
detur rō quin debeat poni ipsorum aliquis actus.
Sed rō dicitur qd obiectum requiritur ad deter-
minandū appetitū. sicut agens propriū requi-
ritur ad determandū agens vniuersale. sed hoc vi-
detur esse fictio frustra ei sit per plura qd pōt fie-
ri per pauciora. sed posito qd obiectum habeat
vim actiua in ipm appetitū. et qd obiectū habeat
vim passiuā. pōt bene saluari actio ipsorum qd o-
se poneretur appetitus haberet vim actiuam re-
pectu illius actionis. Et ideo videtur mihi qd ap-
petibile est actiuum illius actus in appetitū
potentiam. sicut enī sensibile se habet ad sensum
et intelligibile ad intellectum sic se habere videt
appetibile ad appetitum. sensibile autē mouet
sensū ad actū sentiendi. et intelligibile intellectu ad
actum intelligendi ergo 2c. verum est tamen qd
appetibile extra non motū appetitū nisi ut est
actu apprehensum. et ita actus apprehendendi
videtur esse immediatus agens qd obiectū extra
et propter hoc in sexto ethicoz dicitur qd pru-
dentia est habitus cū ratione actiuus. sicut ars
est habitus cū ratione factiuus. Et multi posue-
rūt in sensu. et intellectu. et in appetitu speciem
ad obiecto receptā distinctā ab actu sentiendi in-
telligendi et appetendi quod si esset verū. est ou-

bitatio qualiter species illa se haberet ad actus
appetendi. vtrum actiue vel passiuē. de quo vide-
tur mihi qd actiue. illa enim species esset simili-
tudo obiecti quod erat principale actiuū simili-
tudo autem actiui magis videt se habere actiue
ad id quod euenit actiue qd passiuē. Etiam sicut
grauitas producta ab agēte se habet ad motū ip-
sū grauis. et qualitas in ferro producta a magnete
ad motū eius ad magnetē. ita pōt imaginari qd
species illa se habet actiue sentiendum intelligēdi et
appetendi. ad quodlibet enī productū in passio ab
agente sequitur quodlibet si nō fuerit impedimentū.
sicut actus scdm ad actū pmi. sed grauitas i gra-
ui et dicta qualitas inferro se habent actiue ad
motus ipsos. sicut supponimus. et ad hoc pmi
auctoritates adduximus ergo 2c. Et rō autē vo-
luntas se habeat actiue ad aliquē suorum actuum
etiā immanentium quia nō ad pmi. dubiū est.
de quo postea loquimur. Sed posset moueri scda
dubitatio quod huius moralis se habeat ad op-
scilicet que finem ipsam virtutē opamur. vtrum actiue vel
passiuē puto dicendū ē qd eodē modo sicut poten-
tia cuius est virtus. virtus ei cuiuslibet potentie
cum attendat finem vltimū in qd potentia pōt. vide-
tur ad idē genus cause reduci cū ipsa potentia
cuius est virtus. Et hoc vō dicere Ari. scdo huius
dicens qd huius sunt finem quos ad passiones nos ha-
bemus. huius male. puta ad trācti. huius autē male se
habet ad actū nō videt mutare genus poterie. pro-
pter qd dō quinto metaphysice qd oia genera po-
tentiarum dicunt aut in solū accidere fieri aut non
fieri aut nō huius. Nec rōes ad hoc pmi adducte ne-
cessario pcludūt. cū ei dicimus appetere et intelli-
gere ē operationes immanētes nō eo dicimur qd
earū actiuo principio maneant subiectiue. huius
te qd subiectum suū denotant per modū agēti-
scilicet sit vere passiuū. videre ei ē pati scilicet significet p mo-
dū actiui. sic aut significat forte. qd non solū co-
gnoscere et appetere sunt ab actiui suo scilicet ab ob-
iecto. sed et quandā importat ad ipsū tēdētiam si-
cut ad tēdētiam vel quia fuit antiquior et vulgaris
opinio qd visio et cognitio ois fieret extra mūtē
do. vel forte dicuntur operationes immanētes
in agente. quia in eodē subiecto manent cū spe-
cie obiecti. que ad eas actiue se habent secundū
qd predictum fuit. vel forte ratione intellectus a
agentis et sensus agentis et appetitus agentis
secundū qd quiddā ponunt sensum agentem et ap-
petitum agentē et intellectus agentem vel forte
qd actiue significantur. qd actiue se habet ad nō
stras operationes exteriores. et dicuntur tūc actio-
nes immanētes ut distinguam. iter eas et alias o-
perationes nō eas qd p cognitionē et appetitū o-
peramur exteri. qd quod sit alibi magis by vide-
ri. Ad aliā rōnem de libertate volūtatis postea
considerabitur. et possem dicere qd si dicamus
appetitū vel volūtatem vel sensū vel intellectū eli-
cere suos actus. hoc est propter consimiles cau-
sas ppter quas dictū fuit qd videre appetere vel
le et intelligere significantur per modum actiui
Ad aliam dictum est qd virtus se habet ad actus
sicut potentia et possumus similitudine de arte et de
virtute ad pmi concedere. si cōparamus artē ad intel-
ligere et virtutē ad appetere. vel ē si vtrūq d pa-
ramus ad opus exteriū. Nam ad opa exteriora
virtutū cōcedimus actiue se habere appetitum

Spēs vlti-
mā ad cog-
nitiōes et ap-
petitū sicut gra-
uitas ad mo-
tum.

Scda dubi-
tatio quod huius
moralis se habeat
ad op-
scilicet suū.

Quare itelli-
gē et appet-
sunt opatiōes
immanētes si
sint ab ob-
iecto i quo nō
manēt.

Potētia ap-
petitiua nō ē
actiua sui p-
mi actus p ob-
iectū vel co-
gnitiō.

platio qd no-
ticia mouet
appetitū hō
et species.

Ethicoz

lib. xrb.

Negat illā p-
potētiā p-
et ab agēte qd
sit et se qua
receptatur in
subiecto.

est qd appetitū est mouens motū et qd animal
ab eo mouet. quo aut mouet organo appetitus
hanc hoc corpus est. 2c. Ad aut alij aduenerunt
dicentes opus pmi nālitur esse ab agente qd esse
in se et esse pmi in se qd recipi in subiecto. non vi-
det michi verū. accidit enim esse in se. et vni-
uersaliter nichil aliud in re puto esse qd actus ali-
qis depēdens ab agēte sit in se. et qd sit ab agente
et sit in subiecto licet ista differant ratioe. Alias
enī pbaui qd depēdens effectuum ex suis causis
nichil mltiplicant in se sup essentialis ipsorum esse-
cium. et vni a dicere qd forma pmi naturalis sit in
se qd in subiecto. est finem imaginationem illam qd
ipsa de foris aduenerit subiecto et non qd ipsa ad-
intrinseco educeretur de potentia subiecti. et est
generatio quam viam pmi non concederet.
Et iterū mirabile est dicit qd res habet pmi esse
ab agente qd esse in se. qd si esse ab agente disti-
guat aliquo modo in re ab esse in se. hoc nō est nisi
quia esse ab agēte importat relationem quādam
ipsius rei ad iū agēs modo illa relatio non est
pōt naturalis ipsa rei esset fundāte ipsa nec enī
cōueniens opus virtutis bōitātē suā habere a vir-
tute passiuē et a recta ratioe actiue. virtus enim
inclinat potentia ad bōi patiendū recta autē ra-
tio illa bonum opus agit in bene disposita po-
tentia. vel est opus melius ipsius virtutis. quia nō
sumit totaliter bonitatem suam ab ea. sed a re-
cta regula rationis. Ideo ad rationem prin-
cipalem respondendum est in principio questio-
nis adductam. et est concedendum qd operatio-
nes non sunt principale actiuum virtutis. sed
sunt sicut motus seu actio per quam agens prin-
cipale agit ipsam et tale non oportet qd sit me-
lius vel huius qd res acta. de comparatione
autem operationum ad virtutem quo ad boni-
tatem. dictū fuit in decima questione pmi libri.
Et sic est finis questionis.

Ad tertio. Et pmi virtutis gñef ex opibz
hanc rōnem pmi. et rōnem hanc qd nō qd
recta rō agibilia prudentia est. vi pmi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item sexto
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item vii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item viii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item ix
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item x
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xiiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xvi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xvii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xviii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xix
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xx
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxiiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxvi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxvii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxviii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxix
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxx
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxiiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxvi
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxvii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxviii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xxxix
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xl
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xli
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xliiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xliiii
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia et in
virtute sed operationes finem rectam rōnem commū-
surate non sunt sine electioe recta. et ipse nō sunt si-
ne prudentia neq sine virtute. ideo supponunt
virtutem et ita virtus non sit ex eis. Item xlv
dicitur. non erit electio recta sine prudentia

Liber secundus

consonent rationi: tamen forte mēbra ppter in-
conuetudinē nō erūt ad exequendū agilia: ppter
quod nō possum? sepe facere tale op? extra. q̄le
uellemus. et sic nō erit opus extra bonū: et opus
immanens volūtatē erit bonū. contra possibile
est quod opus in voluntate erit valde malum:
et opus extra erit valde bonum verbi gratia. si
ratio recta dicat amore dei et non per pocrisim
succurrendum esse huic pauperi. possibile est q̄
vnu diues homo per pocrisim non pdeo suc-
curret ei: et tū totalit. ab inopia releuabit: cōstat
q̄ electio erit piaua. opus tamen extra erit val-
de bonum quia erit tale quale etiā fuisset ad op-
tima electione. ppter hoc igitur. Ad in secun-
do huius loquens de exteriori opere vel de ope
mēbrorum ponit differentiam inter opus bonū
et opus bene operatum: vel etiā opus malū ma-
le operatum. Et si opus bonū si sit tale q̄le re-
cta ratio dicitur ipsum fore debere a quacūq̄
electione pcelleret. q̄ offe operatum dñ in ha-
bitudine ad operantem. id nō dñ opus bñ ope-
ratum: nisi cū opus bñ se habuerit in operādo.
operans aut super reliq̄ oia p? dictamē recte. ra-
tionis est voluntas primo mouet appetitū et o-
mediante mēbra corporalia et res extra. Id nō
erit opus bñ operatum nisi fuerit electiue bona o-
peratū. Hanc igit. finis intendebat. Ad. secundo
huius cū dicit. Que sūt f? virtutes sūt neq̄ si hec
qualiter habeant iuste vel tempate operata sūt.
sed si operans qualiter hās ope. Res quidem
igitur temperate et iuste dicuntur q̄ sūt tales q̄-
les vtiq̄ iustus et temperatus opabitur. iustus
aut et temperatus est non qui hec operat. s? quā-
tum ad interiorē electionem vt iuste et tēpate o-
perantur. Ex quibus etiā hīs apparet q̄ nō ex
bonitate operis exterioris homo dicitur bonus.
sed ex bonitate ipsius electionis solū. Hic sit p-
ma conclusio q̄ habitus in ipsa voluntate gene-
rat p se ex operationibus ipsius voluntatis: hoc
est ex electionibus. quod sic pbo. in q̄l? potētia
rōabilius est q̄ habitus generet ex ppijs illius
potentie operationibus q̄ ex alijs. verbi grā.
manus non agilitatur ex operationibus pedū
nec contra. sed pedes sunt ad currendū agiles
ex frequēter currere: gustus ad cantandū ex frequē-
cantare lingua: ad loquendū ex frequē loqui.
Intellectus ad rationandū ex frequē rōcinā-
ri. Ita igit. et volūtas ad eligendū ex sepe eligē.
Quod t. erūt pfirmo sic eedē opatiōes non viden-
tur per se esse generatiue diuersorum habitū. sed
sicut dictum fuit in fine primi libri opoz in vo-
luntate generari habitum vnum et in appetitu
sensituiuo alium. Et manifestum est q̄ oportet in
mēbris etiam generari alium quo mēbra a
gilia redduntur ad exteriorē operationem.
Hec mireris si potentie motiue mēbrorum ac-
quirunt sibi habitum per assuefactionem: q̄m e-
tiam potentia vegetatiua hoc sibi acquirit: vñ
dicit cōmentator in principio tercii physico-
m q̄ quidem in tantum assueti fuerunt comedere
venenum mixtum q̄ erat eis cibis. similiter etiā
potentia speculatiua in speculatiuis assuefit.
vnde cōmentator vbi prius dicit q̄ cum quis
fuerit assuetus credere sermones falsos a pueri-
tia: erit illa consuetudo causa ad negandū ve-
ritatem: et hoc idem apparet secundo metaphy-

sice. videtur ergo q̄ omnis anime potentia sit ef-
fuefacti ppter quod non est mirandum q̄ aliqui
valde mirantur videlicet q̄ in volūtatē et in ap-
petitu sensituiuo diuerse ponantur virtutes mo-
rales: id est ex assuefactione acquisite. imo ad-
dendum est q̄ etiam ponende sunt in potentiave
generatiua et in similibz potētijs motiuis seu quo-
cūq̄ modo operatiuis omnium mēbrorum.
Sed reuertamur ad ppositum. et dicamus q̄
si eedē operationes non sunt p se generatiue di-
uersorum habitū: et opationes mēbrorū gene-
rant in mēbris habitus: oportet q̄ q̄tū est
de se) alie opationes generent habitū in appeti-
tu sensituiuo. et alie in voluntate. he autē non vi-
dent esse nisi operationes illarū potētiarū. Scdo
dico q̄ virtus volūtatē generat ex opationibz
volūtatē cōmensuratis. hoc est consonis recte
rationi. q̄m vel ex cōmensuratis. vel non pmen-
suratis. non secundum. quia ille sunt generatiue
malicie. igit. et. Tercio dico q̄ opatiōes exte-
riores cōmensurate. quis sint absq̄ pmenfuratis
electionibus. possunt per accidens multū pficē
ad generationē virtutis in ipsa volūtatē: p hunc
modū: q̄ quāuis huiusmodi opationes inuice
ant et coacte: vel forte ad malū finē: tamen mem-
bra per earū exercitiū habitūantur: vt quod erat
eis prius difficile et laboriosum fiat eis facile et
sine labore ex quo contingit q̄ appetitus sensiti-
uus ppter difficultatē et labores abhorre-
re. et per consequens non inclinet vel non for-
si impetu inclinē voluntatē ad oppositū earū:
modo voluntas non tracta vel nō fortit tracta
per appetitū sensituiuum ad oppositū rationis. sa-
cilicet eligat quod ratio dicitur. ex q̄ electione
si frequē generat per se virtus in voluntate. Hoc
iter p? sic. q̄to volūtas per appetitū sensituiuum
magis trahitur p rationem: tanto difficilius est
ei eligere fm rationē et per consequens tanto di-
ficilius est in ea generari virtutē: sed appetitus
sensituiuus duplici ratione inatus est trahere vo-
luntatem contra rationem. scz ppter tristitias et
labores in exteriori opatione quam recta ratio
discernit esse faciendā. et scdo ppter delectationem
sensūs in opposita opatione. Hanc enī duplicem
cāz notat Ad. Scdo huius cū dicit ppter volupta-
tē quidē enī mala opamur. ppter tristitiā aut a
bonis recedimus. et vna istarū causarū remota
vel remissa. facilius est volūtatē acquirē sibi vir-
tutē. pma aut cū remouet vel alleuiatur ex bo-
narū opationū exteriorū exercitijs. a q̄cūq̄ ele-
ctione pcellerit. igit. et. Hanc igit. q̄ omnis
opatio diuina recte rōi: siue interior siue exte-
rior obstat valde virtuti. oia aut psona vt psona
vel p se pdest. vel p accidens pdesse potest. Ad
rōnes in oppositū Ad pma dīcendū q̄ prudētia
nō est formaliter recta ratio id ē recta rōcinatio
sicut nec virtus moralis est formaliter recta ele-
ctio imo prudētia ē hūus determinans intellē-
ctū ad rōcinandū pempte et firmis de agilibz
h? non dico q̄ talis hūus sit necessarius ad recte
rōcinandū. sicut etiā nō pcedo q̄ virtus moral
sit necessaria ad recte eligendū. imo ex liberta-
te arbitrii nos possumus. etiā si prauē habituati
fuerimus iudicare vere. et eligere recte. licet hoc
sit valde difficile. Ad illud aut q̄ dicit Ad. Ad secundū

Ethicorum

lib. xvi.

sexto huius q̄ non erit electio recta sine pruden-
tia et sine virtute. dīcēdū q̄ auctoritas non debet
intelligi de impossibilitate de difficili: aliter enim
non essemus semp dñ nra opationum magis
q̄ nra opatiō. cui? oppositū dñ videri tertio hu-
ius. Ad aliā dicendū q̄ virtuosus licet p hūm
inclinet ad rōcinatōē et electiōē aliq̄. tñ illa
inclinatio nō necessitat nos ad hoc. cū nō tollat
arbitrii libertatem. et sic finitur questio.

Quinto q̄rit. Atz opatiōes pcedētes vtu-
tē et sequētes sint eiusdē spēi. Et arguunt
aliqui q̄ si q̄ virtuosus opari et si virtuosus
opari nō sūt eiusdē spēi. sicut in gñre moris. sed
an virtutē opamur si virtuosus. et p? virtutē virtū-
tē. q̄m licet opus iustum sine iusticia fieri possit:
nō tñ iuste fieri p neg virtuosus sic p? Scdo hu-
ius. igit. et. Ad bonū et non bonū nō sūt in ea
dē spēi moris. s? opus sequē virtutē est bonū. p-
cedēs aut nō. cū dicit. Scdo h? q̄ virtuosus p-
ficet. et opus eius bonū reddat. Item sicut est
crus eē sū h? ex suis causis: ita h? suam ornam
ex orna causaz. s? opatiōes pcedētes et sequē-
tes non pcedunt ex eadem cā fm spēm. nam sequē-
tes ex virtute pcedūt. et non pcedētes igitur.

Quarto. Item fm exigētiā finis nccē est cetera mode-
rari. spēalit in moribz. vt quod non sit ad bonū
finē bñ fieri nō p. s? fines dictarū operationum
spē distinguūt. Iustus ei iustam opationem opat
ppter se. nō iustus vere nō. s? vt coactione aliq̄ vel
ppter mundanā glāz. vel ne scandalizet vel ali-
quo tali mō. igit. et. Oppositū aliq̄ arguit q̄
sicut nō est mediū int virtutē et virtutē. ita nec inter
op? virtuosū et virtuosū et hoc circa fm vel obiectū
et alia circa q̄ talia nata sunt fieri. sed opera ex
q̄bz virtus generat nō sūt virtuosae: non enī ex eis
generaret virtutē sūt virtuosae i se. s? ex parte a-
gētis non sint virtuosae opata. q̄ vt q̄ in se sunt in
eadez spē moris cū opibz sequētibz. Item opus
tale iustus opat. ē eiusdē spēi cū illo quod tu
stus opat. s? op? ex quo iusticia generat ē ille. q̄
p? p? dicit. ex iusta opari iustū sit. et ex tem-
pate opat. res at tēpate et iuste dicit. q̄ sunt ta-
tes q̄les vtiq̄ iust? et tēpate opabit. Ad dicit. Ad. q̄
nō solū generationes augmētatiōes et corru-
ptiōes ex eis ē ab eis ē sūt. s? opatiōes in eis-
dem erunt. Ad act? dīcēdū q̄ obiecta. et ob-
iecta sūt eadez. et. Ad ille opatiōes si vidēt
differre nisi i mō agēdi. scz q̄ virtuosus agit fir-
mit pempte et delectabiliter. aliter aut nō. s? idēz a-
gat. mō curs? fortis nō ēē ppe diuersus a cursu
polarionis ppter tales ornas igit. et. Ad virtutē agē-
tis vel patētis nō diuersificat spē causalitatem
ipsi? s? solū disponit ipm ad vltimū in qd p. et
neq̄ ob hoc effectus spē diuersificabunt. Ita q̄o
soluit facili? fm ea q̄ dicta sūt in pcedēti q̄stione
vbi dictū fuit. q̄ virtus in volūtatē generat p se
ex electiōibz ipsius voluntatis psonis recte rōi
et pstat q̄ siles electiōes elicūt fm generatā vir-
tutē. cū igit electiōes volūtatē sint bōe vel ma-
le in genere moris ex eo q̄ sunt psonē vel dispo-
ne recte rōi. apparet q̄ hūm electiōes pcedē-
tes virtutē et ex q̄bus p se generat virtutē. et electi-
ones sequētes virtutē. sūt eiusdē rōis in gñre mo-
ris. Et ista sit conclusio pma. S? et q̄ dictū fuit q̄
opationes exteriores pmenfuratē. a q̄cūq̄ fuerit
electione. pnt p accidens multū pdesse ad gene-

rationes virtutis i pvolūtatē. id etiā de his vi-
dēdū est. Ad rōnes pcedētes et sequētes sint eiusdē
spēi. Et manifestū ē q̄ sic in gñre nature sed nos
q̄m? de genere moris. Ad nōndū ē q̄ iste
opatiōes cū in se sint cōmensurate recte rōi. etiā
s? a cōmensurata electiōe nō pcedant. et ipse hūc
ex eo bonitatē moralē q̄ psonat recte rōi. mani-
festū est q̄ ille opatiōes in se sunt bone quādamo-
dum et sequētes. Ad nōndū est q̄ sunt eiusdē
spēi in gñre moris. Et ista sit pma conclusio. Scdo
est tñ q̄ si ille opatiōes nō pcedēt in se. sed in re-
latione ad opantiē. s? ad et? electionē: tūc dīcē-
de erūt bone. si a bona electiōe pcelleret. et male:
si a mala. ppter qd possibile ē aliq̄ extra opari
opus valde bonū in se. ex quo tñ ope non mere-
t. s? potius demeret ppter prauitatē electiōis. Dīcē-
ret q̄ breuit loquēdo de exterioribus opatiōibus
nō in se s? in relatione ad opantiē dīcō mō. scz q̄
si ipse ab electiōe recta pcelleret tūc antecedentes
virtutē et sequētes sūt eiusdē rōis. si non: nō quon-
iam sequētes ab electione recta pcedunt. Et hec
sit pma conclusio. Ad rōnes pmo adductas Ad p-
ma q̄ dicit virtuosus opari et nō virtuosus opari si
sūt eiusdē spēi in genere moris. dīcēdū q̄tum ad
electiōes ipsius volūtatē. q̄ forte volūtas sine vir-
tute addita potest ex libe tate sua ēq̄ bñ eligere:
sicut cū virtute i hoc sit difficile et rarissime eue-
niat. et tūc ticeret q̄ talis electio esset eiusdēz ra-
tōis quo ad bonitatē moris. cū illa electiō ēq̄
fm virtutē addita volūtatē. Dīcēret igit. q̄ si p
tuose opari tu solū intelligas opari s? virtutē ad-
dita volūtatē maior rō quā tu accipiebas si erat
nccā. si tñ p virtuosus opari tu intelligas oē op-
ari qd est ēq̄ psonū rōi ac si ēē fm virtutem: tūc
maior pcederet. s? dīcēret tūc q̄ etiā an virtutes
acq̄sitionē. p? ut ex libertate voluntatis opari
virtuosus. Ad aut dñ cp? nō sit iuste sine iusticia
dico q̄ loquēdo de iusticia. q̄ ē virtus acq̄sita. ppo-
sino nō dñ intelligi s? impossibilitatē: s? fm diffi-
cultatē. Ad aliā dīcēdū q̄ virt? nō reddit p-
cipalit op? bonū. s? dispositiue. q̄ s? determinat
voluntatē ad p bñ eligere firmit et pempte. qd tñ
sine virtute voluntas poterat ex sua libertate.

Quarto. Ad aliā dīcēdū q̄ virt? nō ē nccā causa boni
cipis. sic q̄ op? bonū nō possit esse absq̄ virtute.
Ad aliā dīcēdū q̄ ipa pcedit scdm tertiam pco-
nē supra posita. Ad ut rōes ad oppositū pcedūt
facile ē vidē pcedenti pdicta. Et sic finit q̄stio.

Sexto q̄rit. Atz absq̄ opatiōibz extiori-
bz possit in nob? vñ gñari. Ad q̄ nō qz
Ad. assit gñationē virtutis fm ad gñā-
tiones art? i ista scdo. q̄nē dubiū q̄ars
nō sit i nobis absq̄ opatiōibz exterioribz
bz nūq̄ ei bon? fiet citarista. q̄ nūq̄ citaristaret.
aut bon? faber. q̄ nūq̄ fabricaret. vñ dicit Ad. s-
tutes accipim? opantes pus. quādamo-
dum et in alijs artibz. Quē ei o? discentes facē. hoc facient
tes discim? puta edificātes edificatores sunt et
citharistantes cithariste. sic at iusta quidē opan-
tes iusti sum? vel efficiuntur. opata at tēpate et
fortia nō fortes. Ad i vi. huius dñ sepe. q̄ pru-
dētia nō pnt in nobis fieri sine experientia multa: ex-
perientia at non est in exterioribz opatiōibz mlti-
plicatis. igit. sine illis opatiōibus exterioribus
nō gñatur prudētia. Ad etiam ex hoc p? qz pru-
dētia ē ad alia. sicut medicina ad corpus. nū-
e ij

Opatiōes ex-
teriores pcedē-
tes et sequētes
sunt eiusdē
spēi moris
pcedentibus a
bono hūm
considerando i se
nō i opatiōe
ad operantē.

Respo ad q.
q̄tū ad opati-
ōes istas.

Ad rationes

Ad secundū.

Quo dñ red-
dit op? bonū

Ad tertiam:

Ad quartā.

Ad primo

Secundo

Libër secundus.

Partic.

In oppositiō

Segundo.

Tertio,

Quarto

10218 2CFL0

accidere potest diuersitas circumstantiarum in operationibus exterioribus exercendis quod nullus potest prompte et firmiter iudicare sed bene line experientia maxima. quod habet non sunt line exteriorum operum exercitio. imo quicquid multum experti sunt praetur in cadis illis. propter quod est in arduis non solus uno habetur illis praestantibus indigemus. si operationibus exterioribus virtus perfecta generari non potest. Ervoco operationes extra non solum exercendo bonum opus politius extra: sed etiam fugiendo et abstinendo: ab opere malo extra. Sed dico Tertio quod ab exterioribus operationibus privatur generari imperfecta. quod erit virtus laudabilis reddens hominibus bonum simpliciter. Nam ex illis operationibus frequentatis generatur virtus inclinans ad illes operationes. homo autem quod tunc impeditur ab exterioribus operationibus potest magno affectu velle bonum agere si possit et scire etiam potest magno affectu velle scire et adducere bene agere si possit. ex hominibus qui voluntibus frequentatis fieri virtus inclinans et firmas voluntates ad id hoc volendum. et sic autem virtus est simpliciter laudabilis et bonus. quoniam ex operationibus laudabilibus et bonis generatur est. ille enim voluntiones erant operationes meliores quod ille hoc exercere possit. Et si quis quare non est talis habet perfectam virtus. dicendum est quod hoc non est quod possit frangi per passionem appetitus sensitivum. quoniam ego puro voluntatem adeo liberam esse ac omnium virtutum anteriorum et omnium actuum suorum: quod nulla vis inferior potest inclinare. nisi ipsa seipsa inclinet libere. vel libere se inclinat permittit. imo quod ipsa potest appetitum sensitivum trahere ad exercendum iustum suum. non quod cum ipse passio. si igitur dicto habitu firmata sit. non inclinabit. Sed talis habitus sic deficit a perfecta virtute. quod cum licuerit extra operari et occurrere circumstantie varie repugnantes per quam aliquod appareat quod opus uno modo fieri debeat et per alias alio modo ille non poterit proprie determinari ad iudicandum quid sit optimum propter in experientiam. nec enim per consequens voluntas erit determinata ad prompte eligendum pariter meliorem. Alterius etiam potest dici quod talis habitus potest nobis generari sine exterioribus operationibus amen sine eis non bene possumus experti an in nobis fuerit generatus: quod sepe putamus habere perfectam voluntatem boni agendi in absentia passionis. quod perfecta non est. sed debilis et pigra. propter quod inclinaretur ad passionis aduentum: Et hoc bene dicit Seneca libro de diuina prudentia. Nihil inquit michi videtur infelicitius eo cui nihil valet aduenit aduersi non licuerit enim illi et experti. gubernatori in respectu in acie militum intelligas. non possit scire quantum valet aduersi paupertate. si ipse diuitiis affluas: non possit scire quantum valet aduersi ignominia et infamia. odiumque populare si ante habebas. si inter plauis fenecis. Ad alterius igitur dicendum. Ad primam quod si ars intellectus posset quantum ad aliquas conclusiones generales acquiri sine exterioribus operationibus. non quantum ad particulares conclusiones diuersificatas secundum diuersas circumstantias particulares. scriptus in voluntate sine exterioribus operationibus ac situs. est solum ad volendum bonum agere contra. sed non ad eligendum bonum secundum combinationes particulares circumstantiarum. sicut dictum fuit. Dicendum est etiam quod et sine exterioribus operationibus possit in intellectu perfecta prudentia generari: tamen ex illa non

Perfecta v
et n̄ p̄t h̄eri in
opibus exte-
rioribus.

Quas hitus
geit in opib;
extiorib; hest
pfecta vius.

**Ad rationes an
oppositum.**

Exempli de ar
te si expmēs
to 28 virtutibz
sine actu
exteriori.

Ethicozum

Ad rationes
p^o apposituz

Zř přím-

Secundo.

Tertio.

Quarto

Quinto.

Sexto.

f.º. xx vii.

Septimo.

In oppositu

solutio q̄, su
ponit q̄ x̄tu
res sint idui
sibiles.

Si s^om fuerit
i p^oria dispoe
sufficit vna o
ratio reteta
suppositione

ex vna sola operatione gñatur virtus. ¶ Item
virtus vnica fortior est seipsa diuisa vñ pñ libro
de causis. si igitur virtus possit ex multis opatio-
nibus diuisis gñari. vñ qñ etiā poterit generari ex
vna intēsa ⁊ longa. ¶ Oppositū aqñ dicit Ari.
Scdo huius qñ virtutes inñt nobis p assuetudiez
assuerudo atñ nñ regit vñā opationē inñ. sñ plures
et frequētes. Addit et Ari. sñle de gñationibz ar-
etiū virtutū dicens p dñcatēs edificatores sñt ⁊
cūharisantes cūharisse. sic at iusta qdē opantes
iusti. ⁊ tpta tptati. ⁊ fortia fortes. pñt at qñ ad
hñdū arē edificatū vñ cūharisatū non sufficit vna
ca opatio. gñec ad acqñdū iusticiā vñ tēperā-
tiā. ppñ qd dicit Ari. in tertio hñ nñ sñt operati-
ones volitarie sñt ⁊ hñtus opatiōnū ei qdē a
pñcipio vsqñ ad finē oñi fumus hñtus aut non. vñ
dicit Ari. nñ si velit iustus exñs. ⁊ reges et erit
iustus. hoc at nñ vñ eē nisi qñ nñ sufficit vnica o-
pato ad fieri iustū. cui etiā vñ pcor dare quod dñ
pmo hñt vna irundo nñ facit ver neqñ vna dies
annū. nec beatū sñ felice vna dies ⁊ paucum tps.
¶ Item sñ pñdētia nñ sñt virtutes vñ. huius. sed
pñdētia mñt expñtiā regit. ppñ qñ iuuenes
nñ vidēt fieri pñdētes vt dñ in eodē vñ. expñti-
tia at nñ hñ sñ multiplicat opatione igitur. Dubi-
um vñ esse mñtis de vñtutibz moralibz vñrum sñt
intensibiles. ⁊ remissibiles de quo pñt qñf. Si igr
dicere qñ nñ. sñ qñ eē eaz in diuisibilibz pñstir. tunc
videre dīcēdū qñ hñ pñt esse vñ in pñpñqñ dispositiōe
ad receptionē virtutis. vñ i remota. Et si fuerit in
pñpñqñ. hoc itē pñt intelligi dupliciter. Ano mō qñ
fuerit in pñpñqñissima. sñ apparet qñ ex vna sola
opatione pñcipiū qñ pñt. pñtē sñ ad acqñsi-
tionē vñtutis. ipa vñtutis gñaretur. sic enī arguebat
penultima rō facta añ oppositiū. qñ intelligēdū
est sane. qñ ad itroductionē forme iduisibilibz
ad fieri istās i quo sñm sñt i dispositiōne. pñpñqñis-
sima sñm pñt. nisi forte illō mñtis i quo ipa itrodu-
cūt. qñ qñ illā formā seqñ nccio ad motū pñtinuum
at apparet dñ sexto ⁊ octauo pñpñs. pñ. per quē
motū pñtinuū pñt pñtinue magis ac magis disponi-
tur ad illā formā. donec ipa itroducit. tal aut
motū ē diuisibilis i sñm. ⁊ nñ dare inñtas pñm-
mā illi inñtis i quo forma itroducūt. hoc at qñ spe-
culatiuū ē dimittat. Intelligam⁹ qñ pñt dispositi-
ōne pñpñqñissimā illā qñ nñ est dare pñpñqñiorē ab-
qñ illo actuali motu pñt qñ vñtutis itroducit. St at
ibm si fuerit sic in dispositiōne pñpñqñissima sed
fuerit in mñtis remota. tñ ad vñtutis itductiō-
nē nñ sufficēt qñcūqñ modica opatio. sñ forte suffice-
ret vna lōga ⁊ inñsa opatio. qñ tal plus forte
posset qñ decem parue. sñ sic pñcedebat vñtima rō
fñ in pñcessu. St aut sñm fuerit in dispositiōne
multū remota ad virtutē. sic essent iuuenes pas-
sionū secutores vel etiā malitius hñtati. tñ etiā
non sufficeret ad gñationē virtutis vna opatio
sñ requirerēt plures opatiōes. ⁊ tñto plures qñto
dispositiō eēt remotior a virtute. vñ magis pñia
virtuti. Ad equipollendū enī illis pluribz ope-
rationibz non sufficeret vñus opatiōis lōga
duratio. qñ pñt nature nccitātes in comedē-
do dormiēdo. nccē est breuem quālibet virtutis
operationem. nec sufficeret illius operationis
essentia. pñmo qñ valde difficile est ei qui remotus
est a virtute. eligere bene efficacissima voluntas.
pñt. pñt habitum pñtorem ad oppositum in-

Liber secundus

Alia solutio
supposito q
ut sit itē sibi

declinat ad
hoc qd vlt si
antilibile.

hīty z oīspōñ vrñt specie

io q̄r h̄it itell
3 p̄t ḡh̄ari exv
p nico actu 7 n̄
re x̄t morali

EF 02/mc-

2. Seco.

Tertio,

Quarto.

Quinto.

In opposite

qm̃ fūifh̃c
augmētatio

En drit an v
2 pñstet i in
huñsibilibx
do capf

Ethicozum

No. xxviii

his q̄litas ē
idifibilis fm
excellētie ter
minum.

Scda acce = r
prio virtutis q̄ c
cōis ē fm fili i
rudiez ad la- x
vitatem v

**Ad rōes añ
oppositum**

Edicōm.

Quōtelligi
tur q̄ adxtu
tē nē motue

Ad tertiam :

Optio quoru
de q. vi. ad
ri. sicut lumē
ex pluribus
candelis

Libri secundus.

ten dif. ppter morā candele. si aut scda candela ponat cu prima. ipa fir in medio generat lum. aliud. Ex quo p iuncto cu pmo lue reddit lum. nitentius. ita dicunt q quibz act? aliquid generat de substantia virtutis. h in indiuifibilitate qz i ftantane licet ex plurib? partibus fuccellue ge neratis et cōiunctis virt? reddat intentior. ad ta les aut formas non est motus: quia mot? debet esse continuus fm tps in quo fit cōmēfuratiōem. Albertus aut dicit feptimo phyficoz. q virtus eruium in indiuifibili confitunt. q impossibile est eundem fit esse partim in vito et partim i vir tute. Alij dicunt q dicta. Bri. z commentatoris in illo feptimo sunt intelligenda folū fm ftitudi nem. cū enī dicit q virtus est ad aliquid z q cō fittit in indiuifibili. intendit q ipa in fui acquifi tione fimilis est ei qd est ad aliquid. vel qd cōfittit in indiuifibili. z est fimilitudo. qz ipa n arqrit per fe h p modū fequele ad aliquid? alteri? acqfitionē ficut est de omni eo qd in indiuifibile confittit et de oi relatione. et hoc fufficit ad pbandū q non fit motus per fe ad moralem virtutē. et hoc forte notauit. Bri. cū dixit fit igitur cū qd alterat zc. Alia ratio pcedit de augmētatione et diminu tione pproprie dictis que fūt in pdicamēto qn titatis. Ad vltimā pōt dici q virt? bñ corrumpti pōt. et qñ dñ nullus vtiqz bñorum fiet mifer: pōt dici q fepe pōdes que vt in plurib? fūt vere fu z mītur fimpf tanqz vtiliter vere. fic est hic nul lus vtiqz beatorū fieret mifer. qm virtus non nī f cum magna difficultate corrūpitur et raro. Et qñ dñ vel corrūperetur ad corruptionē fui fubieci vel a fuo contrario dicendum est q non opz. aliqua ei corrūpti alio mō vt ad remotio nem fui pferuantis xbi gratia lumē in aere ad remotiōnem folis. cum q actus virtuoſi generēt virtutēz augeant et faluēt vt dicit in fcoo hui? videt q per ipfoz remotiōnem poſſit virtus di minui z corrūpi. Itē cōtingit aliqd corrūpi a contrario fui generati. vt fi frigidū coagulūz coagulatio talis a calido corrūpit. ita qz vir tus ex opationib? cōmēfuratis generat. rōnabi le est q ex opationib? diſortis corrūpat hui? aut. Bri. ſententie ſeneca videtur eſſe cōtrarius in epiſtolis pluribus ad lucillum videt epiſto la claranū. epla fubide. z epla iimicicias vbi alle rit nec minui poſſe virtutem nec augeri. imo nec honeſtū qd cūqz intatū q oia bona dicit eē paria Et nullū in hoc ſeqt ſeneca i libro de paradoxis. Rōnes autēz ipaz ad hoc q neqz virtus augeri poſſit neqz minui fūt hec. pmo q nō augeri quia quod i maximo conſiſtit augeri nō pōt. virt? aut in maximo cōſiſtit. x? enī eſt q deteriat poten tiā ad optimum in qd pōt igit zc. Ita ē pbant q vnus nō poteſt eſſe altero felicior. qz felicitas ſumū bonū eſt. ſumū aut ſupra ſe gradu n habet igitur zc. Itē iſti eadē rōnes adducūt de felicitate et virtute q reputat idē felicitatē et virtutem Item arguunt ſic virtus pfectū bonū eſt vt dñ ſe pmo phyficoz. vñ qd enī tūc eſt maxime pfectū cū attingit ppe virtutē accedere aut pfecto nihil pōt vel pfectū non eēt cui nō acceſſit igit zc. Sed ſtatū videt q tales rōnes arguāt de virtute p mo nō accepta de q hoc conſeſſu fuit ideo tales fūt p nobis. Quod aut virtus minui nō poſſit arguāt ſic. qm vel minueret aduerſitatibus ſu-

puemētibus vel pſperitatib? et delectationibus ſup affluētibus nō aut pſperitatibus qm hie bñ vtetur virtuoſus. deo ſicut dicit. Bri. primo hui? talia beatiōz vitā faciūt. et hāc cōdecorare na ta ſunt. nec aduerſitatibus. qm ipſe z virtutē in citāt et roborāt ſicut declarabat in decima ſex ta queſtione pmi huius. Item virtus deteriat ad bñ operādū ſemp in quacūqz oblata materiā nā ſicut dicit. Bri. virtuoſus ſiue felix neqz aliqñ opabit odibilia neqz mala etent. vere bonū z fa pientē oēs exiſtimant? fortunas decēter ferre et ex exiſtētiis ſp optia opari quēadmodū ex vas tis z ducē bonū pte exercitu vti maxie bellico ſe z corioz incioz ex vatis corioz optimū calcia mētū facere. zc. bone aut opationes nunqz virtutē binuūt. h magis ſemp eā augerēt et faluant vt pater ſcoo igit ſi ē poſſibile virtutem diminui. vnde ei. Bri. primo hui? cauſam dicit eſſe huius qd est circavirtutes nō fieri obliuionē. ppter ma xime et cōtinue viuere i ipis bñs. Ibas at duas rōnes aliqui volūt iſfringere p arbitriū libertatē ot cētes q cū ſep dñ ſu? nſap opationū. poſſibile ē beatū tra ppiū hui? inclinationē pſaue elige re qd ſi frēqnter. generabit hūus pſaue. et de ſtruetur virtus. dñ ei fcoo huius. q eūde et p eaf dem z fit ois x? et corrūpitur. Sed iſtā rōnē non credo eſſe xā de virtute perfectiſſima ſc? pmi mo nō accepta. Itā rōſp ad opia deprecatur ſi ppria virtute perfecta ſit. et nulli paſſioni ſenſu ali obligat. qm apud virtuoſū oia pſonāt rōni ſicut dñ primo hui? ſermo aut exiſte tali iudicio rationis et intrepido: ois libertas volūtatis ad hoc nō eſt. vt ipa poſſit in malū ferri contra tale iudiciū ſicut videbit in tertio libro. qd dñ qd x? tus pfecta minui nō poſſit. niſi forte rōis vñs p infirmitatē fuerit lōgo tpe impeditus. quo caſu. forte nō eſſet impoſſibile paſſiones ſenſus prius domitas iualeſcere et ppter rōnis debilitatē tra here ad ſe iudiciū rōis. z electionē volūtatis. ſed ſemp exiſte rōis vñs pleno ac libero: puto q virt? perfecta ſep fieret in nobis firmiozis adherētie vel ſaltē nō minoraretur. qz talis vt ſicut. Se neca dicit epiſtola claranū quicqd attingit. iſtā tudinem ſui adducit. z cingit qd tractauit id a mabile pſpicuū id mirabile facit. Sed de virtute ſecūdo mō accepta. forte q dicte rōes non cōclu dūt. poſſibile enī eſt cū ipa nō ſit in ſumō gradu q ipi paſſio tātū impet? inferat q mētē icline de hoc ei videt dicere. Bri. in tertio hui? q i aliq bus laus quidē nō ſit. veniā at. qm ppter hoc opa tur aliqd que non o. q humanam naturā exce dunt hoc etiā p in ſeptimo hui? vbi vult. Bri. q cōmētia ſit hūus laudabilis z virtuoſus. ex qua pz q ipa pōt dici virtus accepta ſcoo pdicto. mo doz et tñ Bri. iſtū cōtinētē vocat. qui licet nō vin cat oēs paſſiones. tñ vincit illas qbus homines vt in plurib? iclināt. vñ dicit non ei ſi quis a for tibus et excellētiis delectationibus vincat vel triftitiis. admirabile ſed cōdonabile ſi z tendens ſi ergo ita eſt. appareit? aliqui caſus mētē talis virtuoſi inclinant. qd ſi ſep fieret. verteretur in cōſuetudinē. ppter quā virt? minueretur vel corrūperetur et generaretur malitia. Ex quo correlarie pōt inferri q debilitat firmatis in vir tute ſtatus medius inter excellentes pſperitates et aduerſitates eſt ſecurior. q aliquis ex-

Perfecta virtus non potest minui. te pleno virtutis h? docto rem

Et si virtus non suscipiat magis et bonum? se recipit in sua deartitione

Et primo

Ethicoz.

ffo. xx ix.

tremorū ſtatū. licet de perfectis virtutibus hoc pclu di non poſſit. ppter qd Salomō orauit dices di uinas et paupertates ne dederis mihi ſed ſtatūz victui meo dederis neceſſaria. Quod aut virtus neqz poſſit intēdi neqz minui volūtū illi. pbare ſic virtus in rectitudine poſſit. Rectitudo aut in idi uiſibili conſiſtit. nihil enī eſt recto rectius. quic quid enī exit a rectitudine. rōnē vñz participat ergo virtus in indiuifibili cōſiſtit. Itē x? nihil eſt verius. verū enī neqz magis ſuſcipit neqz mi n? ois ei ppoſitio. ſtatū vera eſt vel falſa x? aut intellectus in vero poſſit vt pz. vi. ethicoz. h virtutes intellectus in indiuifibili poſſit. neqz magis neqz minus ſuſcipientes. ſed o virtutes appeti tus eſſe pſonās virtutibus intellectus eadē ei opz rōnē dicere. et appetitū pſequi. vt dñ in ſexto li cur q ille indiuifibilis. ſit ita z iſte. licet aut ad cō ſtituendū iſtā ſniam. dicti pbi q plurimas ap pōnāt rōes tñ oēs earū difficultates. videtur ad rōes nūc narratas reduci. que qd rōes nihil cō cludere videt. niſi de virtute accepta pmo mō hec ei i perfectiſſima rectitudine et in deartacula tiſſima virtute cōſiſtit. ſic aut recto nihil eſt rect? neqz x? verū. qd de virtute ſcoo mō ſc? large ſum pra nō o. q in tali rectitudine vel in tali virtute poſſit. lineā enī inſenſibilis vel pauce tortuoſi tatis. rectā ſep dicimus. et ſagittatozem. lauda mus non ſolū ſi ſignū pforauerit. ſed etiā ſi nos multū ab eo deuiauerit. ppter qd dicit Bri. q d parū a bene. i. a medio veruſſimo trāſgreditur ſi vituperatur. dicamus q non oē illud vñz rō nē pncipat. qd exit a perfectiſſima rectitudine. h qd exit notabilē. vel ſi aequaliter rōnē vñz pncipat. tñ non dñ malū ſimplici ſermone. h bonū ſicut qd ab albiſſimo parū recedit. nō dñ abſolu to ſermone nigrū. ſed album. de vero autem non eſſet ſimpliciter pcedendū q nullo vero eſſet ali quid verū? Itā ſcoo metaphyſice videtur velle. Bri. q pncipia ſūt veriora pncipiat qz ſit cā eis vt ſint vera. ſed et qz verū fm ſe non recti piat magis aut minus. tñ in eius dearticulatio recipi at et magis minus. verū. i. g. a. Si ſint in buria ſua decem denarij. et ego q dicā ſit ibi qn qz vel plures. et tu dicas q ſunt ibi decem et nō plures. vñz nfm verū dicit. ſed tu dearticulati us Sic ergo dico q vnus altero prudentior erit ſi per ſuā prudētiāz magis dearticulata poterit ipſum verū iudicare. poſſibile enī eſt q bonū eēt dare huic pauperi denariū vñm. et adhuc eſ ſet melius dare ſibi duos et optimūz eēt dari ſibi tres. Dico ergo q ille hūus eſt bonus et lauda bilis fm quē iudicamus qd eſt bonū et qd malū et fm quem quod eſt bonum pſequimur z recedi mus a malo. ille at habitus eſt optimus ſecūdū quē iudicamus qd bonū qd meli? et quid opti mū. z fm quē nō ſolū qd eſt bonū vel melius ſed ſemp qd eſt optimū pſequimur. et puto q ſolus hō fuerit talis vñ Seneca ipemet in libro ſuo de vi ta bñz oſtens ſe non eē imo neqz fore ſapientem ſeu virtuoſū illa prius dicta ſūma virtute z ſapia dicit nō ſi ſapiens imo nec ero. ergo itaqz a me nō vt optimus par ſim. ſed vt malis melior. ho miſi ſaris eſt. Et ſic eſt ſinis queſtionis.

Quo querit? Altrū ois virt? moralia ſit circa delectationes et triftitias. Et q non q iuſtitia ē circa opationes z

triftitie non ſunt opationes. ſed paſſiones. Itē m? tiplices enumerat. Bri. paſſiones i textu. alias a delectatione et triftitia. et o. oim paſſionū vir tutes aliquas eē moderatiūz. h ppter virtutes que ſūt circa delectationes et triftitias o. alias eſ ſe virtutes circa alias paſſiones. Et iterū mani feſtū ē q liberalitas et magnificētia ſūt circa pe cunias. q ſūt vile bonum. et magnanimitas eſt circa honores q ſūt honeſtū bonū. mō. Bri. diſtin guit bonū vñle et bonū honeſtū z delectabile. iō zc. Itē cū diſtinctio virtutū oriat ex diſtinctiōe obiectoꝝ. ſequere ſi oēs virtutes eſſent circa de lectationes et triftitias. qz ipſe non eſſent adinuicē diſtincte ſpecificē. qd ē icōueniēs. Ppoſitūz po nit at. Bri. fm q aliquid ponunt. duplicē vt in hac queſtione ponere pclusionē. Ana eſt q x? mō ralis eſt circa delectationes et triftitias. Scda ē q ipa eſt magis circa delectationes q circa tri ftitias. prima conſuſionem declarant aliq no tantes q quatuor ſunt que concernit virt? mo ralis. ſc? obiectū pmiū circa qd ipa opat. act? quem ipa operatur. circumſtantie inter quas o perat. z ſequēle actum aperatorum. Quantiū igit ad tria priora non o. vt dicunt q virtutes morales ſint circa delectationes et triftitias. ſz hoc eſt neceſſarium quo ad quartum. qm omne actū cognitū cū ſuſmodi ſunt actus virtuoſi de lectatio vel triftitia neceſſario conſequuntur q aut delectatio et triftitia dicto mō ſe hant per modū ſeqle. ad actus virtuoſi. notauit. Bri. di cens Signū at o. ſacere hūus ſupueniētē volu ptatē vel triftitiā opib? q quidē enī recedit a cor poralibus voluptatibus. et hoc ipſo gaudet. tpa t? q aut triftatur in ppat? et q ſuſtinet picula et gaudet. fortis qui autem triftatur. timidus. z qz fortis hec ſolutio non eſt ſufficiens. quoniam virtus aliter eſt circa delectationes et triftitias quam per modum ſequēle ad actū ipſius vt ap parebit. o. ad pleniorē queſtionis ſolutionem pmo notare q delectatio cauſatur in appeti tu ex preſentia obiecti appheſi ſub rōnē cōue niētis vel ex ipſi? abſentia appheſi ſub rōe cōſo ueniētis et triftitia cōuerſo. vñ fm. Albertum delectatio eſt diſuſio appetitus ppter pñā ei? qd reputatur pueniēs vel abſentiā ei? qd reputat diſcōueniēs. Et triftitia ē pctio appetit? ppter pñā rias cā. Et qz duplex eſt appetit? ſc? ſenſitiuus et intellectuius. iō etiā duplex eſt delectatio vel triftitia. quedā eſt ſenſualis q in appetitu ſenſi tiuo cātur ab obiecto ſenſibili mediāte cognitio ne ſenſitiua. Intellectualis q cā in volūtate me diāte cognitione intellectua. Poſtea ſciendum eſt q pars ſenſitiua inata ē multotiens aduerſa ri rōi ſicut i primo libro dictū eſt qd ē qz ſenſ nō pōt ſufficiētē pferre inter obiectū ſibi pñatū et ea q cōcomitatur ipm vel pſequitur. aut ē iter pñs z futurū. qd rō pñ. iō ſenſ? illd qd de pñi ſibi cōuenit z pportionalē acceptat. z in eo delectat? quis ſit i honeſtū vel quis noceat i futuro Intel lectus at oia pñderās. fugit illud ppter mala cō ſequētia vel mala admixta. vñ tertio de aia dñ. Intellectus quidem propter futurum retrape re iubet concupiſcentia aut propter ipſum hec aut pars ſenſitiua non ſic aduerſatur rationi quin ſit innata ſibi obedire et trahi ad ſequē dum ipſius iudiciū. ſicut dicebatur in primo.

Secundo.

Tertio

Quarto

In oppositū

Due pclusiones aristotelis

Quattuor? concernit virt?

De delectatio et triftitia h? albertū.

Scd aduerſa ſz rōiqz nō p? diſcernē iter obiectū z eā q ſequit ipm

Libro secundus.

libro. vñ puenit q appetitus sensitivus q innat² est prole qui delectabile et fugere triste: qñscz i victiosis. ita ppter malam consuetudine hitu² tus est in seqndo delectabile et fugiendo triste s; sensus ppiu iudiciu. q nullatenus obedit iudicio rationis si fuerit iudicio sensus ppiu. immo qd est pus obnubilat et pervertit ratione. i tan- tum: q trahit iudicium eius ad iudicium sensu quandoq; autem per oppositam consuetudine s; in virtuosus. appetitus sensitivus ita trahit ad rationem: q non sinit in sensu iudicio. h rō- nis iudicium expectat. et insequitur ipsu. dimit- tens sensum. Ex his igitur videri potest. q virt² moralis triplicem habet effectum super appeti- tum sensitivum. vñm scilicet quia refrenat ip- sum ne nimis properanter sequatur iudicium sensus sed expectet iudicium rationis. Se- cundum vero quia determinat ipsum ad obe- diendum iudicio rationis. Tercium iudicio sensus repugnet. Tercium aut. sic temperat et ordinat delectationes et tristitias sensuales. vt earum i- petus nunq; trahere possit appetitū ppter vel i iudiciū rōis. vitium at ecōtra sinit appetitum i iudicio sensus et ad ipsum trahit iudicium rōis et tñ pbeet delectationibus sensualibus et tri- stitiis impetum: q nullo mō pmittit rationē de- opposito scrutari. His vñs pōt poni prima cō- clusio cum opinioe pcedēte q virtus omnis sic est circa delectationes et tristitias p modū seqle q virtuosus in omni ope virtutis delectat: q se per habens iudicium apprehēdit ipsū opus vir- tuosū sub rōne cōueniētis et boni simplr. In omi aut impedimento ab ope virtutis et de oī ope vi- cioso tristatur et apprehēdit ipsū sub rōne disconueniētis et mali simplr. Scda conclusio pōt esse q p predicto modo virtus est magis circa de- lectiones q circa tristitias. qñ virtus cōnati- orē habet habitudinem ad actus ppios illi² ipa est virtus q ad impedimētū illorū actuum etiaz q ad actus aliorū cōstat aut q virtuosus se per in ppiis actibus delectatur. q opat semp bene secūdu q est possibile. et nunq; male. et ipse delectatur in bono sicut dictū est. Si autē triste- tur hoc est de impedimēto ab ope virtutis: de ma- lo ope alteri². ergo sic delectat magis q tristit. Tercia conclusio erit q virt² moralē circa de- lectiones et tristitias sensuales nō p modū seqle s; p modū obiecti. qñ illud se habz p modū obiecti respectu virtutis q pūctū actū virtutis et qd virtus moderat et reprimit. sicut videm² q li- gnū qd edificator volat et rectificat est obiectū artis edificatorie. sed delectationes et tristitie se- suales pueniūt actū virtutis. q sūt ab obiecto sensibili in sensu vel in appetitu sensitivo virtus etiam reprimit eas et moderat. ne impetus ea- rū trahat appetitū ppter iudiciū rationis sicut dictum fuit. iō rō. Et est sciendū q duplex est vir- tutis obiectū s; exter² et inter². Exter² est res extra circa quā exter² opamur. cuiusmōi sunt ci- bi porus pecunie rō. Inter² aut sūt delectatio- nes et tristitie quas illes extra inferūt appe- titui sensitivo vel sensui. Et istam conclusioē vi- detur Ari. intendere pncipaliter in textu. rōes eius pbant eam sicut apparet inducēdo vna ei rationem dicit q ppter voluptates mala opa- mur ppter tristitias aut a bonis recedim². s; q

q si non sint moderate per virtutē: nos psequi- mur oē voluptuosū et fugim² oē triste ppter iudiciū rōis. ergo op esse virtutem circa delecta- tiones et tristitias ad moderandū eas. Scda ra- tio est. quia omnis virtus est obiective circa actus et passiones. verbi gratia iusticia est circa actū quos exercemus ad alios. tēperantia est cir- ca passiones quas inferunt nobis voluptuosa. fortitudo vero est circa passiones quas inferūt periculosa et graua. oēs aut huiusmodi actus et passiones aut sunt delectationes et tristitie aut hnt sibi annexas delectatōes et tristitias qd mo- derari o; per virtutem. Tercia ratio est quia pe- ne que a legislatoribus infliguntur medicines sūt maliciarū ppter qd o; q sint eis pñe. cū medici- na per pñu fiat. qd aut pñatur malicie conue- nit virtuti. ergo pene et virtutes cōueniūt sed pene sunt circa delectatōes et tristitias sensua- les. s; aut inferētes tristitiā aut delectationem remouentes. sicut enim supercalefacti sanāt p i frigidationes et ecōuerso. et sanitas ad calidum mediocriter et tēperate se h; ita excessui volu- ptatū secutores vel tristitiarū fugitores per re- motionē voluptatū et illatōes tristitiarū sanāt s; aiaz. et virtus circa eas se habet mediocriter et tē- perate. Quarta rō q ex eisdem operationibus generat habit² boni vel mali et eadē operatio- nes fm generatos habet² sūt. sed in psequendo delectationes imoderate vel in fugiendo tristiti- as ppter iudiciū rōis s; quas non o; et qñ o; et cetera. sūt mali. psequendo aut vel fugiendo moderate s; qñ o; et quō opz rō. sunt boni ergo virtutes et malicie generate operat² circa dele- ctatōes et tristitias. et ita etiā pōt iduci in aliis rōib² h; dimittit ppter breuitatem. Quarta con- clusio pōt poni q virtutes aliq magis sūt circa delectationes sensuales pdictōmō q circa tristi- tias. alie ecōuerso. qñ virt² magis ppiē respi- cit obiecti sui pñiā. q eius abienitiā. obiecta aut exteriora q sunt obiecta temperantiū cuiusmōi sunt porus et cibus et alia voluptuosa que ina- ra sūt fm pñiā sui delectationē inferre et s; sui abienitiā tristitiā. quarū moderatiua est temperā- tia igit tēperantia magis est circa delectatio- nes. ecōuerso aut est de fortitudine. qñ terribili- ma que sunt ipsius obiecta fm sui pñiā inara sūt in ferre timorē et annexā tristitiā quā mo- derat fortitudo. Sif in opationibus que debet exerceri iusticia est annexus aliquis labor cau- sas tristitiā quē iusticia moderat et extinguit. et ita fortitudo et iusticia magis sunt circa tristiti- am q circa delectationes mō pdictō. Hoc viso pñt solui rationes. Ad primā iā patere pōt ex vi- ctis q licz iusticia sit pncipalr sicut quidā dicūt eaz q ad alios sūt opationū moderatrix et regu- latrix: ipa tñ cū hoc reprimit vel extinguit tri- stitias innatas provenire ex labore huiusmodi operationibus annexo: virtū aut iusticia sit pñci- paliter circa passiones vel opationes: dicit loco suo. Ad aliā dicit q oēs passiones vel delecta- tōes vel tristitie vel eis anectuntur delectatio- nes et tristitie vnde dicit Ari. scdo huius omni- aut passioni rōi actu i seqt delectatio et tristitia dicit. etiam possit multos enarrauit passionum modos vtiliter quidē sequitur delectatio et tri- stitia modo non est possibile bene habere circa

Quarta cō- clusio

Ad rōnes Ad primam

Ethicorum

ffo. xxx.

Ad tertiam. Ad quartam.

Ad primo.

Scdo

In oppositū

pbat q virt² nō excludit passiones

passiones huiusmodi. nisi per morale virtutē: domentur delectationes et tristitie con equetes rationem. Et per eundem modum respondendū est ad aliā rationem. Ad vltimam dicendum est q huiusmodi delectationes et tristitie non sunt obiecta pncipaliter distinctius virtutum sed ad eas se habentia communicatiue et consequenter. Et sic est finis questionis

Quimo queritur. An virtutes mora- les sint ipassibiles. hoc est vt exclu- dūt passiones. Et q sic q passiones sūt virtutē ppter hoc q o; q p ipā virtutē repñantur. mō vñ pñu non sūt perfecte: donec alterū est abiectū. igit. Itē quāto virtus magis superat passiones tanto est perfectior q perfectissima erit si tollat eas et ex- cludat. Oppositum patet per. Ari. qui stopcos de hoc reprehendit. virtus enim nō excludit pas- siones simplr. sed excludit partē vt non o; et quā do non opz et quecumq; alia consimilia. Dicens. dicit q virtus moralis non excludit oēm passi- onem qd pbat pmo q non excludit vt ppiu actū neq; eius sequelas ppias. sed in virtuoso sequitur ad actū virtutis delectatio in alia que- stione dicebatur. ideo dicit. Ari. scdo hui² signū aut o; facere huiusmodi voluptatē vel tri- stitiam operibus ideo rō. Etiam dicitur primo huius q vita feliciū est secundum seipsam de- lectabilis dicit etiā q nullus est bonus qui non gaudet bonis operationibus. neq; eni iustū a li- quis diceret non gaudere iusta operatione rō. Scdo pbatur eadē conclusio sic virtus non ex- cludit obiectū circa quō ipa operatur. sed ipa o- peratur circa passiones sensuales sicut in pce- denti questione dictum fuit. Item virtus non excludit illud quod recta ratio dicat. sed ipa o- erat compatiendum esse amico. volenti et con- gaudendum esse de bono ipsius. Item a natu- ra factus est appetitus sensitivus passibilis vt- tus autem non tollit naturam. vnde nullus est qui non delectetur in cibo et potu quando sitit et elurit: percipit enim cibum et potum esse bonū et conuenientem. modo presentia obiecti pcepti sub ratione conuenientis causat delectationem Sed dubitatur virtum virtutis excludit omnē passionē malā. de quo sane dicitur q cum sit quodā malū pene et aliud culpe. virtus a virtuo- so non excludit malū pene qñ virtuosus pōt per infortunū capi a tyrannis et pdatibus i car- cerari et tormētari. ita penali passione patit et fm sensu et fm voluntate. habet enim displicē- tiam multā de malitia eorū et de eius passiōe inuista et de hoc q impeditur a multis opatio- nibus virtuosus. vñ vt primo huius q infortu- nis beatū tribulat et cōturbat tristitias enim in- ferunt et impediūt a multis opationibus: de ma- lo aut culpe videt aliqui dicere q virtus mora- lis ab appetitu sensitivo nō excludit omnes cul- pabilem passionem s; oēm talē excludit ab ipa voluntate. primū pbant q nullus appetitus se- sitiuus est immunis ab oī passiōe mala: qui de- lectatur in opatione mala s; quicūq; virtuos² de- lectaret s; sensu in opatione mala vt in opatio- ne adulterij vel in bina cōmestione vite ieiunij. Et pñmatur q sensu iudicat de obiecto vt nūc solum possibile est aut q aliquid est delectabile

et bonū vt nūc: qd est malū simpliciter. ergo cū obiectū pceptum sub rōe puenietis inferat dele- ctationē naturaliter: et virtus nō tollit naturā sensus neq; appetitus sensitivus: seqt q virtuos² pōt fm sensu acceptare obiectū simplr malū et ab eo pati passione mala simplr Itē delectationes sūt o- ptimo viris. hoc aut nō est nisi q; paritū fm sensum mala passione s; inclinat eos ad opa- tionem malam. Aliā conclusioē probat per diffe- rentiam virtuos² ad pñetē et icōmētē. qñ vo- luntas pōt habere dispositionē laudabilē in tri- plici gradu recta nāq; electio et fm recte ratio- nis iudiciū est laudabilis. ita tñ aliqñ est mala passione passibilis corruptibilis vt in incontinē- te. et aliquando est mala passione passibilis sed non corruptibilis vt in pñetē et aliqñ firmas- ta est vt nec sit mala passione corruptibilis nec passibilis vt in virtute perfectā habet. Sed for- te q pñetē istarū conclusioē nō habet omnino cer- titudinem. licet ei appetit² ientit² sibi et sensui derelictus absq; regimine rōis. esset semp inna- tus pari male: tū q diu tenentur sub regimine rōis et obedit sibi perfecte. nunq; patit nisi bñ mō virtuos² nūq; dimittit sensu seu appetitū scilicet usū fm regimine rōis. et eni virtuosus omnino vñ incontinens. Eni appetitus sensitivus obedit p- fecte rōi. aliter nō trāsiret statū pñetē. iō virtuosus nunq; patit male fm sensu. Eni notandū q quintuplex ē hōis stat² pñm² ē aiaz. s; ante q- rōe vñ vt in istat². Scds status est icōmētē in quo homo nō virtutis ratione. sed sensu et ap- petitus rebellātes rationi vincūt eū tert² stat² est malitē s; qñ appetit² sensitivus ppter aliue- factionem prauā ita trahit ad se iudiciū rōis et electionē voluntatis. q eā deprauat et puerit pē- vñ pñetē igitur opat s; iudiciū sensu et iudiciū rōis pñm² aut opat et fm sensum et fm de- prauat rōis iudiciū. Simil² incontinens opat in appetit² sensitivū et contra electionē volū- tatis prauus aut simplr opat et fm appetitū se- sitiuū et fm deprauate voluntatis electionē. de cōmētē aut et icōmētē veteriabit in septimo libro perfecte. Quartus status est cōmētē. in quo rō vincit sensu rebellatē. Quintus stat² est vbi appetitus sensitivus trahitur ad rōnē et i oī opatione sua expectat iudiciū rōis. et igitur ipsū et ppter consuetudinē cōsequēti rōnem mo- derat in suis passionibus: ita q sicut dicit Ari. non patit vt non o; et qñ nō opz et quecumq; a- lia opponātur hoc aut non est male pati. Itē dicitur pñm² hui² q in virtuos² oia cōsonāt rōi s; appetitus sensitivus in incontinente rebellat et in continente licet non vincat. ideo magis passio sensus statū cōmētē nō trāscedit passū q vi- cere q virtuosus nō patitur passiōe corruptente iudiciū rōis et rectā electionē voluntatis quia esset mal² simplr nec passiōe supueniente q esset icō- mētē nec passiōe rebellatē q statū pñetē non trāscederet. nec passiōe solitū et appetitū se- sitiuo derelicta q hic ē status aiaz passio nullo alio mō pōt esse mala iō rō. hoc igitur mō stat² habet opinio stoicorū s; q virtutes sūt impossibi- lites non quidē q oēs passiones simplr excludat sed q excludunt oēm malam passionem Nec o- piniois pñe rōis pcedit. Eni eni q virtuosus delectaretur fm sensu i opatione mala.

Quintuplex hōis status.

Quo virtutes sūt ipassibili- tas fm hōis.

Libri secundus

puta adulterij: vel bñe comestione in die leu-
ni: forte q hoc posset concedi talia operaretur
sed implicat q sit virtuosus et q talia operetur
vel forte dicendum q si ad talia opera virtuosus
violenter applicaretur nullā haberet in eis de-
lectationem sed potius tristitiam et abhominā-
tionem. verbi gratia dicitur q si iuuenis verecū-
dus applicaretur mulieri superuenirent gētes
statim recederet omnis sensualis delectatio et
erectio virge repumeretur omnino propter pu-
dorem vel timorem videmus etiam si quis est
maret vino optimo mixtum esse aliquid immū-
dum vel venenum: q tantam habet et inde abho-
minationem q ex solo tactu eius ad linguā vo-
meret. immo propter imaginationem cibis bonis
videretur amarus et inferret gustui tristitiam.
si ergo timor vel pudor tollit delectationem ta-
ctus circa venerea: et imaginatio delectationem ta-
ctus circa dulcia: nō est mirū si rō et volūtas
cū pōtūte moralē traxerit ad se sensus: et appe-
tū fēstiuū. tollit delectationes ipsoz circa vo-
luptuosa in honesta. Ad aliā qñ dī q sensus iu-
dicat de subiecto vt nūc solū. pōt dī q vērū: s;
appetitus sensitivus i xtiuofo ppter s;uetudīez
expectat iudiciū rōis. vel si aī iudiciū rōis dele-
ctetur: hoc est ita moderate. q ppter hoc nullo
mō inclinatur ad op? pter iudiciū rōis: et hoc si ē
male pati. Ad vltimā dīcedū q tērationes sūt p-
rerū pñtationem et oblationē q inate sūt i orā-
te trahere appetitū fēstiuū p rectū rōis iudiciū
um nūc firmissime p virtutē moralem fuerit an-
nexus rōis: et hē tēratione s; sunt virtuosos con-
tinentibus et in continentibus Et nullū faciunt
in ordinatū motū in appetitu virtuosoz ppter
ipm rōe esse detentus. In continente aut facit i
perū s; eius voluntatis rectam electionem et s;
eius rectum iudiciū rōis Et in continente simi-
liter: ita q appetitus hinc inde trahit et pcutitur
In scōtente igit superat tractus temptationis
et in continēte tractus rationis. Ad primā rō-
nem principalem dicendum est q passionēs im-
moderate obstat quodāmodo virtuti: sed ipse
moderate s; rectum iudiciū rationis non ob-
stant ei. imo circa eas est virtus optimorum o-
peratiua sicut dicitur in scōo huius. Ad aliam
dicendum est q virtus superare debet passiones
q tum ad eas posse reddere temperatas sed nō
q tum ad eas posse corrumpere. sicut regit bo-
num ofium non est in corrumpen: lo subditos s;
in posse tenere eos sub regula rationis. et sic est
finis questionis.

Ad decimo queritur. An sit bona
diuisio eligibilis in bonum. conferens
et delectabile: et fugibilis in malum
nocivum. et triste. Arguitur q non
quia mēbra coincidunt. idem enim
potest esse et bonum delectabile et bonū vile. i.
mo opera virtutum que sunt optima: sunt dele-
ctabilissima. Item nullum membrum diuidē-
tū debet equari toti diuisio nec esse in plus eo:
sed bonum est equale eligibili vel amplius. pba-
tio. quia cum electio sit actus voluntatis. opor-
tet q eligibile sit eius obiectum: sed obiectum cō-
mune voluntatis et appetitus est ipsum bonum
igitur eligibile non potest esse in plus q ipsum
bonum. imo. etiam videtur q ipsū bonum sit iū

plus q vltimus finis quia vltimus finis est bo-
num et optimus et tamen vltimus finis non est e-
ligibilis. cum electio non sit ipsius finis s; eozū
que ad finem sunt. vt dicitur in tertio igit Item
illa diuisio non est bona: vbi non mēbra sub al-
tero continentur sic enī duo mēbra coinciderent.
sed conferens id est vile et delectabile pūmētur
sub bono ppter quod bonum diuidi solet in bo-
num honestum et bonum vile et bonū delectabi-
le igitur 2c. Oppositum vult. Ari. dicens tribus
enim existentibus que circa electionem et tribus
que in fugis bono conferente et delectabili. et
tribus contrariis malo. tristi. nocivo. Nota q
hic eligibile non capitur proprie prout est solus
eorum que ad finem. sed capitur large pro appe-
tibili s; enī est finis et eozum que ad finem Sic
enim large solent vti philosophi. hoc non est eli-
gibile vbi gratia dicit. Ari. primo huius simpli-
citer utiq perfectum est quod est secundum seip-
sum eligibile semper et nunq propter aliud. hoc
autem nomen bonum videtur hic capi pro hōe-
sto qñ enim large capitur videtur extendere et
ad conferens et ad delectabile et vt ille ad om-
ne appetibile. vnde bonum communiter sumptū
et eligibile communiter sumptum: conuertuntur.
Est igitur diuisio ipsius eligibilis in bonum
conferens. et delectabile. vt si diuideremus bo-
nū cōter sumptū in vile honestum et delectabile
Seo videtur q tullius et seneca concordant in
ista famosa diuisione. dicit enī tullius in libro
de officiis sic. In hoc verbo vile lapsa consuetu-
do deflexit de via sensuum q eo deducta est vt ho-
ne staret ab utilitate secermens constituant esse
honestum aliquid quod non esset: et vile quod nō
honestum q nulla perniciēs maior hominū vite
potuit auterri. Sententia autem senecę videtur
esse q nihil bonū sit nisi honestum nec malum ni-
si turpe vnde epistola subinde ad lucillū dicit. s;
mum bonum est quod honestum est et quod ma-
gis admireris. vnum bonum est quod honestum
est. Cetera falsa adulterina bona sunt Et subdit
omnia venia que ceteris videtur mala. et man-
fuecunt et in bonum abibunt. sed super illa emi-
nens. hic igitur liqueat nihil esse bonum nisi ho-
nestum et omnia in commoda sua iure bono vo-
cabuntur: que modo virtus honestauerit. hec au-
tem istorum strenuissimorum doctorum verissi-
ma et clara est sententia: si viderimus quidē ho-
nestum et quid inhonestum quid vile et quid in-
vile quid delectabile quid nocivum et quid tri-
ste. Sciendum igitur q sicut sanum dicit pū-
cipaliter et secundum attributionem: vbi gra-
tia in animali enim dicitur principaliter et for-
maliter. In vna autem dicitur. quia ipsa signi-
ficat sanitatem in animali et in cibo quia ipse ef-
fectus et confortatiuus sanitatis ita honestus
dicitur pūci paliter et secundum attributionē
pūcipaliter quidem et formaliter honestum
est secundum tullium quod sua vi nos trahit. et
sua dignitate nos allicit. hoc propriissime ē ipsa
felicitas. quam omnes naturaliter desiderant:
et ad quam vel aliquam apparentem similitu-
dinem ipsius omnes et boni et mali dirigunt su-
as operationes. sicut visū fuit in primo. hec au-
tem felicitas non in bonis exterioribus. nō i bo-
nis corporis. sed in bonis anime consistit. pēssi-

Tertio

In oppositū

Quod cap e
ligibile et bo-
nū ē qñtione.

Qñd hōe
bonū sit s; se
nec a solū tur-
pe malum

honestū dī
pūci sicut sanū

Seo dirigūt
suas opatio-
nes ad felici-
tate v ad v-
silitudinem

Ethicorum

No. xxxi.

eam interius et reddētibz eā xē bonā. Et licet fe-
licitas sola sit pūci et pūcipalissimū honestū. s;
virtutes etiā morales et eaz opationes infiores
honeste dicūt etiā s; seipias. s; ppter eaz pūci
quā habitudinē ad ipas felicitate. que est primū
honestū. s; q pūciunt interius animā. et eaz red-
dūt simplr bonā. licet forte nō optimā. tū quia fin
seipias eligibiles sūt. Quis etiā et ppter aliud e-
ligant vt dictū est in pmo libro. q honestum oē
illud dici meref qd fm seipū est bonum et in ma-
lū xti non pōt tales sūt sunt virtutes morales
et eaz opationes. Et hoc satis expmīt Ari. pmo
rethorice dicens. honestū qdē igit est qdēq pū-
se existēs eligibile. laudabile est aut quodcumq
bonū existens laudabile est q bonū. Et non sit
vis quo ad pus de hāz honesti descriptionē de-
claratiōe iudicū Ari. ad ppositū si aut hoc est
honestū necesse est virtutē esse honestum bonum
enim exis laudabile est. Et addit partes autem
virtutis iusticia fortitudo temperantia. 2c. hōe-
sta aut fm attributionē dicit. qdēq ad dicās
virtutes et eaz opationes hnt habitudinem non
quidē discōuenientie: s; puenientie. sic oēs opatiōes
extiores vel extius opata. que fm virtutem pce-
dūt. sicut sūt si gnā virtutū cū mōi sūt honores
nō q ppter pecūias: s; ppter virtutes et virtus opa
expōnt. et sicut sunt ea qbuscūq virtutes vtunt
in suis opationibus. sicut sunt diuicie. amicitia. sa-
nitas. fortitudo. et vltter oīia bona corporis ex-
teriora. Silitet etiā et oīs matia circa quā viri
opaf. s; honesta in ordine ad virtutes. sic enim
honeste sūt paupertates egritudines iniurie palle
et oīs in quibz fortuna hominis aduersari videt. sic
enī maffeltā h; virtutē illō dēm seneca prius al-
legatū. oīa dēiq q cetis videt mala manifestat
et in bonū adiungit: si iup illa emueris. 2c. ponit
Turpia aut sunt essētiālī. qdēq deturpāt aīam
interi. Omōi sunt vicia et eoz infiora opa. turpia
aut scōm attributionē sūt. qdēq habent habitu-
dinē ad illa vicia et illoz opa. Omōi sunt oīia
extius opata scōm vicia et oīa signa vicioz. et ea
qdēq vicijs vtūt in suis opatiōibz. et vlt oīs ma-
tia circa quā opant. sic enī sicut oīa sūt honesta
studiosis: ita oīa sūt turpia viciolis. vnde sicut
seneca dicit q oīa incommoda iure honesta vo-
cabunt que mō virtus hōestauerit. Ita dicas q
oīa cōmoda iuria virtuti mala vocabunt q mō
carentia viciū deturpauit. Vtile aut fm pūciāz
viliū rōem. dicitur offie medium qd valet nobis
ad adipiscendū fines nfm: vñ vile relatiuum est
et ad aliquid vile dī offie ppter qd finis vltima
tus pūciō nomie viliis non dicit inqūm hūmōi.
licet forte pōt dici viliū inqūm valet ad alia se-
cunda intentiōe. vt dictū fuit in pmo libro. No-
cuius aut dicit qd obest illius finis a deptione
mana vita. quidā sūt veri fines q vere boni sunt
et optimi in humana vita finis ei rō est q sit bo-
nū et optimū. et isti fines sunt opa virtutū et vir-
tes quibus homo sicut dictū fuit dicit simpliciter
bonus et optimus. Alij sunt fines falsi scilicet ita-
turi nobis fm corruptā rōem et puerām electio-
nem. quos fines statuunt sibi vitiosū et vicioz. Igit
fines veri et optimi dicuntur fines simpliciter. fines aut mali
non dicunt simpliciter s; fm quid. quēadmodū

latronem dicimus bonū et pfectū nō simpliciter
s; fm quid puta bonū aut pfectū latronē. Ita
vile dicitur simpliciter quod est ad bonū finem
quod aut est ad malū: dicitur vile non simpliciter
sed fm quid. puta ad talē finem. quēadmodum
dicimus latronem esse vilem noctem obscuram ad
furandū. Et tūc pōt clare videre q tale vile fm
quid est simpliciter valde nocivū. hoc autem no-
cere michi dico. p quod michi. plus mali acquirit
q boni. sed per tale vile plus michi acquiritur
mali q boni. quia per hoc viciū anime augetur
operatio peruersa deturpans hominem etiam
exercetur. fm quam homovitu peratur et dicitur
simpliciter malus. hoc aut aliquid extrinsece so-
lum quod videtur conuenire et pōt. acquiritur
bona aut vel mala anime nullo pfecto compara-
bilis sunt alijs quibuscūq. Et h; igitur mani-
feste patet q nihil simpliciter habet viliū ra-
tionem sed potius nocivū. nisi quod ordinatur
ad virtutem aut in opera virtutum. cum igitur
tale omne honestum dicat fm prius vicia: ma-
nifestum est q omne vile honestum est. et omne
nocivum turpe. sicut Tullius dicebat. Nec eti-
am propter viliū bonitatem cum ipsum sit ho-
nestum. conuincit potest q aliquid bonum sit a
liud q honestum sicut Seneca afferebat de dele-
ctationibus aut et delectabilibus loquitur satis
Ari. in decimo huius. delectabilia enī et delecta-
tione studiosoz sunt delectationes simplr et sunt
bone simpliciter. Sed ille etiam honeste sunt. qz
se habent ad honestū pūcipale et formale vñ ad
virtutes et ad opera virtutū. vel sicut seque. vel si
cur materia vel aliquo tali mō. delectabilia aut
propria et delectatiōes pprie pūciōz non sunt
delectabilia simplr sed male dispositis. sicut ne-
q vicia sunt q vicia sunt laboratiū. etiam il-
le delectationes boni rationē admittunt et male
simplr sunt. qz mouent ad opē vicioz exercitiū
um et ad vicioz augmentū. Apparet igit q offie
delectabile est honestum ideo nec. ppter delecta-
tiones nec ppter delectabilis bonitatem conuici
pōt q bonū aliqd aliud sit q honestū sicut autē
dictū est q omne delectabile vel vile est honestum
ita pūciō verum est q omne honestum delectabile
et vile est vile ei est qd est gfa alterius vt dictū
est offie aut hōestū ē gfa alitū. qñ oē hōestum
vel est felicitas vī felicitatis gfa. felicitas aut h;
non sit pūciā intentione gfa alterius nec per pū-
vitiū h; hōrabilis: s; ipsa pūciā est valde scōa in-
tentione sicut dictū est in pmo libro. Et non ē du-
bium q vir studiosus q circa singula iudicat recte
in omni hōesta re delectat q ppter oē honestum
erit vile et delectabile. Sed dubium occurrit
difficile vt videt tu dixit q vicijs bonis sunt ho-
neste et pūciōe sūt egritudines pauprates 2c.
Contra quia vir bonus qd sibi esse bonū
hoc appetit. s; vir bonus non appetit paupertate
egritudines. 2c. imo sic dī Ari. pmo non iudicat
talitā sibi esse bona. nec igitur illa sunt sibi bona.
q studiosus circa singula iudicat recte pus h;
Ite qd est bonū hōis illō simplr dicitur bonū
ei per pūciā appetibile simplr. nullus aut mente
sanus appetit egritudines et iniurias. 2c. Ad
hoc aut pūci alio duoz modoz. Anomodo q
egritudines si pparat ad sanitatē. nec sūt bona
f 1

Si vtile dī
duplī simplr
et fm quid.

Qñ vtile sim-
plī sit hōestū

q delectatiōes
pūciōz non
sūt delecta-
tiones s; sic oē
delectabile est
honestum.

studiosū in oī
re honesta de-
lectatur.

Dubium.

Quod imagi-
natio pūci
re delectatio
nē tactū exte-
ris a fortio-
ritōe

Arguitur

Qñd

turpia dīcūt
aliq duplī s;
essētiālī et p
attributionē

Quid vtile.

Duplex finis
hūmāz simplr
et fm quid.

Libri secundus

bone nec viles nec delectabiles. qm si ad aliq bonitas operationes expeditur: rñ sanitas ad plures ad desiderabiles expeditur. propter qd egritudo minus bona est sanitate. et minus boni per pparationem ad maius boni incopossibile semp habet rationem mali. igit sicut rationes arguebat ablit q egrotari velle: vbi ego possem esse sanus. ablit q egere velim: vbi habere potero vite necessaria. Sed si egritudo consideretur precise prout est materia virtutis. h prout circa eas contingit agere virtuosus: sic ipsa est bona bonis. vtilis aut etiam delectabilis. Scdo modo pot dici q egrotare scdy simpliciter eius rationem non est boni. sed egrotare bene est bonum egritudo ei non est bona scdm eius absolutam rñem sed ipsa est bona scdm quid. scilicet scdm q hñ se habet. ad ea Et istas solutioes videtur seneca tenere epia vt a quibus ad lucillu vbi dictam du bitatione mouere videt dicens queris an omne bonu delectabile sit si bonum est inquis fortiter torqueri et magno animo vti et patienter egrotare: requirit vt ista optabilia sint. nichil autē video ex istis voto dignum. Ad hoc igitur respōdet dicens distinguere mi lucillu ista et intelliges in his optandum esse. tormenta a me abesse velim sed si sustinenda fuerint. vt me in his fortiter animo se honeste q geram optabo. non sunt ita vemes vt egrotare cupiam. sed si egrotandum fuerit vt nichil intemperanter nichil effeminatē faciā: optabo non eni pati tormenta optabile est sed pari fortiter id opto. quod est virtus. Adhuc confor me his que dicta sunt posset addi tertius modus dicendi scz q egrotare non cupiam: si sanus esse possem. sed plus egrotare cupiam q nullam habere materiam exercendi virtutem. hñ vñs ostendendum esse videtur q diuisio boni in honestum vtile et delectabile non est diuisio bona realiter distincta sicut apparuit. tamen ipsa est diuisio conueniens boni in eius diuersas rationes.

quō egrotat ē bonū et quō non.

Quattuor p pōes qñtioni disoluentes.

Adhuc hñt d lectabil et vñ quō dñt rōe

qd hñt vñt lez delectabi le apd vulg

impēdimus honores in signū virtutis delectabi le a sit ppiq noie vocat illud solū quod est appetitū sensitiuū sibi delectabile delectabile secundū se sicut sunt sibi delectant. actus autem venerit oia ludi et somni et huiusmodi. vñle vero vocat pecunias et alia exteriora bona que non secūdi seipsa delectant sensu. sed quia valent ad ea adipiscenda que sensu delectant. Et ista est distinctio quā tullius et seneca non immerito respiciunt qm putare q aliqd sit eligibile simpliciter et bonum eo q sensu delectat. est pncipiū dimyctio. Rationes aut adducte hinc et inde solute sunt iufficient ex predictis. Et hec de questione. q. 12

Quoddecimo querit psequer: Atrum difficultus sit pugnare voluptati q ire: **Ad primo.** Ad q non qz p passionē fortioris impetū difficultus pugnare h ira ē fortioris impetū. vt oēs pcedunt. igitur. 12.

Secundo. Scdo qui pgnat concupiscentie: pgnat sensui tantum. qui autem pgnat ire. pgnat sensui et rationi simul. dicit enim Ari. q ira quidem plectit rōe aliqūter concupiscentia aut non modo difficultus est pugnare sensui et rationi simul q sensui tantum. ideo. 12.

Tertio. Tertio septimo huius dī facilius est autē transmutare consuetudines natura in quod septimo dicit iram naturaliorē esse concupiscentiis non necessariis contra quas non est pugnandū. 13. Itē q pgnat ire pgnat duabus passionibus aut tribus. qz ira tristitia sibi ppter paruipensionē et delectationē ex spe pugnitionis annexas hñ vt. patz scdo rethorice. qui pgnat voluntati pgnat vñt tñ. scz de dēro delectabili. et difficultus est pugnare pluribus q vñt. 14. Oppositū dicit Ari. 15. Scndum est q pugnare in pposito nichil aliud est q extinguiere vel moderare passionē vt non trahat ap-

Quarto. ppetum sensitiuum p iudiciū rectū rationis. vel pugnare nichil aliud est q reservare appetitum ne passionis impetum irrationabiliter imitetur et hoc sit ex assuetudine contraria impetui scz fm virtutē morale. Scdo sciendū q plurime sūt causas difficultatis repugnandi passionibus vna est ex eo q passionis impetus est vehementior et sic pugnare hñ est difficultissimū. qz ppter sanguinis ebullitionē apud irā ipsa ira est impetuosiūma vide quantū ad hoc senecam in libro suo de ira

In oppositi. Illa causa est. qz passio est magis sensui vel appetitui sensitiuo conaturalis et conueniens et sic difficultus ē pugnare voluptati. quoniam voluntas que est sensuali. delectatio causa ē ex conuenientia et pporzione sensibilibus ad sensum. Ira aut tristitia habet auerentiam. que causatur ex disconuenientia et i pporzione sensibilibus ad sensum vel appetitum sensitiuum. Illa cā est q exercitium opis ad quod passio inclinat efficit passio-

Quid pugnate passioni. nis impetū fortiorē. et ita difficultus est pugnare voluptati. qz vt dicitur in fine terci huius concupiscentie operatio conatum auget. ppter quod et ita dicitur in fine terci huius q senes ad habē nā patiebant. oportet aut hoc pati. et nos ad delectationē q in omnibus illor dicere vocem. ex

Quis canit difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. quod dicitur in fine terci huius q senes ad habē nā patiebant. oportet aut hoc pati. et nos ad delectationē q in omnibus illor dicere vocem. ex

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Quid pugnate difficultatis pugnandi p passiones. exercitio aut operis ad quod inclinat ira scyindi cte non crescit ira sed diminuit. Unde dicitur qz to huius pugnatio eni quietat impetū ire Illa causa est quia difficultus est pugnare passioni in qua magis habitumur ppter exercitiū fre-

Ethicorum

Bo. xxxii

quens et a longiori tempore circa illam. et sic difficultus est pugnare voluptati. quia ex puero nobis quorundie assit non sic aut est de ira Illa causa est: qz difficultus est pugnare illi qui iam et occulte aggredit q et qui notorie. vñde tene ca epistola hec tibi ad lucillum Iniciū saluus ē noticia peccati. sed ira manifeste aggreditur concupiscentia autem insidiatrix existens furata est in intellectum spūe sapientie vt dicitur in nono huius. propter quod illa de causa difficultus est pugnare concupiscentie q ire. Ad rationes principales patz ex dictis quid ad primam sit dicendum. Ad secundam concedo q ex hoc impetus ire est fortior quia sensus habet aliquid sibi adiuuans scilicet aliquid rationis sed cuius tus redierit ad rationem volens se ea iuuare et excusare fiet et cito notum eius peccatum. cum perficiendo rationē pcederit in ea. concupiscentia autem nec incipit a ratione nec redit ad rationē sine qua tamē ratione non est possibile pugnare passionibus. Ad aliam dicendum est q ratione naturalitatis difficultus est pugnare ire illi qui fuerit ad iram naturaliter dispositus. sicut videtur velle Ari. in septimo. tñ alia de causa pcedit difficultus est voluptati pugnare. Ad aliam dicendum est q vñm aliquando fortius est duobus quando illa non sunt eiusdem rationis aut consimilia. sicut vnus equus q duo canes: vel dicendum est q hoc arguit impetum ire fortiorē esse tempore passionis. Hec de questione dicta sufficiant. Questio 13.

Quinta.

Ad rationes

Ad primo.

Secundo.

Tertio.

Quarto

In oppositi

Difficultas dupl pōe p uenit i opibz sicut ex pre mñie et ex pre nostri.

Expte nñi tri pñ hñ q tria

scultas pot esse vñmō ex pte appetitus scilicet ex sūt qz op eo vel qz nō hñ ad illā operatione inclinationem vel qz hñ inclinationē ad operationē optimam opationi. sicut difficile est itepato avoluptate recedere vel enā nūdu hñuato p repantiam. Alio mō ex pte intellectus scz ppter non hñe sciam de mō faciendi vel sciēdi vel ppter difficultatē acq rēdi illā sciaz. Tertio mō ex pte mēbroz corpora lū qz scilicet ex hñmō opationis exercitio lassantur. vel qz nō sunt in huius opatione assueti. Dico igitur q oēs opationes ppter pncipales ad arē vel virtutē morale de q mēdimus. sūt nobis difficultes si nō habuerimus arē vt virtutē. Scdo dī cendū est q efficiū nobis faciles p arē et virtutē hec ambo patet inductiue. nec eni vñmō nec arē hñ est pōrare fabā ad turris cacumē hñ ad turris cacumen leuare lapidē decem milium talenti aris est. aut fortissime virtutis. et cōstat q p artem et ingenū homo posset leuare lapidem illum facilius. imo turrim magnam ex vno late re pendente vidi leuare solū hōiem totam simul similiter pannū texere difficile est non habē arē. qz modū ignorat. et eius membra cūp lassant. hoc aut non est textori difficile. quia et scit modū. et membra habet aptata p assuetationē. Sicut actus ipantie difficultis est inieperato ppter inclinationē ad actū oppositū. et qz difficulte est mediū inuenire nisi assuetio. a medio aut de uiare nō est difficile. virtus autem est mediū connectatrix. sed temperato facilis est actus ipantie qz ad ipm hñ inclinationē p ipam virtutē et non ad actū oppositū. enā ppter assuetationē facile est mediū inuenire. Ad rōnes dicendū est q bene pban opationes artis et virtutis esse faciles ppter arē iā habitā et virtutem. qz iñerāt prius difficultes. Ideo describit ab aliquibus q est facile faciens quod in se erat difficile. et hec diffinitio puenit virtutibz moralibus de aucte autē Seneca et de eius rōne dicendū est. q an virtutis acquisitionē facilius est saltē in pluribz vñm opus male agere q bñ. hñ pcedendum est q virtuoso facilio sūt opera bona: q malo bōaz q virtuoso mala et q malo mala pūmo qz in virtuoso omis vires ale pcorde sunt. i malo aut sepe sensui rō discordat generans ex remorū consicie penitentiā. et qz oia bona opa psonant opa aut viciosa opoziet sepe dissonare. cū primo huius dicit Bo quidem oia psonat exitia. falso autem cito vñm nant vera. imo etiā sepe falsa dissonet. adiuuantes et repugnant. ppter qd optime dicit Seneca. difficile sit esse et tediosissimā vitam viciōsam. et hec de questione dicta sufficiant.

Ad rationes

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Ad primo.

Liber secundus

Tertio. medium passionum, et medium est de genere ex-
tremorum. **¶** Tertio habitus est de genere qua-
litate in prima specie, virtus autem est ad ali-
qua in anima. **¶** Quia in anima quid septimo philosophorum. **¶** Oppositum dicit
Aristoteles. Ad cuius evidentiam sciendum est quod tria
sunt in anima secundum eius partem appetitivam que
sunt humanorum actuum principia: videlicet pas-
siones, potentie et habitus. virtus autem moralis
est principium quoddam actuum humanorum
secundum partem appetitivam, ut omnes concedunt
ergo oportet quod sit alterum illorum trium. propter
quod oportet videre dictorum trium descriptiones.
Dicit igitur Aristoteles sine descriptione, quod passiones
sunt concupiscentia, ira, timor, etc. Sed dicit Eu-
stratus describens passionem quod passio est mo-
tus appetitus sensitivus in fantasia boni vel ma-
li, ad cuius descriptionis intelligentiam dicitur
aliqui quod motus hic capitur pro inclinatione quod
appetitus inclinatur ad bonum profectumque
et malum fugiendum. **¶** Contra quod aliqui ob-
iicientes dicunt quod si ita esset, sequeretur quod virtu-
tes et vicia essent passiones: quoniam inclinant ap-
petitum ad prosecutionem vel fugam boni vel ma-
li, ut intemperantia ad prosecutionem, voluptuositas
ad transgressionem ad fugam. Sed ista obiectio non va-
let, quia intentio illorum erat quod passio est inclina-
tio actualis, qua appetitus actu tendit in bonum pro
secutionem, et malum fugam, virtutes autem et vicia
non sunt tales actuales inclinationes, sed ha-
bituales, et proprie loquendo non sunt inclinationes
nec, sed potius principia dispositionis inclinationis
nam secundum dicit Aristoteles, secundum virtutes patimur bene
seu mediocriter, et secundum vicia male scilicet vehementer
vel remisse. **¶** Sciendum est tamen quod si inclinatio
debet verificari de omni passione, oportet quod non
solum capiatur pro tendentia ad bonum habendum
vel malum fugiendum, sed etiam pro fixatione
ne in bono adepto, sicut si diceremus quod graue
non solum habet inclinationem ad locum deorsum
quod est sursum, sed etiam quando est deorsum
habet inclinationem ad ibi sistendum, voluptas autem
vel delectatio est passio quedam secundum quam non
inclinatur appetitus in aliud, sed ipsa sustinet eum
et firmat in illo opere vel obiecto vel alio quo-
cumque, ad quod ipsa delectatio vel voluptas con-
sequitur, ideo dicitur decimo ethicorum coar-
get operationem propriam delectatio. **¶** Dicitur
autem in dicta descriptione quod passio est appeti-
tus motus quod male dictum esse videtur, cum non
solum ipsius appetitus, sed etiam ipsius sensus
sunt passiones, sensus enim est virtus passiva et
sensibilis. **¶** Ad hoc respondetur quod cum gratia
virtutum de passionibus hic agatur, voluit
Eustratus passionem non in omni sua comitate
hic describere, sed ut restringitur ad illa passio-
nes que secundum earum excessum vel medium vel de-
fectum inclinant ad opus virtuosum vel viciosum, ille
autem non sunt passiones sensus secundum se, quia si vi-
sus patitur excessum a sole et defectum ab obscuro
visibili et gustus excessum et defectum a sapore:
non propter hoc operatur homo malum, nisi sequatur im-
moderata passio appetitus, ubi gratia virtuosus vi-
detur bene et clare aut etiam gustat voluptuosum, nec
propter hoc excedit sequitur ipsum, viciosus autem ex
solo verbo audito de voluptuoso, propter nimiam
appetitus passionem impetuosam et excedens sedem

ipsum. **¶** Vel dicendum est quod virtus in appetitiva pre-
ponatur, id nullum potest accidere dubium an virtus sit
passio nisi ratione passionis appetitus, propter quod et
cum ibi vellemus ostendere virtutem non esse passio-
nem sufficiebat solum loqui de passionibus appeti-
tus. **¶** Vel sicut dicitur alii quod sentire sit pati quo-
dammodo: tamen non dicitur esse passiones proprie secundum app-
prehensionem sensus, sed solum secundum appetitum, quia actus
potentie apprehensivus est secundum quod res apprehensa est
in apprehensione per modum apprehendentis et sic res ap-
prehensa trahitur quodammodo ad apprehendentem. **¶** Actus
autem potentie appetitivus est secundum quod appetitus incli-
natur ad appetibile, et quod de ratione patientis est quod
trahatur ab agente, et non e converso, id est quod actus
potentie appetitivus non dicitur proprie passiones
sed solum actus potentie appetitivus. Sed postea
queritur quod de in predicta descriptione appeti-
tus sensitivus, cum etiam contingat dare passiones ap-
petitus intellectus. **¶** Ad hoc respondetur quod actus
appetitus intellectus scilicet voluntatis non dicitur
proprie passiones tamen quod non sunt per transmutationem or-
ganis corporalis quod requiritur ad passionem proprie vi-
cte rationem. **¶** Et etiam quod secundum voluntatis operationem
homo non agit tanquam passiones, sed potius seipsum agit tanquam
quod virtus sui actus ex his. **¶** Deinde queritur quare vi-
ci in fantasia, in apprehensione boni vel mali, cum
nulla sit alia appetitus sensitivus inclinatio quod ap-
petitus boni apprehensionem vel mali, potest dici quod si
la clausula non fuit apposta ad contrahendum
sed ad exponendum obiectum passionis, eo quod ac-
tus et potentie cognoscit habent per obiecta ob-
iectum autem proprium appetitus et sue operationis est
bonum vel malum apprehensum. **¶** Aliter etiam potest
dici quod unaqueque potentia inclinatur naturaliter
ad propriam operationem, ideo visus ante quod co-
gnoscit inclinatur ad videre, et appetitus ad ap-
petere sine cognitione precedente, et hec inclina-
tio est non passio, sed ipsa natura potentie appeti-
tive: passio autem est inclinatio potentie appeti-
tive que requiritur primam bonum vel mali fantas-
iam, ideo dicitur in fantasia boni vel mali ad dis-
ferentiam prime inclinationis. **¶** Et est sciendum quod
si quis vellet describere passionem communem secundum
quod extendit se ad passiones voluntatis, cum non totum
sit virtus moralis i appetitus sensitivus, sed etiam in
voluntate ut dictum fuit prius, tunc oportet tollere
istam ordinem sensitivum alio de descriptione pas-
sionis, vivendum est de descriptione potentie, ubi
dicit Aristoteles quod potentie sunt tres quod passibiles habent id est
istam passionem dicimus. **¶** Et patet bene quod hic non des-
cribitur hic non describitur in tota sua comitate, sed secundum quod ipsa
pertinet ad ipsas virtutes morales et ad passiones
predictas, circa quod sunt virtutes morales et malitie
id est autem potentie dicte passiones sunt actus pro-
prii, id est per illos bene describuntur quod potentie describi
habet et notificari pactus, ut patet secundum de anima, et non
non metaphysice. **¶** Deinde videndum est de descri-
ptione habitus, de quibus etiam dicit Aristoteles, habitus est
secundum quod ad passiones habemus bene vel male, quod habitus secundum
maie habemus si agit mediocriter bene, si agit autem
ad alia, et patet etiam quod habitus non diffinitur in tota
sua comitate, sed solum habitus morales qui sunt circa
passiones sunt diffinitas. Sed per hanc descriptio-
nem obicitur quod secundum dicta sicut se habet posse pati bene
vel male ad posse pati: ita se habet habitus ad poten-

Quas resati
onis non sunt
passiones.

Due rationes
ad voluntatem
nisi passiones

unaqueque potest
tamen inclinatur
ad suam operationem

ad potentiam

Ethicorum

lib. xxxiii.

tia cum potentia passiva scilicet sit in posse pati et habet in
posse pati bene vel male, sed posse pati bene vel ma-
le est posse pati, igitur habitus est potentia et ita si vir-
tus est habitus, virtus erit potentia, quod negat Aristoteles.
videtur est quod cum potentia sit oppositum ut patet non
metaphysice specialiter potentia passiva: sensus pa-
dictarum descriptionum est quod potentia est secundum quam
possumus pati, et hoc indifferenter vel bene vel male,
et habitus est secundum quod illa potentia determinatur aut ad bene
aut ad male, secundum enim habitus bonum determinatur poten-
tia ad patiendum bene et non male, et de malo habitu e-
converso. **¶** Hinc visum dicitur est quod virtus est habitus,
quod ipsa est passio vel potentia vel habitus, non
est passio vel potentia igitur est habitus, maior pars ac-
cepta fuit minor, patet ab Aristotele, primo quod virtus non
sit passio quod tribus rationibus prima est quod secundum nullas
passiones absolute consideratas dicimus bonum vel
mali, sed secundum virtutes morales et vicia moralia
dicimus bonum vel mali, igitur et minor pars nota est
de se, sed maior declaratur, quoniam ex hoc quod a-
liquis tractatur, vel aliqua habet huiusmodi pas-
sionem, non dicitur bonum vel malum, sed si agit
secundum illam passionem qualiter debet, dicitur
tur bonum, igitur, etc. **¶** Contra tamen istam rationem
arguitur, nam secundum illud homines debent
dici mali vel boni quod est causa prauitatis ipsorum
nam quanto metaphysice dicitur omnino ve-
ro ipsi sunt quod quotiens et ex existit et causa prauitatis
hominum sunt passiones trahentes appetitum prae ius-
dictum rationis, igitur, etc. **¶** Dicendum est quod secundum passiones
obiective dicimus et prauum est studiosum in habendo
nos bene vel male in eis, sed intentio predictae rationis
erat quod secundum passiones non dicimus determinate
bonum vel mali, quod tam bonum quam mali passionem
licet aliter et aliter, sed per virtutem determinate vi-
cimus bonum et per vicia prauum. **¶** Secunda ratio Aristoteles, est quod
passiones non laudamus neque vituperamus, si ei
ois qui timet vel irascitur, vituperatur, si qui taliter
scilicet magis aut minus debito, si secundum virtutes lau-
damus et secundum vicia vituperamus igitur, etc. **¶** Contra
quod quarto habetur de quod secundum verecundiam lauda-
mus iuvenes, et secundum inuerecundiam vituperamus
et tamen verecundia est passio quedam igitur, etc. **¶** Dicen-
dum est quod laus proprie non est nisi de bono, neque
vituperium nisi de malo, aliquid autem dicitur bo-
num vel malum formaliter et aliquid bonum vel malum
dispositiue quia scilicet disponitur ad bonum vel ad
maie, modo secundum verecundiam vel alias passiones non
dicimus bonum vel mali formaliter, tamen de bono
non moris, sed bene per ea disponimur ad bonitatem
vel ad malitiam, id est procedendum est quod iuvenes lau-
damus secundum verecundiam non tanquam bonos sim-
pliciter, sed tanquam dispositos ad bonum, secundum autem
virtutes laudamus tanquam boni ita et vituperamus
secundum vicia tanquam mali. **¶** Tertia ratio est quod passio
namur aliquid non ex electione sed repentine, vir-
tutes vero non sunt sine electione, igitur, etc. **¶** Contra
hoc arguitur quod virtutes non amittuntur sine volun-
tas cessat ab actu suo ut in somno, sed electio est
actus voluntatis, igitur virtus est sine electione, con-
cedendum est quod virtus potest esse sine electione ac-
tualis preterea, sed non absque electione prout quia ge-
neratur ex operationibus electis seu ex electio-
nibus precedentibus, etiam potest dici quod licet virtus
non sit electio formaliter tamen est electio virtualiter
quod est habitus electivus. **¶** Quarta ratio est quia

secundum passiones mouemur aliquantulum aut in san-
guine aut in spiritibus aut secundum aliqua organa
corporea, propter hoc enim dicitur. **¶** Eustratus quod
passio est motus appetitus potentie, sed secundum
virtutes moueri non dicimus sed disponi qualiter
debeamus operari. **¶** Deinde probatur quod virtus non
sit potentia, tum quia secundum potentias determi-
nate neque boni dicimus neque mali, neque lauda-
mur neque vituperamur, tum quia potentes sumus
natura, virtuosus autem non. **¶** Ad rationes princi-
pales ad primam dicendum est quod virtus non est
potentia ad probationem dicendum est quod virtus
non non oportet esse idem cum illo cuius est virtu-
tis, sed aliud etiam dicendum est quod virtus non dicitur
virtutem formaliter sed dicitur virtutem denotari
natura ab operatione, quod secundum eam potentia deter-
minatur ad eam extremam operationem in perfectione
ne id est ad perfectissimam. **¶** Ad confirmationem
dicendum est quod potentia proprie est principium actus
vel passium operationis, virtus autem non pro-
prie loquendo est principium, sed est determinatio que-
dam principii actus vel passium ad talis agendum
vel patiendum, ubi non est proprie principium operati-
onis sed qualitas eius. **¶** Ad autem Aristoteles primo
thesore dicitur est quod ibi large capit potentiam
extendendo nomen eius ad potentie determinationem.
Ad aliam dicendum est quod virtus non est forma
licet medium passionum sed prout malitiarum
licet coeclatiue possit procedi medium passionum
Ad aliam dicendum est quod virtus prout ad eius substantiam
est quanta et non ad aliquid quod aut sit ad aliquid
visum fuit prout aliquid in quod de augmentatio virtutis
Et hec de ista questione, quod est.

¶ Secundo quod dicitur. **¶** Atque virtus consistit in
medio. **¶** Ad quod non quod bonum extreme op-
ponitur malo, quod Aristoteles. **¶** Secundo ma-
gnanimitas inclinatur ad magnos ho-
mines et magnificencia ad magnos
prius et hanc a mediocritate, igitur, etc. **¶** Tertio medium
attigitur et non modo: et ita virtus consistit in diuisibili, et sic
non non esset alio virtuosus, quod est falsum. **¶** Quar-
to primo celi virtus attigitur secundum virtutem in quod
potentia potest, virtutis autem non est medium igitur.
Quinto sicut est de virtute intellectuali, ita est
in morali, per simile, sed virtus intellectualis non co-
sistit in medio, quia est circa unum modo, et hanc
diuidunt extrema adictionis in qua non est de-
re medium. **¶** Sic decimo huius delectatio consi-
stet in diuisibili, nec est eius proprium in tempore,
sicut nec videre, et in diuisibili non est medium
sed virtus est circa delectationes igitur, etc. **¶** Septi-
mo viginitas non est virtus sed viciu. **¶** Item dicit
Aristoteles quod sunt operationes que sunt sic male secundum
se, quod in eis non venit dirigere, sed semper peccare
quod tamen habeamus nos ad eas intente, vel remisse
vel mediocriter, igitur circa huiusmodi operationes vir-
tus non consistit in medio, sed in totali et omni fuga
ipsarum, etiam quod huiusmodi passiones et operationes me-
diatate non suscipiunt ut dicit Aristoteles. **¶** Oppositum
dicit Aristoteles. **¶** Et arguitur ratio, quod sicut est in speculati-
uis, ita est in practicis, virtus autem in speculati-
uis consistit quod circa unum, et unum est medium inter
duo nam mentimur enim secundum superabundantiam
dicendo rem esse illud quod ipsa non est, et secundum de-
fectu dicitur rem non esse illud quod ipsa est medium aut
est res dicere esse quod ipsa est et dicere eam non esse
f. iiij.

quod virtus non sit
potentia

Ad rationes
principales

¶ Virtus potest
tamen formaliter
et de virtute

¶ Virtus non est
principium
operati-
onis
determinatio.

Ad primo
Secundo

Tertio.

Quarto

Quinto.

Sexto.

Septimo.
Octauo.

In oppositu

Liber secundus

Secundo.

qd mediū i p
posito.
Dupl'r itelli
git qd vñ sit
medietas.

Et dupliciter
quatuor.

Ad attribuit
bonas huius
morali.

**Quatuor
conclusiones
Prima.**

Secunda.

Zertig.

ta conclusio est qd virtus accepta fm eius sbstanz est medium duar malinarz quia sicut operationes ad operationes ita pfectus ad pfectus sed operationes virtutis sunt medie inter operationes malinarz accepte fm suas sbstanz vt dictum est. Igitur etc.

[¶] 3re virt^e est sicut rectitudo appetitus. cu ut directiva appetitus in suis operationibus fm objectum recte rōnis vicia aut iura tanq obiectuales et fortuositates ipsius h rectitudinem est medium iter oppositas curritates igit.

[¶] 4re medium est quod rōnem vtriuz q extremi participat sed virtus quod ad eius sufficitiam nō quo ad rōem bonitatis z malitie verūq eorum participat vt dicit Ari. Scdo huius foris enim ad timidū quidem audax videtur ad audacem autez timidus pppter quod putant mediu extremi alter ad alt ex. z vocat fortem timidus quidem audax audax autē timidū et ita declarat Ari. ibide de alijs virtutibz.

[¶] 5re illud p qd transimus de vno p̄rio ad alterum procedentes est medium h Ari. oans mediū attingendi virtutes dicit qd de vicio illo ad qd magis inclinati sumus incurramus nos ad p̄rium qd tortuosa lignozum dirigentes faciūt.

[¶] Ad rōnes principales. Ad p̄mā dicendū q ipse bñ ppat p̄mā cōtentionem vtram.

[¶] Ad scdmā responder Ari. qro huc dicens est aut magnanimitas magnitudine qdez extremus eo aut q vt oportet medius non enī appetit honores magnos nec cos psequitur plus q opoz vel ignis. h qn oportet. z quō. z vbi. z sic etiam nō est de magnifico. Opus igitur magnanimi vel magnifici fm suam ubiā est extremum in magnitudine h fm habitudine ad rōnem est medium.

[¶] Ad aliam dictū fuit qn de augmentatione vel diminutione virtutis dicebat.

[¶] Ad aliā pcedēdū q virtus attendit penes vitium in bono et perfectione tale aut vitium in moralibus est medium vt apparuit.

[¶] Ad aliā dicendū est q virtus intellectualis in medio consistit quia verum est mediū duaz falsitatū extremarum. sicut dicebatur. cum dicit q verum tenet alterum p̄dictio nis extremum p̄ falsum pcedo sed dicendum est q extrema p̄ditionis non sunt extrema positiua sed luti extrema fm affirmationem z negationez eluidē de eodē mō pstat qd de medio potest negari extremū z econtra id alia pars contractionis fundari pot sup vnum mediū posituum altera fundari super extrema sicut de equali et non equali ptz. equale enī est mediū non equale vero dē de maiori z minori que sunt extrema.

[¶] Ad aliam dictū dicit q si delectatio in indubitali pstat hoc est sicut de visione vel lumine diceremus scz q fm exigentiam agentis z passi ipsa tota simul generaf. quin tñ fm aliā z aliam dispositionem agentis vel passi possit esse delectatio magis vel minus intensa vel remissa non negat Ari. sicut de lumine videmus z de visione.

[¶] Ad aliā de virginitate potest dici sic dimagnanimitate vel pportionabilitate sicut statim dicitur de adulterio nam abstinere ad offit actū venereo fz tñ debitu modū z debitas circūstantias est virtus aliter aut non est virtus z de hoc qres in tercio libro.

[¶] Ad aliā dicendum est q circa tales operationes z passionēs non est virtus aliquo mō h soluz circa fugām in q fuga est

Quarts.

Viri 3; solum
principat rōes
vtriusq; ptes

**Id roes pna
ipales.**

old secundary

Opr magne

ē 7 f3 hīrudī
ē ad rōnem

medium.
Sd terciã

Ad q̄rtavlti
bono ē mes

Ed quoniam

Ed 1013

Adferimăt

34.141110

ld vltimam

Ethicozum

Reliqui d'ou
biu an xru
flt mediu vi
cioz f3 f3az
ve p ob nega
tiõem
q'xñ flt me
diuicioz f3
fubstantiam

Rō op; opa
 tiōes tūtis
 eē medias it
 opatiōes vi-
 ciōs f; sām
 q; fortitudo
 aliqñ īclina-
 bit ad fortit
 aggrediēs q
 audacia

mediū qđ attēdīs circa circūstantias. talia enī fugere debemꝰ sicut opꝰ. et aliter nō. quēni ad fugiē dū adulterūz curreret ad extrancissimā et longissimā loca vel affcōderet se in furno. nō esset in hoc virtuosus sed viciosus. Aliqñ autē ego putā qđ virtus nō esset vere et s̄aliter mediū extremorū vicioꝝ sed solū per negatiōē et tre. moꝝ. sicut diceremus hōiem esse medium equi et asini qꝰ neqꝰ est equus neqꝰ asinus. qđ adhuc putō esse probabile. hoc autē nō ēpprie esse mediū. sic enī in quodlibet esset mediū oīz alioꝝ. Quod igitur. xꝰ nō sit xꝰ et s̄aliter medium vicioꝝ credidi sic esse pbādū. Suppono primo qđ xꝰa dīferētia xꝰtutis et viciū ē. qđ xꝰ nō inclinat s̄m impetum passionis sed inclinat s̄m iudiciūz rōis xꝰ bī ḡa. xꝰtus fortitudinis nō inclinat semp ad aggrendū vel fugiendū. sꝰ aliqñ ad aggrendū aliqñ ad expectandū aliqñ ad fugiendū. prout recte rō dīctat hoc vel illud esse faciendū. Syviciū inclinat nō ad iudiciū rōis sed ad impetū passionis verbi gratia viciū audacie sēp inclinat ad aggrendū ad qđ trahit passio audacie. timiditas autē semp inclinat ad fugam ad quam trahit passio timoris. Erguo igitur sic. si virtus eēt medium xꝰm vicioꝝ. aut hoc argueretur ex parte appetitus quē virtutes et vicia inclinant. aut ex parte operationū ad quas exequēdas xꝰtutes et vicia inclinant. aut ex parte rōis et passionū s̄m quarum iudicia vel imperis xꝰtutes et vicia inclinant appetitū. nō est enī ponēda talis meditatio sine rōe apparēte et nō apparent plura ex quibꝰ ip̄a possit argui rōabiliter. sed ex appetitu hoc argui nō pōt. cū ille sit idē inclinabilis p̄vicia et virtutes. nec illud argui pōt ex passioibus qm̄ nō ē nēceesse operationē xꝰtutes esse mediam inter op̄ationes vicioꝝ. sed hoc accidit. aliqñ enī xꝰtus fortitudinis. sꝰ hic rō dīctaverit. fortius inclinat ad aggrendū et expectandū et morandū qꝰ viciū audacie. liberalitas etiā aliqñ plus inclinat ad bandū qꝰ prodigalitas inclinat. licet aliqñ sit ecōverio. vñ quarto huius dicit Ari. qđ prodigi qñqꝰ quos oporteret idē gē. hos faciūt divites. et moderatis quidē vicijs s̄m mores nichil darēt. adulatoribus autē s̄m alia voluptatē tribuit multa. Accidit igitꝰ qđ operatio xꝰtuosa sit maior aut minor op̄atione viciosa. s̄m qđ accidit rōem plus dīctare vel minus qđ trahat imperis passionis sibi derelictę. Item illud nō pōt argui ex iudicio rōis et passio nūm impetibus. qm̄ iudiciū rōis nō est mediū sꝰ riarū passionū. cum mediū debeat esse de genere extremorū. et sit nātū fieri circa idē subiectū. et iudiciū rōis aliqñ sit ad eq̄le vel ad plus qꝰ passio sibi derelicta traheret. Item si virtꝰ eēt vere mediū duāꝰ malitiāꝰ. rōabile eēt qđ deteriorans ad xꝰtutē eēt mediū iter deteriorantia ad malitias qđ est falsū qm̄ due passiones extreme qñ sibi derelinquūt absqꝰ regimine determināt ad malitias ex remas xꝰbi ḡa timor ad timiditatem. et audacie passio ad audaciā et malitiā. detrimās s̄t ad xꝰtutē nō ē passio sed rō. idē et Item p̄vicias et meditatio xꝰtutū et vicioꝝ argui debet sꝰ p̄viciatē et meditatiōē suorū p̄piorū primorū effectū. sꝰ p̄piorū effectus audacie ē trahere ad aggrendū et p̄piorū effectus timoris trahere ad fugā. et isti actus sūt bene p̄vici. sed proprius esse

No. xxx iiii.

ctus fortitudinis est trahere quocunque rō dictaue-
rit et iste act⁹ nō ē p se medi⁹ illozū. Imo accidit
qñq; q; sit ad aggressiū et qñ ad fugam. Et est simi-
le. sicut si feruus sit in via coram domino suo.
poterit ei habere tres inclinationes vñādi ad
dexteram. aliā eūdi ad sinistā et ille sunt prie ter-
tiam quoc; eundi quocunque dñs pceperit et si
alibi. ista sūt inclinatio non est medium aliarū
sed accidit qđ sit ad hoc extremum vel illud vel
aliud medium. Item habituum inclinātū fm
passiones extremas hūus vere mediū est. Iste
nās ē; passioē vere mediā ad opationē mediā
sed talis hūus nō esset virtus. Probatio q; virtus
fm nullā passionē deteriate inclināt ē; temp fm
iudiciū rōis. Etia q; talis hū? inclinaret sepe
ad malum et ē; recta rōnem verbi grā audacia
malicia inclināt fm audaciam passionē ad ag-
gressum. et timiditas fm timorē ad fugam. igit
hūus vere medi⁹ inclinaret fm passionē vere me-
diā inter audacē et timorē ad mediū iter ag-
gressū et fugā. Vbi grā ponamus q; ad expecta-
tionem. mō cōstat q; expectatio ita potesse qñ et
vbi non op; sicut fuga vel aggressus. Forte itē q;
rationes non cōcludūt q; fūdāt in falso puto scz
in hoc q; victiū inclināt non ē; iudiciū rōis ē; solū
fm impetum passionis. Nā si hoc esset verum se-
queretur q; pueri et mente alienati et vniuersali-
ter quicq; nō hnt liberū arbitriū vel vñū rōis
essent victiosi. quod est falsū. victiū igitur in hoc
a trenditur q; inclināt fm iudiciū rōis nō q;
dem recte rationis sed deprauate et confone im-
petu passionis. Forte etiā q; alie rōes arguebāt:
ac si diceretur q; virtus in medio rei cōsisteret.
quod non est verū. sicut videbūt in alia quēstioe.
Etiam iterum forte q; necper ista possēt rōes dis-
soluti quī electiones q; sūt pime et picipales vir-
tutū et viciōz opatiōes pnt fm virtutem et ē; vi-
ciū esse earūde opatiōis exterioris tamē ad diuer-
sos fines. verbi gratia illiberalis eliget dare vi-
maius recipiat. liberalis aut eliget dare ppter
bonitatem ipsius operationis fm se ipsam iste
igitur electiones non differunt nisi in finib; grā
quozum tales actū illi eligunt constat aut q; ta-
les fines nec se habent adinuicem contrarie. nec
medie. ideo neq; habitus ppter quod aliqui dix-
runt q; virtus in sua substantia nihil participat
de substantia viciōrum. nec componitur ex eis si-
cut tepidum ex calido et frigido. sed hoc q; dicit
Aristotem esse medium viciōz fm eius substan-
tiam et vtriusq; viciōrum participare rōnem
est intelligendum extrinsecā denotatiōe ab exte-
rioribus denotatiōib;. scz q; vñ i plurib; opz vñ
us vici; excedit qđ o; licet nō sēp. et op; alterius
deficit vel in plurib; ab eo qđ o; sicut igit hō est
risibilis fm sām q; fm se non est tamen risibilis
fm suā sām formaliter ē; denotatiue et in scdo
mō. ita virtus fm suā sām dē mediū viciōzū non tñ
formaliter sed denominatione mō predicto rogo
subtiles vt ad illā dubitationem determinandā di-
ligentiam apponant et sic est finis quēstionis.

12. 16. **S**exto decimo q̄ritur quid sit in medio s; rē vel i medio ad nos. Et q̄ nō i medio ad nos qz mediū ad nos ē mediū s; qd et mediū fm rē ē mediū simpliciter. igit si dñs in medio ad nos fuit

**Bonifertii i
clinationis
Xristi.**

Solutio rō ē
nē i cōi et relt
qui p̄babile
q̄ x̄t sit me-
dieras vicio-
rum

Electiōes No
tutis et vicij
pnt eē earū
operationū
terlor

p aristo. d. x
ut ē mediū
picioꝝ f. 3. f. 3. 3.
telligit de
solatiōe ex
rileca f. 3. opa
lōesvt i plu
ribus.

Ex primo

Liber secundus

Secundo

Confirmatio

Tertio

In opposito

Tres de inf
mediū rei et
medium quo
ad nos pma

Secunda

Tertia dfa

constat: ipsa non erit virtus simpliciter sed qd qd
est incommensurabile et fm loca et fm tēpora et fm hoīs
status et pōtēdēs ppter qd oportet ut virtutē mo-
rales eē valde diversificabile qd ē falsum. qz pmo
huius dicebat qz virtutes morales eēt pmanēti-
tes disciplinās et in scō hūmānō dī qz virtute opa-
ri est si firme et immobiliter hēat se operetur. Con-
firmatur qz ex similibus opationibz illas hūit
fūt vt dicit. Ari. opationes aut mediū tenētes ad
nos sunt valde diffōrmes mō magne. mō. intēse.
mō xō parue et remisse. et ita oportet ut virtutem
moralem esse diffōrmē et non simplicē. Itē sic
est de iustitia: ita est de alijs virtutibus moralibz
sed iustitia tenet mediū rei sicut cōter dī etiā.
Ari. hoc videtur velle nā dicitur scō hūmānō me-
diū fm rē esse mediū fm arithmetica pportione
In quinto aut dicit iustus esse egle fm arithmeti-
cam: et addit nichil enī dīserit si studiosus pmau-
pmau vel pmau studiosus hēat nocumētū vñam
solus respicit lex igitur ppositū. Oppositum
vñt. Ari. cōter sine exceptione. inuestigans enī
diffinitionē virtutis dicit oīs sciens superabundā-
tiam et defectū fugit mediū aut qrit et hoc deside-
rat mediū it nō rei hē quo ad nos ex quo pōtē
concludit qz cū virtus moralis sit oī arte certior
melior: mediū vñt qrit cōtēctat. mō videt qz dī
illo mediū debet concludi de quo loquutus fue-
rat in pmissis si cōclusio debeat inferri fm exi-
gentiam pmissarum. Item iherēdo generaliter si
ne exceptione diffinitionē virtutis dicit est qz virtus
hūit electiōis in medietate cōstētē quo ad nos
Oportet videre qd sit mediū rei et qd mediū
quo ad nos. Pōnt aut Ari. duplicē vñam iter
mediū rei et mediū quo ad nos. Vñā est qz mediū
rei sumitur fm equi distantiam ab extremis vt
si extrema ponantur duo et decem medium erit
sex. sed medium ad nos dicit qd nec excedit nec
deficit. hoc est dictū quod nobis nec erit plus de-
bito nec erit minus debito. Secunda vñā est quia
mediū rei est idē apud oēs nām apud oīs lex e-
que distāt a duobus: qd dē. sed mediū ad nos
non est idē apud oēs. qz giganti pmedere suā
esset mediū quia neqz nimis neqz parū nāuo aut
esset nimis. Et nota qz ex pdictis diffērentiis.
Vñā pōt esse vñā quia mediū rei requirit extra-
ma terminata aliter non pōtē sumi sua eque di-
stantia ab extremis. sed mediū ad nos nō requi-
rit extrema terminata. cū qd sumat ex aliqua
determinata distantia ab eis. sed sufficit ad nos
esse in certa et determinata pportione est enim
medium nobis pmensuratum seu debite pportio-
natum fm exigentiam oīm circumstantiarū nō
sine diffinitione: qd aut ab hac cōmensuratiōe
et determinata pportione deficit vel excedit qz
tumētiqz vñt vel excedat etiā si in infinitū
tale omne extremi rōēs hē: mediū igit rei attē-
ditur fm exigentia extremorū et mensurat p ex-
trema. Aliud enī est mediū duorū et decem: dua-
rum et mille sed fm exigentiā mediū ad nos attē-
ditur extrema et fm recessum ab eo mensurantē
Dicitur igitur cōter qz aliqz virtutes morales
et plures attendunt fm mediū ad nos non fm
medium rei. Secūdo dicitur qz non oēs et illa ex-
ceptio ponit ppter iusticiā quam dicunt i me-

dio rei existere qd sit xym in quinto videbitur.
Ad pūm th non videt qz oportet ipaz iusticiā
excipere. qm in iustitia videmus regē distributi-
ue in exercitu non equaliter distribuere pecuniā
et honores militibus et peditibus. et in punita
et in pmutatiua sū nullus enī equaliter punit
illum qui regē pculit et illum qui gartionez nes
semper equali pecunia bladium equale emitur
nec vbiqz sū. sed magis et minus fm nām exi-
gētiā vel abundantia: Sed hoc vñt ad quantum
libitū dimittat. Possūmus hē dicere sicut Ari.
loquit qz virtus moralis cōstēt i media ad nos
et non in medio rei. forte nīl acciderit mediū
rei incidere cū medio ad nos quod pbat pmo
quia sicut est de sanitate corporis: ita de sanita-
te anime. sanitas aut corporis non pōtē sit in me-
dio rei. sed in pportione media qualitatum ten-
gibilium sed eque distāt ab extremis puta ca-
lidissimo frigidissimo humidissimo et succissimo.
sic enī oīs alia sana et mēbra sana essent et
dē pplexionis. qd ē falsū. pplexio enī est quē fa-
nitas in verme: esset egritudo in hōie et cōplexio
que est sanitas in cerebro esset egritudo in corde
igitur ita erit de sanitate anime. sanitas autem
anime sū virtutes morales quoniam secundū
eas homo se habet bene sicut sanitate corpus.
Itē artes qrit mediū ad nos vbi gratia me-
dicus non eandē dīat dat debili et forti igitur si
militar virtutes. Item cum virtus in medio cōstē-
stat aut igitur in medio rei aut in medio quo ad
nos nō rei qz hoc est idē apud oēs. opus autem
virtutis nō est idē apud oēs. Itē si debilis aggre-
deretur: illud quod robustus aggredere: transi-
ret methas fortitudinis. et si robustus nō aggre-
deret illud qd debilis non agrediret: ipse eēt ti-
midus. Similiter nām virtuperaretur hē excessū
comedendo et bibendo. sicut gigas comedit et bi-
bit. Et rex virtuperaret si iū distribueret garsidū
in guerra sua currenti qrit militi. licet guarcio
adhuc maiorem partē laborē. et non equaliter
venditur pānus in foro brugi et in foro parisi.
Itē mediū rei capīt fm equi distantia eque ab
extremis. ppter quod oportet extrema esse teria-
ta: mediū aut circa quod est virtus non respicit
ad extrema terminata. si enim miles secundū
virtutem fortitudinis aggreditur militem. con-
stat qz non solum aggredi duos vel tres erit ex-
cessus. sed etiā aggredi decē aut mille aut quot-
vis sine termino. Et ita est de alijs virtutibz p-
pter hanc extremorū iternationē dicit. Ari. au-
toritate pūgore bonū est finiti malū autem in
finiti. Ad rōēs: Ad primā dicendum est qz bonū
aut malū moris non attendit ex substantia ope-
ris sed magis ex substantia operantis. cum idē
opus fm substantiam esse pōtē quandoqz fm vi-
tutem et qnqz fm viciū. ideo mediū ad nos in
moribus est mediū simpliciter et mediū rei nō
est nisi per accidens. Ad aliā dicendum est qz
mediū ad nos in passionibus est valde diversifi-
cabile fm passionum et operationum substantiā
sed non est diversificabile fm habitudinem ad re-
ctam rationem. imo semp sibi conforme. quantū
cūqz enī operatio vel passio media quo ad nos
sit intensa vel remissa. sū semper ipsius ad rectā
rationē eadē est habitudo. scy conformitatis. si
cut eadē est habitudo scy dupla duorum ad vñū

Probat qz
moralis sit
mediū quo
ad nos pūm.
tudis sanita-
tis

Ad rōēs ad
oppositū
Bonū i mo-
ribz si attēdi-
tur hē sūam
pōēs opātis.
Ad scōam

Mediū quo
ad nos dī-
stificabile fm
hōis si i p-
portione ad
rationem

Ethicorum

Itō. xxxb

Ed confirm-
tionem

passiones du-
pliciter pside-
rantur.

Et primo

Secundo p sup-
positio

Tertio

In opposito

Prima

Secunda

Tertia

Tres pōēs
de mō oppo-
nis virtutis a
vicioz

et viginti ad decem. licet viginti et decem sunt
multo plura qz duo et vñū. mō virtus non respi-
cit passiones et operationes fm se. sed secundū
earum habitudinem ad rectam rationem. Ad cō-
firmationem dicendum est qz ex sūbibus passio-
nibus et opationibz similesunt habitus. sed pas-
siones et operationes possunt piderari duplici-
ter. Vno modo pōt sū sibi derelictē absqz ra-
tione dirigente eas et sic trahunt hūit ad simi-
litudinem sue substantie. Aliiter sūmūt hē qz sunt
directe et formate fm rectam rationem et sic nō
opōtē qz generent habitū similitē sue substantie. hē
cōformē recte rōis iudicio. tales ei operationes
vel passiones subiecte rōi et formate p eā si tra-
hūt appetitū ad suā sūam hē virtus rōis eis dīan-
te Ad aliā de iusticia dicitur in quinto libro qd p
dei gratiam puenimus. et sic est finis questio-
nis. 2. 17

Sextimo decimo qrit. Atz vicia ex-
trema pōt opponantur adiūcē qz ipsi
virtuti. Itē qz nō qz in de cimo meta-
physice genere nāqz dfa nō hēt vñam
adiūcē hē distāt magis hē mēsurabi-
liter. ita vicia extrema sūt i eodē genere. Itē aut
in alio genere hoc pōt i predicamētis vbi dī. Ne-
cessē est oīs vicia vel i eodē genere esse vel i trijs
generibus vel ipsa esse aliorum genera. albi enī
et nigrū in eodē sūt. color enī genus est eorūz ius-
ticia vero et in iusticia in diversis generibus hu-
ius enim virtus hūius vero nequitia genus est
bonūz aut malū nō sūt i genere hē sunt aliorum
genera. Item quia questio supponit qz oppo-
nuntur. at contra. quia si virtus vitio opponat
aut hoc est pōtērie at pūatue vel vñe vel re-
latiue sed non contradicōrie nec pūatue cum
ambo sint pposita. et virtūz etiā ē habitū. nec re-
latiue. Itē enī non est viciū virtutis. nec contra nec
contrarie quia vñā maxime distāt decimo me-
taphysice. et ita plus distāt et per pñs pōt op-
ponerentur adiūcē qd est Ari. decimo meta-
physice. Et etiā qz cū vñū viciū sit altero vicio
cōtrariū sic cū hoc esset vñū virtutis. dīet plu-
ribus vñū quod est contra. Ari. decimo meta-
physice. Item si virtus contrariatur vicio: vñ
hoc est sicut extremū extremo vel sicut medium
extremo. non sicut extremum extremo scy pmo
modo. qz tunc pñeretur vñvicio tñ. vñus enī ha-
bitudinis solū sūt duo extrema. nec scō mō quia
cum vñū mediū egle distāt ab extremo: opō-
teret qz virtus equaliter opponeretur vñvicio ex-
tremo. qd est cōtra Ari. Oppositū vult Ari.
de oppositione virtutum et vicioz ponit tres
conclusiones quas etiā argumēta facta tāgunt
Prima est qz virtus in medio cōstētens oppo-
nuntur vicijs extremis et vicia extrema sibi inuicē
Secunda est qz vicia plus opponuntur sibi in-
uicem qz virtuti. Tertia est qz vñū vicioz
plus opponit virtuti qz alterum. Ad euidētiā
aut primā conclusionē vt appareat qualiter hec
oīs sibi inuicē opponūt. expedit rememōrari qd
prius diximus. scy qz vñ aut etiā vicia sumi pōt
sunt qritum ad substantiam eorū. vel qritum ad
rationem bonitatis vel malitie sibi attributam
hōis aut ratio bonitatis attribuit habitū hē
conformitatem ad rectam rationē et rō malicie
hē diffōrmitatē. De mō igit oppositionis virtutis

et vicioz qrit ad primā cōclusionē. Ari. put su-
muntur qrit ad rationē bonitatis et malicie po-
nūt tres conclusiones. Prima est qz vñ vicijs op-
ponit extreme. qz opponit eis sicut bonū malo
vel sicut pforme et diffōrme que vident vt sic ex-
trema se habere. Secunda conclusio est qz duo ex-
trema vicia nō opponuntur ad inuicem fm rōēs
generalē bonitatis vel malicie. qm qrit eodē
extremo vñus oppositionis reponunt: illa vt sic
nō opponūt adiūcē. mō duo vicia sub vñō ex-
tremo inueniuntur scy sub malo et sub diffōrmi.
quod etiā pōt qz vñus habitudinis impossibile ē
plura esse extrema qz duo. cū igit virtus vñū te-
neat extremorū: oportet ambo vicia sub vñō re-
poni extremo. Tertia conclusio est qz vicia p-
siderata fm spēales suarū malitiarū rōēs oppo-
nuntur adiūcē extreme. qm diffōrmitas que ē
generalis ratio malitiarū dicit extreme per ex-
cessum et defectum: hec aut sūt spēciales malitia-
rum rationes duorū vicioz extremorū igitur.
et cetera Sed circa primā istaz conclusionū dubi-
tat vñū oppositio virtutis ad viciū fm opposi-
tione boni et mali sit oppositio vñā vel pūatua.
Vñā enī qrit qz non pōt esse oppositio
contraria quia rōēs bonitatis et malicie sumi-
tur fm conformitatem et diffōrmitatē. conformi-
tas autem est equalitas. et diffōrmitas est ine-
qualitas. equalis aut et inequalis non opponunt
contrarie sed pūatue. Item cū malitie tñi
nū non habeat oportet qz attēdāt fm recessum a
medio vel bono virtutis: cū aut ratio fm recessū
sum ab alio attendit: hoc habet pūationis rō-
nes. Itā igit dicunt isti qz malitia est pūatio li-
cet requirat substantiam ppositiū puta hēz ha-
bitus vel opationis. Alii aut hoc pcederetōm
dāt qz inter pūatue opposita non est mediū sed
iter bonū et malū est mediū quinto metaphysi-
ce nō oīs homo est bonus aut malus aut iustus
aut in iustus. Sed commentator hoc soluit ibi
dē concedens qz habitus et pūatio non diui-
dunt verū et falsū simpliciter hē in subiecto p-
prio. homo aut absolutū nō ē ppositū subiectū
iusticie et iniusticie aut bonitatis et malitie: sed
homo ciuilis pōtē vñ rōe. et sic pōt hē aucto-
ritas est magis ad contrariū qz ad ppositū
ideo pōtē rōabiliter pcedens opinio sustine-
ri. Si autem virtus et viciū sumantur qritum
ad substantias habituum: sic dicit qz vicia oppo-
nūt adiūcē extreme virtutis qrit opponit eis n-
cū mediū extremis. vicia ei sūt fm plus vt mi-
nus debito et vñ est fm debitum neqz plus neqz
minus. Sed adhuc dubitatur vñū talis opposi-
tio vicioz sit vñā vel pūatua: qz non pūati-
ua. qz vñūqz fm substantiaz habitus est quid po-
sitū. sed qz non vñā: quia ibi nō ē capere ma-
ximā distantia decimo metaphysice. Itē mō
est fm defectū maioris ideo sibi videtur opponi
pūatue. si igit vicia opponuntur fm mai-
nus vel absidatū et defectū: vt qz pūatue op-
ponunt. Pōtē dīci qz cōtrarietas pūissime vi-
cta requirit maximā distantia. ideo non sic cōtra-
riantur. Si vñetas minus pūe vicia put hē
pūatuum oppositionē distiguit dicitur de oīs i
incōpossibilitate formaz eorūz generis circa sub-
iectum idē. licet etiā non maxie distāt. et talis
cōtrarietas concedi pōt iter extrema vicia vel al.

Prima

Secunda

Tertia solu-
tio.

Dubium

Vñā opponit
pūatue vñ-
cio fm rōem
boni et mali

Quōd oppōit
vñū vicijs qz
tū ad sūam

Dubium

Libri secundus

Prodigaliter datur quod duo extrema vicia ut prodigalitas et illiberalitas non distat ab invicem sed magis et minus vel intentius et remissius. nisi forte obiective seu per demonstrationem extrinsecam ab operationibus. quod per prodigalitatem inclinatur ad viciandum excessivum. illiberalitas autem ad defectum. sed illiberalitas per se habet habitus potest esse et est contra intentionem per prodigalitatem et fortius inclinatur appetitum. Et forte quod sic esset dare maximam distantiam inter intensissimam illiberalitatem et intensissimam prodigalitatem tamen quicquid de hoc dicendum sit: cum ex obiectis et operationibus oporteat nos venire in habitu noticiam oportet concedere. ut videtur quod vicia extrema sunt eorum substantias accepta plus distat per virtutis et vici. cum opus virtutis sit medium inter opera vici. sicut equale inter minus et minus. Sed de virtute quod vicia opponitur secundum substantiam acceptam. Dicendum est quod ipsa secundum participationem virtutis extremorum: sicut dicit Aristoteles fortis quidem est ad timidum audax et ad audacem timidus: sic utriusque extremo opponitur contrarie. licet non secundum perfectam contrarietatem. de prima igitur conclusionem. Aristoteles tanta dicta sunt. Quantum autem ad secundam conclusionem. Aristoteles dicendum est quod virtus quo ad rationem bonitatis et malicie per se opponitur viciis per vicia ad invicem quia oppositio virtutis et vici est per opposita genera. viciorum autem sunt eisdem generis differentias oppositas ut videtur. que autem genere distant magis distat per speciem solum. Dicendum est igitur quod quantum ad eorum substantias vicia magis opponuntur sibi invicem quam virtuti. cum virtus in medio consistat. et extrema plus ab invicem distat quam a medio. Quantum vero ad tertiam conclusionem. Aristoteles dicit per viciis extremis viciis per se opponitur virtuti. quod alterius cuius due rationes assignantur ab Aristotele. una est ex parte rei quod si duos viciis virtuti similis: opus vnum virtuti magis esse contrarium. sic est quod vnum est sibi similis quod per principalem actum virtutis inspicitur. si ei ille actus sit in aggradiendo vel in fortitudine vel in dando ut in liberalitate vel in universali in aliquid operando. viciis quoque erit in excessu illius actionis erit virtuti similis et illud quod erit in fuga quasi illud viciis convenit virtuti in omni illius actionis licet differant in modo excessivum enim agere est agere. ideo prodigalitas similis est liberalitati quam avaritia. et audacia fortitudini quam timiditas si autem principalis actus virtutis sit in abstinendo ut in temperantia. etiam tunc viciis quod est in abstinendo excessivum est similis illius virtuti pari ratione. id temperantie magis assimilatur insensibilitas et magis prius temperantia. Alia ratio est ex parte nostra: quoniam illud viciis est magis virtuti prius: quod est magis natum sumere augmentum. sic enim magis recedit a medio virtutis. si illud est magis natum sumere augmentum. ad quod magis ex passione inclinatur. ubi gratia in fortitudine timor valde nos inclinatur ad fugam terribilium. et delectatio in temperantia ad persequendum voluptatis. et amor pecunie ad eius retentionem in liberalitate igitur. Quomodo respondendum sit ad rationes factas ex dictis nunc apparet et in quinta questione. Scilicet dicitur tamen quod de opinione virtutis ad extrema tenendum est per exigentiam eius quod tenet in quinta decima questione.

ne. et hec sufficiunt pro nunc de questione.

Et quo decimo dicitur. Alia documenta sunt boni et recta: ut quod si quis per documentum est quod recedens ab extremo virtutis magis prius. hoc autem documentum peccat per petitionem principii: quod nullus potest scire quod virtutis magis prius virtutis nisi virtutem ipsam cognoverit nec potest scire quod extremorum magis distat a medio si medium ignoraverit. propter quod documentum illud ad inveniendum medium supponit medium iam esse inventum. Secundum hoc documentum est quod attrahere debemus nos in virtutem eius ad quod nos ex inclinatione propria facile mobiles sumus hoc autem documentum est fallax. probatio. sicut enim pergit aliquos esse male natos et per se inclinatos ad vicia: ita contingit aliquos esse bene natos et per consequens inclinatos ad virtutem et ad bonum ut patet in tertio: et propter hoc etiam in sexto dicitur. Aristoteles omnibus enim videtur singulos mores existere natura. aliquantulum enim iusti et temperati et fortes et talia habemus confestim a natiuitate. si igitur bene natus ab illo recesserit ad quod est natus et facile mobilis: ipse a virtute recedat. quod est primum. Item illud documentum videtur aliquando opponi primo: cum enim avaritia sit magis prius liberalitati quam prodigalitas: posito quod aliquis ex natiuitate fuerit inclinatus ad prodigalitatem. si a vicio magis contrario recedat tunc se attrahet ad illud ad quod magis inclinatur. quod est secundum documentum. et contra si secundum documentum servaverit: ibi contra primum. Tercium documentum est fugere delectabilia. quod videtur erroneum quod sic oporteret fugere felicitatem cum ipsa sit delectabilissima primo huius. Etiam oportet eret fugere operationes virtutis. quod ille sit per se ipsas delectabiles primo huius. Quartum documentum est declinare quidem quoniam ad super habundantiam quoniam autem ad defectum. hoc autem videtur primum. quod utriusque rationis superhabundantia et defectus est viciis. et non est bonum ad viciis declinare hoc igitur documentum iubet peccare. Item cum ex similibus operationibus similes habitus fiant et declinare hinc inde si vacillare sine constantia: ut quod sic non potest firmus habitus generari. quod tamen spectat ad virtutem. Oppositum ponit. Aristoteles. Dicendum est quod ista documenta bene intellecta sunt bona et sana quod ista sunt documenta bona et sana ad inveniendum medium virtutis. quod docet evitare omne quod deviat a medio virtutis ista sunt huiusmodi probatio quod devias a medio virtutis vel devias iducendo ad malum vel prohibendo a bono. si inducendo ad malum: aut hoc est per modum impulsione sicut propria complexio hominis impellit appetitum ad persequendum illud ad quod homo inclinatur. et quo ad hoc ponitur secundum documentum aut hoc est per modum tractationis sicut delectabile trahit ad se appetitum. et quo ad hoc ponitur tertium documentum. Si hoc sit prohibendo bonum hoc erit aut casualiter sicut prius vnum corruptum reliquum: et quo ad hoc datur primum documentum de recessu ab extremo magis virtuti contrario et ipsi corruptio. Aut hoc erit occasionaliter cuiusmodi est ignorantia distinctionis boni a malo: et quo ad hoc datur tertium documentum. Si declinatio: aliquid ad quodlibet extremorum poterit quodlibet

Declaratio
secundum
principale

Declaratio
tertiæ conclusio
nis.

Declaratio
ad rationes ad
probandum quod viciis
magis
opponitur virtuti

Alia ad
consequens
virtutis
similium

Contra secundum

Secundo ad

Contra tertium
documentum

Contra quartum
documentum

In oppositum

Sufficiencia
virtutis
documentorum

Ethicorum

Lib. xxxvi.

Alia sufficiencia
nis.

Ad rationes
ad oppositum

Ad secundum

Alia magis
prius virtutis
vel ex parte rei
vel ex parte

Quod intelligitur
quod declinatur
aliquid ad super
bonitatem aliquid
ad defectum

esse notum et ipsum medium similiter. quod utrumque extremorum participat. Et tunc defectus intelligendi medium potest provenire ex natura virtutis et viciis et quo ad hoc est primum documentum. vel per naturam appetitus nostri qui est natus moveri ad appetibile et quo ad hoc est secundum documentum. vel per naturam passionis. et sic tunc tertium documentum. vel ex parte rationis et sic est quartum documentum. Huius rationes sunt ad primam dicendum est tripliciter primo quod nullus viens ratione est qui non cognoscit in generali et extremam viciis et virtutem mediam et licet non precise: tamen secundum aliquam latitudinem et in hoc potest videre quod extremorum magis opponitur virtuti. ideo documentum est ut volens perfecta et speciali noticia medium invenire: recedat primum ab illo extremo. Secundo potest dici quod cum aliquo modo ut dictum est nota fuerit medium et extrema: recedendum est ab extremo magis prius non ad inveniendum medium quo ad illam notitiam. sed quo ad ipsum appetitum. sed ad firmandum in illo medio appetitum. Tercio potest dici quod iuvenes per se ipsos ut communiter non sunt virtuosus sed indigent castigatore: et instructore sicut diximus in primo libro. instructor autem bene novit medium. et videt quid in discipulo magis contrariatur virtuti et ideo documentum est quod retrahat discipulum ab illo extremo magis contrariis. Ad aliam potest dici quod nulli sunt ita bene nati quoniam appetitus sensitiuus si esset sibi derelictus duceret ad malum. sed tamen aliqui minus sunt inclinati ad malum quam alii: et illos vocamus bene natos. vel potest dici quod instructor iuvenum debet videre ad quid sunt nati. et si bene nati sunt: utatur isto documento. et si male utatur eo. Ad aliam ut quod hoc secundum documentum non aduersatur primo: quoniam dictum fuit quod vnum viciis extremorum potest esse magis prius virtuti vel ex parte rei vel ex parte nostra. Quis igitur avaritia secundum eius naturam esset magis prius liberalitati quam prodigalitas: tamen in illo qui esset natus ad prodigalitatem esset et. vel dicendum est quod ibi locum habet industria instructoris sicut dictum est. Ad aliam dicendum est quod documentum tertium intelligitur difficile est: ideo declinare parum a medio non est primum nec vituperabile. sed potius laudabile. si cut non solum sagittator laudatur qui signum tangit: sed et qui prope. id dicitur. Aristoteles hoc huiusmodi quod nos quidem quoniam deficientes laudamus: et manifestos dicimus quoniam autem graviter vices vocamus qui ei per a bonum transgreditur: non vituperatur neque ad minus neque ad minus. documentum igitur tertium non vult: quod declinemus ad extrema viciis quod bene prodest. non ut in declinatione stamus: sed ut exinde medium ad extrema preparantes ipsum melius cognoscamus et in ipso perfecte cognito immutabiliter maneamus. secundum apostolum illud documentum omnis probate quod bonum est tenere. vel dicendum est quod contingit declinare ad extrema vicia non agendo secundum ea. sed considerando malitiam ipsorum. et de testando. ut ea melius evitemus vel evitare valeamus. et hec eadem solutio valet ad viciis rationes. vel etiam dicendum est ad eam quod declinare expedit: ut medium cognosca-

mus. sed ipso cognito debemus et abique declinatione firmiter adherere. Et tunc dictum est quod non est declinandum ultra methas virtutis nec tunc recto regente iudicio rationis et tale operationes sunt generative et conservative virtutis. Et hec de secundo libro ethicorum dicta sufficiant.

Libri tertii questione prima:

Intra tertium librum

supponitur primo dicitur. Tunc sit possibile quod voluntas ceteris omnibus eodem modo se habetibus deteretur aliquando ad vnum oppositorum aliquando ad aliud. Et arguitur quod licet aliter ipsa voluntas non esset libera. quod est inconveniens. non patet quod ex alio non sit libera: nisi quia ad neutrum oppositorum est necessitata non ipsa semper sed in quolibet instanti esset ad alterum necessitata quod res omnes in eodem instanti se habent eodem modo aliter enim et aliter se habet in alio et alio instanti. nisi per dictoria concedantur simul esse. Sed tu ponis quod rebus alius oibus eodem modo se habetibus: ipsa non potest ad opposita determinari sed solum ad alterum oppositorum. et in quolibet instanti ipsa ad alterum oppositorum necitatur. Oppositum autem quod in instanti nunc quod res se habet vel voluntas est ipsa omni ad vnum quod oppositorum. vel magis est deteretur ad vnum quam ad alterum. Quis non concederet simpliciter deteretur si primo modo: tunc ut quod rebus sit stantibus. ipsa nunquam deteretur probatio quod qua ratione deteretur ad hoc eadem ratione ad illud. aut quod ad vnum quod est impossibile. nisi concedas opposita simul verificari. aut ad neutrum et habet instanti. Ad autem illud argumentum sit convenienter: contra auctoritate. Aristoteles quarto philosophorum capitulo de vacuo. qui modo possit mihi arguit quod graue possit in vacuo non movere quod sed non est ratio quod magis moveretur ad unam partem quam ad aliam. Similiter eodem modo arguit cometas secedit quod impossibile est ut eveniat ex eo altera duarum actionum nisi ex altera ea contuncta cum eo quoniam neutra actione dignior quam sit reliqua. Si autem voluntas fuerit ad unam partem magis determinata et inclinata et ad aliam minus: ubi gratia. Sit magis deteretur ad ea et minus ad b. tunc rebus sic se habentibus nunquam deteretur ad b. quoniam minus se habet ad b. quam si esset indifferens equaliter ad a. et ad b. et tamen si esset indifferens non deteretur ut dictum est ergo multo minus poterit nunc deteretur ad b. Hanc questionem sic formavit ut videatur punctus difficultatis eius solet enim sic formari. Virtus voluntas nuncio deteretur ad actum ab obiecto vel aliquo alio. Ad quod multi respondent quod quis concederetur si virtus finis subiective virtutis bonitatis absque omni mali apparitione per tatus fuerit voluntati quod ipsa voluntas per suam naturam nuncio inclinatur in ipsum et velit ipsum: tamen in respectu aliorum non est ita pro tanto quod possibile ea respectu eiusdem finis voluit duo vel plura esse media per que finis potest attingi. Incompossibile tamen. verbi gratia quod de paribus ad autionem possum ire vel per longum vel per unonem quorum utrumque presentatur voluntati sub ratione boni: et voluntas quod cuius bonum sibi sub ratione boni presentatur

Argumentum
viciis.

In oppositum

Declaratio
oppositi
quod voluntas
nuncio
tatur
fuerit
voluntati
quod ipsa
voluntas
per suam
naturam
nuncio
inclinatur
in ipsum
et velit
ipsum: tamen
in respectu
aliorum
non est ita
pro tanto
quod possibile
ea respectu
eiusdem
finis voluit
duo vel plura
esse media
per que finis
potest attingi

Libertus tertius.

உயர்தர

Replica

Elitismo

For the repl:
ca.

articulus par
ficus. forma

Arguit pte
opposite q
voluntas oib
eodmō se ha
bētib n possit
se deteriare.

Solution Replicas

q*i* mutatio
ne denotatio
nea relatio
optatum
mutari.

Ethicozum

q'is muta-
zione veno-
minatiões re-
latiuoz o3 al-
ter mutari.

hic accidit vt si qd nō ē duplū in duplum mutar
accidat. si nō vt rōq. alitū volūtatē aūt velle ē
ipaz nō velle ē ipaz alitū ē alitū se hēt ad obiectū. ē
opozet aliter mutari. Si concedas volūtatē
mutari anteq̃ de non velle transeat in velle. et si
illam mutationē dicas esse ipam delectationē
voluntatis. Cōtra. quia reuertat rōnem de ve
terminari. ē nō detmari. sicut arguebam de velle
ē nō velle. ¶ Item seq̃ret q̃ idē respectu eiusdē
dē esset agēs ē passī. mouēs ē motū. p̃ns est sal
fū. ē ē aūs. falsitas p̃ntis pōt declarari sic declarari
in Scō huius in illa q̃estione vtrū virtū
generet in nobis ex opatiōibus. p̃ns pbat. quia
conceditur q̃ actus volendi reperitur in ipa vo
luntate. ē ita voluntas se habet passiue ad ipū.
sicut etiam hēt se ad ipū actiue. quia determinatur
ad actionē ad quā passiuum per rationem suā
passiuitatis est indifferens coagere vel recipere
p̃ntis ad vim actiū. Ipsa aūt voluntas p̃mitus
est indifferēs ad oppositas actiones igitur si se
ipsam ad alterā determinet oportebit q̃ sit pas
siua inq̃tū recipit. ē inq̃tū est indifferēs. ē q̃ sit
actiua inq̃tū determinat illam indifferētiā.
Et iterum scōm illā positioē omnia alia a vo
luntate non sufficiunt ad producendum actum
volendi adhuc sufficienter approximata ipsi vo
luntati sicut ponit illa positio. ergo vel ille actus
volendi nūq̃ producet vel producet sine sufficiē
te actiue. quod videtur impossibile. quo posito
in esse sequitur impossibile. Sed iterum posito q̃
omnibus eodem modo stantibus possit volūtas
in oppositos actus vt in velle ē nolle. dicā q̃ re
bus sic stātibz p̃ vnā vtrū voluntas erit in po
tentia vt in quolibet instanti illius diei determi
net se ad quemlibet illorum actum. ergo pos
sibile est vt in instanti velle. ē possibile est pari ra
tione q̃ in eodem instanti nolit. his ergo pos
tis inesse. vellet ē nollet simul. quod est impos
sibile. ¶ Item Arist. et commentator p̃mo ce
li 2 mundi ē in non metaphysice capitulo il
lo. sunt autem alij vt megalici videntur expresse
velle q̃ nullum est corruptibile quod non corru
petur. ē quod nullum generabile quod non ge
nerabitur. ad quod probandum talem adducit
rationem. quia aliter non esset impossibile con
tradictoria simul verificari. Nam possibile po
sito inesse nullum sequitur impossibile. quod er
go possibile est generari pono q̃ generabit. tunc
arguit sic. possibile generari non g̃nabitur. sicut
pceditur ab aduerfario. sed illud possibile ge
nerari generabit per positionēz possibilis in esse q̃
sequit q̃ hoc qd generabit nō generabit. qd ē de
eodē dīdictoria sūt verificari. hec ē rō Ari. ē p̃mo
tatoris fiet ad ppositū. si volūtas p̃t velle ē nol
le idē ceteris eodē mō stantibus ē pōt sit deter
minare ad non velle ponamus nūq̃ totaliter se
determinet ad non velle. tunc nūq̃ vellet quod
poterat velle. ē ita actus volendi cum sit ge
nerabilis nūq̃ generabitur. quod etiam ratio p̃
dicta reprobat propter quas rationes multi p̃
erunt coacti dicere q̃ omnia futura de necessita
te euenirent. sic q̃ omnis effectus nouus ex alia
rum p̃existētia rerum necessitatur. vt quando
euenit eueniat. ē quando nō. non. ē q̃ contingē
tia sunt solū attendēda ex hoc q̃ passiuā p̃ncipi
a sunt in potentia vt in diuersis temporibus

f. xxxvii.

Solutiōnā
pbatū q vo
lūtas se p̄t de
teriare at sal
tēuasio

Reprobat
falsitatē op-
piniōis prece-
dentis.

tertius

Soluit rōes
q̄ videbāt p-
bāt q̄ volun-
tas n̄ sit bē
mīafad actiō

Ed secundat:

Ex primo.

Ethicorum

ffo. xxxviii

Secundo

Gertlo.

Quarto

Info.

Sexto.

Septimo

Attorno

In oppositu

Secundo

Tertio.

Oppinio &
voluntas nō ē
libera nisi in
mouēdo ali-
sepotentias

Tentatio ob
 lecti p̄cedit o
 nē actus vo-
 luntatis.

**Mala actio
magis putatur
agenti q̄ pa
tenti.**

Ensayo.

Libertus tertius

Replica:

possit et scia
re ad actum
potentia pziō
māia si fūit

q̄ se agat
i intellectū sal
tēz pōtētiōz
z discursum.

si aliquos ē
fēz agēz pa
tēs sūt z vo
lūtas sūt z in
tellectus.

est imitari ab obiecto sibi presentato et non imitari. et ob hoc mala actio sibi imputatur et non obiecto. quia obiectum necessitate naturae rati (si in voluntate non steterit) immutat. Sed hec responsio non videtur valere. Primo quia si obiectum naturali necessitate immutat. et in dominio voluntatis est immutari et non imitari: tunc sequitur quod voluntas potest resistere actioni seu impetui obiecti. et quod ipsa se ipsa potest se determinare ad hoc quod immutetur vel non immutetur. sed resistere et determinare videtur ad actuum potentiam pertinere propter quod actuum voluntas Aristoteles et commentator quarto philosophorum quod si vacuum esset grave moueretur in eo in instanti scilicet quia materia cum sit potentia pure passiva non videtur posse resistere forme mouenti ergo. Secundo dicta responsio videtur deficere quia cum agens sit nobilior passio: agere nobilior quod pati. et cum liberus sit nobilior quod non liberum. si voluntas esset passiva tantum actus volendi. et obiectum actuum. sequitur quod obiectum magis libere ageret quod voluntas pateretur. et iterum cum passiuum de se sit indifferens: magis videtur pertinere ad actuum determinare illam indifferenciam. quod ad passiuum. voluntas autem determinat illam indifferenciam ideo. Et ad principalem conclusionem arguitur sic non minus videtur voluntas activa actus volendi: quod intellectus actus intelligendi quod rationes difficiliore que videntur arguere quod voluntas non possit esse activa volitionis. possunt consimiliter applicari ad intellectum respectu intellectionis. ideo videtur idem dicendum vobis. sed intellectus est actiuus intellectionis non solus passiuus. quod patet quia non est verisimile quod obiectum in sensu possit agere in intellectu compositionem vel diuisionem eorum quorum nunquam fuit in sensu compositio vel diuisione. verbi gratia terminorum vniuersalium vel etiam conceptum dei vel intelligentiarum. et minus est verisimile quod possit agere totum discursum intellectualem a premis ad conclusiones circa insensibilia puta circa deum et intelligentias hec ergo omnia facit intellectus. Et adhuc arguunt aliqui sic tam de intellectu quod de voluntate vel etiam de sensu: effectus non est nobilior suo principali efficiente. sed actus volendi et nolendi est nobilior obiecto et actu sentiendi. ergo non est ab eis ut a principali actiuo. Similiter diceretur quod actus sentiendi est nobilior obiecto extra. puta lumine vel colore. ergo non est actiuus ab eo saltem principaliter. Et scias quod propter illam rationem ponunt multi sensum agentem et voluntatem: sicut Aristoteles. ponit intellectum agentem. Et potest ratio fortificari. sic quia agens saltem principale debet esse nobilior passio obiectum autem non est nobilior passio aut sensus aut intellectus aut ipsa voluntate. ergo et cetera. Sed forte responderi potest quod effectus potest esse nobilior omni agente propinquo. Nam sicut dicit commentator duodecimo metaphysice commento decimo nono calor solis et stellarum receptus in aqua et terra generat animalia ex putrefactione. et tamen ille calor cum sit accidens quoddam. non est nobilior ideo

nimali generato et ipsa substantia anime. Sufficit ergo quod agens propinquum sit virtus agentis nobilioris. siue quod agat in virtute agentis nobilioris. propter hoc enim dicit commentator ibidem quod calores generati ex caloribus stellarum generant speciem. et quod species animalium habent mensuras proprias ex cantitate motuum stellarum et dispositione ipsarum adinuicem et propinquitate et remotione et quod ista mensura prouenit ab arte diuina intellectuali. unde sicut dicit commentator secundum hoc intelligendum est quod natura facit aliquid perfecte et ordinate quous non intelligat. quasi remota ex virtutibus agentibus nobilioribus ea que dicuntur intelligi. Non est ergo difficile imaginari quod res materiales extra animam existentes non virtute propria sed virtute dei et intelligentiarum. quorum ipse sunt effectus et virtutes. que dam possunt in sensum agere cognitionem sensitiuam et in intellectum cognitionem intellectualem. Et sic forte intellectus agens quous Aristoteles ponit substantiam separatam actu existentem excellentiorem intellectu nostro possibili. ponendus esset non pars anime nostre vel potentia eius. sed ipse deus virtute cuius obiectum agit et in sensum et in intellectum. Et sic etiam apparet quomodo bene ponit Aristoteles intellectum agentem. et non sensum agentem. quod deus intellectus est. et non sensus. Et hec opinio videretur michi probabilis nisi ei obstarat pariter. articulus. vbi dicitur sic quod intellectus agens sit quedam substantia separata superior ad intellectum possibilem et secundum substantiam potentiam et operationem sit separatus a corpore nec sit forma corporis humani. est error. Et forte quod articulus potest exponi scilicet quod positus fuit contra dicentes intellectum agentem esse humane ipsi appropriatum. et nullam esse formam substantialem humano corpori inherentem nisi corruptibilem et eductam de potentia materie. si autem intellectus agens quem tertio de anima ponit Aristoteles sit pars anime nostre et ob hoc ponatur in anima: quod obiectum cui sit ignobilius non est sufficiens ad agendum in intellectu possibilem ipsa intellectionem. Tunc puto quod similiter ponendi essent sensus et voluntas agentes. si de hoc erit alibi perscrutandum. si in anima nostra poneretur voluntas agens diuincta realiter a voluntate passiva. videretur concedendum iuxta prius dicta. quod libertas et dominium nostrarum operationum attribueretur esset nobis per istam voluntatem. non ratione voluntatis passivae. sed ratione actiue. et si voluntas passiva sit eadem realiter cum actiua: tunc libertas et dominium attribuende essent nobis per illam voluntatem. non ratione qua esset passiva. sed ratione qua esset activa. et si non sustineretur iuxta prius dictum modum ponendi intellectum agentem quod obiectum virtutis causarum superiorum scilicet dei et intelligentiarum ab ipso alio actiuo posset agere in nostrum intellectum et in nostram voluntatem. tunc non puto quod esset cedere dum dicitur ad omnes actus ipsius intellectus et ipsius voluntatis. Ita quod intellectus et voluntas nullius actuum suorum essent actiuus. Quis enim intellectus et voluntas possit ab obiectis ab ipso alio actiuo recipere suos actus primos scilicet ipsos istorum

opio quod intellectus
agens sit
ipse deus
cuius agat
in intellectu
possibilem.

Intelligendo
autem pōt
actu et poten
tia sit posui
argumentales
facile difficultas
remedia
tolitur.

quod intellectus
sit patitur
spectu

Ethicorum

Ho. xxxix.

primo intellectionis
sicut dicitur
causa et voluntas

Tres dubitationes
primo.

Secunda

Tertia.

Responsio ad primam.

Quod intellectus
agit passiones
et relationes
intelligit.

Insolubile arguuntur intellectus
agat suum
intellectiones.

obiectorum ut aliqui ponunt. vel etiam simplices apprehensiones istorum et simplices affectiones ab ipsis. ut aliqui dicunt: tunc puto quod ipse intellectus sit actiuus oppositionis et diuisionis et discursus et iudicij: maxime circa insensibilia. et quod voluntas sit activa ipsorum actuum quorum ipsa libere est omnia de minio quo ipsa potest in vtriusque oppositorum modo supradicto. Sed hic oriuntur dubitationes. Prima est vtrum voluntas in omni actu que ipsa recipit patiat ab obiecto. vel in nullo actu ipsi us patiat ab obiecto. vel ab aliquo et ab alio non. Secunda dubitatio erit vtrum voluntas activa actus volendi et voluntas receptiva eiusdem sit vna et eadem potentia anime vel diuersa. Tertia dubitatio erit quod non videtur inconueniens dicere quod voluntas et intellectus se habeant actiue ad suos primos actus: quod si actiue se habeant ad alios quos tunc recipiunt sicut et primos: quod prohibebit dicere quod se habeant actiue ad primos hoc tunc repugnat dictis prius in questione tertia secundum locum. Et iste tres dubitationes sunt distinctes et possent de qualibet fieri questio per se. Ad primam dubitationem respondent aliqui quod voluntas in nullo actu suo patiat ab obiecto volubili. nec appetitus ab appetibili. nec oino intellectus ab intelligibili. aut sensus a sensibili. immo quod intellectus est totalis causa actiua sue intellectionis et sensus sensationis et voluntas volitionis. quod intendunt arguere primo sic agens est nobilior effectu suo et ipso passio. Obiectum autem non est nobilior ipso sensu vel intellectu vel ipso sentire vel intelligere. Item virtus intellectiua est excellentior virtute nutritiua. si virtus nutritiua est totalis causa actiua sui actus. ergo et virtus intellectiua. Item appetitus naturalis est totalis causa sui actus. ergo magis appetitus animalis vel appetitus rationalis. cum sit excellentior quod eius spectat ad perfectionem et ad nobilitatem. si cedat potentie inferiori conuenire. non debet negari de potentia superiori sine causa rationabili. Item quod intellectus sit totalis causa apprehensionis simplicis arguitur per hoc quod hoc potest intelligi hominem abstracte a singularibus ad hoc autem non potest agere obiectum extra. quoniam extra non sunt nisi homines singulares. homines autem singulares non agunt aliquid ad intelligendum aliquid abstracte ab eis. Item intellectus agit in intellectiones secundas. ad hoc autem non agit obiectum extra neque prime intentiones quia tunc se cunde intentiones distinguuntur secundum diuisiones obiectorum extra vel primarum intentionum. quod est falsum. cum scilicet intentiones eiusdem rationis fundantur super res vel super primas intentiones decem predicamentorum. Item intellectus intelligit re actus rationis. iste autem relationes non possunt agere tales intellectiones. cum iste intellectiones sint absolute et maioris entitatis. et ita etiam arguetur de intellectione non entis. vel de intellectione priuariis. Item quod intellectus sit totalis causa actiua oppositionis et diuisionis. arguitur per hoc quod intellectus diuidit idem a se et ponit cum suo oppositio hoc autem non facit obiectum. Et confirmatur quod si obiectum habeat potentiam actiuam: non habet potentiam rationalem. si scilicet naturalem. ideo non potest agere actus oppositos. si circa idem intellectus potest in actus oppositos: cum possit idem de eodem

affirmare et negare. ideo. Et. Item quod plura agentia diuersarum rationum concurrunt per se ad vnum effectum: oportet illa esse subordinata secundum vnum esse et principaliter altero. et ipsum agere in alterum ita quod primum agens mediante actione eius in secundum agat in effectum postremum. Si autem ad intellectionem concurrant actiue obiectum et intellectus non potest dici quod obiectum sit agens principaliter ergo intellectus erit prius et principaliter agens. et sic oportebit dicere quod intellectus intelligendo agat in ipsum intelligibile. et ita sensus in sensibile et voluntas in volubile quod non apparet esse. Dicitur ergo isti quod obiectum non requiritur ad intellectionem vel volitionem vel actum sed solum ut terminatum. Sed ista opinio videtur contra Aristoteli. primo enim prout ad sensum et sensibile dicitur scilicet de anima. quod sensus in ipso mouet aliquid et pati accidit. dicit etiam quod actiua operationis ipsius sensus sunt extra se visibilia. et audibilia. et commentator ibidem dicit quod sentire sensus sit per passionem sensum a sensibilibus. non per actionem sensum in sensibilia. et ibidem Aristoteles. et commentator videntur dare rationem ad probandum quod obiectum agat ad sensationem. quia si nichil ageret ad eam tunc sensus posset sentire sine obiecto consequens est falsum ergo. et consequentia patet. quia scilicet Aristoteles. Si combustibile esset combustum. ipsum combureret se et non indigeret ad hoc exteriori igne quod ideo est quia positis sufficientibus actiue et passiuo et sufficienter appropinquatis: ponitur actio vel potest sine alio extrinseco modo cuius obiectum non patitur ad sensationem si etiam non ageret ad eam sensus esset sensationis sufficientis actiuum et passiuum. propter quod sentire posset sine obiecto extrinseco. Quod autem Aristoteles et commentator dicunt de sensu et sensibili idem intelligunt de intellectu et intelligibili et de appetitu et appetibili. ut apparet tertio de anima. Sed hanc predictam rationem. Aristoteles. quia puto esse demonstrationem. illi volunt infringere. dicunt enim quod totali actiue sufficienter appropinquato totali passiuo non semper oportet quod possit agere. primo quia actio (ut dicunt) ponitur in agente subiectiue. et sic agens est ipse actiuum et passiuum et tunc non potest agere eam in se sine passiuo extrinseco. Secundo quia fundamentum ut dicunt est aliqui totale actiuum relationis fundate in ipso. et tunc non potest eam agere in se sine contrarietate. Tertio quia motor non posset mouere localiter suum mobile sine loco. Quarto dicunt aliqui quod sine presentia sensibilibus potest sensus sentire ut in somniis sine presentia appetibilis appetere. ut homo sine presentia cibi potest cibum appetere. Ille tamen instantie nichil michi videntur proficere. quia supponunt falsum ut puto. non enim puto quod actio prout est res distincta ab agente in agente recipiatur subiectiue. sed in passio. nec puto quod relatio prout est res distincta a fundamento recipiatur in fundamento. sed in anima de motu autem locali dici posset quod semper preter agens et passum ad actionem requiritur aliud. scilicet quod sit in passio ab agente: vel in quo aut circa quod passum sit ab agente. sic igitur in alteratione requiritur qualitas que fit in alterabili ab alterante. ita in motu locali requiritur locus in quo sit mobile a mouente. locus enim (sicut multi

an diuisa agentia concurrunt ad eundem effectum? aut sit in alterum?

Inprobatio opinionis quod obiectum sit passiuum.

Instantie quod triuole arguuntur ponit finem quod actio sit in agente relatio sit distincta a fundamento

Liber tertius

et dicunt est illud totum quod ipsi mobili acquiritur a mouente non sic autem erat de obiecto. **Quo motus localis est sine loco.** Alij etiam dicunt qd motus localis posset fieri intrinsece amouente licet si quo ad illud quod sibi acquiritur extrinsece eo qd hoc est ipse locus dicunt ei qd si deus totum mundum volueret motu diurno: qd vltima spera non minus mouetur qd nunc et tñ nulla esset loci mutatio. vñ quia extra celum nō sit locus. sñ articulus pñs. dicit et rorem esse dicere qd deus non potest mouere celum motu recto. ergo he instantie difficultates habent: sñ non hic tractandas. de somnijs autem dicendum est qd species sensibilium prius facte in fantasia ab obiecto et ibidem reuerate mouent actus sensum ad actum. vnde patet qd ille suppleat vices obiectorum. de appetitu etiam dicendum est qd licet appetitus naturalis sine cognitione fiat. tamen appetitus animalis et rationalis de quibus hic loquimur. non sunt sine cognitione: nec cognitio sine obiecto presente aut realiter aut per species in fantasia vel in memoria reueratō. videtur etiam michi qd absurdum esset dicere qd obiectum necessario requiratur ad sensationem. et tamen nichil operatur in sensu: nec sensus in ipsum. obiectum enim non ex eo requiritur qd terminet intellectionem vel sensationem id est vt intelligatur vel vt sentiatum possum enim rosam intelligere nulla rosa existente. immo etiam sentire per speciem referentem uiam in memoria vel in fantasia. **Item** qd obiectum vel species obiecti agat ad intellectionem vel volitionem ex hoc arguitur videtur qd sensationes diuersitate obiectorum sunt diuerse. diuersitas enim in effectu videtur aut ex diuersitate agentis. aut ex diuersitate materie prouenire. sicut dicit commentator duodecimo metaphysice. Alij tamen instant contra istam rationem per hoc qd circa idem obiectum intellectus potest formare actus contrarios scilicet affirmare et negare. Sed ad hoc dicendum est qd hoc est bene possibile virtute agentis liberi. si enim volo. affirmo. et si volo: nego. sed sine libero agente illud non esset verum. modo sensus non habet se libere ad sensationem neqz intellectus ad intellectionem ante et preter omnem actum. volendi. ideo instantia non valebat in proposito. Rursum igitur soluende sunt rationes aliorum. **Ad primam** dicendum est qd non oportet actuum esse omnino passiuos. nec omnem actionem esse nobiliores omnino passione. Sed oportet omnem actuum esse nobilius eo passiuo in quod agit. Duabus tamen conditionibus obseruatis. scilicet qd illud sit principale actuum. et quod passiuum nō habeat nobiliores passionem qd illam quam recipit ab illo actiuo. propter ergo defectum prime conditionis dicunt aliqui qd obiectum non est nobilius intellectu aut sensu: licet agat in ipsum. quia dicunt qd ad intellectionem agunt simul obiectum et intellectus agens. et ad sensationem obiectum et sensus agens. sed obiectum non est agens principale. Alij autē dicunt ppter defectum secunde qd obiectū non est nobilius. quia dicunt qd obiectum agit in sensum vel in intellectus spe-

ciem suam. sñ. et non ipsam sensationem vel intellectionem sed sensus agens et intellectus agens agunt eam in sensu vel in intellectu passiuo disposito per speciem receptam ab obiecto. modo intellectio est nobilior operatio intellectus qd receptio: vel etiam qd actio rei intelligibilis. Alij etiam dicunt vt dixi pñs qd si obiectum agat in sensum vel in intellectum ipsam sensationem vel intellectionem: hoc tamen non est virtute propria. sed virtute causarū supior. ideo nō est nobilius propter defectū prime conditionis. Alij ite gat se media vt dicunt sicut potes qd obiectū agit in intellectu se ipse sic gra spem suā tñ. intellectus aut factus in actu pñs ue mediante cie obiecti. agit in se intellectionē. sicut nos dicimus qd habes actū pñs pñt exire sine exteriori actiuo in actum fin. vt graue cū habuerit grauitatē a generante mouet se deorsum et isti dicunt qd intellectus fin eius nām simpliciter pñt. et sibi puenit rō recipiendi quicquid recipit et agens fin qd actus p spem intelligibilem: non qd spēs agat pñcipaliter sñ intellectus est pñcipale agens. et ipēs obiecti ē dispō ncia ipñs ad agēdū pñt qd adhuc nō oī obiectū ē nobilius qd pñt nec pñs rō ipñs pñt nec scō. Alij etiam dicendū ē qd nō ē sñ de appetitu aīali et appetitu nālī. quia appetitus naturalis nichil est distinctum realiter ab ipsa potentia naturali actiua vñ passiuā. nec actus appetendi vt distinguit ab appetitu est aliqd aliud ab actu agendi vt patet di. sic aut non est de appetitu aīali vt pñt dicit qd sicut appetitus nō mouet et dirigit ab obiecto cognito. ita appetitus naturalis mouetur et dirigit ab obiecto cognito a superioribus causis hoc est ab obiecto p quanto relucet in intellectu bus causarū supior sñ intelligētiarū. propter qd dicit pñmentator duodecimo metaphysice quod nā operatur perfecte ordinate qd uis h intelligat quā rememorata ex virtutibus agentibus nobiliores ea q sunt intelligētiarū pñs q quod illa ratio capiebat falsū de quarta ratione alibi per scrutatū est. Ideo breuiter ē dicendū hic qd cū intelligimus hōiem vñ non sic intelligimus abstracte qd intelligamus aliā rē ab hōimibz singularibus sñ sic qd nullū hōiem singulārē intelligimus distincte ab alijs sñ omīs idēficte talē autē intellectionem pñt agē quibz hō singularis mediantibus virtutibus sensitiuis vñs cum actio ne intellectus omnes enim homines singulares circumscriptionis accidentibus et extraneis sunt omnino similes et eiusdem rationis. Ideo quicquid est similitudo vñus istomodo si licet circumscriptionis extraneis est similitudo omnium aliorum indifferenter verbi gratia quod est simile huic albedini est simile omnibus albedinibus isti similibus si ergo iste homo mediantē sensu egit suam similitudinem licet inuolutam similitudinibus accidentium et extraneorum in intellectu cum intellectu abstracto perit a similitudine substantie similitudines accidentium extraneorum illa similitudo erit ita similitudo omnium indifferenter sicut illius a quo causabatur. Ideo non solum iste sed omnes indifferenter tunc intelliguntur quia intelligere rem sit per habere in intellectu eius similitudinem. **Ad aliam** concedendum

quod est nobilius
cia vñs.

Ethicorum

ffo. xl

est qd obiectum non agit immediate omnem intellectionem nec sufficienter sed intellectus co agit immo pñcipaliter agit qd obiectum nec est imaginandum qd omne quod intelligitur agat ad ius intellectionē sñ fieri dictū fuit qd omīs hōies indifferenter simul possunt intelligi licet vñ solus hō egerit ad illā intellectionē sed sic debet intelligi qd obiectū extra primo agit in sensu sensationem in vel saltē spem suā q quāvel cū qua vel mediante qua sensus agit intellectionem ipsa autē sensatio vel ipēs existens in sensu agit in intellectu simul ipam intellectionem vel saltem spem intelligibilem per quā vel cū qua vel mediante qua intellectus agit intellectionē. Nam intellectus intellectionibus simplicibus informatus pñt tñ per hōimō simplices intellectiones vel eis mediantibus pponere vel diuidere et postea dicurrere et sic tandē agere intellectionē multo rñ sub sensu non cadentium sicut enim intellectus potest agere intellectiones dei et intelligentiarū prime materie et intentionum et relationū rñ talū et sic solū pcedunt omnes sequentes rationes ipñs saltem preter vltimam. Ad quā dicendum qd intellectus agit intellectionem p ipēs intelligibilem sicut corpora celestia agāt in ita inferiora p motū motus enī celi non ita agit qd celū nichil agat imo celū agit per suū motū tan qd per dispositionē sibi necessariā ad agendum sicut qd celum non agit ita et ipēs intelligibilis non agit intellectionem ita qd intellectus nichil agat imo intellectus agit intellectionem p ipēs intelligibilis receptā ab obiecto tanqz p dispositiōnem sibi necessariā ad agendum sicut qd celū non agit in ista inferiora. pñt ergo dicit ad dubitationē pñcipalē qd voluntas sic in omni actu volendi patitur ab obiecto quia obiectum oportet esse cognitum eius aut cognitio agit ad actum volendi et aliquo modo immediate vel mediate agebatur ab aliquo exteriori obiecto modo prius exposito. Nam ad scōam dubitationem pñcipalem videtur esse dicendum de volū tate actiua et passiuā volitionis sicut diceretur de intellectu actiuo et passiuo intellectionis. Et vt exprima quid opinor notandum est vt pñto qd intellectus et voluntas non sūt diuerse res abinuicem nec ab ipsa substantia anime sed anima ipsa in ordine ad actum intelligendi dicitur intellectus et in ordine ad actum volendi dicitur voluntas eo modo quo magis declaratur in sexto libro. Potest ergo dici qd ipsa anima est actiua et receptiua omnis intellectionis et o. n. n. volitionis sed forte qd hoc non est totaliter secundum idē imo substantia grauis secundum seipsum est in potentia ad mouere deorsum et potest agere illum motum secundum quem informat actum grauitatis ita anima secundum seipsum potest intellectionem vel volitionem recipere sed agere eam non potest nisi secundum qd aliquo priori actu informatā ita qd ratio non recipiendi sit ratio ex parte anime ratio vero agendi sit ex parte anime actualiter ita sñ. qd actus inatā pñt aliter

ri actus intellectionis aut volitionis se habeat ad istū actū intellectionis aut volitionis actiue non passiuē sñ qd sit dispositio aīe necessaria ad agendum non ad patiēdū magis enī sicut pñto debet poni dispositio ad agendū qd ad patiēdū qd agēs agit sñ est in actu patiēis aut patiē sñ qd est i potētia videtur qd michi qd aīa informatā ipe intelligibili ab obiecto pñt i se formare actū intelligendi et ipsa simplicibus intellectionibus informatā pñt i se formare actū ponendi et potētia actū diuidendi saltē quo ad pñcipia p se nota et postea actū dicurrēdi et sic psequēter. Et ita pñt ad actū volendi dicā qd ipsa aīa informatā aliquo actu priori puta vel iudicio de bonitate aut malitia volubilis vel quadā pñcipalitate vel displicētia sicut dicitur post pñt se mouere ad actū volendi sicut qd eadem res sñ aīa dñ voluntas passiuā sñ qd potētia volendi recipere et vt voluntas actiua sñ qd potētia ipm pducere hoc autē est fin qd informatā ē actu priori pñcto. Ad qd videt michi qd aliū oportet ponere intellectum agentē aut aliā voluntatē agentē nām forte deū ipm qd mō prius dicto pñt dicit intellectus at voluntas coagens ad oīm uolūtatē intellectionem vel volitionem pluralitas aut non est ponenda sine necessitate cogētie nichil aut videtur cogere plus qd dictū sit ad ponendū qm hō pñt nō cedant qd idem et fin idem totaliter sit eiūsdē actiui et passiuū non vt tñ i conueniens qd idem non totaliter sed partialiter sit eiūsdē actiui et passiuū modo prius dicto. Adhuc multi aliter optati sunt videlicet qd sicut vñus corpus qd compositum est ex duobus pñcipijs vno potētiōnali sñ materia et altero actuali sñ forma et qd sibi competat pati per materiam et agere per formam. Ita anima intellectiua composita ē sub stantialiter ex duobus pñcipijs ex quibus sit per se vñus eo qd sunt sicut actus et potētia pñcipium ergo potētiāle vocant intellectum passiuum aut etiam voluntatem possibilem et pñcipium actuale vocant intellectum agentē vel etiam voluntatem agentem et sic dicunt animā in se agere oīm actum intelligendi aut volendi sed agere per pñcipiū actuale et recipere p potētiālem. Alij etiam multi dicunt qd non est inconueniens idem fin idem oīno realiter esse actiui et passiuū sed fin aliam et aliā rationem dicunt enim qd non est inconueniens vñū et idem carere aliqua dispositione fin actū formati. in cuius ipm est susceptiui et eadem contrahere fin actum actualē sicut nos videmus calidam esse actu formaliter frigidā et virtute actiua calidā dicunt qd aīa intellectiua eadem et indiuisibilis existens et fin idem omnino realiter est receptiua intellectionis inqñtū est capax ipñs sñ inqñtū continet eam actualiter. Sñ hec opinio videtur esse contra phōs sic enī pñt dicit qd celum moueret se nec esset via ad probandū qd oportet preter ipsum celum ponere intellectū agentē mouētes et etiā illa differentia fin rōez si non pueniat p operationem nñi intellectus nichil faciet ad actionē vel passionē et si pueniat at pñto qd erit differentia realia dñ hoc rñ alibi tractandum est. Nec valet ad propositū exemplum de calce aut sinzibere. quia calx aut zin

Recitat opio
ne qd de f rē
moueat et sñ
eādē partem

Recitat opio
ne qd de f rē
moueat et sñ
eādē partem

Improbatio

Liber tertius

liber ratione diueriorum principiorum est i potentia passiva et in potentia activa ad caliditatem scilicet ratione materie ratione forme. Et iterum siue hoc opinio siue precedens teneatur: tamen oportet redire ad ea que prius dicebamus. in substantia enim aie nostre non est sufficiens actuum et sufficiens passuum intellectus et voluntatis. cum ad primos actus requiratur obiectum: et ad posteriores actus requiratur actus: primi necessario nam obiecta necessario requisita ad actus primos. et primi necessarij ad posteriores habent se ad actus illos quibus sunt necessarii vel passuum vel active aut principaliter aut dispositiue. propter quod puto q prima opinio sit tenenda. Ad tertiam dubitationem principalem potest dici q anima cum sit nuda pure ante eius esse principium actuum: et sit passiva ipsius: non est possibile quod ipsa sit activa eius nisi idem et secundum idem totaliter esset eiusdem actuum et passuum. quod non puto. et etiam quia obiectum est illius primi actus actuum et sufficiens vt videtur sicut enim color in parietate vna cum lumine est actuum sufficiens in medio

Ad ista dubitationem.

Tenet resolu-
toe q nifus
et intellectus
hnt pure pas-
sive ad suos
pmos actus
prie actus

Ad ista

Ad ista

Ad ista

inquirat. peto ergo vtrum voluntas cum fuerit ita in suspensio. sit aliquid passa ab obiecto vel q litercunq immutata. aut non: si sic igitur dispositio- nem aliquam recipit preuia voluntati aut nolitioni illi obiecti. Si non: quomodo igitur potest imperare intellectui de iudicio e circa illud obiectum cu non possit hoc an illius obiecti pntiam et quod est potes se determinare ad illud obiectum volendum aut nolendum. cu an obiecti pntia non possit nullus vtiq diceret vt v. Tertio cu volu-

Tertia

In oppositu

Secundo

tas sit in potentia passiva ad recipiendum actum volendi et obiectum non sit sufficiens actuum ipsius. nisi diceret minatio voluntatis pcurat: opz q voluntas sit illius actus aliquo modo actia. si q non sit p dispositionem media alia a voluntate. tunc ipsa voluntas eade existens et fm ide erit eius de actia et passiva. qd cedet. vt tota pntiam de struere. Oppositum tamen af quia cu nihil aliud ab ipsa voluntate sit magis liberu q ipsa voluntas. loquedo de libertate q dicitur posse in vtriusq actuum oppositor. videt q ipsa sit libera per se ergo obiecto pntie. nullo indiget alio ad volendum. quia si alio indigeret. ipsa non esset eius qd est vel le aut nolle vna qz se neq libera. sed p illud quo ipsa ad hoc indigeret. It illud medium vel esset id ad volendum et nolendum. vel esset aliud et aliud si dicatur q sit id volendi et nolendi. tunc est ita idifferens sicut et ipsa voluntas: ppter qd nihil facit ad deteriorationem actus. id frustra ponitur. Si dicat qd aliud et aliud tunc opz q voluntas ad vtriusq eoz sit idifferens sicut et ad actum volendi et nolendi. et tunc qrit quod deteriorabit se ad alteru eoz sicut de actibz volendi et nolendi qrebat et sic ista media frustra poneretur cu ipsa possit nulla cesset ibi difficultas. Nota q questio specialiter hic est intelligenda quo ad ordinata in finem. de quibus in prima questione dicebatur q voluntas libere potest velle aut nolle aut differre. de fine enim ultimo nihil ad pntiam intendimus. Notandum etia q tres roes q nunc adducte fuerunt tres tangunt difficultates. scilicet tres argumenta. tis ad volendum vel nolendum sit aliq actus realis distinctus prima. ab actu volendi vel nolendi. Secunda est an ad hoc ante huiusmodi voluntatis determinationes aliquis actus precedat causatus in ipsa voluntate ab obiecto sibi pntato vel a roe sibi illud obiectum pntante. ppter quem actum ipsa sit potens se determinare ad volendum vel nolendum cum ante obiecti pntiam non possit. aut per quem ipsa sit potens imperare intellectui de inquisitione circa illud obiectum cu an non possit. Tertia difficultas est vtrum voluntas sit solum passiva ipsius actus volendi at nolendi. at cu hoc actia. et quo de tertia alit difficultate dictu est i questione pcedenti. Sed de prima videntur opiniones contrarie quidam enim ponit q obiectu voluntatis est actuum actus volendi et nolendi in ipsam voluntatem de roe aut actui est suam inducere similitudinem in passuum. ideo oportet q passuum ad illam similitudinem prius existat in potentia et recipiendo eam ab agente sit i actu et ita vniuersaliter de roe agens est actuare passum q est differentia inter passuum naturale et voluntarium quoniam passuum natura le necessatur ab agente ita q agente pntie necessario recipit actus et

Tres difficultates
argumenta.
prima.
Secunda
Tercia

Tertia

Beccat optio-
nem q actus
volendi tante
totali ab ob-
iecto determi-
natio at ipz
cedet a volun-
tate.

Ethicorum

ffo. lxxi

si non fuerit impedimentum extrinsecu. sed passum voluntarium non necessatur ab agente: ita q agente pntie non necessario recipit actus et. sed pterit q ipm passuum determinet libere ad patendum ab hoc obiecto vel ab illo. vel ab eode obiecto fm vnam roem vel aliam. Aliter enim libertas non saluaretur. Iti igitur ponunt illam determinationem actum esse quenda aliu ab actu volendi aut nolendi sibi sibi. Et quo ad tertia difficultate istud videtur ponere q voluntas actia sit illius determinationis. et non obiectum et q obiectum econuerso sit actuum actus volendi et nolendi. et non ipsa voluntas. qm voluntas nichil agere vt nisi ad sui determinationem vt ab hoc obiecto vel illo patitur. hec est determinatio non est actus actus volendi. sed solus dispositiua passu vt patitur ab obiecto. et ab eo actus volendi recipiat. Sed contra ista opinionem aut obijciunt. primo quia tunc post illa determinationem necesse est voluntate pati ab obiecto. quod non vtriusq tunc non est dicitur sui actus a pntio vt qd ad finem cuius oppositu dicit. Tri. tertio huiusmodi sua determinatione potest libere desistere re omni hora apud quam desistentiam cessaret pati ab obiecto. Sed illa responsio non videtur valere. quia si voluntas potest se determinare ad hoc et ad illud non videtur q magis se determinet ad hoc q ad illud: nisi q vult hoc magis q illud et ideo primi actus in quos et sibi oppositos voluntas libere potest videtur esse actus volendi et nolendi. Aliter etiam obijciunt contradictas opiniones sic qd cu alia sit voluntatis determinatio ad volendum et alia ad nolendum. oportet q an deterioratione ipsa voluntas sit idifferens ad vtriusq determinationem qd est ad plures actus indifferens non transit i aliquem ipsorum abscq pua determinatione ergo opz q illam determinationem precedat alia deterioratio et sic in infinitum Sed responderetur q non est ita q voluntas ex eo q est agens liberu seipsa abscq omni preuio medio potest in vtriusq deteriorationem transire. qz tale agens seipso potest in actus oppositos. Sed tunc querit quare ergo oportet ante actum volendi vel nolendi esse deteriorationem prius: vicia enim sicut tu q voluntas qz libera potest seipsa abscq alio medio pntio transire in actum volendi aut nolendi. Sed dicitur q non est simile. qz voluntas ponitur actia huius determinationis. et non ponitur actia actus volendi aut nolendi. Ad roes autem actui et non passui passuum est spectat de terminatio voluntatis: igitur cu sit idifferens ad volendum et nolendum. et passiu solum se hns non posset determinare in hoc aut in illud transire sine determinatione prius. sed in hac deterioratione vel in aliam determinate potest transire sine medio. quia est actia illarum. Sed adhuc non sufficit illud. qm obiectu non minus videt actum illarum deteriorationis q voluntatis et nolitionis. q sicut non pot voluntas velle aut nolle sine obiecti pntia. ita nec se determinare. obiectum autem ad illam deteriorationem non requiritur passiu ergo requiritur actiu cu igitur frustra sit per plura quod fieri potest per pauciora. videtur q ille determinationes pntie sit abiectione. Et ita videtur est de prima difficultate de scda aut difficultate

iprobatio

Evasio

Alia iprobatio

Evasio.

Reulica

Gasio

Replia

Ad ista dubitationem.

tate dicunt aliqui ponentes in intellectu sps intelligibiles distinctas ab actibus intelligendi q sicut oportet in intellectu tales species intelligibiles esse preuias actui intelligendi: ita est in voluntate statim enim obiecto voluntati presentato species in ipsa imprimitur necessario preuia actui volendi vt nolendi sed differenter quia naturaliter necessitate intellectus sps intelligibili informatus transit ad actus intelligendi voluntas aut cum fuerit informata his speciebus non necessario transit in actum volendi vel nolendi. sed libere potest in ipsum transire. vel differre. et potest libere imperare intellectui vt amplius de illo obiecto inquirat. aut ab huiusmodi considerare omnino desistat. quod an receptionem spsu non poterat sed si potuerimus (vt i sexto libro videbitur) q intellectus et voluntas non sunt ad inuicem et ab aia diuerse res: non videt q ad determinationem voluntatis vel salte ad eius placitum in obiecto alia ex parte obiecti redat sps sit receptio q sps obiecti. et iudiciu de bonitate vel malitia rei volibilis in intellectu exis. Iti et est fer grave dicere sicut aia formata sps intelligibili potest transire in actum intelligendi (sicut prius dictu fuit) q ipsa ita informata iudicio de bonitate et malitia rei volibilis potest transire in obiectum placitum quada vel displicentia q ita videtur esse qd actus voluntatis. ppter qd aliqui dicunt pba biliter sicut mihi vt q sicut actus grauium et lenium primo generant in suis passibus caliditatem aut frigiditatem mediis quibus pnt consequenter transire in grauitatem aut leuitatem q qdes grauitas et leuitas sunt ita inclinationes actuales ad motum ad quas si non fuerit impedimentum statim necessario consequitur motus sursum vel deorsum post quem motu graue. au leue naturaliter i loco proprio quiescit et fugit: ita iudiciu vel aia informata iudicio de bonitate vel malitia obiecti primo generat in ipsa voluntate placitum quada in obiecto vel displicentiam in obiecto mediis quibus ipsa voluntas acceptare potest obiectum vel refutare q quide acceptatio vel refutatio sunt ita actuales inclinationes voluntatis ad quas motus consequitur si non fuerit impedimentum post quem motus voluntas figit et quiescit i bono adepto q qdes quies vt sicut de delectatio vel si fuerit impedimentum a psecutione boni. vel fuga mali. fiet in ipsa voluntate tristitia. mo q diceret q si obiectum fuerit voluntati pntatu sub roe boni. tunc statim causabitur necessario i ipsa voluntate dictu actus placitum. et si fuerit sibi pntatu sub roe mali. causabitur actus displicentie et si pntet sibi sub roe boni et mali. causa bunt i ea sit vtriusq actus scilicet placitum ex obiecto illo et displicentia vbi qd si intellectus iudicat q delectari sit bonum et turpe aliquid agere sit malum et cu hoc iudicauerit in adulterio multam fieri delectationem et multa turpitudinem statim natio in ipsa voluntate sicut ite iudiciu consequetur et co placitum quada roe delectationis. displicentia roe turpitudinis. nec ista repugnat sicut de illo qui proiecit tempore tempestatis merces in mare ipse enim multam habet tristitiam siue displicentiam in huiusmodi pte ppter diuitias perditionem et si cu illa displicentia pectio sibi placet vt ipse saluet. complacentia enim displicentia circa idem opus non opponuntur si fuerit secundum

Beccat optio-
nem q sit sps
i voluntate p-
cedet actu si
cut intellectu

Reprobat il-
la q iudiciu
intellectus su-
plet vice ta-
lis speciei.

Optio docto-
ris q iudiciu
de re cau-
set natio pnt
cetera sit displicentia hnt ac-
ceptionem
at refutatio-
nem

Optio docto-
ris q iudiciu
de re cau-
set natio pnt
cetera sit displicentia hnt ac-
ceptionem
at refutatio-
nem

Liber tertius

diuersas rationes in tempore illo cōpossibiles i eo
 dē Sed quia acceptatio et refutatio sūt ipetus
 ad actū psequendū vel fugiendū. et isti motus scy
 psecutio vel fuga ppter p̄trietates sunt incō-
 possibilēs in eodem. Ideo etiāz nō possunt simul
 in voluntate fieri h̄mōi acceptatio et refutatio.
 sed voluntas libere potest acceptare opus illud
 sine refutatione vel refutare sine acceptatione
 vel etiā nec refutare nec acceptare. sed dis-
 ferre vt videtur michi. quod quasi quilibet ho-
 mo experiri potest in seipso. Multos nāq̄ video
 cum in aliquo turpi opere sibi ratio aliqua bo-
 nitatis apparuerit ppter delectationē dicētes
 o vtinā hoc esset tāte honestatis quāte ē turpitu-
 dinis. hoc autē nō dicit nisi ppter complacētā i
 apparenti delectatione. et displicentiā in turpi-
 tudine. hoc etiā videt p̄suaderi possē. q̄ satis
 videtur mirabile si obiectū p̄ntatū volūtatī nul-
 lam penitus recipit impressionē a volūtate ne-
 q̄ voluntas ab eo: imo neq̄ a quocūq̄ alio: q̄
 voluntas possit i se ip̄az agere cū ante non posset
 Suppono ei ex dictis p̄us q̄ volūtas sit actiua
 illius actus sui cuius ip̄a est p̄mo domina: et q̄
 illi actū agat in seip̄am. licet igit nō miremur
 de hoc q̄ actiūū app̄oximatus passiuo pōt in a-
 ctionem suā trāsire circa illō passiuū cū ante non
 posset: tñ mirāremur si actiuū app̄oximatus
 passiuo nō potēs agere in passiuū possit in ip̄z a-
 gere ppter alicui⁹ terris p̄ntatū qd̄ quidē tertius
 nichil ip̄mit nec i actiuū nec i passiuū: nec vllā re-
 cipit ab eis ip̄sionē et tñ obiectū voluntati p̄nta-
 tū esset tale tertius. si nichil ip̄primeret in ip̄am vo-
 lūtate cū volūtas ponat sui actus actiua et pas-
 siua. Ista tñ ratio licet habeat apparentiā forte
 solui pōt facili⁹. cū posuerimus q̄ intellectus
 et voluntas non distinguūt ab aīa neq̄ ab iui-
 cē realiter. sed q̄ ip̄a aīa of intellectus in ordi-
 ne ad actum cognoscendi: et dicitur volūtas in
 ordine ad actum appetendi. diceretur igit quod
 obiectū p̄ntatū anime imp̄truit in ea similitu-
 dinem suam mediante qua anima cognoscit ip̄z
 Hac autem impressione mediante potest anima
 que est idem quod voluntas in actum volendū
 nolendi acceptandi vel refutandi: cum iante nō
 posset. Alia igitur ratio videtur michi p̄habilis
 talis. si obiectum sub ratione boni app̄hensū
 fuerit: et voluntas sua libertate possit in nullaz
 habere complacentiam: sequeretur q̄ illa liber-
 tas non esset nobis in auxilium sed potius i ma-
 gnum detrimentum. consequens est falsum. er-
 go et cetera. falsitas consequentis omnino cō-
 cedi debet. cum libertas sit nobilis cōditio et na-
 turaliter imo diuinitus indita voluntati. conse-
 quentia probatur. Ad cuius euidētiam est sciē-
 dum q̄ libertas secundum quam voluntas po-
 test non acceptare quod sibi presentatum fuerit
 sub ratione boni: vel non refutare quod p̄ntatū
 est sub rōe mali. p̄dest valde nobis ad vite vire-
 ctionem: p̄o tanto quia in multis in quibus p̄-
 ma facie sunt alique rationes bonitatis appa-
 rentes: latent sepe mille malicie vel annexæ vel
 consequentes propter quod acceptare illud qd̄
 apparebat bonum esset nobis inconueniens et
 damnosum. et sic etiā quod p̄ma facie vi-
 detur esse malū. habet aliquandō bonitatē latēte
 p̄o ppter quā refutasse illud esset nobis malum s;

si illa potestas non accipiendi vel non refutandi
 non potest nobis finaliter ut in huiusmodi non ac-
 ceptatione vel non refutatione sistamus hoc enim
 esset impedimentum ad opus nobis debitum auferre
 sed illa potestas nobis potest ut ante obiecti ac-
 ceptationem vel refutationem : inquiramus de
 omni bonitate vel malicia quod illud obiectum psequi-
 tur vel ei annectitur. ut tunc quod est melius sim-
 pliciter a acceptemus et quod est simpliciter peius re-
 semus. hec aliter utilitas auferetur tota si volun-
 tas in apparenti dono nullam haberet placetiam
 vel in apparenti malo displicentiam. ad quid enim
 ipsa imperaret de ampliori inquisitione circa tale
 obiectum: manifestum est quod totus noster im-
 petus auferretur ad consiliandum se acceptandum aut
 refutandum quod esset nobis damnosum valde. Et
 confirmatur quia libertas non est data nobis
 ut nocere possit homini ordinata saltem bene si
 ipsa noceret si contingeret hominem nullam in
 bonis vel malis sibi apparentibus habere com-
 placentiam vel displicentiam quia tunc nullam
 haberet occasionem amplius inquirendi de eis
 an essent bona vel mala simpliciter aut accepta-
 da vel refutanda. propter quod sepe acceptandorum
 acceptatione et refutandorum refutatione pua-
 retur. Item vniuscuiusque bonum consistit in hoc quod
 ipsum refertur in primum et finale bonum quod est ipse
 deus cuius gratia omnia sunt et operantur. sed
 sicut in primo libro dicebatur non omnia possunt
 illo finali bono et summo fine formaliter frui. pro-
 pter quod vni quodammodo ipse aliquid proprium
 sibi bonum quo immediate frui et quod reduci ad pri-
 mum bonum in quantum illud est quodammodo principale
 plus bonitatis quam cum non possit semper immedi-
 ate ferri in ipsum primum bonum et inatum in ipsum referri
 mediante obiecto quod aliquam gerit similitudinem
 primi boni. et tunc apparet bonum non apparet
 bonum nisi quod gerit aliquam similitudinem primi boni et
 voluntas per hoc potest referri in primum bonum quod fertur
 illud ratione talis similitudinis. propter quod videtur quod li-
 bertas esset mala si ipsam voluntas posset oino
 ferri in obiectum apparentem bonum Sed dices: oino
 voluntas fertur in primum bonum per hoc quod ipsa fertur in
 obiectum simpliciter bonum et non per hoc quod fertur
 obiectum apparens bonum. Ad hoc dicendum
 quod voluntatis non est discernere si obiectum appa-
 rens bonum simpliciter sit bonum aut non bonum
 si igitur posset aliquis per suam libertatem non ferri
 omino in apparentem bonum et non existens: sequitur quod
 eandem libertatem poteris omino non ferri in
 apparentem bonum et existens. quod videtur inconueniens con-
 sideratum est tamen quod bonitas apparens in obiecto
 non deteriat voluntatem ad ipsum obiecti accepta-
 tionem. imo nec in habendam in obiecto toto secundum ip-
 sum totum copiacentiam. quoniam sic voluntas necessitatur
 esset ad peccandum. quod oino negare necesse
 Sed per predicta occurrit dubitatio videtur
 modo sequitur ex dictis quod voluntas etiam hominis opti-
 haberet necessario placetiam in eo opere ubi
 tractatio vel utilitas appareret: licet non accepta
 illud opus hoc autem dicere est absurdum li-
 cet utilitas in homicidio vel delectatio in a-
 terio possit apparere: tamen vir bonus nullam
 omino placentiam sed potius abhorrationem
 habet in talibus ¶ Item voluntas quantum ad
 ut copiacentiam vel displicentiam non erit omnia

Ethicorum

fui actus et sic ipsa non erit libera simpliciter. **I**tem possibile est erroneum esse iudicium intellectus et quod est malum apparere bonum. igitur sic voluntas erit necessitata ad peccandum scilicet ad complacentiam in re mala quod est inconueniens. **I**tem hec opinio videtur sustinere articulos parisienses poenatos quorum unus est quod voluntas extra se in tali dispositione in qua nata est moueri et mouente et sic dispositio secundum quod nata est moueri dicere quod impossibile est voluntatem non velle. error. Alius articulus est dicere quod appetitus cessantibus impedimentis: necessarium mouetur ad appetibilem error est de intellectu. Ad primam dubitationem soluendam est per ea que deteriorata fuerunt in vndecima questione scilicet libri ubi visum fuit quod nihil est vtile vel delectabile simpliciter quod non sit honestum et bonus simpliciter studioso aut qui circa singula iudicat recte nihil apparet delectabile vel vtile nisi quod est simpliciter et secundum veritatem delectabile vel vtile propter quod viro perfecto nihil apparet delectabile non vtilitatis in homicidio vel adulterio. licet hoc possit apparere continentem nodum scilicet in virtute firmato. Ad aliam dubitationem potest dici quod huiusmodi complacentia vel displicitia est primus actus voluntatis put voluntas ab intellectu distinguatur. Nam intel ligere proponere diuidere rationari et iudicare sunt actus principes ad alias scilicet quod ipsa dicti intellectus sed complacentia et displicitia in obiecto cognito acceptatio vel refutatio et uterque gaudium et leticia sunt actus pertinentes ad aliam secundum quod ipsa ob appetit eum igitur dictum fuerit primo quod voluntas non est actiua sui primi actus sed passiuia tantum. et quod libertas non est conueniens passiuo in quantum passiuus est. sed potius actiuo in quantum actiuus non videtur inconueniens procedere quod voluntas non sit libera siue omnia sui primi actus. ita scilicet quod ceteris eodem modo se habentibus siue existens ipsa possit in ipsi et ipsius oppositum scilicet ipsa libera est omnia siue acceptationis aut refutationis consequens. et hoc sufficere videtur vide licet quod voluntas sit illorum actuum omnia in quibus ex istis meritis vel peccatis. modo videtur quod in complacentia vel displicitia predictis nec mereamur nec peccemus. sed in obiecti totius acceptatione aut refutatione verbi gratia: adulterium non praui ex eo quod est sensui delectabile: sed quod in honestum. Si igitur complacentiam habeamus in adulterio propter sensum delectationem apparentem tantum et displicitiam propter inhonestatem. et non acceptem totum ratione delectationis apparentis: sed refutemus totum ratione in honestatis: hoc non est peccatum secundum meritum. hoc enim erit temerari et non obedire. sed resistere ceterationi quod non est peccatum. Ad aliam dubitationem dicendum est quod si iudicium intellectus fuerit erroneum propter circumstantie alicuius iudicibilem ignorantiam non erit peccatum sequi iudicium rationis. sed si fuerit in nostra parte tale iudicium corrigere per diligenter rationem et inquisitionem: peccatum erit non in sola complacentia. sed si quo ita iudicatum est in inquisitione ulteriori acceptemus. Ad articulos allegatos audiui semel ab uno doctore theologie famoso valde dici quod non reputares inconueniens extra parisiensem diocesim aliquam opinari per episcopum parisiensem deteriorationem. sed multi vident dicendum quantum ad primum articulum iam allegatum quod actus simplicis complacentie vel displicitie non est actus volendi aut nolendi proprie sed nolle aut velle ac-

f. xliv.

Ceptare et resurere. nā si petatur a cōtinentē vī
ro via tu cognoscere talē mulierē; nō respōdebit
volo. sed dicit vellet si nō esset inhonestū vel pec-
catuz scians se propter delectationem apparen-
tem habere in illo actu quādā cōplacētia. nolle
tamē ipm. Ad fm articuli pōt dici q voluntas
nō necessario mouet ab appetibili quo ad actus
volendi aut nolendi. Ex eis autem q̄ nūc dicta
sūt ⁊ pcedēti q̄stioe satis apparer qd sūt dicendum
ad principales rōnes in pncipio adductas pro p-
te affirmatiua Sed ad rōem primā in oppositū
dicendū est q luc volūtatē si dispō necessaria p-
uia ad volendū: tñ libertas in volendo est nō rō-
ne dispositionis illius. sed rōne voluntatis. Ad
aliā ꝓcedit q in voluntate nulla requirit dispō
p̄ueia veteriane volūtatē ad necario volendus
aut nolendū. sed bñ requirit dispō p̄ueia sine qua
voluntas agere non posset in se actum volendi
aut nolendi.

Querit q̄rto. An rō ppositis duobz bo-
nis p rōez maiori bono ⁊ minori bo-
no iō possibilibz volūtas dimissio ma-
iori bono possit velle min⁹ bonū? Rf
q sic q alit volūtas nō ēē libera ne
q oīa sui act⁹ a pncipio vsq ad finē. cui⁹ oppo-
sitū dicit. Ari. Etio hui⁹ Scdo si illud minus bonū
esset sibi pntatum absq̄ minori bono. ad pncipsa
posset non velle ipm. posset ei differre ad inue-
gandum prius si esset in illo bono proposito at
qd malū latēs. aliter nō ēē libera neq̄ oīa sui a-
ctus. sed statiz necessitata ad volendū. igit nō mi-
nus potest ipm non velle si sit pntatū cū minori
bono. sed ex quo ipsa non vult magis bonum: qd
prohibet sibi velle minus bonū: videt q nichil.
Tertio si voluntas pōt in malū sub rōe mali
multo magis pōt in minus bonum. sed ipsa pōt
in malū. pbatio qz eadē est potētia oppositorū
vt visus albi et nigri. bonum aut et malum sunt
opposita. ergo si volūtas est boni ita potest esse
malī. Et confirmatur qz potentie rōnales se ha-
bent ad opposita non metaphysice. voluntas
autē est in rōne tertio de aia. Item hoc pbaf
per articuli parisiēse in quo dī q duobz bonis
ppositis ipsi voluntati quod fort⁹ est fort⁹ mo-
uet error: nisi intelligat quātm est ex parte boni
mouentis igitur vt q voluntas pōt fortius mo-
ueri a minori bono quātm est ex parte sua: et ac-
ceptare ipm dimisso maiori bono. hoc idē vide-
ri velle. Ari. tertio huius vicēs videt aures nō
idē eligere et opinari. sed opinari quidē meli⁹:
ꝓpter maliciam aut eligere que non oportet.
Oppositum dicit Ari. eligimus aut quecimus
maxime bona existentia. Item non esset ali-
verum qd dicit. Ari. ignorat quide⁹ malus que
oportet operari et a qbz fugiendū posset enī esse
malus in eligendo minus bonuz. et dimittend
o maior bonuz. et tñ non ignoraret illud esse ma-
ius bonū et aliud minus bonum. Dicunt quidē
q duobus bonis impossibilibus presentatis
per intellectū ipsi voluntatiet stante iudicio ra-
tionis in vniuersali et particulari: q vnū ē alio
maius bonū: ramen voluntas tūc ⁊ pro tūc pōt
velle et acceptare minus bonuz et dimittere ma-
ius bonum. et voco iudicium in vniuersali quo
iudicamus vnum simplr esse maius bonuz alio
et iudiciū in pticulari quo iudicamus fm omēs
particulari.

Ad rōes prin-
cipales i op-
positūm

Ad scdm-

Q. 4:

Rf primo

Scdo

Tertio.

Confirmatio
Quarto

In oppositis

**Histoticoquo-
rum.**

**Quid iudicet
vni vlti ⁊ qd ī
particulari.**

Liber secundus

circumstantias apparetur vñ esse p tñc magis bonum altero. Ad hanc igitur conclusionem probandam arguunt sit licet pcederet q voluntas ad volendum necessitaret a summo et perfecto bñ apprensio qd est vltim? finis: in qua nulla pōt apparere ratio malicie vel defectus: tñ ab alijs bonis defectus scy ordinatis i finē cuiusmōi sūt bona in compossibilitate de quibus questio format ipsa necessitatur ad volēdū. aliter enī ipsa nō esset magis dñā sui actus q appetitus sensitiuus atque libz alia porentia. et hoc ē dictū fuit prius s voluntas in respectu bonorū ipam non nccitā tñ ad volēdū pōt libere qd libet velle et qdlibet dimittere. q. 2c. Item infer talia duo bona cadit electio eligibile autem inqñ eligibile excludit rationem necessitatis: ita qd p rationem ipsi ē q voluntas necessario ferat in ipm igitur 2c. Contra istā opinionē arguit aliq satis debet. primo sic voluntas non pot ferri in scy cognitiū vt satis patz tertio huius. sed intellectus dñ cognoscit maius bonū n cognoscit minus bonū. cū intellectus nō possit simul plura cognoscere: vt dicit i topicijs et in quarto metaphysice. q nō pōt ferri voluntas in minus bonū. Sed satis posset eis negari q intellectus non possit simul plura intelligere de quo tñ nihil plus ad pñs Scdo arguit sic si voluntas posset velle minus bonū: seqt qd ipa posset velle et nō velle simul illud minus bonū et dico hoc put simul pstruif cum hoc quod est velle et non velle: et non cū hoc xbo posse mō hoc est p pñū principium vbi dñ quod impossibile est. dem si simul inelle et non inelle. psequētia probatur qz tu ponis q pro illo tunc pot velle illud min? bonum. et tamen certum est q etiam pro illo tunc pot ipm non velle: scy qz non est dubiū q potest velle magis bonum. igit pōt ipm velle et nō velle pro eodē tñc. et per pñs simul. Sed ista rō est sophistica. Nā similitas pōt hic attendi vel contri derari dupl. Ano mō qz iungat illa opposita in eodem tēpore ita qz sit sensus qz possibile sit vt a bo opposita simul cōtūctū exeat in esse. et hoc ē impossibile. Aliomō qz similitas non iungat inter illa opposita: sed solū dicat idēitatē tēporis pro quo possibile est vtrūqz pdictorū. nō tamē cōiunctū s i differēter exire i esse. ita qz sit sent? possibile est vtrūqz oppositorū indifferēter nō vñ cum alio pro eodē tñc exire in esse et hoc ē bene possibile. ¶ Item alij arguunt sic sicut voluntas nichil pōt velle absolute nisi sit apphēsiū: ita nihil pōt psequi vel fugere nisi qd iudicatur fuerit esse psequendū vel fugiendū qz non solum voluntas vel appetitus se i etiā intellectus mouet ad prosecutionem vel fugam: tertio de anima. mō intellectus nunq iudicaret illud esse psequendū quod scit esse minus bonū: et hoc dimittendo maius bonū. igitur 2c. Sed ad hoc rñdet q intellectus potuit pntentare de fine q est psequendus: x tute cuius sententia voluntas non solus in finis illius psecutionem inclinari poterat: sed etiam in omne mediū quod iudicatum fuerit valē ad illud. finē. mō ambo illa bona incōpossibilia potuerunt iudicare valere ad finē. itz hoc maius illud minus. ideo videtur q voluntas ad hoc q tendat in quodlibz illorum mediorū: non indiget alio iudicio pūo. ¶ Item nec forte est bene demonstratū q voluntas nō possit inclinari in bo

nū apphēsiū psequendū donec intellectus iudicauerit illud esse psequendū multi enim dicerent q sufficiat intellectum iudicare q hoc sit bonum et possibile psequi. sicut enim voluntas in illud quod sub ratione boni fuerit apphēsiū ferri potest etiam si sit impossibile ita tñc ferri potest in prosecutionem ipsius statim quod fuerit apphēsiū sub ratione boni psequi libet. nō enī minus videt possibile q voluntas possit vñā premillarum sillogismi practici supplere q concupiscētia et tñ cōcupiscētia vñāz supplēt aliq: sicut patet per. Ari. in libro de causa mot? animalium dicentem pceabile concupiscētia dicit: aut istud potabile sensus dicit: aut fantasīa: aut intellect? statim dicit et bibit. Sed forte licet p rationes contra dictam opinionem non demonstrent tamen nec ista opinio potest esse vera potest enim sic argui contra eam. impossibile est voluntatem ferri in malum sibi pntentatū sub ratione mali. quia obiectum eius est bonum verum et apparens secundo rhetorice. nullus est voluntarius et cognoscens prius eligat. sed i casu posito minus bonum pntentatur voluntati sub ratione mali. pbatio quia ponitur voluntati pntentatū sub ratione qua est minus bonum: et in compossibile maiori bono. modo minus bonū vt opponitur maiori bono habet rationem mali. si cut minus album vt opponitur magis albo hyratique nigri et sic de alijs pñs vt patz tertio physicoz. ¶ Item si voluntas pōt velle min? bonum hoc pveniret sibi ex sua libertate: quia si non esset libera: tunc fortius obiectū semper de uinceret debilius obiectum vel saltē non deuinceretur ab obiecto debiliore. sed ex sua libertate non pōt habere q posset velle minus bonū pbat quia illa libertas oppositionis quaz habet voluntas non est sibi data siue a deo siue a natura propter suū malum. sed ppter suū bonum cū illa sit pñtio pñtis ad nobilitatem et excellētiāz vt oēs pcedūt. et cū deus et natura nullas faciant in entibus dispositiones persone nisi ordinaras ad bonū iporū. qz quecumqz dispositio per quam appetitus potest ferri in malum sub rōne mali. vel in minus bonum sub ratione minoris boni et incompossibilis cum maiori bono. dimittendo magis bonum. esset dispositio petor. et magis animalium tendens q illa dispositio per quam appetitus esset ad bonum vel ad magis bonum determinatus vel necessitatus. igitur vt detur q libertas non det voluntati posse volēdi malum. vel minus bonum in casu ppropo sio Et vt ista ratio eadem citius appareat possumus videre q appetitus sensitiuus in tñ supe rat appetitū naturalem in melius qm aiactū superat inanimatum. vnde graue semper tendit in suū pñm et naturale bonum nō obstante q illi naturali et pcepto bono fuerit annexa malitia maior scilicet corruptiua ipsius. vt lignūz esset sursum tendit semper deorsum dato q caaderet in ignem a quo statim combureretur. appetitū aut sensitiuus in obiectū pñm iēdens. vt si sitis apparet aquam. non ita tendit in ipsū. qz propter sensibile malum inter medium vel illi obiecto scy aque immixtum retrahat ab aque psecutione: et aliam forte viāz querat per quam sine sensibili noimento possit finem adipsū ad

absq hoc qd intellect? idēz ipz ē psequē quā satis ē qz dicit ipm esse bonum

Argumēta doctoris ad idē

Min? bonū vt opponit maiori bono habet rōnem mali

Ethicorum

No. lxxiii.

quem tendit. ¶ Item appetitus liber scy voluntas in tñ supat appetitū sensitiuū in melius qz appetitus sensitiuus sibi derelictus nccio tendit in omne illud qd est sibi pntatū sub ratione boni. nisi sit actuale impedimentū. vel actuale et sensibile malū: propt qd ab illius apparentis boni psecutione retrocedat. ppter qd animal illo appetitu ductū mltā qñqz incurrit inconueniētiā ppter mala nō actu percepta annexa illi apparenti bono vel in futurū ad ipsū pñā. ¶ Appetitus aut liber scy voluntas ex sua libertate oppositionis hz qz non fert nccio in bonum apphēsiū. licet actu nullū appareat annexum vel pñs malū. sed pōt differre vt antea fiat inquisitio. si apphēsiō bono sit aliqua annexa vel pñs malicia. et qz ta. per quā dilatorē et pñam inquisitionem pōt homo qñ oēs euitare prauiatē. ad hoc igitur data est huiusmodi libertas et non ad hoc qz possit in malum sub ratione mali aut in minus bonum sub ratione minoris boni. Et ideo bene dicit Ari. qz omnis malus ignorat. scy qz nunq voluntas tendit in malum si esset sub ratione mali cie apphēsiū et iudicatū. et hoc patz particulari iudicio qz vniuersali. Alij autem dicūt opinionē pñam scy qz in casu posito voluntas necessario fert in maius bonum. quod pbat quia agente sufficienter appropinquato passio sufficient dispositio in illa dispositione in q alterū est natū agē et aliz natū pati: oportet qz fiat actio. Et si diceret q hoc est xz de agente naturali prout dñi guntur p voluntarium: nō valet vt dicunt. quia Arist. octauo physicoz vult qz pñmus motor et pñmū mobile fuerint et cñ. cū temp fuerint in optima dispositione hoc ad mouere et illud ad moueri: oportet qz motus temp fuerint: et tñ constat qz tale mouens est voluntarie agens. mō ita est qz in casu posito agens et passū et omnia alia requisita ad volitionē maioris bñi sūt omnino sufficienter se habentia. et cū omnes pcedat qz tunc et pro tunc possit velle maius bonū. igit videtur q ipsa necessario vult illud maius bonū. igitur 2c. Sed ista positiō cum sua ratione si essent xet tollerent libertatē et dominū voluntatis. et oino ponerent ex nccitate euenire omnia. sicut apparuit in pñā questione tērij libri. ad quā recur ras si vis. Ideo mediū opinionem tenendo ponē tur tres conclusiones. ¶ Prima conclusio est q voluntas stante casu posito non potest tunc et pro tunc velle minus bonū. Et dixi non potest tunc et pro tunc: quia tñc voluntas pōt velle minus bonū pro alio tempore in quo non amplius stabit illud iudiciū. et est in potestate voluntatis impedire intellectui vt desistat a pñsideratiōe illi? boni maioris. et tñc poterit acceptare min? ¶ Secunda conclusio est casu posito voluntas nō nccio fert in psecutionē maioris boni: sed pōt differre actum volēdi vt aut et fiat inquisitio maior de his obibus que cōcomitari possunt vel inseq illud magis bonū. Nam si ipsū esset absq aliquo min? bono pntentatū voluntati: ipsa posset fm dicta prius differre actum volēdi. ergo multo magis hoc pōt: qñ pntentatur cū alio incōpossibili bono. Et hec conclusio videtur necessaria ad saluandum voluntatis libertatē et dñm. q. 2c. ¶ Tercia conclusio si voluntas debeat eligere ipsa nccio eligat maius bonū: qz aut maius bonum

aut minus hz nō pōt minus p tunc igit oportet qz maius. Ad rōnes in oppositū patz qz rō prime opinionis bñ pcludit scdam conclusionem nram et nichil plus. Ad rōes pñcipales. Ad pñam patz qz eodē mō pcedit. Et sñr secunda: nūq qz querit si voluntas pōt non velle maius bonū: qd pñbz eam velle minus bonū: ad qd dicendum est qz pñbz hñtio hec puenit ex hoc qz tunc minus bonū pntentat sibi sub ratione mali mō licet voluntas nō nccio ferat in bonum sibi pntentatum: sed possit differre rōne sue libertatis: tñ nō pōt in malum sub ratione mali. Ad aliam dicendum est qz ea qd est potētia cognitiua oppositorū. hz non appetitus. nūq vñus fm acceptationē et alterius fm refutationē. sic enī bñ pcedit q voluntas est et bonū et mali vel dicēdū est qz potētia est oppositorū sub obiecto suo pntentor. vt vñus albi et nigri cōtentor sub colore. id voluntas est bñ oppositorū pntentor sub bono. xbi gfa. est et aliquid voluntas mouendi. aliquid dēscendi. aliquid loquēdi. aliquid tēndi. Ad articulū paritētem dicēdū est qz voluntas non nccio mouet fortius a maiori bono. qz pōt a neutro moueri. quo ad actū voluntatis: nō quo ad placentiā. sicut dictum fuit. Ad autētiā Ari. dicēdū est qz aliquid melius opnamur in vñi qz qñ ad factū pñulare descendimus opinio enī ppter pñs delectabile vel propter pñs tristabile mutatur ita qz fm particularem opinionem erramus. et ita aliquid eligimus quod non oportet et de hac opinionis mutatione propter pñtem tristitiam vt delectationē loqz Arist. caplo de tēperantia pparado qñ ad hoc tñpantia ad fortitudinē. que autē auctes pñe ad oppositū adducte sunt p scda conclusiōe. tertia auctas est p pñm conclusionē. Hec de questione.

Questio 5.
¶ Ari. qñto. Ari. voluntas possit velle et vt pter iudiciū rōis. Et ar qz sic. qz alit nō ēē vt libera. Et pñmā qz appetit? scitū? pñ adueriari rōi vt dñ pmo hz voluntas magis cū sit magis libera. et vt qz hoc nos pñssimus pmo huius in vltima et penultima qñtionibus. ¶ Item videtur hoc arguē pñssim articuli quorū vñus ē dicē qz si rō est recta voluntas est recta error. Alius est qui cōter allegat. exñte maiori vñ in actu et minori particulari in actu qz voluntas si possit in oppositum error. Alius est exñte voluntate in vltima dispositione qz nō possit velle oppositum error. ¶ Itē alit nō ēē mō dñ nray operat onū a pñcipio vñqz ad finē. cuius oppositū dicit Ari. pñā pñ qz iudicatio qz hoc ēē pñqndū. nō possimus tunc fugē vel iudicatio qz esset fugiendum. non possemus ipz tñc pñq. mō nos esse dominos actū nray significat nos libē posse in vtrūqz oppositorū actū. id ēē. ¶ Itē seqret qz voluntas in volēdo nō possit peccare. pñs enī sñm de se. pñā pbat. qz si iudiciū esset rectū velle non possit esse obliquū. et sic voluntas nō peccaret si aut iudiciū esset obliquū. velle nō possit rectū. igit nccio esset obliquū. hz pñs nñū ē i eo ad qd ncciamur ideo. 2c. ¶ Item voluntas ceteris eodē modo se habentibz pōt in vtrūqz oppositorū: sicut dictum fuit. hz opz aliz oppositorū esse p vel pter iudiciū rationis. cū non sit possibile simul opinari pdictoria. vt patet quarto metaphysice ideo. 2c. ¶ Oppositū dñ Ari. tertio hz. pñrat qz oīa

Ad qñ si pñ pñc velle min? bonū ē qz pñ rat tue sñ rōe mali.

¶ Ari. pñmo.

¶ Tres articuli p paritē.

voluntas non nccio fert i il lō i quo si appasti rō mali

Ex pñ hz oīs malus igit

Tres pñssiones hz mēte doctoris. Prima.

Scda pñssio.

Tertia.

Voluntas pñ velle aliq

¶ In oppositū

Libertertius

Secundo. Ius que opz opari a quibz fugiendū est qd non esset xpx si recto exite iudicio voluntas potest esse obliqua. Ad idem etiam dicitur Ari. qd si quis unus quilibet talis finis ei videat. Item septimo huius dicit qd cū illogismo practici sit duplex pmissa. hec quide vniuersalis alia vero particularis: cū ex ipso facta fuerit vna ratiocinatio necesse est opari pfectum. et exēplificat dicens puta si omne dulce gustare oportet. hoc aut dulce est vinū aut aliqd singulariū nēm potētē et nō pphibitū sū hec et opari. Item oppositū eius qd est rōe de teriatū. vñ nō est pñtatum volūtati vel est ei pñtati sub rōe mali. sed voluntas velle non pōt nec qd sibi pñtati nō est. nec malū. h rōne mali. igitur rē. Item si voluntas posset in oppositū eius qd est rōne deteriatū. scēq p prudentia posset in nobis generari sine vtrute moraliz ecōtra. cuius oppositū deteriatū sexto huius. pñtia patz qz ex quo ratio posset esse recta voluntate exite obliqua: posset qd hoc fieret frequē. habitus rectus generaretur in intellectu ex assuefactione et ille esset prudentia. et habitus prauus generaret in voluntate. et ecōtra. Etia posset fieri si ratio posset esse recta voluntate exite obliqua. rē. Item dicitur qd appetitus sensitivus et appetitus intellectivus qd vñ voluntas vocant appetitus cognoscitivus. nō qz cognoscit finem qd est communis ratio appetitus qz actus ipsos consequunt nōcō cognitōne pñtia obiectoz suoz. appetitus enī sensitivus et appetitus intellectivus in hoc distinguuntur p appetitum naturalem. qz appetitus naturaliter in obiectū ab ipso obiectū pñtia cognoscit. qd igitur ponunt qd appetitus sensitivus aut voluntas ferri possit in cognoscitū. negat pñtia rōne ipoz finem distinguunt ab appetitu naturali. Et si qd dixerit qd anima rōnalis an actus intelligēti aut volendi inclinet in huiusmodi actus intelligēti et volēdi eo qd vñ qd inclinat ad opus pñtia dicitur: nos qd hoc est xpx. sed talis inclinatio est finem appetitum nālem. anima namqz in tales actus ignotos inclinat nō finem qd ipsa dicit voluntas: h finem ipsa est quedā forma naturalis. Sed hoc nōdile arguitur quia vidētes finem aliquē et desiderantes ipsū et nullū mediū ad illū finē attingendū percipientes pdoneū: tñ mediū pdoneū volumus. ppx qd ad ipsū inveniendū cōsiliamur. ergo tunc volumus ignotū. Sicut est in speculativis qd media volumus ppter hoc h et ea cū studio magno qrimus ad qñtione ppositā teriandū. licz nulla talis media agicamus. Item si voluntas mouet intellectū ad pñtationē ad aliqd obiectū: quero an illū obiectū est notū vel ignotū. si notū: sic intellectus iā considerat ipsū. et sic nō indiget qd voluntas moueat ipz ad considerandū. Si aut sit ignotū tunc cū voluntas non moueat ad aliqd nisi mediante actu volendi: scēq qd ipsa vult ignotū. Solutio dicendū est qd ipsa voluntas mouet intellectū ad considerandū ut inuēiat mediū valēs ad attingendū finē volūtū. hoc aut non posset esse nisi p intellectū sibi pñtati sub rōne boni hoc qd est cōsiliari ad tale mediū inveniendū. sicut igitur hoc iudicat intellectus esse bonum. Ita hoc vult voluntas vnde sicut intellectus nō cognoscit deteriatē hoc mediū qd postmodum inuenit. Ita nec voluntas determinate fertur in illū mediū. h fer

tur in cōsiliariū ad inveniendū mediū: et hoc cognoscit intellectus et iudicat esse bonum. cum aut intellectus hoc determinatum mediū inuenit et iudicauerit esse bonū: tunc voluntas poterit determinate velle ipsum et nō alī. Similiter dicendū de medio inveniendū ad conclusionē ppositā in speculativis sicut intellectus iudicat bonum esse mediū ad hoc inveniendū. non agnoscens determinate aliquod mediū: ita voluntas in nullū mediū determinate fert sed in mediū inuētiōne cōmunit. Similiter etiam dicitur qd voluntas nunq mouet intellectū ad cōsiliandū nisi intellectus iudicauerit qd considerat illud obiectū esse bonū. Nec est inconueniens qd intellectus actus cognoscat aliquod obiectū sub vna ratione. et dubiet de eo sub alia. et quod tunc iudicat bonū esse considerat vltimus circa ipsū. Et scias qd voluntas non solū presupponit ad actum volēdi qd obiectū sit cognitū quocūqz modo: sed etia qd sit iudicatum esse bonum. videlicet honestū delectabile vel vtile. cum enim bonū nō sit nisi sub ratione boni sit obiectum appetitus: oportet si debeat mouere appetitū qd sub ratione boni sibi presentet. Et sicut dicitur de bono et de rōne boni quo ad actum volēdi: ita debet intelligi de malo et de rōne mali quo ad actū nolēdi. ppono ergo tres conclusionē que non nisi modicula declaratione exēplari indiget et tentis pñtatis. Prima est qd voluntas pōt illud non velle qd p intellectū iudicat esse bonū. Hinc enī non esset vñ actus. dicit enī sicut prius qd voluntas pōt differre actum volēdi vñ ante h actū iudicatio si bonitati apparēti fuerit aliqua malicia pñtia vel annexa pōt etiam illud non velle ppter annexā tristitiā vñ laborē. Et eodem modo dicendū est qd voluntas pōt non nolle qd intellectus iudicat esse malū. Secunda conclusio est qd voluntas non pōt velle illud in quo intellectus nulla apparet bonitatis ratio. qm tale nō modo esset pñtati intellectui seu voluntati sub rōne volūbilis. Et eodem modo dicendū est qd voluntas non pōt nolēdicer possit non velle. illud in quo nulla apparet intellectui ratio malicie. qz tale nō modo est pñtatum intellectui sub rōne fugibilis vel resurabilis. Tercia conclusio est qd voluntas pōt velle illud qd aliquo modo iudicatum est esse malū et nolle illud qd aliquo modo iudicatum est esse bonum. sicut in adulterium apparuerit inhonestū et delectabile: voluntas non obstante inhonestate pōt velle adulterium ratione delectatiōis vel pōt non velle ratione inhonestatis. et ita est de illo qui tempore tempestatis proicit merces in mare. et hec dicta satis ruerunt prius. sic igitur patet qd voluntas potest velle contra pñtationem iudicā. sed non contra totum vel pñtationem totū. Ad rationes. Ad primam dicendū est qd voluntas non dicitur libera quia possit vel le malum sub ratione mali vel nolle bonum sub ratione boni: sicut enim libertas per se disponderet ad peccandum. et esset vtilis conditio et mala. sed dicitur libera loquendo de libertate oppositiōnis: qua ipsa potest in oppositū. quia ipsa potest non velle quod prima facie apparet bonum et non nolle quod prima facie apparet malum et quia potest illud velle aut nolle illud in quo simul apparent rationes boni et mali. Ad

Ethicozum fo. lv.

Ad rōes in confirmatiōnem de appetitu sensitivuo qui oppositum. test aduersari rationi. Dicendum est primo qd non est simile quo ad aduersandum rationi de appetitu sensitivuo et intellectivuo. quoniam appetitus intellectivus nō potest nisi in illud quod intellectus iudicauit: prout in secūda questioe dicitur fuit. sed appetitus sensitivus potest in illud qd solo sensu iudicatu est mō iudiciū sēsus pōt aduersari iudicio intellectus seu rōnis. vt iudicatu est sensu qd sol est pedalis: rōne pōt ma ior tota terra. ppx qd in agibilibz dcm est Tercio de aia intellectus quidē ppter futurū retrahere iubet pcupiscētia aut ppx ipm iā. cū hoc ēt dicendū est qd voluntas pōt aduersari rōni modis dictis in pma qñtione et in tñtia. Ad articulos paritētes pōt rñderi p pma conclusiōne vel etiaz per scia si quis pñtideret. et eodem videntur procedere omnes alie rationes. Ad rationes in oppositū dicēdū ē qd malū ignorat. qz si iudicat in aliquo aliquid ēē rōem bonitatis et aliquid rōem malicie: vt in adulterio delectatiōne et turpitudine: voluntas peccādo vult adulteriū rōne delectatiōis: turpitudine non obstat. hoc est qd ratio non decernit h ignoranter relinqt pparatiōne delectatiōis ad turpitudinē: vel cū falso iudicio psecutionem delectatiōis pposuit ipsi fuge turpitudinis. si em iudicasset cōparatiue turpitudinē adulteriū magis esse fugiendū p eius delectatiōne psequendā: non potuisset tūc adulteriū voluisse: sicut patuit in alia questioe. De auctoritate allegata septimo huius dicit pōt qd illogismo pfecto necesse est opari qñtum est ex parte intellectus et appetitus sensitivi. ita qd ex parte intellectus nihil deficit requirit ad opus: sed non est necesse ex parte voluntatis. pōt enī voluntas differre actū volēdi et ita phibere transitū ad opus. Et ppter hoc forte non dicit Ari. simpliciter necariū est operari sed addit potētē et non phibitum. Ad aliam dictū fuit qd idē pōt pñtari voluntati sub ratione boni et mali. vt adulterium sub rōne delectabilis et turpis. Ad aliam dicendū est qd ratio non est recta simpliciter et pertinēs ad prudētiā nisi honestū omne pñtatur delectabili cuiusqz. imo nō erit recta si aliqd inhonestum iudicet delectabile vel vtile. sicut visum ē in vñdecima questioe scbi libz. ideo scdm pñtā voluntas h possit non velle honestū: tamē inhonestum vel non pōt recta exite rōne. rē. Et hēde qñe

Questio sexta. Quid sit voluntas moueat alias potētias aie. Et videt qd nō qd hoc ēē per actus volēdi: vt videt qd est impossibile. qd actus volēdi est immanēs. mō p actū immanētē nihil iprimū extra h rē. Item si voluntas moueret aliā potētia: hoc ēē eliciēdo actū ei. sed hoc nō pōt esse. qz actus nō est innatus elici nisi a potētia cuius est actus: vel ab eius obiecto similiter non videtur qd potentia sit innata moueri nisi ab obiecto suo. Tercio voluntas mouet ab intellectu. non igit mouebit intellectus ergo rē. Oppositū videt: nisi qd voluntas moueret alias potētias: ipse non psequēntura que voluntas vult. qd est sūm igit rē. Aliq ponunt qd voluntas mouet alias potētias non per modū actiui h solū p modū finis cū enī ipsa sit

supior: alie potentie gra voluntatis mouent se actiue ad ea que ipsa vult. Sed hoc non videtur sufficere: pñmo qd multi negāt qd voluntas sit potentia supior intellectu. Scdo qz quod mouetur ad aliqd ptra pñtā inclinationē quā haberet si ēē sibi derelictū: mouet ab aliquo alio actiue. h appetitus sensitivus sibi derelictus ē inclinatus ad psequendū delectabile sensui et fugiendū triste: ad cuius oppositū mouet ipsa voluntas in homie pñtuofo. Item appetitus sensitivus non pōt de se actiue suspēdere actus suū pñtente obiecto. sed p voluntatē pōt. ergo ad hoc agit voluntas. Loco aut qd voluntas mouet actiue ceteras potētias: aliq ponunt qd mouet eas quasi per accidēs scz pñtando eis obiecta sua que per se mouēt eas: pñtāt enim eis obiecta in eo qd vult ea. Omne enī volūtū in quantum est volūtū efficiē pñs cuiuslibz potētie cuius ipsū est obiectū. h ptra qz quando pñtaret obiectū intellectui vel illud esset cognitū: et sic esset iam pñs intellectui. vel nō esset cognitū. et sic neqz volūtū quō igitur ipm pñtaret voluntas. Item cū intellectus sit potētia eq pñtina vel pñtina: sensui et appetitui sensitivuo sicut voluntas: videt qd obiectum debeat ita fieri pñs sensui et appetitui sensitivuo ex eo qd esset intellectū sicut ex eo qd esset volūtū et sic intellectus absq voluntate moueret appetitū sensitivū sicut voluntas. qd non cōcedit pōt dici qd voluntas mouet intellectū sicut dicitur fuit an qd intellectus mouet seipz aut etiā ipz voluntatē: cū ei itellect? et voluntas sint idē realiter ipsi aie et inter se modo quo dicit in sexto libro: pōt dici qd anima exis sub priori actu mouet se vel pōt se mouere ad actū vñtiorē. modo sicut iudiciū de bonitate rei volūbilis est actus primus volitionis. ita etiam volitio est actus primus executioni voliti. Ideo sicut anima informata iudicio potest se mouere ad volitionē: ita ipsa informata volitione pōt se mouere ad executionē verbi gratia anima volēs considerare circa aliquid conclusionem vel inuenire mediū ad attingendū finē. mouebit se ad considerandū vel inquirendū et hoc est voluntatem mouere intellectū. Etia puto qd non sit inconueniens dicere qd ex parte anime sicut in sexto libro magis dicitur potentia sensitiva et potentia intellectiva sunt idē realiter ipsi aie et inter se. Sed anima scdm qd in actu cognoscēdi vñt organo corporeo dicit potentia sensitiva: scdm autem qd non vñtur in actu cognoscēdi organo corporeo dicit intellectus. et ita etiaz diceret de voluntate et appetitu sensitivuo. Possit igit dici qd aia volēs aliquod obiectū cū in executione voliti idiguerit organo corporeo vñt: ipsa mouet se ad vtendū eo tā in inclinationē qz i cognitōne. et hoc est mouere sensū et appetitū sensitivū. pōt ei aia volēs aliqd obiectū mouere se ad repñtādū organo sensui vel organo cogitativū spēs quas in organo memoratiue vel imaginatiue referuauit rē. Ad rationes Ad pñm dicēdū est qd voluntas p actū volēdi pōt agere in alias potētias et in corpus et mediāte corpē res extra. nō sicut agat actū volēdi extra se. h aliū actū. sicut itellectū p actū volēdi agit motū in corpus celeste licet igit volitio sit immanēs: tñ actio q agit h y.

Fugit quod voluntas mouet alias potētias.

Ad rōes.

Liber tertius

Ad secundam extra p actu volendi nō est immanens. ¶ Ad a-
liā dicēdū est q nō oportet quālibet potētā quē
libet actū eius elicere. s; aīa sicut dictū ē ex pns
sub actu pōt elicere in se actu pntem si s; i factus
prior: et actus pns pntuerint ad eādem potētā
tūc dictū ē q illa potētā elicet i se illū actus pnt
tē. s; si pōr actus pnteat ad vna potētā et actus
pns ad aliam: tūc pnt dīcī q vna potētā elicet ac-
tū alteri. ¶ Ad aliā dicēdū ē q volūtas mo-
uet ab intellectu vbi act⁹ intellectus ē pnt⁹ act⁹
volūtatis. et vbi est ecōtra. fit. ecōtra et c. et sic est
finis questionis.

Ad tertiam ¶ Inscōnt qrit et septio. ¶ Trū oēs nre
opatiōes violēte sūt inuolūtariē.

**Questio se-
ptima.** ¶ Arguit q si q si p go magnā pa-
trā violētā p amāssū in ei⁹ deflorā-
tōe. tūc de hmoi defloratiōe vitupam⁹
mō de inuolūtariē nec laudam⁹ nec vitupam⁹
īgī. et c. ¶ Scdō hō ex pns i pūdo puteo p violē-
tiā trahit sup⁹. qz ipossibile ē qūe manēs gra-
ue moueri sursū nisi violēte. hoc tūc sibi volūta-
riū. ¶ Oppositū dicit Ar. vidēt aut inuolūta-
ria et q violēta et p ignorātiā facta. ¶ Primovi-
dēdū ē qd sit violētū. Scdō qd ē inuolūtariū.

Secundo. ¶ Tercio vidēdū ē ppositū violētū (vt dicit Ar.).
pui⁹ est cui⁹ pncipiū ē extra tle ex pns in q ni-
hil pferat opas vel patiēs. ¶ Itē dicit post vio-
lētiā est cui⁹ pncipiū extrīsc⁹ ē nihil pferēte vī
passo. Lū īgī dicit cui⁹ pncipiū est extra. itē dicit
de pncipio actūo. qm pncipiū passiuū nūq̄ est
extra. et cū dicit nullā vim pferēte passo. itē dicit
vt qdā dicit q passū nullā habeat ad illā opa-
tionem vī coactiū. nō enī vult (vt dicit) exclu-
dere vim passiuā. qz lapis mouet sursū violen-
ter et tūc hz ad illū motū vim siue potētā pas-
siuā. alie nūq̄ passiue mouet sursū nisi impos-
sibile moueri mouet. S; qz aqua ab igne vi-
cim⁹ naturalit⁹ calefieri. ipa tūc ad hoc nō coagit
Hā p formā aq nō coagit ad calefactiones ma-
gis enī resistet ei. cū caliditas sit sibi inatura-
lis: nec coagit p materiā qz illa est pure passiuā.
īgī vī ad violentū nō sufficere q passiuū non
coagit. p hoc aliq̄ ponit i materiā quā dā for-
maz naturalū īchoatiōes quas vocāt pūatio-
nes: et ob hoc Ar. dicit pūatiōes ēē pncipia rez
naturalū. Aliq̄ vocāt eas potētias naturales.
Alij formas īcōpctas. et dicit q p hmoi īchoa-
tiones matia naturalit⁹ tendit in hmoi formā
cōplemēta. S; forte dubitat bñ. vtrum in ma-
teria sit īchoatio mot⁹ vel ipsi⁹ vbi sursū sicut
et alioz accidentiū. Et si dicat q nō videt irra-
tionabile. cum vbi sursū aliq̄ accipi possit na-
turaliter. et in ei⁹ aq̄sitione fiat trāsitus de po-
tentia in actū. de pūatione in habitū et de in-
cōpleto ad ppletū. nec etiā ad pns pcedimus
hmoi īchoatiōes. nec eaz pbatio spectat ad
nos in hoc loco. Ideo forte dicendum est q ad
esse volētū nō sufficit carentia actiuitatis i pas-
so. imo requirit resistētia pōtūa imo forte nec
sufficit resistētia qz ita mot⁹ celi esset violent⁹.
mobile enī resistit motū fm pmentatorē quar-
to physicoz. Aliter enī celum mouet in instā-
ti. s; requirit tendētia i oppositū motū vel i
oppositam opationem. vī qz graue hz tendē-
tiā actiū ad deorsū. qz motus eius sursū est
violent⁹. aqua aut frigida hz p suā formā vel per

frigiditatem resistat calefactiōi. tūc tendētiā nō
hz actiū ad oppositā opationem. iō calefit na-
turaliter. Sed adhuc ē dubiū: pmo qz i diffini-
tōe violētū nō ponit Ar. qz passū tūc debeat
hēre inclinationē. s; solū dicit q nullā pferat vī.
¶ Itē bñ dubiū est vīz aqua calefacta hēat
aliquā vim seu inclinationē actiū ad frige facti-
ōes. multi enī opināt q sic qz videm⁹ q i effe-
te aere ex pte calido et naturalit⁹ et actualit⁹ aq̄ ca-
lefacta vel ferrū vel plumbūz redeūt ad frigi-
ditatē naturalez notabilit⁹ excedētes frigidita-
tem aeris. qd qz frige fact⁹ p qz aer. vel aqua vel
ec⁹ intrīseca natura. s; nō aer. qz nō frige fact⁹
ret vītra gūū sue frigiditatz: spēalit cū ipse non
sit frigid⁹. vt dictū ferrū vel plūbūz. s; calid⁹.
Ideo dicit aliq̄ cū opatio fuerit pfectiua passi-
uī ei⁹ naturā: tūc passū hz ad illā inclinationē
nem naturālē. p qz illa opatio vī naturā
et qlois formas bñales ē naturalit⁹ pfectiua mate-
rie: iō materia ad oēm formā bñalez naturalit⁹
inclinat et mouet. et p pns ad oēs illas dispōnes
qad hmoi formas bñales disponūt. iō aq̄ cale-
factio est naturalis ex pte materie s; nō ex par-
te forme que. s; mot⁹ lapidis sursū nec est nas-
turalis ex parte forme grauis. qz ad oppositū
inclinat. nec ex parte materie qz motus localis
fm eius pncipia rōem ad nullā acq̄sitionem for-
me bñalis disponūt cum corpora celestia videas
mus fm locū moueri q ponunt īgenerabilia
et īcorruptibilia. vñ pmentator quarto physicoz
rū dicit q oīs trāsmutatio aufert a natura trās-
mutati nisi trāsmutatio in loco trāsmutatio ar-
in loco nequaq̄ bñam mutat qm est de p se.

**Inuolūtari-
um dī dupli-
citer.**

¶ De scdō sciendū est q inuolūtariū dī du-
pliciter vñ mō p negationē act⁹ volēdi: vt qz vo-
lūtas nō tēdit in ipsū. Alio mō p positionē act⁹
p trariū vt qz voluntas illud refutat et assignatur.
¶ Et sciendū est q duplex est act⁹ voluntatz.
vñ i ipa manēs scz velle aut nolle. et solet voca-
ri actus voluntatis elicet⁹. alter nō manēs i ea
scz ille quo alie potētie aīe vel mēbra corpora
lia impio voluntatz mouent aut mouētur. et vo-
cat act⁹ impatus hoc vīso. dicendum est q q̄stio
pposita locū nō hz in actib⁹ voluntatz elicet⁹. qz
in eis nō est dare inuolūtariū. nec violentum.
qz nulla volitio pnt dīcī inuolūtaria nisi sit op-
positio i adiecto oīs enī actus volūtatz ē aliqua-
liter volitio. vñ refutatio siue volitio alicui⁹ ē vo-
litio carēte illius. Et itē ex alio nō dī act⁹ vo-
lūtariū p pte nisi qz a voluntate elicetus vel
ab ea impatus. nō pōt etiā in illo actu cadere vī
olentia qz cū volūtas sit pntus abstracta. nullū
agens pnt agere i ea nisi vel eius obiectū vel ipa
met vel forte pnt abstracta supior. obiectum tē
non violētar. qz aut libere mouet ab eo aut na-
turaliter. ipa etiā seipam nō violentat. qz violē-
tans debet esse extra: Sili neq̄ pntus supior vio-
lentat eā. qz si aliq̄ ponat agere i volūtate: hoc
nō pcedet ab Ar. nisi p modū obiecti sibi p co-
gnitionē repitari qd qdēz obiectū (vt dictū ē)
nō violentat. aut p illū modū p quē de⁹ et in-
telligentē in omnem naturam agunt pseruan-
do eā vel dirigendo i suū finem et in suas debi-
tas opatiōes. hoc at nō est violentare sed natu-
rā pseruare et causare. īgī q̄stio solum hz locū
in actiōibus impatis de quib⁹ dicendū est q oīs

Ethicozum

fo lvi.

Dupliciter opatio dicitur violenta. patio dī aliqñ violenta passo: vt si qūe mouet
sursū. aliqñ at dī violēta agenti: et hoc extrin-
seco. s. qñ opatio ē p traria ei ad quā agens icli-
nat passū. s; bñ gfa si ego nitor trahere nauem
ad vna ptem: et tu fortior existens trahis ad aliā
partem. dico q tu violentas me. cum īgī opa-
tiones impate nō sūt in ipa voluntate. constat
q̄tum spectat ad ppositū q ipse. possint dīcī
violente dupliciter. Vno modo ex parte subie-
cti illius operationis scilicet quia in eo est vir-
tus inclinatiua ad oppositū illius operatiōis
Alio modo ex parte voluntatis quia scilicet il-
la operatio est opposita ei ad quā voluntas nī-
tatur trahere illud subiectum de prima īgī vio-
lentia non oportet q violentum sit inuolunta-
rium sicut arguebatur de illo qui existens i pu-
teo traheretur superius. de secunda autem vio-
lente dicendum est q violentum est inuolunta-
rium sicut patet ex terminis vñ patet q motus
naturalis naturalitate subiecti potest esse inuo-
luntarius. sicut si tectores domorum cadant ad
terram. et econuerfo violentus. ex parte subiecti
potest esse voluntarius. ¶ Propter qd notādū
est q si diffinitio quā ponit Ar. de violento de-
beat exponi. ita q omne violentum sit inuolun-
tarium: oportet q per passū intendamus hu-
manum corpus sub illa ratione sub qua inest si-
bi voluntas. i. potentia volitiua. et per princi-
piū actiū quod est extra intelligamus om-
ne actiū principium quod potest nos moue-
re contra imperium voluntatis. et ita actiones
nobis naturales ex parte multarum potentia-
rum in nobis existentium dicerentur aliquādo
violēte. et hoc forte potest rationabiliter dīcī qz
denominatio debet fieri a principali. Forte au-
tem q omnium potentiarum nobis inexisten-
tium voluntas est principalior. et si hoc non sit
vniuersaliter verum: tūc nō excipitur nisi intelle-
ctus iō potest dīcī naturale nobis quicqd nob⁹
conuenit ex imperio voluntatis. licet dissonent
alique potentie nostre vel resistant aut ad oppo-
situm inclinent. Et potest dīcī violentū. ad qd
cūqz nos trahunt alie potentie contra volunta-
tis imperium vel inclinationem. Si aut capiat
violentum in nostris opationibus fm qz cōtra
omne naturale distinguitur: tunc nulla opatio
esset nobis violenta ad quam ex quacūqz potē-
tia in nobis existente siue ex parte corporis siue
ex parte anime inclinaremur. Et illud violentū
vidētur significare descriptiones hic date. Sed
tunc dicendum est q nō oēs violentum est inuo-
lūtariū. Ex his īgī rō scda i pncipio q̄onis ad-
ducta est soluta. pma aut sic solui dī. qz licz ali-
qua in defloratiōe p gnis fiat mēbroz violētiā
tū appetitū pcupiscibili non fit violentia. imo
ille vim confert opationi. Similit⁹ etiā et volun-
tas. nā cum defloratio iudicata fuerit p intelle-
ctum inhoneſta et delectabilis. in voluntate fit
displacētia qdā rōne inhoneſtatis. et p placen-
tia rōe delectatiōis. volūtas tū tracta per dele-
ctationē vult deflorationē. vel saltē nō vult cūz
efficacia resistētiā. iō pmittit se superari ab ap-
petitu sensitiuo. s; tū ipa tracta ad oppositū rō-
ne inhoneſtar vult quā dā mēbroz exteriorē re-
belliōne. et etiā rō subducta sic iudicat scz qz re-
bellio fiat. vt seruēt honeſtas vel excuset aliqua

liter inhonestas. Nec de questione.

¶ Clēf octauo ¶ Itz opationes q pnt
metū sūt. s. q alias nō fierēt sint in
uolūtariē. vt i tēpestatib⁹ maris si
merces eytianē. vel vt exēplificat.
Aristoteles. si tyrānus aliqūē pci-
piat turpe aliqd opari dñs etis pentū et filioz:
et opante qdā saluent. nō opante at iterimant. ¶ Itz pmo.
¶ Arguit q sint inuolūtariē p Ar. dīcētē sim-
p̄r qdē null⁹ eyct. volūtari⁹ i salute aut sui. et
alioz oīm intellectu hñtes eyctū. S; i libro to-
picoz dī qd sine addito dico simp̄r dico. q abso-
luto hmoi ille opatiōes inuolūtariē pcedēte sūt
Itē etiā p aucte eusdem pap post p̄sili: vbi dī
simpliciter aut fortitā inuolūtaria. null⁹ ei vtiq̄eli-
geret s; seipm taliū aliqd. Lōfirmat qz qd inē
alicui fm se. nō aufert ab eo. p qd cūqz actuale
aut extrinsecum adueniēs. sicut p de hoīez rīsti-
bilitate s; Ar. dicit null⁹ vtiqz eligeret s; seali
qd taliū. et sic vidēt tales opatiōes ēē inuolūtariē
fm se. īgī quocūqz alio adueniente ipse remane-
būt inuolūtariē. ¶ Oppositū arguit. qz dīc Ar.
mīte qdē sūt tles opatiōes assimilant at ma-
gis volūtariis et cū ad hoc adduxerit rōes ad p
bādū. pcludit volūtaria itaqz talia. Lōfirmat
qz sicut dicit Ar. inuolūtariis qdē laudes et vitu-
pia sūt et i inuolūtariis aut venia et q̄qz mīa. et
postea dicit i opatiōib⁹ aut talibus q̄qz lauda-
mur q̄qz aut ecōuerso vitupamur. īgī tales o-
patiōes nō sūt inuolūtariē s; volūtariē. ¶ Itz
mo vidēdū ē quō tales opatiōes sūt inuolūtariē
aut inuolūtariē. ¶ Scdō vīz in eis debeāt fieri
laudes et vitupia vel venia et mīa. qz de hoc tēge
bāt rōes. ¶ Quātū ad p̄mū sciendū ē q hmoi
opatiōes pnt duplī p̄siderari. Vno mō fm suā
absolutā rōez. Alio mō in ordine ad cūrrētes
circūstātiās. Si pmo mō p̄sideret: sic dīcūt inuo-
lūtariē qz qd null⁹ eligeret nisi rōe accidētaliū
circūstātiā: nō ē eligibile siue volūtariū s; ei⁹
rōem absolutā. qz p̄ria rō rei nō sumit acciden-
tia. s; null⁹ eligeret tles opatiōes nisi p̄t accidē-
tales circūstātiās. s; bñ gfa null⁹ eligeret p̄ice-
re merces i mare. nisi p̄t tēpestatē aut aliqd hu-
iusmodi qd nō est de eētia neqz de ītrīsecate
ipius opatiōis. ¶ Itē qd vī i plurib⁹ est nolitū
et rarissime volitū dī dīcī fm ei⁹ rōem absolu-
tam i volūtariū et nō volūtariū qz qd inest ali-
cui p accidēs inest ei vt i p̄tiorib⁹ et ecōuerso
qd inest alicui vt in p̄tiorib⁹ iest ei p accidēs
et a tali nō denotat res p̄siderata fm se. mō ra-
rissime est q hoīes velint p̄icere merces i ma-
re. īgī et c. Si at hmoi opationes p̄siderentur i
ordine ad circūstātiās inducētes metū p̄t quē
fiūt: sic dīcētē sunt volūtariē et eligibiles. qz oēs
ordinatū ad finē volitū ē volūtariū vt sic. sed
tales opatiōes sūt hmoi qz ordināt ad bonū p
curandū vel saluandū qd timem⁹ amittere vt
ad malū euitādū qd timem⁹ incurref. tale at bo-
nū volūm⁹ pcurare vel saluare et tale malū eui-
tare īgī et c. Sic qz p hmoi opatiōes sūt vo-
luntariē quodā mō et inuolūtariē quodā mō et iō dī-
cit Ar. q sūt mīte. ¶ S; tūc dubitat vīz sint
magis volūtariē q inuolūtariē vel ecōuerso. Ad
qd vī rōndendū ē qz q̄stio multipliciter formari
pōt. et capiam⁹ exēplū de p̄ice merces i mare
pōt īgī vñ mō q̄ri i cōi vtrū p̄icere merces in
hij

Questio o-
ctaua.

Ar pmo.

Lōfirmatio

Oppositum

Lōfirmatio

Duo articli

Opatiōes
facte p̄t me
tū duplīciter.

Dubitatio
pncipalis

Articulus.

**Duplex ti-
mor iudicis
ad malum**

3. Hidrões.

**Questio. no
na.
A. pmo.**

Secundo.

Tertio.

Quarto

Propositiu

fo. clvi.

Quid inuoluntarium .
propter

**Duplr of
voluntariu**

Dupl'r d'r
opatio vo=
lutaria for=
maliter

Dupliciter
ignorantia
dī voluntate
ria

De voluntas
ris p̄tualiē.
30

vt si desides existentes volumus esse ociosi ⁊ nihil labo rare ad quod ex negligētia sequitur nō considerare circa illud ad quod tenemur ⁊ facilliter possumus scire. ¶ Prima igitur ignorantia q̄ scz est formaliter voluntaria dicitur ignorantia affectata. Scda autē ignorantia quā delectauimus ptingere tripliciter scz que est p̄tualiter voluntaria. d̄f ignorantia crassa vel supina methaphorice q̄dem crassa quia crassi sunt cōter desides aut sunt somnolenti p̄ quod impediuntur a p̄sideratione diligēti eius i quod debēt esse diligentes. Supina etiā d̄f quia tales tanq̄ supini dicunt q̄ non h̄nt rōem eleuatā ad illud quod scire tenētur. Alia est ignorantia q̄ nullo istoz modorū est voluntaria. q̄ vocatur inuincibilis: scz qñ quis p̄ oēm diligentiam q̄ pōt vel quam tenetur apponere non potest rem scire ⁊ istius ignorantie nos non sumus causa neq̄ dñi neq̄ ista nobis imputatur. Aliam autē diuā dñi sumus ⁊ nobis imputatur. ¶ Iuxta dicta possumus ponere quinq̄ p̄clusiones. ¶ Prima est q̄ nulla operatio q̄ fit p̄ ignorantiam est voluntaria formaliter dum ip̄a fit. quia actus volendi non fertur directe in incognitum. potest tñ eē voluntaria post factum esse. vt si tunc placeat fecisse potest etiā esse voluntaria ⁊ tualiter vt si illius ignorantie sumus causa. ¶ Secunda conclusio q̄ omnis opatio facta p̄ ignorantiam affectatā vel supinā est voluntaria p̄tualiter. quia sequitur ad voluntariam ignorantiam. est tamē possibile q̄ post factum sit inuoluntaria formaliter: ⁊ cum displicentia multa. vt si ebrius hominem interficiat: multum sibi displicebit cum redierit ad vsu rationis. ¶ Tertia p̄clusio q̄ opatio facta per ignorantiam inuincibilem nō est voluntaria p̄tualiter cum non sequatur ad aliquid voluntarium: nec formaliter sicut patet in p̄ma conclusione. tñ nihil p̄hibet ip̄am esse formaliter voluntariam post factū esse. vt si aliquis fodiendo terram suam thesaurum inueniat. ¶ Quarta conclusio est q̄ ad hoc q̄ operatio simpliciter inuoluntaria requirunt̄ duo. p̄ma quod nullo dictoz modorum sit voluntaria. q̄ inuoluntarium simpliciter omni voluntario opponitur. Scdo requiritur q̄ sit nolita positue post factum esse cuius ratio est quia cum nō possit esse positue nolita in facto nec ante factum: quia tūc ignorantia. p̄t̄ q̄ si nō esset nolita post factum esse. q̄ nō opponeretur voluntario positue: s̄ solum negatiue vel p̄uatiue. modo dictum fuit q̄ inuoluntarium debet opponi positue ip̄i voluntario. ideo r̄. Ex his sequitur quinta conclusio scz q̄ operationum factarum p̄ ignorantiam inuincibilem sola illa d̄f simpliciter inuoluntaria que fit p̄ ignorantia inuincibilem ⁊ que cū post factum eē p̄uenit ad noticiam esset tristis ⁊ in penitudine sicut dicit Ar̄. ¶ Sciendum autē est q̄ etiam alium modum soluendi questionem propositam videtur Ar̄. innuere dicens alterum autē videtur esse propter ignorantiam operari ab eo q̄ est ignorantem ignorans. facere. ebr̄? enī vel qui irascitur nō videtur p̄pter ignorantiam operari. sed propter aliquid eorum que dicta sunt non sciens autē s̄ ignorās ignorat quidem igitur omnis malus que oportet operari ⁊ a quibus fugiendum. ⁊ propterea b. iiii.

Quinq; cō
clusiones
Prima

Scora 2clu.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

**Quita con
clusio.**

Aliud est
operari per igno-
rantiam et
ignorans.

Liber tertius

Quæ sunt
conclusiones
si quis alium
modum

le peccatum iniusti et universaliter mali sunt involuntarium aut dici vult non si quidem ignorantia causa involuntarii sed malitie. Et ista solutio i candem reddit sententiam cum prioribus dictis si debito modo exponatur: possunt enim poni due conclusiones. Prima quod omnis operatio facta propter ignorantiam est involuntaria. Secunda quod non omnis operatio facta ignoreretur est involuntaria. Hæc due conclusiones patent viso quid intendimus per facere propter ignorantiam et per facere ignoranter. Hæc facere ignoranter intelligitur qui faciens non habet omnino rectum visum rationis ex quacunque causa sit. Sed hic intelligimus operationem fieri propter ignorantiam tunc solum quando ignorantia est principalis causa illius operationis. ad quod duo requiruntur. Primo quidem quod illa ignorantia sit inuincibilis. quia si esset voluntaria ignorantia puta affectata vel supina tunc illa ignorantia non esset causa principalis et originalis illius operationis sed voluntas que esset illius ignorantie causa. Ideo bene dicitur Aristoteles quod operatio mala que fit apud tales ignorantia non fit propter huiusmodi ignorantiam tamen propter causam principalem scilicet propter voluntatis malitiam. Secundo requiritur quod illa operatio cum facta fuerit et precepta sit tristis et in penitudine quod si esset placens et grata tunc non esset facta propter ignorantiam quia si prescivisset tunc magis fecisset et ita patet quod ista solutio Aristoteles est totaliter eadem priorum. Rationes autem ad utramque præ adducte præcedunt visis suis si quis diligenter attendat. Hæc de questione.

Consequenter querit decimo. Ut operationes que propter iram vel concupiscentiam fiunt: sint involuntarie. Arguitur quod sic quia illud non est voluntarium quod puenit ex principio non voluntario sed iste operationes sunt huiusmodi quia ira non est voluntaria. Probatio quod non sponte fit non fit voluntarie. sed dicitur Aristoteles quod huiusmodi irascimur quidem et timeamus non sponte iterum illa non sunt voluntaria. que homo non operatur per voluntatem sed aliquando adhuc contra voluntatem sed tales operationes non sunt per voluntatem. probo quod ponunt fieri per iram et concupiscentiam que pertinent ad appetitum sensitivum qui est alius a voluntate. etiam quia voluntas est in ratione de anima id quod non fuit huiusmodi rationem non fuit huiusmodi voluntatem tales aut operationes non fuit huiusmodi rationem igitur. Et tunc probatio quod non solum propter voluntatem sed aliquando per rationem in pertinentibus auctoritate. Illustratur primo huiusmodi dicitur Incontinentes est quod in statu rationis et rescindere seipsum ab irrationabili impetu vult et supere non potest. Et tunc huiusmodi dicitur Aristoteles quod incontinentes concupiscentes quidem operantur eligentes non rationem autem concupiscentes quidem operantur eligentes autem non rationem quidem concupiscentia pertrahit. igitur cum electio sit actus voluntatis. patet quod aliquando concupiscentia et ira est contra actum voluntatis. id dicitur primo. Oppositum huiusmodi ad pertrahit et motus pertinentium. Et oppositum dicitur Aristoteles forsan et non bene de involuntaria esse quod propter iram vel concupiscentiam. quod probat pluribus rationibus. et in fine capituli claudit conclusionem itaque in voluntaria hæc ponere. Dicendum est cum Aristoteles operationes que propter iram vel concupiscentiam fiunt sunt voluntarie ad quod per

hæc adducemus rationes Aristoteles. ut solvatur quod sunt voluntarie in eis dubium apparere. Prima talis est. si talie. non esset voluntarie que propter iram vel concupiscentiam fiunt operationes. sequeretur quod bruti et pueri nihil operarentur voluntarie. quia bruti et pueri non nisi propter iram vel concupiscentiam vel timorem vel aliquam passionem operantur. cum careant ratione vel rationis usu. Obiectio est si igitur et animas. Sed quod dicit Aristoteles. bruti operari voluntarie cum voluntas est cum ratione de anima et bruti rationem non habent. Et si pueri autem visum rationis operantur voluntarie et involuntarii sicut dicit Aristoteles. fiunt laudes et vitupia. igitur tales pueri de suis operationibus sunt laudandi aut vituperandi. quod est falsum. Et tunc si bruti voluntarie operantur ita maniacus seu mente alienatus et ita mala que facerent esset sibi imputanda quod est falsum. Ad hoc dicitur quod non voluntatis aliquid utitur contra ter put se extendit ad appetitum sensitivum. et huiusmodi dicimus sepe canem comedere velle et bibere et a voluntate sic accepta voluntaria dicitur operatio quicunque mediante cognitione sponte operatur scilicet absque coactione. et ita bestie et pueri et mente alienati voluntarie operari dicuntur. et per hoc soluta est instantia prima. Et etiam dicendum est quod hic sumitur voluntarium non precise pro eo ad quod voluntas inclinatur: sed visum per non involuntario et quod involuntarium est aut propter ignorantiam aut propter violentiam et cum penitudine et nullum istorum est in operatione que fit per iram vel concupiscentiam: id talis operatio voluntaria de id est non involuntaria. Et ad secundam de autem obiectio et ad tertiā simul dicitur quod in quibus non est rationis visus etiam animas passionis aduentum sicut est de pueris: brutis aut maniacis voluntarium modo sic predicto de se seu sumptum non est laudabile neque vitupabile neque puniendum neque premiandum neque viciolos moraliter nisi sicut equum laudamus non in ipso sed ad nos quod eo possumus uti bene et ad nutum: si in illis quod animas passionis aduentum habent rationem visum tale voluntarium erit laudabile tanquam virtuosum et premiabile vel vitupabile tanquam viciosum et punibile cuius ratio duplex est. Prima quod licet ira et concupiscentia multum turbent et ligent visum rationis non tollunt illud totaliter nec tollunt huiusmodi rationem. quoniam ipse posset ratione impetu tre vel concupiscentie repugnare et non premittere se duci passione. Secunda ratio est quia cum animas passionis aduentum habet homo plenum rationis visum: potens erat advenientem moderare passionem et eius impetum refrenare et semper eam ducere ratione. sicut forte videmus quod ad mortem plenum habet rationis visum quod tamen non sine passione bellat sed cum ira multa. vii. 3o huiusmodi rationis igitur operantur furores aut cooperantur. Et iterum post naturalissima aut videtur que propter furores esse accipiunt electionem vii. et documentum huiusmodi ut dicit Aristoteles. erat huiusmodi immittit furores et furorem erige scilicet in bellis. Dico igitur quod operationes que propter iram vel concupiscentiam fiunt non ex eo vitupabiles. si sint prave. quod fiunt propter passionem. sed eo quod voluntas et ratio poterant rebellare et non rebellare et non rebellare vel si aliter qualiter rebellat non tamen omnino quantum possunt et quantum deberent ut in incontinentibus. Et ad clausuram autem principalem secundam rationem Aristoteles. est talis. vel conclusionis nihil est voluntarium quod per passionem operatur principalis

Ethicozum

fo. plviii.

Secunda probatio

Obiectio

Quod oes operationes procedunt principaliter a ratione

Tertia ratio.

Obiectio

tum est. vel aliqua huiusmodi sunt voluntaria scilicet bona et aliqua involuntaria scilicet mala sicut aliqui antiquorum dixerunt. sed utrumque illoque procedere inconueniens est. 3o et 4o. Probatur minor primo quod inconueniens sit nullum illorum que propter passionem operantur esse voluntarium. quia oportet tunc esse rationem personam in aliquibus irasci et per iram operari ut in bello contra inimicos ut allegatum fuit et videbitur infra. Similiter oportet tunc esse aliquam concupiscere ut sanitatem et disciplinam et huiusmodi concupiscentiam operari ad presequendum: modo dicere quod nullum tale quod oportet fieri secundum rectam rationem esset aliquando voluntarium sed semper involuntarium esset absurdum valde. Secundo probatur quod inconueniens est dicere quod bona sunt voluntaria et mala involuntaria quod per passionem operantur quia cum huiusmodi operationum scilicet bonarum et malarum per passionem factarum est eadem causa: 3o quod utrumque voluntarie dicatur aut utrumque involuntarie. Sed tu obijciendo dices quod licet utriusque operationis scilicet bone et male sit eadem causa scilicet passio: non tamen eodem modo. quod enim male operatur propter passionem: ipsa passione ducitur tanquam principali agente. qui autem propter passionem bene agit: ipse per passio eius ratione ducitur et ita ratio et voluntas sunt principales agentes passio autem cooperatur. sicut prius dicebatur fortis propter bonum operatur furor: aut cooperatur. cum igitur operatio trahat speciem et denominationem a principali agente et non a cooperante: non videtur sequi quod mala operatio voluntaria dicatur dato quod bona debeat dici voluntaria. Et sciendum est quod in habente visum rationis tam operationes bone quam male procedunt principaliter et originaliter non a passione sed a ratione et voluntate et si non sit dubium de bonis potest declarari de malis exemplo sensibili ponamus quod rex habet dominium in regno et potestatem subijcendi sibi et in subiectione tenendi omnes de regno. possibile est tamen quod propter deficiam vel amorem suorum subditorum aliquorum permittat tamen inuasione potentiam ipsorum. ut non possit eam postmodum reprimere. sed ut forte regnum accipiant et impetu suo regnent ut in flandria videmus sepe. hec igitur inordinationes non a subditis illis dicuntur principaliter emanare et originaliter. sed a rege cuius erat posse illos et debere reprimere et sub debita subiectione tenere reperiuntur potestate illam voluntarie dedit eis scilicet principaliter agere videtur qui potestate agendi tradidit alteri. qui cum potestatem tradidit operatur modo ratio et voluntas sunt in homine sicut rex in regno dominum habentes liberum super totum regnum scilicet super hominis omnes virtutes et operationes. donec voluntarie priverint passiones inualefcere excederent ideo 2o. Et ad hoc etiam solvendum valet quod prius dictum fuit scilicet quod voluntarium aliud est formaliter aliud est actualiter. Si igitur concederem quod voluntas non directe fert in operationem malam que fit propter passionem tamen voluntarie premitte passionem inualefcere. propter quod quicquid sequitur exinde totum de voluntariis. et si non formaliter: tamen actualiter. Tertia ratio Aristoteles. est talis involuntaria tristitia sunt et in penitudine neque quod concupiscentiam fuit delectabilia sunt ergo 2o. Sed dices tu si que fuit per concupiscentiam

am sunt delectabilia tamen que fiunt per iram non sunt delectabilia. quia ira non est sine magna tristitia. Dicendum est quod licet ira sit cum tristitia propter appetitum pemptorem seu parvipensio nem eorum que in ipsum sicut de secundo rhetorice. tamen in opere secundum iram facto magna est delectatio. propter spem punitionis ubi ibidem laudat Aristoteles. homerum dicentem de ira quod multo dulcius melle distillante in pectoribus virorum crescit. Et si dicit Aristoteles. assequitur enim delectatio quedam propter hoc: scilicet propter spem puniendi et propter ea quia demorantur in puniendo que igitur tunc infert fantasia delectationem facit sicut que rationis. Quarta ratio Aristoteles. talis est ille operatioes sunt voluntarie que fiunt fugiende et de quibus homines vitupantur nam in voluntaria non potest homo fugere neque de his vituperatur cum non sit in sua potestate. sed de his que male fiunt tam secundum passionem quam secundum delectationem vituperantur homines et utrumque potest homo fugere cum iam dictum fuerit quod in sua potestate est quod semper passionem subijciat rationi igitur 2o. Quinta ratio Aristoteles. est ista si passiones irrationales hoc est passiones appetitus sensitivi sunt in ipsius hominis libera potestate. oportet operationes que secundum huiusmodi passiones fiunt etiam esse in eius potestate sed passiones sunt in libera potestate hominis ipsius quo ad moderationem et ipsarum et suorum impetuum refrenationem. igitur ille operationes sunt in sua potestate modo certum est quod homo voluntarie operatur illud quod libere potest operari. igitur 2o. Et ista ratio est omnino procedentius completius ad concludendum quod operationes que propter passiones fiunt ita sunt voluntarie: quod nobis debeant imputari. si enim non possumus passiones moderare: et suos impetus refrenare: aut etiam conatus ipsarum resistere et obviare ut esset necesse in opus ad quod inclinatur trahere: sine dubio operationes sequentes non essent nobis imputande. Et ad rationes in oppositum Ad primam. cum dicitur illud non est voluntarium quod procedit a principio non voluntario: dicendum est quod primum est si voluntas non concurrat vel non concurrerit et cum dicitur quod passiones non sunt voluntarie. dicendum est quod imo aliquo modo scilicet quo ad ipsarum moderationem et suorum impetuum refrenationem: licet non forte quo ad ipsarum omnimodam annullationem propter quod aliquando non sponte timemus vel irascimur. sed tamen sponte irascimur vel timeamus moderate vel immoderate. ideo dicebatur in secundo huiusmodi habitus morales qui sunt in potestate nostra sicut declaratur in secundo huiusmodi sunt scilicet quos ad passiones habemus bene vel male. puta ad irasci si quidem vehementer vel remisse habemus male. si autem modice bene. Similiter etiam alij sumus domini eius quod est eutare totaliter passionem. scilicet fugiendo ab obiecto et ita sicut dictum fuit quis passio vehementer affecta fuerit: tamen voluntas per eius conatus obviare. ut non transeat ad opus. et id semper voluntas est aliquo modo causa operationis. aut potius si consentiat appetitui sensitivo. aut potius si regat eum. sicut submersiois navis nautarum per sui absentiam videmus esse causam. et sibi imputari debere. Sed videtur forte alicui quod ista dicta contradicuntur

Quarta ratio

Quinta ratio

Ad rationes in oppositum.

Obiectio

Liber tertius

rent alijs dictis nostris in fine pmi libri vbi dicebatur q necratio nec volūtas pncipat appetitui sensitiuo principatu despotico sed politico et regali quia libere appetitus sensitiu⁹ potest in contrarium et rationi et voluntati. Item illud dicebatur q intellectus et voluntas non possunt mouere corpus nisi mediante appetitu sensitiuo et q aliquando vincuntur ab appetitu sensitiuo sicut de incontinentibus et ad hoc allegabatur auctas Eustratii q incontinentes rescidere seipsum ab irrationali appetitu vult sed supare nō pōt. et nō solū ista dicta sunt a nobis s; etiā septimo hui⁹ dicitur. Ar. sepe q icōtinēs et mollis vincit a passionib⁹ his aut dictis contrariari videt q volūtas possit passionū impetib⁹ obuiare et appetitū sic detinere q nō moueat ad opus exercitiū ad qd p passionē inclinatur. Ad hec aut oia dici pōt q appetitū sensitiuū nō ita libere dicimus esse sicut ipam volūtatē nō ita libere dicimus sensitiuū ad agendū et mouendū ad psecutionē et vlt ad oēs act⁹ suos aut ab obiecto aut ab opationib⁹ aut ab eius hūtu aut ab inanis dispositiōib⁹ aut ab ipa volūtatē aut a rōe aut ab oibus istis simul vel plurib⁹ iporū adiunctē combinatis: qd nō ē ita de volūtatē q seipā libere ceter; similit⁹ se hñtib⁹ pōt i oppositos actus sicut dictū fuit. Sed iō libere dī appetit⁹ sensitiuus ad volūtatē se hñt. ex eo solū qd qñq; p fortiorē impetū passiōis pōt in oppositū eius qd rō dictat et ad qd volūtas inclinatur eo mō quo i septimo determinabit⁹. Item nec appetit⁹ sensitiuus ita pōt in contrariū volūtatē q possit ptra totū ei⁹ conatū s; qd p fortē tractus passionis pōt ptra conatū debile volūtatē in icōtinētib⁹ q volūtas trahit ad oppositū passiōis. s; nō sua vi tota ppter qd pmittit se vinci. i. conatū passionis supare conatū ipsius. et qd dicit Eustratius supare nō pōt intelligi debet q tāto volūtatē conatu qdū incontinentes hñt. i. ppe supare nō pōt impetū passiōis s; moiorari pōt q tū est in dñio volūtatē vñ nullū pōt habere passio tātū impetū in trahēdo appetitum qñ volūtas in hñte vsū rōis possit in maiorem. Ad aliā pncipalē satis p; ex dictis. Et sic ē finis questionis.

Questio p
ma
Ar primo

Oppositus

29.

Querit pñter et vndecimo. Vtrū hō possit peccare moralit illo tpe q nō pōt vti rōe. Ar qñ qd tūc nō est dñs suoz actūū pl⁹ q ignis vel bestia. s; pcta sūt in fō dñio seu i nfa pñte vt dī 3° hui⁹ q 2°. Oppositū aut qd dicit Ar. q ebrius dupliciter debet icrepatioēs. qd sic exponit qd vñ debet sibi rōe icrepatioēs. alia rōe ei⁹ qd i ebrietate cōmittit vt occiderit. q cū nñt pōt debet fieri icrepatioēs. videt q ille in ebrietate dñi pōt vti: peccauit. Item pono q seruus teneat hora meridiei aliq dīplere pceptū dñi sui qd ipossibile sit alia hora adimplere. et q propter multā potationē incipit hora tertia dormire vsq; ad nonā. pstatq; ille peccabit peccato omissionis q de omissione increpatū vel punit a dño. aut q ille cōmittit illud peccatū hora tertia dum potat vel dum incipit dormire. vel hora meridiei dum deberet pceptum domini sui adimplere. si hora meridiei: tunc patet q peccat dum nō hñt vsus

rōis. et sic habet intentū. si qñ bibit vel incipit dormire: hoc nō videt possibile. quia tūc pñt pcedent actū peccati. quia nundum actus cōmittit vel omittit possibile eni fuit q expgeret ab alio et mandatum dñi adimpleret. Ad via de duplici peccato mentionē fecerūt argumēta videlicet omissionis et cōmissionis: vidēdū erit de vtroq; pmo de peccato cōmissionis. pbi gfa si ebrius occiderit de quo dicitur q ebrius potest esse dupler. vnus in quo remanet aliqd de vsu liberi arbitrii. et de isto dicit q qñtō nō habz dubitationē. Alius qui ppter nimā ebrietatē nullū habet vsū rationis plus q fatuus vel puer de quo si occiderit vel pculserit: diuerse sunt opiniones. vna q nō peccat moralit qd probat multiplicit⁹ pmo qñ qñtō quo pōt nō ei peccato in tempantie q materia in tempantie nō est pculsio. nec pōt iusticie q pñt est scōm volūtatē et rōnem non rectā. ille aut nūq; circa materiā iniusticie habuit volūtatē aut rōnem non rectā pbi gfa si ponamus q toto tpe quo habuit vsū rōis voluit ad omnes agere iuste. et multo min⁹ videt peccare fm aliud vicij genus. igit⁹ q 2° q ex hoc ille peccare dicit: quia fuit causa sue ebrietatis. sed hoc non sufficit. qd tunc si qd esset sibi causa egritudinis ex qua tñ fieret maniac⁹: tunc ipse peccaret quocienscūq; mala postea faceret ex mania et omnia facta sua sibi imputaret. hoc aut videt fñm. quia legislatores non punirent eum. Sed dicunt aliqui maniacū qui ex culpa sua mania incurrit peccare quocienscūq; per mania malū incurrit vel opatur: licet non puniat a lege. leges enim puniunt ad medicandū s; ad retrahendū hōiem a peccato. vnde secundo hui⁹ dicit Ar. q pene facit per legislatores medicine qdā sunt et tercio huius dicit q legislatores puniunt et cruciāt mala opantes bona aut opātes honorāt hos qdē puocātes hos qdē phibentes qd ergo maniaci retrahi nō pñt ideo nō puniūt a lege qñs peccēt. S; ptra qd de aliqbus delictis vt de homicidio leges statuunt penas non reuocatiuas sed mortis. ergo saltem talis pena deberet maniacis inferri si occidendo peccarent. Item dato q aliquis per culpam suam esset absq; remedio dispositus ad manias. adhuc tamen habens vsū rationis videtur magna crudelitas dicere: q nō sit in sua potestate operari ad salutem et ad euitationem eterne pene scilicet penitendo toto corde de delicto suo. sed constat quod nihil horū esset in ei⁹ potestate. quia quantumcūq; nunc peniteret et confiteretur. tamen mania adueniente peccaret multociens de quo postea non peniteret et ita condemnaretur. Tertio ad conclusionem principalem adducitur auctoritas Ar. 2° politice. vbi dicit q lex dicens maiorem penam infligendam ebrijs si percusserint q sobrijs: non respicit ad veniā sed ad conferens. quia ebrii magis debent obrinere veniam videtur ergo velle Ar. q ebrii non sūt puniēdi si percusserint ppter pñm qd fecerūt s; ppter pferēs. i. ppter hoc q fecerūt alteri malū vel forte ppter hoc vt alias abstineant ab ebrietate vt inde non sequat malū. Item ex dicta auctoritate arguitur sic. sermones simpliciter prolati debent intelligi de his que vt i pluribus sunt ebrii autē vt in pluribus habent ali

Duo articuli

Duplex e
huius

Rōe s; q
fecte ebrius
si peccet tpe
ebrietatis

Obiectio

Ethicorum

Ro. xlix

quem vsus rationis specialiter pcutientes. ideo de his videbatur loqui Ari. et non de his q nullū haberent vsū rōis de quibus intēdimus i hac questione. Si igitur tales ebrii minus peccat q sobrii ex eo q habent minus vsū rationis. Alii eni nō deberent magis obtinere veniam s; minus peccarent: videtur sequi q nihil habentes de vsu rationis nichil peccant. Nec hoc videtur esse hoc quod Ari. dicit ebrius duplites de bentur icrepatioēs. loquitur enim de ebrijs cōmuniter accidentibus s; qui non carent vsu rationis. Simili modo dicunt isti de peccato omissionis s; q si qd habet vsū rationis dum teretur aliquid operari et non operatur illū ipse tūc peccat formalit peccato omissionis: s; si tūc nullū habuerit vsū rōis: ipse tūc nō peccat. sed peccat qñtē in tali statu posuit q nō vteret rōne dñi tenet vti et operari: et tñ dicit isti q tale pñt solet vocare pñm omissionis. ex eo q accipit naturā pñi ex ideā vel defectuā pñderatione omissionis et ex voluntate nō recte se habente ad omissionē. Vbi gfa si aliqd tñ potat. q oporreat q dormire dñi deberet mādatū dñi exercere ipse potando non solū peccat pñtū ligantie. s; et pñtū in obedientie et omissionis. dupl⁹ eni agit contra rectam rōem q recta rō iubet q abstineat ab illa potatione et eo qd indecens est fm se et vñ nō omittit quod facere teneretur. Ad rōnes in oppositū dī q illa hora tertia peccat pñt omissionis mō predicto. q tūc illud committit ad qd nata est sequi omisio. et cū dī: q nūdum omisit q pōt ab alio expgeret et mādatū dñi adimpleret: dicendū q si ita fiat tūc ipse ppter hoc nō absoluitur a pñtō. q in eo nō sinit qñ omittit et si dicas q nullus eū puniret tñ qñ si omisit tñ vñ q ipse formalit omisio ē pñt. pñt dicit q nō cāu pposito. sed ipse magis pñt si rōe pñt maioris s; rōe damni cōsequētis. pñtōes eni non solū respiciunt pñtū: sed etiā damni cuius opz fieri restitutionem. vel etiā dicamus q legū punitiones aut pñtationes nō sūt attendēdo interiorē cōsciam. q illa ignorat. sed ad exteriorē facti euidētiā. licet tñ peccatū sit formalit ex cōscia interiori fm senecā in libro ad serenū dicentem oia scelera etiā an effectū operis qñtū culpe satis ē: perfecta sūt Ari aut dicunt q tales peccāt non solum dñi operatur illud ad qd sequitur carētia vsus rōis: sed etiam postq iā carent vsu tā cōmittendo q omittendo quia qd cūq; malū cōmittere volūtarie vel opus debitum omittit voluntarie est peccatū iō de hoc homines et virugant et puniūt. s; talis cōmissio et omisio sūt hmoi q licet nō sint volūtarie formalit sūt tamē volūtarie ascedent vel xtuāl sicut dictum fuit pñm. Ad rōes aut alterius opinionis respōdet Ad primā q in ebrietate pcutere vel occidere pñtū ē iniusticie. et cū dī q ille nūq; habuit rōnem vel volūtatē dñsonam rōis circa iustū vel iniustū: dicendū q imo s; illo tpe quo nimis potauit. quia tūc poterat et debebat fm rōem iudicare q ex nimia potatiōe sed poterat ebrietate ad quā iterū potat sed iniusta opatio iō plus velle debeat non bibere ne postea committeret iniustū: q propter pñt delectationē velle bibere. si igit tūc ita nō deteriauit rōnem nec voluit effici voluntate: certum ē q et ratio et volūtas

Solutio rōis
q vñ ppare q
exi⁹ omittit
at occidit qñ
potat

Alia oppo
q ebri⁹ pec
cat qñ nō hñt
vsū rōis

Rōis ad rō
nes q vident
ppare q fa
cta i ebrietate
te nō sūt ma
la.

prave se habuerit penes iustū et i iustū. Ad aliā pñt dicit q nō est simile de ebrietate et mania qz quilibet facilius scire potest et tenet q ex in orat nata potatione sed ebrietate hōis ideo ebrietate hominis iputanda est tāq volūtarie. sed nec facilius potest homo scire nec tenet ex qua opatiōe sedetur mania. possibile eni est q in aliquibus pñt pñtationem ad hoc apraz mania sequit ex potatione non multa vel ex copu pauco vel ex aliquo alio alit. que tñ in aliter pñtationis nū q sequeretur ideo mania non est hominibus i: paranda tanq volūtarie non eni qd ex voluntario sequitur. est voluntariū et ipurādū sed solū illud qd hō pñt facili et tenet scire esse natum ex tali opatiōe puenire. Et si dicas pona m⁹ q hō licet pñtationē suā talē esse q ex copu innatus sic cadere in maniam. et ppter appetitū delectatiōis inordinatū coeat et fiat maniac⁹ qd tūc erit dicēdū. forte concedi pōt q talis semper peccabit decetero quocienscūq; aliqd malū opabitur sed ob hoc leges non puniunt eū q rarissime accidit talis casus. kpius aut ē q alit fiat maniaci et q legislator non pōt oia q rarissime eueniūt puidere: nec posset bene iudex scire si hōmo esset ita factus maniacus aut aliter: ideo vñ uersaliter decernit lex nullū maniacum fore pñtendū. sic eni dicit. Ari. pñm rñtorice q nūc est aliqñ legem dicere vñ uersaliter licet non sit vñ uersal⁹ bonū et iustū. sed in pluribus s; quecūq; non est facile deteriare ppter infirmitatem Ad illud aut quod opponitur sed penituerit et cōfessus fuerit s; posse anq vsū rationis amittat forte dicit pñt q deus qui est magis pronus ad veniam q ad punitionem de gratie sue plenitudine remittit sibi culpā oim maloz que posterio opabit cōadiuante penitentiā quā ille non solū habet de hoc q manias incursum est s; q mala et in honesta ppetraturus est. de hoc aut magis certificare spectat ad theologos nō ad istā scientiam. Ad aliā rōem dicendum est q auctoritas Ari. sedo politice nō dicit q ebrius si percussit non peccat sed q minus peccat. ideo dicit q lex magis puniens eūde pculsione q sobriū n respicit solū ad pñtū s; ad pferēs. et qñ dicitur si ebri⁹ minus peccat quia habet minus vsū rationis tūc si nullum habeat vsū rōis nichil peccabit: dicendum est forte q ipse non minus peccat ppter minus habere vsū rōis immediate. sed ppter esse illud opus minus volūtarium. ideo si nullo modo esset volūtarium nullo modo peccaret. s; licet nullū habeat vsū rōis adhuc erit volūtarium ascedent⁹ seu xtuāl. sed non formalit sicut dictum fuit. Et si dicas ad minorem vsū rōis sequitur minus voluntarium. q ad nullum vsū rōis sed nichil volūtarium. dicēdū ē q ad minorem vsū rōis sed minus voluntarium. formalit. iō ad nullum vsū pceditur sequi nichil volūtarium formalit tñ minor vsus rōis aut totalis eius carentia nichil tollit de ratione volūtarij xtuāl⁹ hñ. Ad rationem pncipalem dicendū est q iusticiat ad peccandū dñum esse opus aut eius ad qd opus est innatū cōsequi mō quo satis pñt apparet pñt opinio vñ nichil pñtabilior. d de qñtōe.

Querit pñter duodecimo. Vtrū opatio humana sit bona vel mala ex circumstantiis. Arguitur q non q bonū

q nō sit mō
maniac et
ebrius q tenet
mur sole et vti
tare cōseque
tatis si autē
manie

q de xtuāl⁹
trinitatē
tar et mala
futura.

212

Ar primo.

Libertus tertius

Secundo et malum sunt in rebus sexto metaphysice. circumstantie autem sunt extra rem. ergo etc. Item operatio non habet entitatem ex circumstantiis igitur neque bonitatem cum dicatur bonus equus licet enim ut dicitur primo huius. Item operatio non est ex illo bona vel mala quod est indifferens ad bonitatem vel malitiam. sed circumstantie sunt huiusmodi. verbi gratia instrumentum est circumstantia ut manus aut virga. sed manu et virga contingit percutere et bene et male. Similiter etiam quomodo est circumstantia ut percutere fortiter vel reisse et tamē ut contingit et bene et male. **Oppositum** est manifestum per totum librum ethicorum. unde et. Ari. in isto tertio libro enumerat circumstantias ad ostendendum quod operatio mala ex defectu alicuius circumstantie excusatur aliquando propter inuincibilem illius circumstantie ignorantiam. et in secundo libro dicitur quod timere et audere et concupiscere et aduertere et trahi et misereri et utiliter delectari et tristiari et magis et minus. et utrumque non bene quod autem et in quibus et ad quos et in cuius gratia et ut opus et mediū et optime quod in virtute. Primo videtur quod est quid sit circumstantia. scilicet quod sunt circumstantie. tertio propositum. De primo dicunt aliqui quod circumstantia est quedam particularis conditio actus humani extra eam actus existens ad ipsum tamen aliquomodo pertingens et quia particulares conditiones rei singularis dicuntur accidentia individuantia ideo ut dicunt quod circumstantia dicitur transumptive ad similitudinem loci quod locus circumstantia locatio et est extra essentiam eius dicunt etiam quod cum circumstantie sint tales accidentales conditiones. ideo esse ex quibus per se dependet substantia actus aut quod circumstantia per se ad substantiam actus non dicitur circumstantia sed ea sola que substantia actus aut causa per se ipsius confuncta sunt verbi gratia ut dicunt in actione furti non est circumstantia quod sit alienum quia hoc pertinet ad substantiam furti ex parte obiecti sed si furtum sit magnum aut paruum. Contra tamē ista dicit aliqui sic obijciunt. Ari. ponit circumstantias esse quod circa quid gratia cuius. he autem sunt quattuor cause per se requisite ad omnem operationem humanam. Item illud dicitur circumstantia quo ignorat dicitur ignorari circumstantia sed ignorata quod causa ignoratur circumstantia ut patet in littera Ari. igitur etc. Item non videtur bene dicitur quod esse alienum pertineat ad substantiam actus furti. quod si sint hic duo denarii alius guillemus alius petri. et guillemus utrumque accipiat patet quod substantia operationis est acceptio huius denarii et illius que secundum se est eiusdem rationis. et tamē una illarum acceptio est alieni et alia non alieni. ergo etiam alienum non de substantia operationis. sed accidens sibi. Item si esse alienum pertineret ad substantiam actionis furti et propter hoc non esset circumstantia. sequebatur quod nulla esset circumstantia in quocumque opere virtuoso vel vicioso. consequens est falsum de se probatur consequentia quia si esse alienum pertinet ad substantiam actionis furti. hoc non est quia ad acceptionem finis se pertinet. sed quod requiritur ad hoc quod sit furivus et viciosa. modo ut dicerem quod ad substantiam actionis liberalis

pertinet quod oportet et cui et quando et ubi etc. non quidem quia pertineant ad substantiam sed quia necessario requiruntur ad hoc quod virtus sit liberalis et virtuosa et sic omnia talia non essent circumstantie. Item quod alienum sit circumstantia magis quod magnum vel paruum probatur quia illud est circumstantia ex quo actus de se neuter sit bonus aut malus. modo accipere denarium est actus neuter quantum est de se et sit malus per se alienus. bonus per se esse proprius. Si autem ponas esse alienum semper actus erit malus siue parvus siue magnus ideo etc. Et ideo isti sic definiunt circumstantiam. quod circumstantia est res ad quam vel a qua operatio dependet. et ideo quilibet operationis causa est eius circumstantia. et iterum quilibet localis et temporalis differentia quia dependet ad eam licet non ab ea. magis credo opinionem priorum esse veram. ab surdum enim videtur quod in operatione circa quod versatur temperantia vel intemperantia delectationes tactus sint circumstantie et in operationibus circa quas est liberalitas pecunie debeant dici circumstantie nec omnino illud quod necessarium requiritur ad substantiam operationis tam virtuosam quam viciosa. sed bene verum est quod omnes dispositiones accidentales omni ad operationem requiruntur propter quorum diversitatem operatio eadem redditur aliquando studiosa et aliquando prava. et aliquando melior. et aliquando peior. dicuntur circumstantie. nec valent rationes contra hoc adducte. Quando enim. Aristoteles. arguit circumstantias esse quid circa quid et gratia cuius. non intendebat per hoc causas necessarias secundum substantiam suam acceptas. secundum earum accidentales conditiones. verbi gratia quantum ad circumstantiam quis si omnia actus temperantie vel intemperantie operatio est necessario hoc non dicimus quod homo sit circumstantia sed quia ipse ut quod est viciatus vel exoratus presbiter vel laicus. potest enim viciatus bene coire non exoratus autem non. et presbiter magis peccat quam laicus. similiter per circumstantiam quid non intendit ipsam operationis circumstantiam sed aliquid quod concommittatur operationem vel consequitur. verbi gratia si aliquis profert verba aliqua. illa planio non esset circumstantia sed hoc quod illa verba deberent esse secreta vel non secreta quod ex eis sequitur nocumentum vel rancor vel salus et pax. Ideo de ignorantia huius circumstantie dicit. Ari. puta videntes autem excidere ipsos vel non scire quia ineffabilia erant. Similiter per circumstantiam circa quod si intedit materiam necessariam vel materiam contingentem vel disponentes accidentales materie necessarie. sicut intersectionis non est circumstantia quod vinum interficiatur sed quod homo vel equus. imo etiam aliquando neque homo sed quod sit amicus vel inimicus aut huiusmodi. unde Ari. exemplificando de ignorantia huius circumstantie dicit. estimabit viros aliquos solum opus pugnatores esse. Similiter per circumstantiam gratia cuius non intendit finem necessarium alicuius operationis sed contingentes. quando scilicet possibile est propter diversos fines aliquid idem operari. Similiter etiam per quando non intelligimus tempus in quo necesse est fieri operatio

Quinta

Alia definitio circumstantie alios.

Ratio ad objectiones

Quid sit circumstantia quid sit circa quid et gratia cuius.

Ethicozum.

fo. l.

nes ut quia frumentum metat quis in augusto. sed circumstantia est si die festo vel non festo et sic de alijs. Et ita patet solutio ad primum argumentum quod contra priorum opinionem alij adduxerunt. Ad secundum dicitur quod est quod non propter ignorantiam cause ne cessarie de circumstantia ignorari nisi forte ex eo quod ad illam necessarie causa ignorata sequitur ignorantia dispositionis accidentalis. Ad aliam dicitur quod est quod respectu ipsius acceptio circumstantia est esse alienum et circumstantia circa quod respectu furti quod virtutis non potest simpliciter acceptione sed iam modificata scilicet acceptione alieni. esse alienum non est circumstantia. sed magis illud alienum esse magnum vel parvum. sacrum vel non sacrum et huiusmodi. illud enim quod est circumstantia respectu simplicitatis operationis non est amplius circumstantia respectu congregati scilicet operationis modificate et ideo dicit. Ari. in secundo huius quod alij operationes sunt de se male ita quod per quas cumque circumstantias non possunt fieri bone et exemplificat de operationibus modificatis puta furto vel adulterio et huiusmodi. dicit enim non autem suscipit omnis operatio neque omnis passio. sic medietate quedam enim perfectum in viata commoluta sunt cum malicia puta gaudium de malo et invidia et in operationibus adulterium furtum et homicidium hec enim omnia et que talia dicuntur secundum se ipsa mala esse sed non superabundantie ipsorum neque defectus. non igitur est viciosa circa hec dirigere sed semper peccare. nec est benevel non bene circa talia in eo quod ut oportet quando et quod puta adulterium sed simpliciter facere quod cumque horum peccatum est. Ad aliam per idem patet solutio conceditur enim quod actionis virtuosae virtuosae est non est circumstantia fieri ut oportet et ubi quando et cetera. sed hec omnia sunt de necessitate actionis virtuosae ut virtuosae est. Et similiter actionis viciosa est viciosa est non est circumstantia quod fiat ut non oportet et quando et cetera. ideo bene dicit. Aristoteles. secundo huius quod non contingit propter circumstantias omnis passionis vel operationis vel habitus esse medium superabundantiam et defectum. etenim sic esset superabundantie defectus medietas et superabundantie superabundantia et defectus. defectus quod reputatur impossibile quemadmodum enim tantie et fortitudinis non superabundantia et defectus propter medium esse aliquam extremum. ita neque illorum medietas neque superabundantia et defectus sed utriusque operatio est viciosa. igitur neque superabundantie neque defectus medietas neque medietas superabundantia et defectus. Et eodem modo soluitur ad ultimum sicut ad duas precedentes. igitur teneri potest quod circumstantia simpliciter sit quod actualis positio occurrens ad humanam operationem circumstantia aut moralis est quod accidet talis positio ad humanam operationem per quam operatio potest reddi bona moraliter vel mala aut melior aut peior. hoc dictum sit de primo articulo. Quamvis ad secundum sciendum est quod octo ponuntur cause circumstantie. scilicet que respiciunt mensuram et respectum puta locum et tempus et vocatur ubi et quando et quod respiciunt causas vna scilicet quantum ad causam materiale et vocatur circa quod. vna etiam quantum ad finalem et vocatur cur. vna etiam quod

ad secundam

ad tertiam

ad quartam

secunda pars Numerus et sufficientia circumstantiarum

ad causam efficientem scilicet vna quantum ad agens principale et vocatur quod et alia quantum ad agens instrumentale quod vocatur Ari. quod scilicet instrumentum et Tullius vocat quod auxiliis et vna quod ad causam formalem scilicet quod est quantitas vel quod modus operationis scilicet formans ipsam operationem et vocatur quod vel qualitas. Octava autem circumstantia est ex parte effectus percommutatis vel positis operatione et vocatur quod. Sed Ari. non enumerat nisi septem quod non distinguit ubi et quando et quod virtutis vocat quod i. quod locum et tempus. Similiter neque Tullius ponit nisi septem quod non distinguit inter quod et circa quod. Et ille septem Tullij circumstantie pertinet huiusmodi. Quis quod ubi quod auxiliis cur quod quod. De tertio articulo dicitur quod alij sunt operationes quod sunt per universalem sunt bone vel viciosa. Alii autem sunt per universalem male vel furtum et adulterium alij autem quod bone et a liquis male ut venereus actus et potatio vini. ille igitur operationes quod sunt bone vel quod sunt male non habent suam bonitatem vel malitiam ex circumstantiis. quia hoc habet ex aliquo quod ad eas necessario requiritur. Aliter non sunt essentiales circumstantie aut non sunt necessarie scilicet per accidens accidentales igitur etc. Locum dicitur esse tunc quod ex circumstantiis sunt magis vel minus bone vel male. sed ille operationes quod sunt neutre seu indifferentes sunt bone vel male ex circumstantiis. quod non ex aliquo necessario ad eas requiritur tunc est effectus per tales quod per accidens accidentales quod sunt circumstantie. Sed dicitur ita quod cum vel quod modus causa est tunc per ex cuius dicitur operationem esse bonam ex circumstantiis. Dicitur quod moralis bonitas operationis pertinet ei per se per se ad rectam rationem et malitia per se ad difformitatem. huius autem per se ad rectam rationem vel difformitatem secundum materiam est ipsa operatio secundum se. secundum materiam autem per se ad rectam rationem vel difformitatem sunt circumstantie. ita hec circumstantie se habent materialiter ad bonitatem vel malitiam siue secundum materiam scilicet ad predictam per se ad bonitatem vel difformitatem. scilicet ad operationes se habent magis formaliter scilicet sicut secundum materiam. per se ad bonitatem vel difformitatem remotam et materialiter ita cum dicimus operationem esse bonam ex circumstantiis et denotat materiam respectu bonitatis. et formam respectu operationis. Ad rationes igitur dicitur potest quod bonum et malum sunt in rebus. non in actibus. circumstantie autem istomodo non sunt extra rebus. quod per se ad bonitatem vel difformitatem est quod in octavo metaphysice loquitur. Ari. de bonitate entitativa. put bonum quod est cum est nos autem locuti sumus de bonitate moris. Et eodem modo soluitur ad aliam rationem. Ad ultimum dicitur quod vna circumstantia non sufficit ad reddendum operationem bonam vel determinatam vel malam determinatam. scilicet requiritur ois vel plura circumstantie adiuvant per se ad bonitatem vel difformitatem. quod circumstantia potest esse idem operationi bone vel male per se ad bonitatem vel malitiam requiritur ois debitarum circumstantiarum observantia. mala autem de eorum solutio non observantia quod ois alie observantia idem mul te potest esse eadem circumstantie operatione bona et in mala. hec de questione.

Obiectio

ad rationes principales

Ad ultimum.

questio. xij.

arguit primo

Liber

tertius.

Ethicozum.

fo. li.

ud est eligibile hys q scdm seipsa z ppter hoc eli-
gibile et simplr utiqz pfectu qd scdm seipsa eli-
gibile sp z nūqz ppter aliud tale itaqz felicitas ma-
xime esse videt. hac ei eligim. ppter seipsa z nūqz
ppter aliud. Ex his q p p qz finis ē eligibilis z p-
mo et ppter se. Et pfirmat qz ppter qd vnuquodqz
tale et illud magis sed eligim. alia ppter finē qz fi-
nē magis eligim. Itē illi est electio circa quod
fuit actū rectificat cū fuit sit habitus electus. Itē
circa finē ppter rectificat actū qz rectificat intentio-
nē vt or i sexto hui. et itēno est ipsius finis igit
zc. Itē secūdo hui. distiguit. Ar. ea q sub ele-
ctioe cadit i bonū ppter et delectabile. modo
nō videt bonū digigui asperetē nisi sumat bonū
p eo q est sui gfa. ppter ei ē qd est gfa alterius
sed qd est sui gfa est finis igit finis cadit sub ele-
ctione. Itē tertio hui. dī eligim. qdē q maxī
time scim. bona est finis sed finē maxīe scim. eē
bonū igit zc. Oppositū vult Ar. i isto tertio
ista qstio qrit de obiecto electiois scz de ipso
eligibili quod qdē eligibile qd sit colligi pōt ex
pgregatiōe ppetatū suay q pueniēter pnt mani-
festari p vnam et ad volūtātē itā et opinionem
Inter eas aut ponit Ar. plures orīas qd nō ē
hic op. repetere sed dicam. nūc q electio ad vo-
lūtātē sūptā p actū volēdi se hz sicut superius
ad ifer. est ei electio volūtio qdā. ppter quod cū
ifer. icludat sūptus pā sed qz eligibile ē bo-
nū vel apparēs bonū cū i aliō nō feras volūtās
et huc pcorat dicit Ar. Eligimus quidē que
maxīe scimus bona exīna. Sed tñ electio in
tñ pht volūtōne. q electio reqrit plura esse pro-
posita bona. qz ipsa pferat. vnu aliqd alteri aut
aliqz alij vel alijs. hoc em et nomē electionis sic
significare videtur sicut dicit Ar. est ei eligere
pluribz ppositis bonis hoc illi pponere vel pāc-
ceptare z aliud omittēre ppter qd opz q illa bo-
na plura iter q cadit electio quādā habeat ad in-
uicē icōpossibilitatē. si em possem. simul acce-
ptare ea et pseq et ita facilius et pmode sicut al-
terz ipsoz p se nulla iterea caderet electio igit
p p q eligibile est bonū cū altero icōpossibiliti bo-
no ppositū. Itē electio pht volūtōne q volū-
tio est tā ppossibiliti q icōpossibiliti et tā opabi-
litum p nos q non opabiliti p nos. vellet enī ali-
qd imortalis esse et deūcere gigātes sed qz ele-
ctio tēdit i actuale op. ideo nihil eligim. nisi qd
credim. esse possibile et p nos opabile. Itē
electio differt ab ira qz q per irā sūt repetitīe fi-
untz cū ipetu tale. at nullū fieri dicim. electioe
ppter qd electio reqrit pūā pconsiderationē si qd
bonoz ppositoz sit meli. aut facili. psequibī-
le et sic de alijs circūstantijs. hec aut pūatiō vlt
collatio pūlium dicitur ideo q est actū eligibile
debet esse pconsiliatū vñ dicit Ar. pconsiderabile
aut et eligibile idē verū tamē determinatū est eli-
gibile hoc ē dicitur q idē est q pconsiderabile et eligi-
bile nisi q aliqz sit actū eligibile opz q sit tā con-
silio pcedeterminatū. electio aut est desiderium
pconsiliatū vñ dicit Ar. ex consiliari em iudiciū
tes desideram. scdm pūliū. vltē. electio dif-
fert ab opinione qm et si circa idē obiectum re-
motū et materialiter sūptū feruntur opinio et

electio tñ opinari est q hoc sit opandū vel q sit
talr opandū. itaqz opinio est iudiciū quoddam
de pplexione formata apud intellectū de re op-
nabili et loquor de opinione practica iō opinio
ptinet ad intellectū sed electio tēdit i op. simplr
ad psequēdū vel fugiēdū eligimus aut hoc opa-
ri vel hoc talr opari. ita electio imediati se hz
ad opationē qz opinio. ppter qd z electio i appe-
titu ponēda est nō i rōne. rō ei non est opatiōis
pncipiū nisi mediāte appetitū. Ex his omnibz
igitur colligi pōt q eligibile put est pūtiūz for-
male electionis obiectū est bonū possibile op-
abile per nos cū alio ipossibili bono ppositū pō-
siliatū secūdu q in ei. psecutionē nat. est ferri
appetit. et capio appetitū pvolūtātē nā cum
electio sequat p se pūliū qd est act. rōnis necesse
se est q pūneat ad appetitū rōnalē et nō ad sen-
sualē nisi forte psecutiue inqstū sēsitūus appe-
titus trahibilis ē ad rōnalē mō. quo dicitū fū-
uit in primo libro. electio aut est desiderii ten-
dens in hūmō eligibilis psecutionē scz tēdēs in
psecutionē boni possibilis operabilis p nos cū
alio bono icōpossibili ppositū pconsiliatū id ē
p pūliū iudicari qd sit alteri bono pferedū. Et
scias qz sicut dicitur est de bonis pluribz icōpos-
sibilitibus qdā psecutionē ita intelligi debet de
pluribz malis icōpossibilitibz quo ad fugā sicut
enī bonū p altero bono pseq eligim. ita z vnus
fugere malū p altero. hec aut pdicta electionis
descriptio iplicite ptinet in hoc q electio est de
sideriū pconsiliatū ideo cū hanc vltimam. Ar.
pclusisset dicit electio qdē igit tipo nunc nō vt
p suetum est est dicere secūdu subscriptionē sed
vniuersalr dicta sit. Idē autē vñs dicendū est
ad questionē q electio est non finis sed ordina-
toz in finē. quod pbat pmo quia electio nō est
nisi pconsiliatū vt dictum est. sed in consequē-
ti capitulo dicit Ar. z declarat q nos consilia-
mur non de finibus sed de his que ad fines. Itē
consiliabile est bonum cum altero icōpossibili
bono ppositū. sed finis nullū habet i bi icōpos-
sibile bonū qz sicut dicit pmetator scdo metha-
phifice nichil est bonū nisi ppter cās finales. ita
quod oē bonū ex eo ē bonū qz ē finis vel pferēs
ad finē. z vnuquodqz tñ hz de rōne malitie. quātū
est impedimētū finis z ita nihil est bonū quod ē
icōpossibile finē vt sic igitur de fine non est pū-
liū. Et scias q si fines aliqz diuersi videant icō-
possibiles vt fines diuersi multaz arētū. hoc ē
quia non sunt fines vltimi. sed i vltiorē finē or-
dinati. qm vnus est solus finis vltimatis omniū
actuum humanoz sicut in primo libro fuit de-
claratū. plura aut ordinata in eundē finē nullū
est icōueniēs esse icōpossibilia vt q de parisi-
us tre possū ad aulionē ppendio vel aurelianū
z sanitatem pcurare aliqz vel dicta vel euacua-
tione et sic de alijs. Contra ea que dicta sūt plu-
res occurrunt instantē pmo videtur q electio
non sit actus voluntatis sed rationis auctorita-
te eufracti sup pūā ppositionē pūti libz ethico-
rū dicit em q electio est de duobus bonis iudici-
um hominis hoc alteri pponens. deinde vt dicit
sequit motus seu impetus ad actū. modo iudi-

Completa dī
finitio eligi-
bilis

Obiectio

secundo

tertio

quarto

quinto

sexto

Responso ad
pnam.

ad secundas

ctum est act. rōnis. ipet. aut sequens videt esse
magis i pī appetit. dicit et q electio ē tāqz pclu-
sio pūliū ad eadē autē pūtiū spectat rōnatio et
rōnatiois pclusio. z pūliū est ipī intellect. rōci-
natio igit zc. Itē vt sexto hui. q electio est i
tellect. appetitū vel appetitū intellectū. sup
q dicitur utrat. opz inquit scire q gen. electiois
non est intellect. simplr nec appetit. simplr sz
ambo mixti. q electio nō est solū i volūtate sed
etiā i rōne. Itē de hoc q dicitur est volūtātē
esse ipossibilis q voluntas nō est ei. qd nihil
participat de obiecto voluntat. sed ipossibile ni-
hil participat de rōne boni. qd est voluntat. ob-
iectus qz ipossibile nihil est nec esse pōt bonus
autē est ens q equalr or enti pūo huius. Itē
nō magis videt q volūtio sit ipossibilis q electio
pbat sicut enī tu scies q ipossibile est te imor-
talē esse nō dicit eligi fieri imortalē ita nec di-
cis volo fieri imortalis sed dicit velle fieri imor-
talis ite autē mod. pūctū pūctūne ita q sit se
fui velle si esset possibile. mō ita dicerent multi
eligerē fieri imortalis si eēt possibile z ita vide-
tur esse eadē rō esse vtrobz. Itē arguit de
hoc q dicitur ē electionē ē i appetitū rōnali scz
i volūtate nō i appetitū sēsitū. Contra qz bruta
q appetitū nō hnt nisi sensibile. eligere videt vt
canis carnē p pane acceptat z equ. vñā herbam
p alia qd ad electionē pūneat videt. Itē sūpt
ponat i appetitū sensitiuo sicut multi putāt. et
p. ē habit. electū vt dī i scdo videt seq q elec-
tio sit ponēda in appetitū sēsitūo. Ad pūā
dubitationē dicendū est q multe sūt forme z na-
turales z artificiales q aliqz significatur sūpt
z aliqz nō. sz cū alitū exīrīet pnotatiōe. pbi
gfa pcautas nō significatur sūpt p similitudē sed
cū nāto. pcautas ei nō ē similitas nisi sit nāto. ce-
na ē significat comestione nō sūpt q nō differ-
ret a pūdo sed ex certo tpe scz i fero. Itē Ar.
sexto methaphysice ponit exēpla multa de pte
mūltbz sic etiā electio significat desiderii non
sūpt sz pōsiliabilis nō ē ei electio nisi sit pō-
siliatū sz tamē talia nōia nō vñs formuer ipōtāt
ea plura q ipōtāt sūpt formāl z i recto z aliō
i obliq. z materialr vel cāl. vel pcomitatieue vel
aliter qz tēctūqz scdm diuersū modū hūitūdis
ipī ad formale significatū sicut q simitas ē for-
malr i recto pcautas et ipī nāto i obliq. z sub-
iectiue z sicut cena ē comestio formāl z obliq.
in fero ita electio ē desiderii formāl z i rector
pūliū ascedēt z i obliquo sicut parit ex pōctis
Ad igit dicit eufrat. electionē esse iudiciū. vñ
exponit rect. p obliq. sicut si dicim. archa est li-
gnū. ex ligno ē ei electio iudiciū hoc alitū pponēs
vel dicat q electio ē iudiciū ascedēt z dispositi-
tiue. sed formāl z ppletue ipā est desiderium z
nō iudiciū. Ad aliā p idē dicendū est q ele-
ctio nō ē formāl pclusio pūliū sz ē desiderium
ei. qd p iudiciū pclusū ē ita scz q pūliū pcludit
hoc ē faciēdus z electio ē hoc facere scz qd p
iudicari est esse faciēdū. Ad aliā dicendū ē co-
dēmō. ē ei electio appetit. z intellectū. vt itelle-

ctus appetitū qz est hoc qdē i recto hoc autē ē
obliq. vt hoc formāl z ppletue hoc autē ascedē
ter z dispositiue. Ad aliā dicunt qdā q ipossibi-
le vt duplr vñmō sūpt vt chimera. Aliomō
nobz qd tñ ē possibile vt imortalitas mō dicunt
q volūtās nō ē ipossibilis pūmō sed scdōmō
bñ. Sz hoc nō videt bñ dicit qz nō solūz velle
mō ē i mortales. sz aliqz velle ē esse meliores deo
et potēiores. Alij velle dēz nō ē q tñ sunt si
pī ipossibilia. Itē dicendū ē q sicut nō ens pōt
intelligi sub spē entis imo pōt opinari esse ens.
ita pōt z nō bonus sub spē boni pphēdi iō volū-
tas pōt in ipm ferri sz nō sit bonus nec ens nec
possibile. Sz adhuc dubiat pposito q aliqz sci-
at z actu cognoscat hoc ē ipossibile vtz itate
illa cognitioe possit velle illud. Et credo q sic ali-
qui em mali sciēt ipos. eē q de. nō sit velle tñ
deum nō ē. vt credētes q nō pnt ēē imortalis.
veller tñ ēē imortalis z sic de alijs. hoc ē quia
pnt opinari q talia eēt bona si esset. Itē
illa ēē z illa sibi inesse vt illa nō ēē nec sibi inēē
Ad aliā dicunt multi q nō solū volūtās ē im-
possibilis sz et electio. vñ aliqz elegerāt ascedere
ad celū iō ad hoc pstruxerāt turres. z dicit q hoc
nō intēdebat. Ar. negare sz dicit volūtātē ēē
ipossibilis z electionē nō qz electio raro ē ipos-
sibilis voluntas autē sepe ppter hoc q volūtās
nō pūponit deliberationē iō sepe errare pōt.
electio aut qz seqtur deliberationē min. errat iō
qz velle ipossibile ē tāqz ex errore. seqtur q ele-
ctio nō ē ipossibilis nisi i raro. volūtās aut multo
ciens et hoc sufficit. Aristoteli ap pcludēdū dif-
ferētiā electiois ad volūtātē. Sz hec solutio nō
videtur pgrua qm q scim. esse ipossibile dicim.
bñ cathegorice velle illud vel velle q esset possi-
bile nūqz tñ dicim. eligere illud nisi pditionem
addēdo vel subintelligēdo scz si esset possibile
et hoc pōt qbz expiri. in seipō. z cū dī q velle vi-
detur pūte pūctiui modi psignificare hāc pū-
ctionē. si dicendū q tu supponis falsū nō em vel-
lē est pūctiui modi sed opant cū dī co velle esse
imortalis dicim. em. vñam esse imortalis vti-
nā de. nō esset iō rō nō valet. Ad aliā dicendū
est q non oīs acceptatiō vñ p altero est electio
ppte sed solū si fiat secūdu pūā deliberationē
Itē vt non eligit ppe q nō est oīs acceptadi z
hoc et illud. bruti nō est hūmō. sed ab obiecto vt
ab instructu natur ali. determinatur vel necessi-
tatur. bruta igitur electione non participant sicut
dicit Aristoteles. licet aliquid simile habe-
ant electioni. Ad aliā dictā fuit i pūo libro q
p. moralis z pncipalis ē i volūtate iō nō valet
Ad rōnes pncipales dicendū est. Ad pūā q
Ar. i pūo hui. nō capiebat electionē ppe sed
pūmūt put ad oē desiderii se extēdit. Ad aliā
dicendū est q illa regula ppter quod vnuquodqz tale
zc. nō tenet nisi vbi ea abo q apparant adiūcē co-
ueniūt i pūtiōe i q pperant z qd ipā vñ ppter qd
hoc ē iest alit. vñ nō seqtur si hō ē ebr. ppter vi-
nū qviniū sit magis ebrū mō electio nō puenit fi-
ni iō regula nō hz hic locū. regula ei nō valet ad
pūādū q hoc sit illi. sz ad pūādū q sit magis
supposito q sit sicut dicitur. Ad aliā vt foz
311

ad tertiam.

q possit quis
velle ipos-
sibile scim ta-
le.

ad quartam

ad quintam.

q bruta nō p-
prie eligunt.

ad sextam.

Ad ratiōes
pncipales.

Liber tertius.

Ethicozum. fo. lvi.

Secundo boni neque mali esse. ¶ Itē pmo rēthorice magis eligibile est delectabilius min⁹ delectabili et minus triste magis tristi: sed minus triste est fugere q̄ mori q̄ i morte est marīa tristicia fēf. s̄ ē r̄ iūlect⁹ spēalr̄ i i p̄tuofo q̄ dicit Ar. q̄ to vtiq̄ p̄tūē habeat oēm r̄ felicior sit magis i morte tristicior sit talē m̄ marie viuere dignū. r̄ iste m̄ximis bonis p̄uaf̄ scē. trīste aut̄ hoc igr̄. ¶ Oppositū dicit Ar. mors q̄dē r̄ vulnera trīstī r̄ fori r̄ volēt̄ erunt dicit ē p̄ncipalr̄ aut̄ dī cet̄ vtiq̄ fortis q̄ circa bonā mortē ip̄audus. si ergo est dare bonā mortē sicut videt Ar. sup̄ ponere p̄cedendū est q̄ illā fortis magis dēlit gere q̄ p̄ fugā turpe p̄mittere dicit etiā Ar. q̄ r̄ to hui⁹ q̄ cū p̄clitēf nō parcēs est vite vt nō dī gnū exis oīno viuere dicit etiā tertio hui⁹ q̄dā aut̄ fortis nō est cogi s̄ est magis mouendus patientē durissimā. Si ika q̄stio supponit scdm̄ fidei veritatē felicitatē p̄matorā post hanc vitā tunc nō h̄z magnā dubitationē quin in aliquo casu magis sit moriendū q̄ fugiendū. verbi ḡfa si quis videret q̄ p̄pter suā fugā magnus xp̄ia nox popul⁹ p̄iret r̄ q̄ multas ip̄soz q̄d possēdēs pollet infidelis optinere q̄ oia p̄ suā defensionē r̄ mortis expectationē p̄st saluari: constat q̄ tali magis esset eligendū mori quā fugere q̄ solum corp⁹ in tali morte admitteret. aīa vero magno inde decoraret p̄mo/mō de aīa p̄ncipalr̄ est curandū r̄ vlr̄ magis esset eligendū mori q̄ p̄mittere q̄d cūq̄ p̄cūm mortale. S̄ si supponat nūlla alia esse vita r̄ nulla esse felicitas hūana nisi i hac vita sicut m̄tī p̄hī senferūt r̄ Ar. innuere videt in hoc loco dicens r̄ nihil adhuc mortuis videtur neq̄ bonū neq̄ malū esse: tūc q̄stio maiorē h̄z difficultatē r̄ opinionēs p̄rias. ¶ Una est opinio est q̄ in morte expectāda aut euidenter appet q̄ oīno ip̄ossibile est saluari nisi p̄ fugā aut hoc nō appet euidēt̄: s̄ adhuc spes h̄fi pōt de optinēdo vel nō moriēdo. S̄ iho igr̄ casu scdm̄ dī q̄ mortis p̄culū p̄ cōi salute magis est intrepide r̄ impauide expectādū: q̄ fugiendū. r̄ q̄ in tali expectatiōe est sumus fortitudinis acius. r̄ q̄ ad hāc sentētiā vlt̄ exponi oēs auctoritates dicētes moriendū esse r̄ nō fugiendū. S̄ de p̄mo casu dī q̄ fugiendū est r̄ p̄ nulla re moriē expectādū. q̄d p̄batur p̄mo p̄ p̄mā rōnē in p̄ncipio q̄stionis adductam. Scdm̄ q̄ nulla opatio virtutis est q̄ nō est felicitas vel ad felicitatē ordinata: s̄ mors oīno opponitur felicitati r̄ destruit eā. igr̄ mori nō pōt esse op⁹ virtutis r̄ sic nullomō eligendū est mori. Tertio q̄ virt⁹ nō i clīat p̄ naturā q̄ est p̄fectio nature. s̄ inclinatio ad moriendū esset p̄ naturā q̄ ad totū nature destructionē. Quarto q̄ talis mors vel expectare tur p̄p̄ bonū p̄p̄ius vel p̄p̄t alienū nō p̄p̄t p̄p̄ius q̄ totū in morte amittit. nec p̄p̄t alienū q̄ ex q̄ non ponitur alia vita: ip̄e non possēdēs os saluare nec p̄curare manus bonū q̄ illud q̄d ip̄e p̄dit mō in tali casu q̄libz dī p̄ferre bonū p̄p̄ius bono alieno sicut nos ponētes aliā vitā dicim⁹ q̄ vnus q̄s magis dī desiderare salutē p̄p̄iā: q̄ salutē oīm alioz. caritas est ordinata. Quinto q̄ nō esset magis moriendū ex ele-

ctione si non sparem⁹ de alia vitā q̄ si p̄m⁹ s̄ multo min⁹. sed nos videmus sanctissimos viros strenuissimos fortissimos approbatissimos qui fugiebant ab infidelibus cum videbant mortem aliter euitari nō posse p̄bi ḡfa. guillermam de oīges r̄ plures alios q̄s hystorie sūme commendat. Alij autē dicunt q̄ magis est moriendū q̄ aliq̄ marie turpia p̄mittere. verbi ḡfa q̄ m̄sem occidere vel ēt q̄ in bello fugere vbi ēt ex fuga seq̄ret p̄pli cōis et ciuitatis destructio q̄ p̄ non fugā vel mortis expectationē saluarent q̄d p̄batur p̄mo supponēdo q̄ necesse est aliq̄ mori et p̄ mortē illa oīa p̄dere bona r̄ nature r̄ virtutis. s̄ p̄p̄tione habita q̄ nō sit alia vitā. s̄ mortē i p̄stī sustinēda nō debem⁹ fugere nisi p̄ q̄to differt a futura morte. mō nō differt in p̄cedo oīa bona q̄ mors vtracq̄ p̄deret oīa. s̄ differt solū i plonatiōe oīm bonoz habitoz vel eoz abbreuiatiōe scdm̄ t̄p̄is durationē. Supponit ēt scdm̄ q̄ hui⁹ t̄p̄is plonatio est breuis. q̄ vita breuis sicut dicit p̄pocras r̄ auerrois in p̄logo octauo phisicoz. ¶ Tertio notādū q̄ i bonus dicitur nō sit meli⁹ cetis p̄ibus iñ bonus q̄d scdm̄ p̄m̄ excedit atq̄ non pōt ab illo alio excedi p̄ illi⁹ alii diuinitatē maiorē. p̄bi ḡfa p̄ermis durās p̄ solā diē est melior r̄ nobilior bonitate nature q̄ lapie durās p̄ mille ānos. Arguit igr̄ sic illud est p̄eligendū in q̄ mai⁹ bonū acq̄rit r̄ min⁹ bonū amittit. s̄ in tali morte magis r̄ mai⁹ bonus acq̄rit q̄ i fuga r̄ min⁹ bonus amittit. p̄bano q̄i fuga nō acq̄rit nisi plōgatio boni nature r̄ bonū p̄tutis amittitur i expectatiōe aut̄ mortis bonū q̄d p̄stī in sūmo actu fortitudinis acq̄ritur r̄ sola plōgatio boni nature amittitur mō bonū nature cū bono p̄tutis est mai⁹ bonū q̄cūq̄ mori dico t̄p̄e. q̄ bonū nature sine bono p̄tutis multo t̄p̄e sicut p̄t̄ ex dictis cū bonū virtutis p̄tineat ad p̄fectionē boni nature r̄ sit sp̄e difficiū ab eo. ¶ Itē ex eodē p̄ncipio Arguitur de duob⁹ malis min⁹ malū est eligendū s̄ natura ornari virtute r̄ attingere finē ad quē ordinat⁹. s̄ modico t̄p̄e est min⁹ malū: q̄ natura sine virtute r̄ a sine sibi debito frustratā imo r̄ viciatā durare longo t̄p̄e. p̄mū aut̄ illoz p̄ mortis expectationē attingitur. r̄ secundū p̄ fugā igr̄ r̄ c. Hec valet dicere q̄ ille q̄ fugit poterit in posterū multa opari virtutē opa q̄ non posset si moriētur. P̄mo q̄dē hoc nō valet q̄ incertū est mors em̄ est incerta et ēt virt⁹ eius esset amissa r̄ itē q̄ nō idē casus accideret vbi talē itē mortē expectet: nunq̄ accidet q̄ ip̄e virtutis effectū tante bonitatis imo neq̄ p̄parabilis exercere possit imo r̄ t̄m malū fuit in fuga p̄petratū q̄ per oēs futuros act⁹ virtutis illi r̄ etiā i nō esset amissa non esset facta redēptio: ideo videtur q̄ ille s̄per in posterū esset mai⁹ magis q̄ bonus. ¶ Itē per simile arguitur sic: sicut fanitas corporalis ad corpus est h̄z ita bonitas virtutis ad aīam mō nullus est q̄ ad solas corpis dispositiones aspiciens pl⁹ vellet longo t̄p̄e magna egritudine r̄ longo dolore languere q̄ breui t̄p̄e sanitate gaudere. vñ videmus oēs cū infirmitatis dolore patiuntur dicere plus velle mori q̄ sic esse longo t̄p̄e. vñ iob plenus vermib⁹ dī

alia oppōitio q̄ est subeunda mors.

¶ Belī secūdu sēp̄ ex dī dī otutūm t̄tāem min⁹ r̄is boni.

¶ Euasio

p̄t̄ sedet animā meā vite mee igitur s̄lī r̄ om̄s ad aīam recte attendentes plus dñt velle aīam insi gniri virtutibus i modico t̄p̄e: q̄ vicijs longo t̄p̄e deprauari. S̄ iā s̄niam tenuerūt antiq̄ p̄hī r̄ approbatissimī morales i illoz q̄ nullā opinati sunt aliā q̄ in hac vita futuram b̄titudinē. vnde seneca multos allegat tales r̄ ip̄emet fuit de numero ip̄soz: ip̄e em̄ manifeste negat post mortē felicitatē p̄matorā in ep̄la ad luciliū longē m̄hī r̄ manifestus in hoc suo ad marciū de consolatione filij sui r̄ t̄m manifeste ip̄e p̄dictas sustinuit s̄niam sēp̄ em̄ predicauit mortem non esse timendā. ¶ Similr̄ Tullius in libro suo de officijs dicit nemo em̄ iustus esse potest qui mortē qui dolore q̄ exiliū qui egestatē timeat aut q̄ ea que sunt his p̄traria equalētiā pōnit. Et t̄m intelligendū q̄ hō virtuosus r̄ qui cōi populo potest p̄desse plurimū nunq̄ nisi i arduissimo casu deberet mortē sic euidētē expectare. imo nec se periculis exponere nec ille esset actus fortitudinis sed audacie p̄raue. nā p̄tra rectū iudiciū rationis esset q̄ hō qui multū pōt sibi et alij et toti publice rei p̄desse: velle p̄dere se vbi nulla vel parua sequeretur eodē moditas: propter quod de magnanimitate dicit Ar. stoteles quod ip̄e non est microludinos id est i paruis periculis neq̄ in philoludinos id est i amatoz periculis: sed est megaloludinos id est i p̄mo maximis periculis: r̄ cū periculis nō parcens vite et non dignū exis oīno viuere propter q̄d neq̄ decet reges et p̄cipes seip̄os ita ut exponere periculis: sed tunc solū cum non possint aliter resistere inimicis. Si igitur hec opinio teneatur possunt solui rationes alioz.

Ad ratiōes principales. ¶ Ad primā in principio questionis adductā: dicendū est satis q̄ in aliquo casu mortem eligere et expectare est minus malum: q̄ fugere. imo hoc est simpliciter bonū et illud simpliciter malum. ¶ Ad aliā rationē cum dī q̄ delectabilius est eligendū concedo et cū dicitur fugere est delectabilius vel minus triste. dico q̄ vix est secūdu sensum saltē sibi derelictū: aut etiā apud malos secundū intellectum. sed apud bonos et in virtute perfectos non est verum. quia tales sēper in maiori bono magis gaudent. concedo tamen q̄ isti bene trīstamur de morte: sed tamen plus delectantur in opere virtutis quod exercent: q̄ in morte trīstent. ¶ Ad aliā rōnē q̄ p̄ alia opinione fuit adducta. q̄ dī nulla est opatio virtutis q̄ nō est felicitas vel ordinata ad felicitatē: p̄cedo r̄ q̄ dī mors nō esset i casu posito felicitas nec ordinata ad felicitatē p̄cedo si mors accipiatur pro instantanea corruptione vite: id nec dico q̄ mori sit actus virtutis. sed expectatio mortis vt communitas saluetur. et magis eligere q̄ communitas saluetur q̄ q̄ mors retardetur est summa vite politica felicitas quia est maximus virtutis actus. ¶ Ad aliam dico q̄ virtus est perfectio nature ideo inclinatur ad illud quod est nature magis bonum sed nature est magis bonum q̄ p̄ficiatur per adaptionem sui finis: q̄ q̄ dūret diutius illo fine r̄ in illa perfectione p̄uata. ¶ Ad aliam patet quomodo talis

Ad ratiōes principales.

Ad secūda.

Ad tertiam.

ad quartam.

ad quintam.

expectatio est et ad proprium bonum maximus et ad bonum alienū. ¶ Ad vltimā dicendū est q̄ guillermus et alij virtuosī fugerūt sepe q̄ nō viderūt q̄ expectatio mortis p̄desset sed q̄ plurimum suo toti populo obesset. Hec de q̄stione. ¶ Clertur decimonono. ¶ Clertur fortius. ¶ Clertur q̄ non do s̄itiri⁹ cardinalis. ¶ Clertur q̄ non q̄ magnanimitas non ponit cardinalis. ¶ Clertur q̄ saltem putat a fortitudine distinguī. q̄ esset plures q̄ cōter ponantur sed t̄m magis videtur de magnanimitate q̄ de fortitudine q̄ magnanimitas est p̄ncipalior r̄ melior q̄ magnanimitas vt dicit Ar. est optimus r̄ maxie dignus r̄ q̄ videt esse magnanimitas q̄d in vnaquaq̄ virtute magnū ¶ Itē secūdu albertū virtutes ex eo dñr cardinales: q̄ i cas velut i cardinib⁹ tota voluit hūana puerfatio: s̄ i fortitudinē nō voluit tota hōis puerfatio: q̄ sicut dicit Ar. fortitudo est circa terribilia non q̄cūq̄ sed circa mortē q̄ in bello mō tota hūana puerfatio non vertit circa bella sed paucos decet bellare r̄ rarissim⁹. ¶ Oppositū t̄m arguit. cōtere ei ponit q̄tuor virtutes cardinales scz p̄udentia fortitudo tēperantia iustitia. p̄pter q̄d r̄ de istis solis seneca libellū p̄posuit specialē in cuius p̄ncipio dicit spēs virtutum multoz sapientū sententijs diffinire sunt q̄bus a nūm⁹ hūanus ad honestatē vite posset accedere hāz aut̄ p̄ma est p̄udentia. scdm̄ magnanimitas seu fortitudo. tertia p̄tinentia siue tēperantia. q̄ta iusticia. lingule ergo his officijs q̄ subius annexa sunt honestū ac b̄i morigeratū virū faciunt. ¶ Et Tullius in sua rēthorica volēs oēs distinguere p̄tes virtutis non ponit ip̄s p̄tes p̄mas. nisi q̄tuor istas: dicens virt⁹ est animi h̄tus nature mō rationi p̄sentane⁹ q̄b̄iē oib⁹ ei⁹ p̄tib⁹ cognitis totavis erit honestatis simplicis p̄sideratō. h̄z s̄ p̄tes q̄tuor p̄udentia iusticia tēperantia r̄ fortitudinē. In ista q̄stione p̄mō videndū est q̄ re virtutes dñr cardinales. secūdo videbū q̄ q̄tuor sole dñr cardinales: r̄ ibi apparebit quomō fortitudo debeat dici cardinalis. ¶ Albertus igr̄ dicit q̄ virtutes cardinales sunt in quib⁹ velut in cardinib⁹ voluit tota hūana puerfatio sic em̄ vt dicit vocamus cardines celi polos r̄ deitruy r̄ sinistru i oriēte r̄ occidente r̄ cētrū in q̄bus velut in cardinib⁹ totū reuoluit mūdus. sic em̄ vocamus in itroitu dom⁹ cardines hostioz in q̄b⁹ tanua reuoluit p̄ quā ē introit⁹ r̄ exitus in domo r̄ rōnabiliter p̄cedi dī q̄ hec sit ratio nois scz vnde virtutes nomē cardialai s̄p̄serunt. Sed vt magis appareat eaz ab alijs sepatio videt aduigendū esse q̄ ille virtutes vocatē sūt cardinales q̄bus habitis esto q̄ nulle aliaz habeant homo dicit simplr̄ moralr̄ bonus scdm̄ q̄ de bonitate morali locuti sūt p̄hī q̄ aliq̄ deficient: habitis q̄bus cūq̄ alijs: homo nō dicit simplr̄ bon⁹ moraliter: ideo igitur dicuntur cardinales quia su per eas velut sup cardies sustentatur r̄ voluit tota moralis bonitas hūana. Alie aut̄ virtutes b̄i sunt de congruitate et decore bonitatis humane sed non de eius necessitate prout infer⁹ apparebit. ¶ Videndum est ergo nunc que virtutum secundum hanc cardinalat⁹ rationem de-

ad sextam.

¶ Clertur q̄ non do s̄itiri⁹ cardinalis. ¶ Clertur q̄ non q̄ magnanimitas non ponit cardinalis. ¶ Clertur q̄ saltem putat a fortitudine distinguī. q̄ esset plures q̄ cōter ponantur sed t̄m magis videtur de magnanimitate q̄ de fortitudine q̄ magnanimitas est p̄ncipalior r̄ melior q̄ magnanimitas vt dicit Ar. est optimus r̄ maxie dignus r̄ q̄ videt esse magnanimitas q̄d in vnaquaq̄ virtute magnū

¶ Itē secūdu albertū virtutes ex eo dñr cardinales: q̄ i cas velut i cardinib⁹ tota voluit hūana puerfatio: q̄ sicut dicit Ar. fortitudo est circa terribilia non q̄cūq̄ sed circa mortē q̄ in bello mō tota hūana puerfatio non vertit circa bella sed paucos decet bellare r̄ rarissim⁹.

¶ Oppositū t̄m arguit. cōtere ei ponit q̄tuor virtutes cardinales scz p̄udentia fortitudo tēperantia iustitia.

¶ Et Tullius in sua rēthorica volēs oēs distinguere p̄tes virtutis non ponit ip̄s p̄tes p̄mas. nisi q̄tuor istas: dicens virt⁹ est animi h̄tus nature mō rationi p̄sentane⁹ q̄b̄iē oib⁹ ei⁹ p̄tib⁹ cognitis totavis erit honestatis simplicis p̄sideratō.

h̄z s̄ p̄tes q̄tuor p̄udentia iusticia tēperantia r̄ fortitudinē. In ista q̄stione p̄mō videndū est q̄ re virtutes dñr cardinales. secūdo videbū q̄ q̄tuor sole dñr cardinales: r̄ ibi apparebit quomō fortitudo debeat dici cardinalis.

¶ Albertus igr̄ dicit q̄ virtutes cardinales sunt in quib⁹ velut in cardinib⁹ voluit tota hūana puerfatio sic em̄ vt dicit vocamus cardines celi polos r̄ deitruy r̄ sinistru i oriēte r̄ occidente r̄ cētrū in q̄bus velut in cardinib⁹ totū reuoluit mūdus. sic em̄ vocamus in itroitu dom⁹ cardines hostioz in q̄b⁹ tanua reuoluit p̄ quā ē introit⁹ r̄ exitus in domo r̄ rōnabiliter p̄cedi dī q̄ hec sit ratio nois scz vnde virtutes nomē cardialai s̄p̄serunt.

Sed vt magis appareat eaz ab alijs sepatio videt aduigendū esse q̄ ille virtutes vocatē sūt cardinales q̄bus habitis esto q̄ nulle aliaz habeant homo dicit simplr̄ moralr̄ bonus scdm̄ q̄ de bonitate morali locuti sūt p̄hī q̄ aliq̄ deficient: habitis q̄bus cūq̄ alijs: homo nō dicit simplr̄ bon⁹ moraliter: ideo igitur dicuntur cardinales quia su per eas velut sup cardies sustentatur r̄ voluit tota moralis bonitas hūana.

Liber

tertius.

bent dicē cardinales virtutū igitur quedā perficiunt intellectū et alie appetitum/pficiētes intellectū sunt quoniam quare tres sunt speculatiue scilicet sapientia scientia intellectus que iam non sunt de necessitate bonitatis humane simpliciter essent de ratione opumitatis multi ei bone voluntatis et sancti viri duxerunt vitam actiuā nullam habentes aut quasi nullā de rebus speculatiua noticiā de sapia aut tē dice post. Ara etiā moralis que est circa factibilia non est de necessitate bonitatis humane non est opus hominem bonū esse factū vel edificatū reū notū est propter quod relinquitur sola prudentia/hec autē est humane bonitati necessaria quia sine ea non potest esse rectitudo appetitus ipsa est regula omniū virtutum moralium et omnes in ea cōnectuntur. ut appareat in sexto huius. imo sicut apparuit in secundo non est opus bonū nisi secundum quod personat recte rationi que nihil aliud est quod prudentia vel actus eius virtutes autem perficiētes appetitū sunt habitus electi ut in secundo dictus est/omne autē eligibile dicitur secundum alteram trium rationum scilicet utilitatis/delectationis/aut honestatis/ideo necesse est omnē talem virtutē versari aut circa vtile/aut circa delectabile/aut circa honestū/aut circa mala eis opposita. et hoc dicitur Aristoteles circa huius tribus ei extrinsecus que circa delectationes et tribus que in fugis vno conferente delectabili et tribus contrariis malos nociuos tristi circa hec quidem oia bonus directius est malus aut peccans si igitur fuerint virtutes circa vtile hoc poterit esse tripliciter. vno modo cōsumendo seu distribuendo secundum modo aggreduendo seu accipiendo tertio modo retinendo seu seruando. Et ite quodlibet istorum modorum dupliciter. nam consumere seu distribuere potest aliquis vno modo dando seu expendendo quod suum est Alio modo reddendo quod est alienum vel etiā aliis quorū vel cuius est distribuendo. primus modus pertinet ad liberalitatem et magnificentiā pdigalitates vel bannāsiā illiberalitatem vel paruitentiam. Secundus modus pertinet ad iusticiā vel iniusticiā. nam propter officio reddere alienum iustū. alteri autē distribuere iniustū. In primo autē modo si quod non obseruet mediū liberalitatis vel magnificentie scilicet excedit non est peccatum mortale. nisi forte sine intentione dat iniustū vel intemperatū vel contra fortitudinis actū. nec ob hoc simpliciter malus. vnde capitulum de liberalitate dicitur. Aristoteles quod pdigus videtur esse non prauus secundum morem. non enim mali neque inutilis supabundare datem et non accipientē. Sed in secundo modo cadit peccatum mortale per quod potest dicitur malus simpliciter. Similiter in accipere et cōgregare potest dupliciter. vno modo capiēdo quod suum est. Alio modo capiēdo quod alterius est. primus modus pertinet ad liberalitatem vel illiberalitatem magnificentiā vel paruitentiam. secundus modus ad iniusticiā et in secundo modo peccant mortaliter in primo autē modo non nisi taliter capiat quod acceptio iniusta vel intemperata fiat vel forte contra fortitudinem. si autē retinere et seruare potest esse dupliciter. vno modo retinendo alienū iniuste hoc pertinet ad iniusticiā et reddit hominem simpliciter malū et aliomodo retinendo suū hoc pertinet ad liberalitatem vel

magnificentiam vel vicia eis opposita nec illud reddit hominem simpliciter malū propter quod manifestū est. quod vicia liberalitati magnificentiā simpliciter opposita non faciunt hominem simpliciter malū sed solū si spem alterius vicia fortiter puta vt plurimum si opponantur iusticie propter quod iusticia tanquā necessaria ad existere hominem simpliciter bonū et non malū ponit virtus cardinalis non autē liberalitas neque magnificentia. Et nota quod aliqui vt dicunt sapiētes si diues videat pauperē in magna egestate esuriente et non dat ei elemosinā. scilicet potius reliquas mense sue dat canibus aut porcis. tūc iste modus solū modus dat imo etiā non reddit. quod in tali casu illud quod diues possidet. et est pauperis ideo non solū peccat per illiberalitatem non dādo. sed etiā per iniusticiā non reddendo. Similiter etiā nullus potest seruare bona vilia nisi vt aliqui pōnt sibi vel alijs. ideo si quis per illiberalitatem seruaret blada sua tot et tanto tpe quod putreficerent. tale viciū iam subtraheret genus iusticie. quia talis alienaret et pderet ea que aliqui deberent in postea esse alterius. et tales potest peccare mortaliter scilicet non per solā illiberalitatem vel pdigalitatem vel paruitentiam et bannāsiā. propter quod dicitur Aristoteles de pdigo simplici quod non videtur prauus ita dicit de paruitentia non tamen opprobria quedā inferunt. propter neque primo nociuos esse neque valde turpes. de illiberalitate autē hoc non dicitur quia valde cito et multipliciter inatus est genus iusticie subtrahere. Si autē virtus moralis fuerit circa delectabile aut tristabile hoc erit dupliciter. vno modo largiendo Alio modo recipiendo et primus quidem modus non facit hominem simpliciter bonū aut malū nisi forte per iniusticiam aut intemperatū actū largiret quis habuit delectationem vel tristitiam propter quod amicitia siue affabilitas et eutropia que dicitur sunt delectationes et tristicie non ponunt virtutes cardinales multi enim boni viri sunt satis inhabiles ad istas duas virtutes. Si autē sit virtus circa delectabile vel tristabile in sustinendo hoc erit dupliciter. vno modo circa delectabile principaliter et circa tristabile secundario. Alio modo conuerso. si igitur virtus fuerit circa delectationes in sustinendo vel non sustinendo sic circa multas delectationes imoderatas versus et excessiua susceptio reddit hominem simpliciter malū quod ducit hominem ad bestialē vitam ad egritudines ad psumptionē corporis et ad puationem oīum aie bonorum intellectualium et moralium. sed hec omnia et multa alia mala afferunt vobis imoderata psecutio et excessiua versus delectationū que sunt in cibis potibus et veneris actibus sicut postea videbit in capitulo de temperantia. propter quod temperantia que est virtus circa has delectationes est humane bonitati necessaria ideo ponit cardinalis virtus. Si autē virtus fuerit principaliter circa tristabile hoc est dupliciter. Alio modo secundum quod illud tristabile est inatū induceret in modum putrefactionis inatū commouere ad irā. primus modus est fortitudo que est virtus cardinalis secundum autem modus fueritudo que non est virtus cardinalis quia vicia sibi opposita non reddunt hominem simpliciter malum nisi forte illo casu quo excedens ira mouet ad ini-

Definitio virtutis cardinalis. Virtus est habitus appetitus secundum tria bona

Ethicozum

fo. lvi

sum actum et ita contingit etiā quod aliqui boni homines multo plus et longiori tpe irascuntur quod oportet sed tamen per habitum iusticie retinent se ne irascantur in iustā viciā. dolorē tamen cordis patietes propter iram. si autem virtus moralis fuerit circa honestum hoc est dupliciter quoniam honestum potest tripliciter intelligi. Alio modo secundum quod pertinet ad virtutē cognoscitiuā specialiter cuius modi sunt habitus intellectuales de quibus dictū fuit. Alio modo vt pertinet specialiter ad virtutē iteratiuā et huiusmodi est veritas in colloquiis in humano pūctum circa quā est virtus moralis quā vocat Aristoteles veritatem que non est cardinalis quia vicia sibi opposita non reddunt hominem simpliciter malum nam maius viciū quod sibi opponitur est iactantia. Iactator autē tripliciter est vt dicitur Aristoteles. vno est maior eximie fingens nullius gratia nisi scilicet quod gaudeat in huiusmodi fictione. secundus talis fingit glorie vel honoris gratia. tertius autē gratia lucri secundus igitur et tertius non opponuntur simpliciter virtuti veritatis sed secundum magnanimitatem vel philothimiam. tertius autē liberalitati. sed primus opponitur si pūctū pūctū est et ite eo prauus esse videtur quod est mēdax et mēdaxio gaudet. tamen dicitur Aristoteles quod bonus magis videtur et malus. Et nota dū est quod mēdaciū vno modo sumit large per quod scilicet significatōne abfque intentione fallendi et nocendi et tale mēdaciū est simplex iactantia et hoc forte non facit hominem simpliciter malum nec est mortale peccatum. Aliud est mendacium proprie dictum quod est falsavocis significatio cum intentione fallendi et nocendi quia talis iactantia habet intentionē non iustam ideo tale mendacium prout opponitur iusticie reddit hominem simpliciter malum igitur per hoc virtus non est ponenda cardinalis. tertio modo honestū capitur vt pertinet specialiter ad virtutes appetitiuas et hoc dupliciter scilicet essentia liter honestū cuius modi sunt virtutes morales et actus ipar et honestū significatiue cuius modi sunt honor laus et gloria. primum honestū vocat aliqui rationabiliter honestū in seipso et secundum vocat honestū extrinsecū circa igitur honestū extrinsecū pūctū magnanimitas et philothimia que non sunt virtutes cardinales. multi namque sancti viri et ptemplatui spūerunt huiusmodi honores exteriores vt magis possent vacare pteplationi. propter quod nec Aristoteles dicit hanc virtutem esse principalem. sed dicit vt debetur quidē igitur magnanimitas vt ornatus redderent hominem simpliciter malum sed dicit non est malū quidē igitur videtur neque isti verus est tamen quod si quis propter nimium honoris appetitū vellet alios iniuste suppeditare et honore eis debitu subtrahere et omnis suis obedientia debita non reddere. talis peccator et iniusticiā fieret valde malus. Si autē virtus moralis sit circa essentialē honestū scilicet circa virtutem propter imminēs pericula non perdendam sed retinendam sic est de necessitate bonitatis humane. et est virtus cardinalis que dicitur fortitudo sicut magis in alia questione ne apparebit. et sic patet quod quattuor sunt in vniuerso virtutes cardinales et non plures. Tunc igitur ad rationes. Ad primam dicitur quod ma-

Triplex iactator et cui opponitur.

Duplex mendacium

Ad rationes. Ad primam

gnanimus non optimus est ipsa magnanimitas sed specialiter ex virtutibus cardinalibus. quattuor predictis quas magnanimitas presupponit sunt enim magnanimitas et vicia sibi opposita in dignificando se vel non dignificando magnis et maximis honoribus nullus autē his dignificare potest se nisi sit eis dignus et per omnes omnibus virtutibus specialiter principalibus que sunt humane bonitati necesse insignitus. non est igitur magnanimus optimus ex appetitu honoris. nec ex eo quod se dignificat eis sed quod dignus est eis per alias virtutes. ideo alie virtutes sunt meliores principaliores saltem quattuor cardinales. Ad aliam dicitur quod non dicitur cardinalis quia circa eam versatur humana puerfatio quocumque modo scilicet quia super eas humane bonitas sustentat modum dicto talis autem est fortitudo sicut magis in alia questione videbitur et.

Ad secundā

Questio. et. Arguitur primo.

Secundo.

In oppositu

Fortitudo capit dupliciter.

Nullus est bonus nisi cōferat bonū honestum bono delectabili et vtili

Accessio querit. Virtus fortitudo sit solū circa pericula mortis quod in bello sunt. Arguitur quod non quia fortitudo ponit per cardinales et ita debet esse de necessitate humane bonitatis. modus plurimi sunt boni viri non huiusmodi circa bella ergo fortitudo non est solū habitus circa bella. Item tullius diffinit fortitudinem quod fortitudo est considerata periculis susceptio et laboris perperfio hoc autē esse potest non solū in bellicis sed etiam in alijs. Appositum videtur dicere Aristoteles circa quia igitur terribilium fortis et ridet dicens et circa maxima nullus enim magis sustinet pericula. terribilissimū autē mors videtur vniuersis quod mortē circa mortē quod in vniuersis fortis esse. puta in mari vel in egritudinibus et quod et ridet dicens vt in optimis tales aut que in bello. Item dicitur principaliter aut dicitur fortis quod circa bonā mortē ipauit et quod mortē inferunt repentina exitia. talia autē maxie quod secundum bellū. Sciendum est quod fortitudo sumitur. cōter et proprie supra est generalis oīum virtutum moralium nihil ei aliud est quod illa firmitas aī de quod in secundo quod quod pūctū opat opus quod opet primo sciēs deinde eligēs et eligēs propter hoc. Tercio firme et immobiliter sicut ei requirit fortitudo corporis ad sustinendum et portandum magna pondera ita requiritur anime fortitudo ad aggreduendum et operandum difficilia modo dicitur secundum huius quod circa difficilia semper ars sit et virtus id per quod fortitudo generaliter supra ad omnē se extendit virtutē. Sed fortitudo proprie et specialiter sumpta est solū circa pericula corporis scilicet aggreduendo vel expectando vel sustinendo sicut oportet ad acquirandum vel saluandum bonū virtutis/aut ad fugiendum malū culpe. cū enim sit triplex bonum scilicet delectabile vtile et honestū. Et triplex malū oppositum scilicet triste nociuū et inhonestum siue culpabile vt per se huius. constat quod nullus homo dicitur simpliciter bonus moraliter nisi pferat bonum honestum bono vtili et bono delectabili. propter quod virtutes cardinales que reddunt hominem simpliciter bonum sicut necessario tres morales vna scilicet firmans hominem ad pferendum bonum honestum scilicet bonum virtutis bono vtili et est iusticia. Secunda firmans hominem vt bonū vir tutis preferat bono delectabili et est patientia. Tercia

Quomodo vir-
tutes cardia-
les se mutuo
differunt

tertia firmat hominem ne propter tristitias cor-
porales in periculis eminentes amittat bonum
virtutis et iuratur malum, culpe et est fortitudo
per quod etiam confirmatur quod in alia qstio-
ne dicebatur. scz fortitudinē esse virtutē card-
nale. ¶ Scdo sciēdū q quattuor virtutes card-
inales talis sunt p ditionis adinuicē. q quibet seip-
sam et alias tres defendit et saluat. ne p vicia si-
bi opposita aut p passiones p ipas moderabiles
ipsa vel alie corrumpant. pbi gratia mulier p iuga-
ta tentari potest quadrupl de adulterio p mittē-
do. vno modo per blandicias et lasciuas et alia
huiusmodi delectationes promittētia et ab hac
acceptatione defendit seipsam domina tpsantia.
Scdo modo pot tēdari per timores vt q nisi fece-
rit pberabit turpiter et vulnerabit et ab hoc de-
dit tpsantia domina fortitudo. Tercio modo po-
test tentari per promissiones et donat ab hoc de-
fendit ea dña iusticia. qz talis venditio esset iu-
sta. Quotomodo pot tentari per falsas persua-
siones quibus ostenderetur q eliceret adultera-
ri vt puta si dicat frangenti fidē licet vt franga-
tur eidē maritus aut tuus tibi fidē quotidie frā-
git adulterando aut hmoi et ab hac tentatio ne
defendit tēperantiam domina prudentia. Simi-
liter etiam exemplificari potest de defensione a-
liarum virtutū. nam tēdari potest homo vt non
aggrediatur vel non expectet pericula. pmo
quidē ex timore tristitia corporalis aut etiā mor-
tis. Secundo ex affectu ad carnales delectatio-
nes vt qz vult temp habere cibaria delicata. et
quia flendo cū amplexibus dicit: mulier quod vul-
tis me solā relinqre et desertā Tercio pmissio-
nes et munera. Quarto per falsas puaiones
scz q liceat talia nō aggredi aut nō expectare pi-
cula. igit a pma tēratione custodit seipsam forti-
tudo a scda aut tpsantia a tertia p iusticia/ et a
qtra prudentia/ et ita ē etiā de alijs duab virtutib.
Et neq patet q ille quattuor virtutes in tantis
sunt humane bonitati necessarie: qvna deficien-
te non possunt alie permanere. et ita corrumpe-
ret omne bonū virtutis. ¶ Tercio sciendum est
q bellū pōt sumi dupliciter vno modo ppe pro-
ut ex vtraq parte est et inuasio et defensio: scz
q defensores defendendo inuadunt: et inuaso-
res inuadendo defendunt. Alio modo sumitur
communiter bellū p quacūq periculi corporis
expectatione vel susceptione. vbi tamen possibi-
le est periculo recalcitrare aut ipm nō expecta-
re: qm si hoc non sit possibile: nō habebit aliquo-
modo belli rationem. verbi gratia non dicit bel-
lum si iuxta suspendat latronem: sed si hoc fue-
rit possibile scilz recalcitrare vel fugere: tūc erit
ibi bellum. saltem sensus ad rationem. Ratio nā
qz iubebit expectationem propter fugam turpi-
tudinis: et sensus recalcitrabit dicens quomodo
expectabo mox imminet: non possū tantū su-
stinere dolores si igitur bellū sumatur. pmo
tunc fortitudo non est solum circa bellū pericula
pbatio quia martires qui summum fortitudinis
actū excrucierunt. saltem plures non bellabant
inuasio neq ppe defensie. sed solum susti-
nendo mortis periculū et mortē: quam mortem

negando fidē et incurrendo malū culpe poterāt
euitare. Si r si mulieri inferant verbera et vul-
nera: et ipsa sine inuasioe opposita plus eligit
taliam sustinere q addulterū pmittere: erit hic a-
ctus fortitudinis sicut ex duobus notabilib pre-
cedentibus patuit. z nō est hic proprie dictū
bellū. sed si bellū sumat scdo modo sic fortitudo
erit solū circa bellica picula saltē pncipalr. qz
fortitudo ē sp circa picula q nata sūt i ferre mor-
tē vel tristitia corporale sicut dictū fuit. aut ergo
possibile est hmoi piculis aut tristitiis obuiare
vel nō expectare: aut sustinere: aut impossibile est
eis obuiare. Si pmo modo tunc est ibi bellū cō-
muniter sūptū: et habet ppositū. si scdo modo
tunc in expectando et sustinendo nulla est mora-
lis virtus. cū virtus sit habitus electus: et ele-
ctio nec est impossibile nec necessarium: sicut
apparuit igit. ¶ Sciendū est tamē qz circa
taliam periculū vel circa mortē talem quibus nul-
lo modo possibile est obuiare non sit pncipalr for-
titudō tanqz circa specificū eius obiectū: tamē
aliquomodo accidentaliter ipsa habet locum i
talib. vnde dicit Ar: sed adhuc et in mari et in
egritudinibus intimidus qui fortis non sic autē
vt marinari hī quidem scilicet fortes desperāt
salutem: et tamen mortē talem aspērant id ē
contemnūt. hī autem scz marinari bene speran-
tes sunt propter experientiam et non intellige-
re qz fortes talē mortē ita contemnunt: qz de ea
nūq curant: timo de tali morte valde tristantur
multo nāq plus vellent aliter mori scz in bel-
lo pro salute populi et pro bono virtutis. sed ita cō-
temnunt eam. vt propter timorem nunq in eis
turbetur iudicium rationis. Sciendum etiam q
fortitudo non est circa omnia bellica pericula.
sed solum circa talia quorum inuasio vel expe-
ctatio ordiat ad bonū virtutis saluandū. ad ma-
lum culpe fugiendū. vnde et si quis inuassus ab
alio defendit se viriliter ad saluandū vna suā:
ipse nō ppe hoc opat fortitudinis actū. put for-
titudō est moralis virtus sic em in bello se habe-
ret canis ad canē. hoc igitur naturale est et non
morale. Ideo dicit Ar: bonū nūq scilicet hone-
sti gratia fortis sustinet et operat que secūdm
fortitudinē. Dicit etiā: opz autem nō ppter ne-
cessitatē forte esse. sed qm bonū. Ex his autem
sciri pōt qd sit obiectū fortitudinis extrinsecum
et specificū. Et dico extrinsecū qz fortitudo tanqz
circa obiectū intrinsecū est: circa timores et audaci-
as put videbit in alia questione. Est igitur ob-
iectū pdictum fortitudinis terribile. sicut pericu-
lū corporale doloris illatiū: euitabile p turpē
actū inuasiōne vel expectabile ad bonum virtu-
tis saluandū. fortitudo autē est habitus electus
mediū secūdm rōem circa dictū obiectū expectati-
onē vel inuasiōne/ aut non expectationem vel nō
vel inuasiōnem. ¶ De hoc autē q est fortitudinē
esse circa mortis piculū sciēdū ē q hoc triplici-
telligi pōt vno modo q nullus sit fortitudinis actus
nisi circa mortis piculū secūdm qz maximus
fortitudinis actus sit circa mortis piculū. Tercio
modo qz fortitudo sit habitus inclinās ad sus-
tinendum quodcūq malū pēnc: si casus occur-

Quo fortitu-
do est etiā q
mō circa ta-
lia pericula

Quid obie-
ctū extrinsecū
fortitudinis

Triplex itel-
ligit qz forti-
tudo sit itatū
circa mortis
periculum.

Bellum du-
pliciter capr

reret vsq ad mortē inclusive/ ante qz pmitteretur
malum culpe/ saltē peccatū mortale. pmo igitur
modo non est fortitudo circa mortis periculū
qm mulier fortis poterit actum fortitudinis ex-
ercere vt si nō cōmittat adulterium: plus eligat
recipere verbera multa sibi illata: qm nō im-
mineat ex eis piculū mortis. talia ei sustinet pa-
tienter per habitū fortitudinis. et maiora etiam
sustineret si casus occurreret: imo putandum
est vtr q sustinere firmiter et patienter labores
quos cūq excessiuos vel quos cūq tristitias cor-
porales excellentes siue ieiunij siue in vigilis
siue i frigoribus et calidibus vel rōnib aut alr
qutercūq ppter bonū virtutis saluandū est actus
spectans ad fortitudinē nā si virtus gnat in obis
ex opationib per assuefactionē: sicut dictū fuit
in scdo libro: et paucissimi casus et rarissime oc-
currebūt imminet mortis piculū: pstat qz si soli actus
circa mortis piculū esset actus fortitudinis: fortitu-
do nō nisi i paucissimis hoib gnat. Et iterū
macerare corpus per longas vias et vigilias pro
pter bonū virtutis est opus bonū et virtuosū et nō
est alia virtus ad quā melius reduci possit q ad
fortitudinē. grauiā enī sustinere nō spectat pnci-
palr ad tpsantia: s a delectabilib abstinere. vtrū
fuit michi esse ita/ sed ita nō est tristitia nāqz qz
obiectū terribile per sui pntiā est inatum i ferre
pertinet ad materiā fortitudinis. tristitia vero
qz obiectū delectabile tactui ē natū i ferre p sui
absentiā pntet ad materiā tpsantie et in tpsantie
quia virtus eadē dō moderari p trarias passiones
Scdo autē modo cōcedendum est fortitudinē ēē
circa mortis piculū/ qz si virtus ē ēē circa diffici-
le vt dicebat in scdo: tūc maximū actus virtutis est
circa difficilissimū/ difficilissimū autē est expectare et
sustinere mortis piculū qz terribilissimū ē mors et
hac pclusionē et hac rōnē iudebat. Ar: i mente
allegata i pncipio istius questionis. Et si queras
quare locutus est ipse de solo tali maximo actu
Respondeo q hoc est quia virtus determinat et
cognoscit scdm virtutem in quod pōt vt patz pmo
celi. tamen non obstante hoc ipsa pōt in minus
qui enī habet fortitudinem corporalem leuandi
centū talēta: ipse pulla fortitudinē potest leuare
decem talenta vel vnu. sed in leuando duo talen-
ta nō cognoscitur sua fortitudo Tercio etiā mo-
do cōcedendum est q omnis fortitudo secūdm q
est habitus omnino perfectus inclināt ad susti-
nendū mortē ante qz pmitteretur quodcūq malū
culpe. qz talis fortitudo inclināt ad maximū actū
fortitudinis modo. fortitudinis actus est: quod-
cūq bonū rationis per quod omnia reddūtur
simpliciter bona pferre cuiusq bono corporis et
magis abhorere quodcūq malū culpe qz qd cū-
q malū pene eo q nullū bonum corporis equi-
poller bono rōnis. neqz etiā malū pene malo cul-
pe. tamen fortitudo accepta p dispositione leu-
dabili circa fortitudinis obiectum que nūdū est
habitus perfectus et secūdm quā homo dī sim-
pfr et absolute bonus lz non perfectus nō incli-
naret forte ad sustinendū mortē ppter quodcū-
q malū culpe euitandū. sed solū propter tale in-
quo nō habet locum misericordia neqz venia de

hoc aut dictū est prius in illa questione vtrū op-
tiones que ppter metū sūt sūt inuoluntarie.
¶ Ad rationes ille procedunt vijs suis.
Vicesimo pmo qst. Vtr fortitudo
sit medietas circa timores et audaci-
as. Et arguit qz nō qz illa nō ē
circa timores et audacias q ē circa
iras et tristitias cū circa diuersas
passiones sūt diuerses virtutes. scz fortitudo ē circa
iras dicēte Ar: qz fortes furores sēp hnt. vtrū
homerus virtutē imitte furoi et virtutē et furore eri-
ge. Fortes quidē igit ppter bonum opantur fur-
or aut cooperatur naturalissima aut videt q ppe
furorem esse et p accipiens electionē et cū gra-
fortitudo. Si r fortitudo est circa tristitias dicē-
te Ar: in sustinendo vtrūq tristitias fortes dnt
ppter qd et tristis fortitudo/ etiā Ar: videt lau-
dare fortitudinē super tpsantia p hoc qd diffici-
lius est tristitia sustinere q a delectabilib abstinere-
et ita videt velle q sicut tpsantia est circa dele-
ctationes ita fortitudo circa tristitias. ¶ Tercio qz
assumit sibi furore non mediat circa timores et au-
dacias qz furore ad extremū audacie pte videt
sed fortitudo assumit sibi furore vt allegatū est
ab homero igit. ¶ Tercio dicit tullius fortitudo
est piculor suscepio et labor ppeffio: et ita forti-
tudo est circa labores et picula q nō sūt timores et
audacie igit. ¶ Tercio vel esset circa qd cūq timo-
res qd est qz Ar: vel circa aliq et nō circa alios
quod videtur inconueniens cum non appareat
alia moralis virtus ad moderandum illos alios
timores. ¶ Oppositū dicit Ar: pmo videbit
q fortitudo est circa timores et audacias. Scdo
circa quos timores et quas audacias. pmo
sic patet vtrū moralis ppter hoc requirit ad bñ
pmpre et delectabiliter operandū: qz appetitus
innatus est aduersari rationi ideo q inclinatur
ad oppositum rationis. sed obiectum exterius
non inclināt appetitū: nisi per passionem quam
iffert appetitū. ergo virtus circa aliquod obiectū
exterius exis debet etiam esse circa passiones p
quam appetitus est innatus inordinate circa il-
lud obiectum exterius inclinari igitur virtus exi-
gitur ad moderandū illam passionē ne suo impe-
tu trahat appetitum contra iudicium rationis
modo constat q bellica pericula circa que ē for-
titudō nō sūt innata visioe inclinare appeti-
tū nisi ad fugiendū vel non aggrediendū p ti-
morem: aut aggrediendū et expectandū per au-
daciā. ergo oportet fortitudinē esse circa timo-
res et audacias scz moderando et mediando in-
ter eas secūdm iudiciū rōnis. ¶ Quantū ad se-
cundum sciendū est q obiectum timoris est ap-
parens malū futurū. vñ secundo rōne Ar: qz
diffinitio timorē dicit q timor est tristitia qdam
vel turbatio ex fantasia futuri mali. ¶ Aliū au-
tē ē triplex scdm q triplici opponit bono. est ei
malū iponētū qd honesto bono opponit. et ma-
lū nociuū qd opponit bono vtili. et malū triste qd
qd opponit bono delectabili. qd ē tria bōa quō
distigant adinuicē apput i scdo libro. In hoc au-
tē locoutamur hac ipoz acceptioe qz bona ho-
nesta itelligant virtutes et opa virtutū q dñr hone-
sta

Questio: pxi
Ar primo.

Secundo.

Tercio.

Quarto.

Quinto.

In oppositū

Quo fortitu-
do ē circa ti-
mores.

Triplex ma-
lū scdm tria
gna bonoz et
qd itelligat p
bonū. honestū
vtile et dele-
ctabile.